

DEN DANSKE
STATSFORVALTNINGSRET.

AF

CARL GEORG HOLCK.

UDGIVET EFTER FORFATTERENS DØD

VED

C. GOOS OG J. NELLEMANN,

Professorer i Rettsvidenskaben.

KJØBENHAVN.

FØRLAGT AF DEN GYLDENDÅLSKE BOGHANDEL.

THIELES BOGTRYKKERI.

1870.

XX

Paa den Gyldendalske Boghandels Forlag er udkommet:

Den danske Retshistorie

indtil Christian V's Lov.

Af Dr. juris Chr. L. E. Stemann.

1ste—3die Hefte. — 3 Rd. 32 Sk.

(Udkommer i 4 Hefter).

Om

tinglige Rettigheders Overdragelse

efter dansk Ret

af Overauditeur V. C. Ussing.

1 Rd. 32 Sk.

Den

danske Panterets Historie

indtil Christian V's Lov.

Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer.

Ved

Prof. juris Henning Matzen.

3 Rd. 64 Sk.

5705. dd. 12.

DEN DANSKE
STATSFORVALTNINGSRET

AF

CARL GEORG HOLCK.

K

UDGIVET EFTER FORFATTERENS DØD

VED

C. GOOS OG J. NELLEMANN,
Professorer i Retsvidenskaben.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHADEL (F. HEGEL).

THIELES BOGTRYKKERI.

1870.

X X

Medens den af vor afdøde Kollega Prof. Holck efterlode, af os i Aaret 1869 udgivne Fremstilling af den danske Statsforfatningsret forelaa i en Form, i hvilken det havde været hans egen Tanke at lade den fremtræde for en større Kreds, end Forelæsninger ere beregnede paa, er dette ikke Tilfældet med hans Bearbejdelse af den danske Statsforvaltningsret. Manuskriptet til denne er forfattet i Aaret 1864 til Brug ved de af ham i dette Aar holdte Forelæsninger, og Forfatteren har ikke senere paany gennemarbejdet sin Fremstilling, om der end paa enkelte Steder i Manuskriptet findes tilføjet Henviisninger til nyere Lovbud. Det var Forfatterens Agt, efter at han kort før sin Død havde fuldendt sin fornyede Bearbejdelse af Forfatningsretten, atter at gjøre Forvaltningsretten til Gjenstand for Behandling. Hans pludselige Død forhindrede denne Plans Udførelse.

Det kunde under disse Omstændigheder synes noget betænkeligt at beslutte sig til Udgivelsen af det foreliggende Arbejde. Der var og kunde i Fremstillingen ikke være taget Hensyn til de ikke faa og ikke lidet indgribende Forandringer, som vare indtraadte i Lovgivningen efter det Tidspunkt, da Arbejdet var afsluttet. Der kunde fremdeles være Grund til at antage, at Forfatteren, ogsaa afset herfra, paa enkelte Punkter vilde have omarbejdet Fremstillingen; hans Forfatningsret viser, at han havde forandret den Opfattelse af enkelte videnskabelige Spørgsmaal, fra hvilken han i Forvaltningsretten er gaaet ud. Endelig bærer Arbejdet ogsaa paa nogle Steder Præg af at være paavirket af eiendommelige Hensyn, som ved Forelæsninger nødvendig maa eller hensigtsmæssig kunne tages. Dels er Fremstilling af enkelte Partier helt udeladt, fordi de allerede i vor Litteratur have fundet en tilfredsstillende Behandling, dels har Forfatteren i enkelte Tilfælde, hvor det Æmne, han behandlede, var foredraget for de Stu-

derende i Kollegers Forelæsninger over andre Fag, benyttet den i disse givne Fremstilling, naar han fandt, at han i Realiteten kunde slutte sig til den, saaledes nogle Udviklinger i Prof. Nellemanns Forelæsninger over Civilprocessens almindelige Del.

Disse Hensyn forekom os dog ikke paa nogen Maade at kunne veie op imod den Kjendsgjerning, at Udgivelsen af dette Arbeide vilde forskaffe vor Litteratur, hvad den hidtil har maattet savne, et i det Hele fuldstændigt, systematisk Værk over den danske Statsforvaltningsret, og det udført med den Noiagtighed og Paalidelighed, som udmærkede den afdøde Forfatter, og som er saa vigtig for et Værk af denne Natur. Idet vi altsaa besluttede os til Udgivelsen, maatte vi paa den ene Side betragte det som en Selvfølge, at vi ikke kunde anse os berettigede til at gjøre nogen egentlig Forandring i Forfatterens Fremstilling; denne maatte tages, som den forelaa. Paa den anden Side kunde vi for Værkets praktiske Brugbarheds Skyld ikke lade alt Hensyn til de efter dets Afslutning indtraadte Forandringer i Lovgivningen ude af Betragtning. Der kunde i saa Henseende være Spørgsmaal om ganske at udelade enkelte Partier af Fremstillingen, som ikke længer svarede til den gjældende Ret. Vi have dog kun i meget ringe Omfang grebet til dette Middel. Dels vilde Værket, ved en hyppigere Anvendelse deraf, let være blevet til en blot Samling af Fragmenter, dels ville i de fleste Tilfælde slike Partier dog bevare en historisk Interesse. Vi ere derfor i Almindelighed gaaede den Vei ved Indklamringstegn ([—]) at antyde de Steder, hvor Fremstillingen enten ganske eller tildels maa siges ikke længer at svare til den nugældende Ret, og dernæst ved Henvisninger til de nyere Lovbud og Bestemmelser, mærkede ved en Parenthes ((—)), paa ethvert Punkt at sætte Læseren istand til at gjøre sig Rede for, hvori Forandringen eller det Nye bestaaer.

Kjøbenhavn i Oktober 1870.

Udgiverne.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side.
§ 1. Forvaltningsrettens Begreb og Kilder	1—3.

Første Afdeling: Den administrative Organisation.

Første Afsnit: Organisationens forskellige Led.

§ 2. Almindelige Bemærkninger	4—6.
§ 3. Den administrative Organisations historiske Udvikling ..	6—9.
§ 4. Den nuværende Organisation. Om Ministerierne i Almindelighed	9—12.
§ 5. De enkelte Ministerier. [I. Fællesministerier]	12—15.
§ 6. Fortsættelse. [II. De særlige Ministerier]	15—17.
§ 7. Begrebet Øvrighed	17—19.
§ 8. Stiftamtmand	19—21.
§ 9. Amtmand	21—25.
§ 10. Underøvrigheden paa Landet	25—26.
§ 11. Underøvrigheden i Kjøbstæderne	26—29.
§ 12. Øvrigheden i Kjøbenhavn	29—30.
§ 13. Øvrigheden i Bilandene og Kolonierne samt den tidligere patrimonielle Øvrighed	30—31.

Andet Afsnit: Den formelle Forretningsgang.

§ 14.	31—35.
------------	--------

Tredie Afsnit: Embedsmændenes Retstilling.

§ 15. Begreb og Inddelinger	35—40.
§ 16. Betingelserne og Formerne for Overdragelsen af et egentligt Statsembede	40—44.
§ 17. Embedsmandens Pligter	44—52.
§ 18. Embedsmandens Rettigheder	52—61.
§ 19. Embedets eller Embedsstillingens Ophør	61—67.
§ 20. Embedsmandens Pensionsret	67—78.
§ 21. Fortsættelse. Om Pensionens Beregning og Ophør	78—84.
§ 22. Embedsmandens Enkes og Børns Pensionsret	84—86.
§ 23. Konstituerede Embedsmænd	86—88.
§ 24. Bestillingsmænd eller Betjente	88—89.

Fjerde Afsnit: Kommunalvæsenet.

Første Kapitel: Kommunalorganisationens historiske Udvikling.

§ 25.	89—94.
------------	--------

Andet Kapitel: Kjøbstædernes Kommunalorganisation.

26.	Kommunens Tilblivelse, Ophør og Omfang	95.
27.	Kommunalbestyrelsens Organisation	96—100.
28.	Kommunalbestyrelsens Omraade	100—102.
29.	Kommunalbestyrelsens Funktioner	102—106.
30.	Kommunalbestyrelsens Forretningsgang	106—107.
31.	Om Grændserne for Kommunalbestyrelsens Myndighed	108—110.

Tredie Kapitel: Københavns Kommunalorganisation.

32.	Kommunens Omfang og Kommunalbestyrelsens Sammensætning	110—113.
33.	Kommunalbestyrelsens Omraade	113—115.
34.	Kommunalbestyrelsens Funktioner	115—119.
35.	Kommunalbestyrelsens Forretningsgang	119—123.
36.	Om Grændserne for Kommunalbestyrelsens Myndighed	123—124.

Fjerde Kapitel: Landkommunernes Organisation.

37.	Almindelige Bemærkninger	124—126.
-----	--------------------------------	----------

I. Sognekommunens Organisation.

38.	Kommunens Tilblivelse, Ophør og Omfang	126—127.
39.	Kommunalbestyrelsens Sammensætning	127—132.
40.	Sogneforstanderskabets Omraade og Funktioner	132—137.
41.	Sogneforstanderskabets Forretningsgang	138—139.

II. Amtskommunens Organisation.

42.	Kommunens Omfang og Kommunalbestyrelsens Sammensætning	139—142.
43.	Amtsraadets Funktioner	142—148.
44.	Amtsraadets Forretningsgang	148—149.
45.	Grændserne for Amtsrådets Myndighed	149—150.

Femte Kapitel: Blandenes og Koloniernes Kommunalforfatning.

46.	150—153.
-----	-------	----------

Anden Afdeling: Forvaltningen af de enkelte Bestyrelsesgrene.**Første Afsnit: Undervisningsvæsenet.**

47.	Indledende Bemærkninger	154.
-----	-------------------------------	------

Første Kapitel: Almue- og Borgerskolevæsenet.

48.	Historisk Oversigt	155.
49.	Almindelige Grundsætninger for Almueskolevæsenets Ordning	156—160.
50.	Almue- og Borgerskolevæsenets Organisation	160—166.
51.	Fortsættelse. Skolelærernes Beskikkelse og Retsstilling	166—168.
52.	Omsorg for en udvidet Realundervisning	168.

Andet Kapitel: Statens Omsorg for de øvrige Grene af Undervisningsvæsenet.	
§ 53. Særlig Fagundervisning	169.
§ 54. Det lærde Undervisningsvæsen	169—171.
§ 55. Fortsættelse	171—173.
§ 56. Andre Midler til Undervisningens Fremme.....	173—174.
Andet Afsnit: Fattigvæsenet.....	
Tredie Afsnit: Næringsvæsenet.	
§ 57. Begreb og Inddeling	174—179.
Første Kapitel: Naturalproduktionen.	
§ 58. Agerbrug	179—188.
§ 59. Skovbrug	188—189.
§ 60. Andre Grene af Naturalproduktionen.....	189—191.
§ 61. Den administrative Organisation.....	191—196.
Andet Kapitel: Forædlingsvirksomheden	
Tredie Kapitel: Omsætningsvirksomheden.....	
Fjerde Kapitel: Foranstaltninger for at fremme Samkvemmet og Omsætningen.	
I. Foranstaltninger til Samkvemmets Lettelse.	
§ 62. Veivæsenet	196—200.
§ 63. Jernbanevæsenet	200—201.
§ 64. Vandforbindelsen	201—203.
§ 65. Postvæsenet	203—204.
§ 66. Telegraphvæsenet.....	204—205.
II. Foranstaltninger til Omsætningens Fremme.	
§ 67. Markeder	205.
§ 68. Maal og Vægt.....	206.
§ 69. Myntvæsenet	206—208.
§ 70. Bankvæsenet	208—214.
§ 71. Om andre Foranstaltninger til Omsætningens Fremme, samt om Handels- og Haandværksvæsenets Bestyrelse	214—215.
Femte Kapitel: Foranstaltninger for at hindre Formuegjenstandes Undergang.	
§ 72.	215—221.
Fjerde Afsnit: Forvaltningen af Retspleien.	
§ 73. Administrationens Forhold til Retspleiens Forvaltning i Almindelighed	221—224.
§ 74. Administrationens Virksomhed med Hensyn til enkelte Grene af Retspleien	224—227.
§ 75. Fængselsvæsenet	227—231.
Femte Afsnit: Politiforvaltningen.	
§ 76. Begrebet Politi	231—234.
§ 77. Sikkerhedspolitiet. I. Almindelige Beskyttelsesforan- staltninger.....	234—244.

§ 78.	Fortsættelse. II. Om Politiets Virksomhed med Hensyn til den enkelte Forbrydelse	244—245.
§ 79.	Sædelighedspolitiet	246—248.
§ 80.	Om de Midler, der staae til Politiets Raadighed	248—259.
§ 81.	Politiets Organisation	260—263.

Sjette Afsnit: Sundhedsvæsenet.

§ 82.	Almindelige Bemærkninger	263.
§ 83.	Bortfjernelsen af Sygdomsaarsager	264—269.
§ 84.	Helbredelsen af udbrudte Sygdomme	270—276.
§ 85.	Andre Foranstaltninger for at værne om Borgernes Liv og Sundhed	276.
§ 86.	Sundhedsvæsenets administrative Organisation	276—278.

Syvende Afsnit: Forsvarsvæsenet.

§ 87.	Indledende Bemærkninger	278—280.
-------	-------------------------------	----------

Første Kapitel: Værnepligten.

§ 88.	Værnepligtens Begreb og historiske Udvikling	280—281.
§ 89.	Hvem paahviler Værnepligten	282—283.
§ 90.	Værnepligtens Opfyldelse. A. Det ikke befarne Mandskab	284—286.
§ 91.	Fortsættelse	286—287.
§ 92.	B. Det befarne Mandskab	287—289.
§ 93.	Om Tjenestepligtens Overførelse paa Andre	289—291.
§ 94.	Om Værnepligtens Indflydelse paa Mandskabets Retsstilling	291.

Andet Kapitel: Udskrivningsvæsenets Organisation.

§ 95.	291—296.
-------	-------	----------

Tredie Afdeling: Om Forholdet mellem den udøvende og den dømmende Magt.

§ 96.	Grændsebestemmelsen mellem Retssager og Administrationssager	297—303.
§ 97.	Fortsættelse	303—316.
§ 98.	Grændsetvistighedens Afgjørelse	316—323.
§ 99.	Fortsættelse	323—328.
§ 100.	Øvrighedens og Domstolenes indbyrdes Uafhængighed i deres egen Sphære	328—332.

§ 1. Forvaltningsrettens Bégreb og Kilder.

Statsretten, der kan betegnes som Læren om Statsmagtens Organisation og Forhold til de den underordnede Individuer, pleier at indeles i Forfatningsret og Forvaltningsret. Forfatningsretten har den Opgave at fremstille Statens Forfatning. Herved kan man nu vel forstaae og har ogsaa undertiden forstaaet de i en eller flere Forfatningslove indeholdte Regler, men i den angivne Forbindelse er det vistnok korrektere at opfatte Ordet Forfatning som betegnende de faste blivende Grundregler for Statsmagtens Ordning og dens Forhold til Individerne. Forfatningsretten kommer herefter til at omhandle Organisationen af den høieste Statsmagt og dennes Forhold til de den underordnede menneskelige Individuer, til de religiøse Samfund og til de kommunale Samfund. Dog kan der efter Omstændighederne være Anledning til at fremstille de to sidstnævnte Materier paa andre Steder i Systemet i Forbindelse med de nærbeslægtede Materier om Kirkesamfundets og Kommunens indre Organisation og Forhold til Medlemmerne, hvilke Gjenstande utvivlsomt ligge udenfor Statsforfatningsretten. Det kunde i Øvrigt synes, at Forfatningsretten ikke burde indskrænkes til Læren om den høieste Statsmagts Ordning, men burde fremstille hele Statsmagtens Organisation; den angivne Begrændsning hjemles imidlertid vistnok derved, at de øvrige Organers Ordning væsentlig bestemmes af Hensynet til de paagjældende Forvaltnings-

grenes Tarv, ligesom den paa Grund heraf mangler den Fasthed, som Begrebet Forfatning synes at fordre.

Forvaltningsrettens Opgave er navnlig at fremstille Statens Virksomhed for de forskjellige Statsformaal; den fremstiller saaledes Staten i sin Virken, medens Forfatningsretten fremstiller den i sin Hvilen; den fremstiller navnlig Funktionerne, medens Forfatningsretten fremstiller Organerne, hvorved dog maa erindres det ovenfor Bemærkede om, at en stor Del af Organisationen af særegne Grunde rigtigst fremstilles i Forvaltningsretten. Forvaltningsretten kommer herefter til at omhandle dels Læren om de underordnede Organer, gennem hvilke den højeste Statsmagt virker, dels Reglerne for Statens Virksomhed for de forskjellige Statsformaal. Da imidlertid den lovgivende Magt, der i Særdeleshed kan betegnes som den højeste Statsmagt, forsaavidt den nemlig gennem en Forfatningsforandring kan beherske hele Statsordningen, i sin Helhed maa omhandles i Forfatningsretten, og den dømmende Magt, hvis Stilling i Hovedtrækkene berøres i Forfatningsretten, med Hensyn til den nærmere Ordning maa omhandles i Processen og med Hensyn til de materielle Regler for dens Virksomhed i Privat- og Kriminalretten og det hele øvrige Retssystem, bliver Forvaltningsrettens Opgave mere begrændset, og den kan derfor ogsaa defineres som Læren om den udøvende Magts Ordning og dennes Virksomhed for de forskjellige Statsformaal og i Overensstemmelse hermed benævnes som administrativ Ret. Imidlertid maa det erindres, at Grundtrækkene for den udøvende Magts Ordning maae fremstilles i Forfatningsretten. Forvaltningsretten kommer herefter til at omhandle:

1. Den administrative Organisation. Herunder pleier man tillige at fremstille Kommunalorganisationen. Korrekt vilde det nu vistnok være at omhandle denne, der ingenlunde kan betragtes som et blot Led i Statsstyrelsen, s. Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) i en egen Disciplin; men da Kommunalforvaltningen staaer i nær Forbindelse med

Statsforvaltningen og navnlig har gjort det efter den hidtil bestaaende Ordning, skulle vi ikke afvige fra den sædvanlige Fremstillingsmaade.

2. De materielle Regler for Administrationens Virksomhed for de forskjellige Statsformaal.

3. Endelig er der Anledning til at omhandle den udøvende Magts Kompetence og navnlig dennes Begrændsning lige overfor de andre Statsmagter, forsaavidt dette ikke skeer paa andre Steder i Systemet.

Om Forvaltningsrettens Kilder er der ikke Meget at bemærke. Grundlove og Forfatningslove spille naturligvis her en langt mindre betydelig Rolle end i Forfatningsretten; derimod blive kongelige Anordninger, Instruxer og Cirkulairer fra de øverste Regeringsautoriteter samt administrativ Praxis af væsentlig Betydning.

Første Afdeling. Den administrative Organisation.

Første Afsnit. Organisationens forskellige Led.

§ 2. Almindelige Bemærkninger.

Det er tilstrækkeligt indlysende, at Administrationens omfattende Opgave ikke kan udføres af en enkelt Mand eller en enkelt Autoritet, men at den udkræver et helt System af Organer. Ved Anordningen heraf opstaae da forskellige Spørgsmaal:

1. Man kan spørge, om Organisationen skal skee efter Provindsialsystemet, saa at de enkelte Provindser have deres særegne, for alle eller dog de allerfleste Forvaltningsgrene beskikkede Bestyrelser, eller efter Realsystemet, saa at Forretningerne efter deres indre Beskaffenhed deles mellem forskellige Autoriteter uden Hensyn til Provindsfordelingen. I ældre Tid, da den centrale Statsmagt var svagere, og da de enkelte Provindser endog jevnlig havde deres særskilte Lovgivning og Forfatning, var Provindsialsystemet det almindelige. Senere har man derimod søgt at gennemføre Realsystemet, saa at Administrationen efter Forretningernes Beskaffenhed er delt i flere Grupper, hver med sin øverste Autoritet for hele Staten, og Provindserne kun komme i Betragtning paa de lavere Trin.

Hos os er Realsystemet det herskende. Paa Administrationens lavere Trin gjælder forsaavidt Provindsialsystemet, som Under- og Mellemautoriteterne forene en Mængde med Hensyn til den øverste Bestyrelse adskilte Forretninger; men i adskillige Brancher, f. Ex. Told- og Postvæsenet, findes dog særskilte Bestyrelser ogsaa paa de lavere Trin.

2. Det er nødvendigt at organisere forskellige Instantser i Bestyrelsen. Man pleier i saa Henseende at indrette en øverste Autoritet, der indenfor de ved Lovgivningen dragne Grændser giver de almindelige Regler, fører en almindelig Kontrol og i sidste Instants afgjør de opstaaende konkrete Spørgsmaal, Mellemautoriteter, der føre det lokale Tilsyn og træffe mindre vigtige Foranstaltninger og Afgjørelser, og Underautoriteter, der væsentligst have at udføre de givne Befalinger og i Henhold til disse at vaage over Lovenes Overholdelse.

Forholdet mellem de forskellige Instantser kan ordnes efter Centralisationsprincippet, hvorefter man inddrager saa mange Forretninger, som muligt, under de øverste Autoriteter, eller Decentralisationsprincippet, som gaaer ud paa kun at forbeholde disse de vigtigste Sager. Den senere Lovgivning gaaer hos os i Retning af Decentralisation, s. Fdn. 23. Mai 1800, 23. Marts 1827, Cirk. 1. Nov. 1861.

Anm. I en anden Betydning forstaaer man ved Centralisationsprincippet det, hvorefter Staten inddrager saa mange Interesser, som muligt, under sin Varetægt, medens Decentralisationsprincippet gaaer ud paa at overlade Meget til Kommunerne. Ogsaa i denne Betydning gaaer vor Lovgivning nærmest i Retning af Decentralisation.

3. Forvaltningen kan organiseres efter det ministerielle, bureaukratiske System, hvor Forretningerne styres af en Enkelt, der har den afgjørende Stemme og bærer Hovedansvaret, medens de tilforordnede Embedsmænd ere indskrænkede til at forberede, give Raad og udføre den tagne Beslutning, saa at de kun i mindre vigtige Sager handle paa egen Haand, eller efter det kollegiale, hvor Ledelsen

er overdraget et Kollegium, hvis Medlemmer alle deltage i Beslutningen, der fattes med Stemmeferhed, saa at Formandens Stemme kun bliver afgjørende ved Stømmelighed.

§ 3. Den administrative Organisations historiske Udvikling.

Før 1660 var Forvaltningen paa det øverste Trin overdraget 6 Rigsembedsmænd, der valgtes af Kongen efter Rigsraadets Forslag, og som tillige havde Sæde i Rigsraadet. Disse Rigsembedsmænd bestyrede Forvaltningens forskjellige Hovedgrene, undtagen forsaaavidt Finantsernes Bestyrelse var overdragen en eller to særegne Rentemestre, der ikke nødvendigvis havde Sæde i Rigsraadet. Forvaltningen var ministeriel og organiseret efter Realsystemet, hvorved dog kan mærkes, at Hertugdømmerne havde en egen tydsk Kantsler.

Provindsernes lokale Bestyrelse var organiseret efter Lenssystemet, saa at de adelige, af Kongen og Rigsraadet valgte Lensmænd ikke blot bestyrede de kongelige Eien-domme og oppebar Kongens Indtægter, efter Omstændighederne paa Afgift eller paa Regnskab, men tillige deltog i Provindsens øvrige Bestyrelse og navnlig førte Tilsyn med Forsvarsvæsenet og Retspleien. Kjøbstæderne, der havde en kommunal Selvstyrelse, stode udenfor Lenene, og Adelen havde særegne Friheder for sine Godser.

I denne Ordning skete der betydelige Forandringer ved Souverainitetens Indførelse, navnlig ved den saakaldte Provisionalordinants 4. Nov. 1660, der i Øvrigt ikke blev fuldstændig gennemført og i Tidens Løb undergik betydelige Forandringer. I Stedet for det ministerielle System traadte det kollegiale, idet Forvaltningen overdroges 5 Kollegier, nemlig Drostens eller Rigshofmesterens, Righofkantslerens eller Kancelliet, Rigsmarskens eller Krigskollegiet, Rigsadmiralens eller Admiralitetskollegiet og Rigs-skatmesterens eller Skatkammerkollegiet. Hvert af disse Kollegier bestod af en Præsident og et vist Antal adelige

og borgerlige Bisiddere. De nævnte Kollegier havde imidlertid kun en forberedende Virksomhed, idet den endelige Afgjørelse tilkom Geheimstatsraadet, der fornemlig bestod af Kollegiernes Præsidenter under Kongens eller Rigshofmesterens Forsæde. Geheimstatsraadet kunde i vigtigere Tilfælde udvides ved Tilkaldelse af flere Kollegie-medlemmer, og i Sager om Krig og Fred, nye Skatter og Traktater skulde samtlige Kollegiers Medlemmer sammentræde til det store kongelige Hofraad.

Provindsbestyrelsen blev ogsaa væsentligt forandret, idet ved Fdn. 19. Febr. 1662 Lensmændenes hele Øvrighedsmyndighed og det almindelige Tilsyn med de i Lenet liggende Godser overdroges Stiftsbefalingsmænd eller Stiftamtmand og Amtmand, hvorimod Oppebørselen af Indtægterne og Regnskabsaflæggelsen for dem samt et særligt Tilsyn med Bønderne overdroges Amtsskrivere eller Amtsforvaltere.

Den omtalte Ordning danner Grundlaget for den Organisation af Forvaltningen, som bestod indtil 1848, skjøndt den naturligvis i denne Mellemtid undergik væsentlige Modifikationer. Som Eiendommeligheder ved den kan først fremhæves dens kollegiale Karakter. Denne fastholdtes principmæssigt, om der end til sine Tider skete Afvigelser derfra. Ved Kdg. 30. Dec. 1840 foregik for saa vidt en Forandring heri, som kun de vigtigste Sager bleve at behandle af Kollegiet in pleno, hvorimod de mindre vigtige afgjordes af den enkelte Sektionschef med en Kommitteret. Fremdeles fastholdtes Realsystemet; dog udsondredes 1670 adskillige af Hertugdømmernes Sager, der tidligere havde været behandlede under det danske Kancelli, til et særeget tysk Kancelli; Bilandenes og Koloniernes Sager forenedes ved Fdn. 7. Jan. 1760, 20. Okt. 1773 § 3 under Generaltoldkammeret, men ved Pl. 1. Mai 1781 bleve de islandske, færøiske og grønlandske Sager henlagte under Rentekammeret. Fremdeles udmærker den oprindelige Organisation sig ved en eiendommelig Sammenblanding af Jurisdiktion

og Administration, idet Kancelliet tillige udgjorde Høiesteret, og begge de militaire Kollegier samt Skatkammerkollegiet, s. 1. 2. 5., tillige havde dømmende Myndighed. Imidlertid foregik heri efterhaanden en Adskillelse, idet Høiesteret udsondredes, Fdn. 14. Febr. 1661, Krigskollegiets dømmende Myndighed gik over til Overkrigsretterne, Kammerkollegiets til de almindelige Underretter, Fdn. 15. Juni 1771, 17. Febr. 1774; kun Admiralitetskollegiet vedligeholdt en vis dømmende Myndighed, s. Fdn. 30. Apr. 1806.

Særdeles hyppige Forandringer foregik med Forretningsfordelingen; navnlig gik Drostens Kollegium, der ved Instr. 18. Nov. 1660 var benævnet Statskollegiet, allerede 1670 op i Kancelliet og et ny oprettet Kommercekollegium, og de andre Kollegier deltes i flere, hvilket navnlig gjælder om Kancelliet og Skatkammerkollegiet. I 1848 fandtes der 16 forskellige Kollegier, der alle havde umiddelbar Forestilling til Kongen, og som i Reglen bestode af en Chef, Deputerede og Kommitterede foruden endel underordnede Embedsmænd. Derhos var Revisionen i Almindelighed udsondret fra Expeditionen. Som de vigtigste af disse Kollegier kunne nævnes:

1. Det danske Kancelli. Dette fungerede som et almindeligt Statssekretariat, hvorigjennem de øverste Embedsmænd beskikkedes, og Forandringer i de andre Kollegier foretoges, ligesom Kommissioner med almenvigtige Formaal herigjennem nedsattes. Dets Forretninger omfattede hele Justits- og Politivæsenet samt Kirke- og Undervisningsvæsenet, fremdeles Haandværksager, Kommunalsager og Fattigsager, samt Provindsialstænderne. Det svarede altsaa til det nuværende Justitsministerium, Kultusministerium og tildels til Indenrigsministeriet, s. Resol. 17. Juni 1814, 22. Apr. 1834, 31. Dec. 1840.

2. Det tyske eller slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli havde for Hertugdømmernes Vedkommende væsentlig tilsvarende Forretninger.

3. Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler.

4. Finantsdeputationen, under hvilken henhørte samtlige Indtægter og Udgifter, Budget- og Regnskabsvæsenet, Mynt- og Pensionsvæsenet, Bkg. 30. Dec. 1840, Pl. 26. Febr. 1842.

5. Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond.

6. Rentekammeret, der havde Domainerne, direkte Skattesager, Veisager, Landvæsenssager, samt islandske, færøiske og grønlandske Sager, Bkg. 30. Dec. 1840.

7. Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, under hvilket sorterede Toldvæsenet, Handels-, Fabrik- og Konsulatsager samt de vestindiske Kolonier, Bkg. 30. Dec. 1840.

8. Generalpostdirektionen.

9. Departementet for udenlandske Sager.

10. Generalitets- og Kommissariatskollegiet, der bestyrede Landkrigsvæsenet, Pl. 21. Febr. 1843.

11. Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, under hvilket Søkrigsvæsenet henhørte.

Bestemmelserne om det store kongelige Hofraad i Ordinantzen 4. Nov. 1660 gennemførtes ikke. Geheimestatsraadet undergik forskellige Omvexlinger, hvorom henvises til Forfatningsretten. Forandringerne i Provindsbestyrelsen ville blive berørte nedenfor.

Anm. Nærmere Oplysning om Organisationen i 1848 findes i Statskalenderen for dette Aar.

§ 4. Den nuværende Organisation. Om Ministerierne i Almindelighed.

Allerede ved Resol. 24. Marts 1848 indførtes Ministeransvarligheden, og ved Kdg. 4. April 1848 forandredes det hidtilværende kollegiale System til et ministerielt, hvilke Regler senere have faaet grundlovmæssig Hjemmel ved Grl. 1849 §§ 18—20, Grl. 1863 §§ 9—11 (Grl. 1866 §§ 12—14), jfr. Kdg. 28. Jan. 1852 og Forfl. 2. Okt. 1855 §§ 9—11. Den nærmere Organisation af Ministerierne, navnlig Fastsættelsen af Ministrenes Antal og Forretningernes Fordeling mellem dem, bestemmes af Kongen, s. Grl. 1863 § 11, hvilket

efter Ophævelsen af Grl. 1849 § 21 ved Grlbest. 1855 § 6 ogsaa maatte gjælde om de særlige Ministre (s. nu Grl. 1866 § 13). [Forfatningsmæssig bestemt er kun Adskillelsen mellem fælles og særlige Ministerier, om hvilken Adskillelse henvises til Forfatningsretten. For Tiden haves 4 Fællesministerier, nemlig Udenrigsministeriet, Krigsministeriet, Marineministeriet og Finantsministeriet, og 3 for Kongeriget særlige Ministerier, nemlig Indenrigsministeriet, Justitsministeriet og Kirke- og Undervisningsministeriet, hvorhos Finantsministeren fungerer som Minister for Kongerigets særlige Finantser. Desuden haves særlige Ministerier for Slesvig og for Holsten-Lauenborg, s. Kdg. 28. Jan. 1852*.)] Et Handelsministerium bestod fra 4. April til 24. Nov. 1848, et Ministerium for Monarkiets fælles indre Anliggender fra 16. Okt. 1855 til 26. Juli 1858. Foruden disse Ministerier bestaaer Geheimstatsraadet, s. Grl. 1863 §§ 12, 13, jfr. Forfatningsretten, og det kongelige Kabinet, gennem hvilket kongelige Resolutioner og Reskripter expederes (s. nu med Hensyn til Statsraadet Grl. 1866 §§ 15 og 16).

Ministeren, der staaer i Spidsen for Ministeriet, har den tredobbelte Opgave at raade Kongen i Geheimstatsraadet, Grl. 1863 § 12 (Grl. 1866 § 15), at repræsentere Regeringen ligeoverfor Folkerepresentationen, s. Grl. 1849 §§ 28, 63, 66, Grl. 1863 §§ 41, 43, 46 (Grl. 1866 §§ 23, 59, 62), og at bestyre den ham særligt underlagte Administrationsgren. Han er ansvarlig for hele sin Embedsførelse, og hans Medunderskrift er nødvendig, for at en kongelig Resolution i et Lovgivnings- eller Regeringsanliggende kan faae Gyldighed, s. Grl. 1849 §§ 18—20, Grl. 1863 §§ 9—11 (Grl. 1866 §§ 12—14), og Forfatningsretten, jfr. allerede tidligere Fdn. 13. Febr. 1772 § 4. Hvilke Sager der udkræve kongelig Resolution, og hvilke Ministeren paa egen Haand kan afgjøre, bestemmes efter de hidtil fulgte Regler, Grl.

*) Med Hensyn til Hertugdømmernes Afstaaelse og den derved indførte Forandring i Ovenstaaende, s. Kdg. 16. Nov. 1864 og Bkg. 27. og 31. Marts 1865.

1849 §§ 22, 31, 32, Grl. 1863 §§ 14—17 (Grl. 1866 §§ 17, 26, 27), s. Bkg. 5. Dec. 1848, 25. Sept. 1849, mfl.; dog henlægger den senere Lovgivning undertiden Anliggender, der efter almindelige Regler vilde have udkrævet Kongens Resolution, til Ministerens selvstændige Afgjørelse, s. Lov 28. April 1850 § 3, og undtagelsesvis er dette endog skeet med Hensyn til Spørgsmaal, hvis Afgjørelse ellers vilde tilkomme Domstolene, s. Lov 31. Marts 1860 § 9 (Lovsaml. S. 419), 19. Febr. 1861 § 7 (S. 107).

De forskjellige Ministerier ere inddelte i Departementer, hvert med sin Forretningsgren under Bestyrelse af en Departementschef, og Departementerne igjen i Kontoirer. Enkelte Departementer indtage en selvstændigere Stilling, idet de korrespondere direkte med andre Autoriteter og kunne afgjøre mindre vigtige Sager i eget Navn under Rekurs til Ministeriet, medens de andre Departementer kun kunne afgjøre de løbende Sager paa Ministerens Vegne. En saadan selvstændigere Stilling indtage saaledes Generaltold-direktoratet, s. Bkg. 5. Dec. 1848 B, 30. Dec. 1854 (s. nu om Generaldirektoratet for Skattevæsenet Bkg. 31. Marts 1865 § 1), Generalpostdirektoratet Bkg. 5. Dec. 1848 C, Koloniernes Centralbestyrelse Bkg. 1848 D (Bkg. 27. Marts 1865 § 6), de forskjellige Generaldecisorater, s. Bkg. 1848 E, Instr. 11. Juni 1852, og Revisionsdepartementet for Kongerigets særlige Ministerier, s. Bkg. 30. Juni 1860 (Bkg. 27. Marts 1865 § 2). Undertiden er der midlertidig udnævnt en Directeur for et helt Ministerium under Ministerens Overbestyrelse, s. f. Ex. Bkg. 30. Mai 1853, 3. Mai 1854, 2. Sept. 1858, mfl. Under Departementschefen er der ansat Kontoirchefer, Fuldmægtige og Revisorer, Kancellister og Assistenten, i hvilken Henseende den nyere Lovgivning viser Tendents til at indskrænke den kongelige Udnævnelse, s. Lov 31. Marts 1860 § 2.

Ministeriets Forretninger bestaae i at forberede Lovforslag og kongelige Anordninger, at foreskrive almindelige Regler navnlig til Efterlevelse for Embedsmænd, at afgjøre konkrete Tilfælde, som ere forbeholdte Ministeriet eller

som ere henviste til det af de lavere Autoriteter, s. Skr. 12. Mai 1849, og endelig at anvende de ved Finantsloven bevilgede Pengemidler paa bedste Maade. De af de lavere Autoriteter trufne Afgjørelser har Ministeriet at prøve og eventuelt at forandre enten af egen Drift eller paa Andragende af en Privatmand, og endelig fører det en Kontrol med Embedsmændene dels gennem Indberetninger, som disse ere pligtige at afgive, dels gennem personlig Undersøgelse af udsendte Kommissairer og Revisorer.

§ 5. De enkelte Ministerier. [I. Fællesministerier.]

A. Udenrigsministeriet, s. Kdg. 24. Nov. 1848 I, har i det Hele Ledelsen af Forholdet til fremmede Magter. Det har saaledes Udøvelsen af den aktive og passive Gesandtskabsret, at akkreditere og instruere Gesandter i Udlandet, underholde Forbindelsen med de her akkrediterede fremmede Gesandter, forberede, afslutte og paasee Overholdelsen af Forbund og Traktater, korrespondere med fremmede Stater, reklamere for danske Statsborgere i Udlandet og modtage Reklamationer fra Fremmede her, legalisere Dokumenter og Passer, osv. Fremdeles hører under det den Handelsadministration, som har umiddelbart Hensyn til Handelens Forhold til Udlandet, samt Konsulatvæsenet. Om dets Organisation, s. Resol. 11. Dec. 1848, 18. Febr. 1856, 24. Febr. 1862, D. T. 203. Under Ministeriet sortere Gesandter og andre diplomatiske Agenter, Konsuler og Vicekonsuler, s. Instr. 11. Mai 1860 (jfr. Instr. 24. Marts 1868).

B. Krigsministeriet, s. Bkg. 31. Dec. 1848 (Bkg. 27. Sept. 1868), bestyrer hele Landforsvarsvæsenet, altsaa Krigsvæsenets Personel, Materiel, Bygnings- og Remontevæsen samt Oekonomi- og Forpleiningsvæsenet. Desuden har Militairetaten sit eget Justitsvæsen, Undervisningsvæsen og Medicinalvæsen, s. Grlbest. 1855 § 2, jfr. med Hensyn til de tidligere Fæstningsslaver Lov 29. Dec. 1850, Bkg. 12. Apr. 1860, [og med Hensyn til det holstenske Krigsvæsen Kdg. 30. Marts 1863, Art. 1, Pat. 4. Dec. 1863]. Om den raadgivende Kom-

ite under Krigsministeriet (med Hensyn til Forfremmelser og Afgang, Organisationsforandringer og andre Forhold ved Hæren), s. Armebefaling 9. Aug. 1848, Resol. 17. Juli 1856 (s. nu Hærloven 6. Juli 1867 § 101 ff).

C. Marineministeriet, s. Reskr. 4. og 23. April 1848, har for Søkrigsvæsenets Vedkommende tilsvarende Forretninger til Krigsministeriet. Det har ligeledes sit eget Justits-, Undervisnings- og Medicinalvæsen, s. Grlbest. 1855 § 2, og desuden Bestyrelsen af visse ikke militaire Forhold, saasom Lods-, Fyr- og Vagervæsenet samt Navigationsundervisningen. Om Organisationen s. Resol. 19. Dec. 1859, jfr. Bkg. 8. Marts 1861 (s. nu Lov om Søværnet 24. Apr. 1868).

D. Finantsministeriet, s. Bkg. 5. Dec. 1848, 28. Dec. 1849, har Bestyrelsen af Statens Finantser. [Det er i det Væsentlige et fælles Ministerium; imidlertid bestyrer Finantsministeren som Minister for Kongerigets særlige Finantser og under Ansvar for Rigsdagen Kongerigets almindelige finansielle Anliggender, hvis Bestyrelse tidligere henlaa under Indenrigsministeriet, nemlig Kongerigets Budgetvæsen, Statsregnskab og Assignationsvæsen, Kongerigets Reservefond og Aktiver, dets særlige Statsgjæld og Pensionsvæsen, s. Bkg. 5. Okt. 1861, jfr. Bkg. 31. Okt. 1855 § 1. En lignende Stilling indtager Finantsministeren med Hensyn til Slesvigs særlige Finantser; med Hensyn til Holstens, s. Kdg. 30. Marts 1863, Art. 4, Pat. 4. Dec. 1863 (s. nu Bkg. 27. og 31. Marts 1865)]. Finantsministeriet har herefter Bestyrelsen af:

1. Indtægtsvæsenet, [dog kun det fælles, idet de direkte og indirekte særlige kongerigske Skatter ved Bkg. 31. Okt. 1855 § 1 a, jfr. Bkg. 5. Okt. 1861 ere henlagte til Indenrigsministeriet]. Altid har Finantsministeriet haft hele Told-, Skibs- og Brændevinsbeskatningen, Domainerne og det dertil sig knyttende kongelige Skov- og Jagtvæsen, Postvæsenet, Myntvæsenet, Lotteriet og Rangskatten, s. Bkg. 22. og 25. Sept. 1849, 28. Jan. 1852, 16. og 31. Okt. 1855,

8. Nov. s. A., 4. Jan. og 28. Okt. 1856, 26. Dec. 1857, 26. Juli og 2. Aug. 1858, 19. Juni 1862.

2. Bestyrelsen af Statens Aktiver og Passiver, herunder Øresundsfonden, s. Lov 6. Mai 1857 § 1 (s. nu Lov 17. Nov. 1865), Reservefonden, Statsgjælden og Pensionsvæsenet.

3. Udgiftsvæsenet, herunder Anvisningsvæsenet, Udbetalingen gennem Kasserne og de udenlandske Betalinger.

4. Udarbejdelsen og Forelæggelsen af Finantsloven og Statsregnskabet.

5. Bestyrelsen af visse fra den almindelige Statskasse afsondrede finansielle Anstalter, navnlig Enkekassen, Livrente- og Forsørgelsesanstalten, Bestyrelsen for de militaire Underklassers Pensionering og Invalideforsørgelsen, samt det statistiske Bureau.

[6. De Rigsraadet vedkommende Anliggender, samt Stiftelsen og Opløsningen af det undersaatlige Forhold].

Disse Forretninger bestyres dels gennem Finantsernes Centralbestyrelse, s. Bkg. 18. Jan. 1859 (og Bkg. 15. Dec. 1864), hvortil slutter sig Statsbogholderiet, s. Resol. 15. Dec., Cirk. 29. Dec. 1848, Bkg. 15. Dec. 1855, hvor der føres Bog over samtlige Statens Indtægter og Udgifter, og hvor alle Indtægts- og Udgiftsordrer, inden de afgaae, blive at notere, ligesom det ogsaa behandler de Statsregnskabet vedkommende Sager, Resol. 14. Dec. 1856, og Finantshovedkassen, dels gennem flere mere selvstændigt stillede Autoriteter, nemlig Generaltolddirektoratet, s. Bkg. 5. Dec. 1848 B, 30. Dec. 1854 (nu Generaldirektoratet for Skattevæsenet, s. Bkg. 27. og 31. Marts 1865), Generalpostdirektoratet, s. Bkg. 5. Dec. 1848 C og Finantsministeriets Regnskabsrevision og Decision Bkg. 5. Dec. 1848 E, Bkg. 28. Aug. 1860 (nu Bkg. 27. Marts 1865 § 2). Tidligere indtog Domainedirektoratet en lignende Stilling, men dette blev ophævet ved Bkg. 26. Dec. 1857. Under Finantsministeriet sorterer Kammeradvokaten, der afgiver Betænkning og fører Sager, som vedkomme Statskas-

sens Interesse, s. Instr. 26. Okt. 1785, Amtsforvaltere, Told- og Postembedsmænd, Godsinspektører og Forstbetjente.

Fra 1855—58 bestod et Ministerium for Monarkiets fælles indre Anliggender, der bestyrede Told-, Post- og Domænevæsenet, Kolonierne og de Rigsraadet og det under- saatlige Forhold vedrørende Anliggender.

§ 6. Fortsættelse. [II. De særlige Ministerier.]

A. Justitsministeriet, s. Bkg. 7. Dec. 1848. Under dette sorterer Justitsvæsenet, herunder Fængselsvæsenet og Straffe- anstalterne, s. Bkg. 4. Mai 1861, Politivæsenet, herunder Me- dicinal- og Karantænevæsenet, s. Bkg. 20. Sept. 1852, samt Strandingsvæsenet, Bestyrelsen af Umyndiges Midler, offent- lige Stiftelser, Len og Fideikommisser, Udskrivningsvæsenet og Brandvæsenet, s. Bkg. 18. Juni 1859, endelig alle Island og Færøerne vedkommende Sager, dog saaledes, at de Sager, der efter deres Beskaffenhed vilde henhøre under andre Ministerier, foredrages den paagjældende Minister, s. Bkg. 31. Okt. 1855 § 2. Justitsministeriet har fremdeles at forberede Lovudkast, vedkommende den civile, kriminelle og processuelle Lovgivning, hvorhos Justitsministeren er Kommissair ved Nationalbanken, Oktroi 4. Juli 1818 § 32. Under Ministeriet sorterer Generalprokureuren, der har at medvirke ved Udarbeidelsen af Lovudkast i det Hele taget, Generalfiskalen, Justits-, Politi- og Medicinalembeds- mændene, osv. Om Organisationen s. Bkg. 21. Okt. 1854, 12. Jan. 1858.

B. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, s. Kdg. 24. Nov. 1848 V. (Bkg. 31. Marts 1866), virker for at fremme Borgernes aandelige Evner og understøtte Viden- skab og Kunst, Oplysning og Religion. Det omfatter saa- ledes Kirke- og Religionsvæsenet i det Hele, ikke blot for Folkekirkens, men ogsaa for de fra denne afvigende Tros- samfunds Vedkommende, være sig anerkjendte eller ikke anerkjendte Samfund, og hele Undervisningsvæsenet, dels det lavere, navnlig Borger- og Almueskolevæsenet, Semi-

narierne, Døvstumme- og Blindeinstituttet, dels det høiere, saasom Universitetet, den polytekniske Læreanstalt, de lærde Skoler, de videnskabelige Realskoler, Bibliothekerne, Geheimearkivet, Theatret, s. Resol. 18. Mai 1859, Kunstakademiet og Musæerne, s. Resol. 10. Dec. 1859, D. T. 934 (Gradmaalingen, Bkg. 27. Marts 1865 § 7). Imidlertid ere de Undervisningsanstalter, som forfølge særlige Formaal, henlagte under andre Ministerier, saaledes de militaire Undervisningsanstalter under Krigs- og Marineministeriet, Navigationsundervisningen under Marineministeriet, Veterinair- og Landbohøiskolen under Indenrigsministeriet, osv.

C. Indenrigsministeriet, s. Bkg. 9. Dec. 1848, 3. Dec. 1849 (Bkg. 31. Marts 1865), har en Mængde forskjellige Forretninger, som navnlig angaae Virksomheden for Landets almindelige Vel og Udviklingen af dets materielle Kræfter. Det har saaledes:

1. [De Rigsdagen vedkommende almindelige Sager, s. nu Bkg. 27. Marts 1865 § 9 og Bkg. 28. Febr. 1868].

2. [Kongeriget's direkte og indirekte Skattevæsen, s. Bkg. 31. Okt. 1855 § 1 a, 27. Juni 1862, samt] Matrikelvæsenet, (Bkg. 27. og 31. Marts 1865).

3. Kommunalvæsenet, herunder Fattigvæsen, Frikjørselsvæsen, Indkvartering og Hesteudredning.

4. Foranstaltninger, sigtende til at lette Produktion og Omsætning:

a) Landvæsenssager, herunder Fiskeri og private Forst- og Jagtsager, Vandsager, Veterinair- og Stutterisager samt Veterinair- og Landbohøiskolen.

b) Næringssager. Herunder Handelssager, forsaavidt de ikke sortere under Udenrigsministeriet, Haandværks- og Fabriksager, Gjæstgiveri og Krohold, Brænderisager, s. Bkg. 10. Febr. 1851, Eneretspatenter, Bogtrykkerier og privilegerede Tidender samt Omsorg for Industriens Fremme i det Hele taget.

c) Offentlige Arbejder, herunder Bygningssager, [for- saavidt de ikke henhøre under Fællesministerierne, s. Bkg.

31. Okt. 1855 § 4 (Bkg. 27. Marts 1865 § 4)], og Foranstaltninger til Samkvemets Lettelse, navnlig Vei-, Jernbane-, Havne- og Kanalsager, hvorimod Post- og Telegraphvæsenet er underlagt Finantsministeriet; endelig Statshaverne, s. Resol. 10. Dec. 1859.

5. Grønlandske Sager.

Under Ministeriet sortere navnlig Amtmænd, Amtsforvaltere og en Mængde specielle Embedsmænd.

[D. Fælles for samtlige Kongerigets særlige Ministerier ere:

1. Revisionsdepartementet, s. Bkg. 30. Juni 1860, der med visse Undtagelser bestyrer hele Kongerigets Revisionsvæsen (s. nu Bkg. 27. Marts 1865 §§ 2 og 3).

2. Kongerigets Arkivvæsen (s. Bkg. 5. Febr. 1869).

3. Kongerigets Ministeriers Kassererkontoir (s. Bkg. 27. Marts 1865 § 3).]

§ 7. Begrebet Øvrighed.

Efter sin Etymologi synes Ordet Øvrighed at betegne Enhver, hvem det ifølge Lovgivningen tilkommer i Statens Navn og paa dens Vegne at afgjøre Noget med juridisk Virkning, og det indbefatter saaledes ikke blot Organerne for den udøvende Magt, men ogsaa de dømmende Autoriteter. Denne vide Betydning, der er ret naturlig paa en Tid, da Statsmagterne ikke ere skarpt adskilte, forekommer ogsaa paa flere Steder i Chr. V. Lov og i Anordningerne fra den nærmest efter samme liggende Tid. Det er allerede tvivlsomt, om Ordet ikke er brugt i denne Betydning i det hyppigt forekommende Udtryk »straffes af sin Øvrighed«, s. 3. 16. 12, 3. 16. 15. 2 Nr. 2, 5 og navnlig 3. 16. 16. 2 »straffes af Øvrigheden paa yderste Formue«, men den snevrere Betydning kan dog forsvares derved, at det var den administrative Øvrigheds Pligt at paatale Sagen og fuldbyrde Dommen, s. 6. 13. 24, »Amtmanden eller Husbonden eller andre, som det bør at straffe«. Heller ikke ganske afgjørende ere de Bestemmelser, hvor der tales om Forret-

ninger af en blandet administrativ og judiciel Karakter, s. 5. 2. 90. Derimod forekommer Udtrykket Øvrighed klart i Betydning af Dommer i 1. 2. 14. »hvorpaa at dømme Stadens Øvrighed tilkommer«, 3. 4. 4, Instr. 5. Jan. 1722 A § 4 »Stiftsbefalingsmanden skal have tilbørlig Opsyn med Justitien — —, at ethvert Steds Øvrighed forsvarligen deres Embeder forvalter«. Imidlertid er denne Terminologi sjældnere og forekommer navnlig ikke i de nyere Anordninger.

I en snevrere Betydning forstaaes ved Øvrighed ethvert Organ for den udøvende Magt, hvilket det tilkommer selvstændigt med Retsvirkning at beslutte og befale Noget paa Statens Vegne, s. 1. 26. 1 »Kongens Befalingsmænd eller dem, som paa Kongens Vegne, geistlig eller verdslig Øvrighed, paa de Steder have at sige«. Det omfatter saaledes ikke blot de lavere administrative Autoriteter, men ogsaa Ministerierne og selv Kongen, s. Grl. 1849 § 77, Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72). Derimod udelukkes fra Begrebet dels de Private, dels de dømmende Autoriteter, s. Instr. 28. Aug. 1795 § 29, Pl. 18. Marts 1829 Præm., 25. Nov. 1829 §§ 1, 2, 3, mfl., dels endelig saadanne Embedsmænd, der vel have at virke for Statsformaalet og under denne Virksomhed kunne foretage Noget, der har juridisk Virkning, men som enten blot have at udføre modtagne Befalinger, eller hvis Embede overhovedet ikke medfører nogen Ret til at optræde befalende ligeoverfor Undersaatterne, saasom Præster, Skolelærere, Professorer, osv. I den heromhandlede Betydning skjælnes mellem civil, militair og geistlig Øvrighed, eller hyppigere mellem geistlig og verdslig Øvrighed, s. 1. 26. 1, 2. 9. 5, og under verdslig Øvrighed indbefattes da ikke blot de ordinaire Øvrigheder, men ogsaa de, som forestaae specielle Brancher af Statsforvaltningen, forsaavidt de i denne Egenskab kunne optræde befalende ligeoverfor Undersaatterne, saasom Sundhedsautoriteter, Bygnings- og Brandembedsmænd, Toldembedsmænd, osv.

Endelig bruges Øvrighed i indskrænket Forstand om en bestemt Art af den udøvende Magts Organer, nemlig

om dem, hvem det almindelige Tilsyn med Lovenes Overholdelse er overdraget i første og anden Instants, hvortil henhøre Stiftamtmand og Amtmænd, Magistrater og Byfogder, Herredsfogder og Birkedommere, s. 1. 24. 44; 52, 3. 4 Inskriptionen, 1. 5. 6, 1. 8. 2, 1. 13. 9, 1. 19. 5, 7, osv. I denne Betydning modsættes Øvrighed ikke blot Dømsstolene, men ogsaa de øverste Forvaltningsautoriteter, samt de Autoriteter, der føre Tilsyn med Lovenes Overholdelse i specielle Brancher. Denne Betydning af Ordet, der vistnok er den almindelige i Chr. V. Lov, har sin naturlige Oprindelse fra den Tid, da disse Autoriteter bestyrede saagodtsom alle administrative Statsforretninger med Undtagelse af de geistlige, og det er forklarligt, at den har vedligeholdt sig, da de paagjældende Autoriteters Funktioner ere de vigtigste, og da deres Kompetence er almindelig og omfatter alle Sager, som ikke særligt ere undtagne dem, ligesom de ogsaa længe beholdt en vis Myndighed over de nydannede Autoriteter. I denne Betydning skjælnes da atter mellem Overøvrighed og Underøvrighed, s. Fdn. 23. Mai 1827, Pl. 12. Juni 1827, Vedtægt 30. Dec. 1857 § 3, mfl. I Øvrigt maa det vel erindres, at de samme Personer meget hyppigt beklæde saavel Øvrigheds- som Dommerposter, og at dette navnlig gjælder om de almindelige Underøvrigheder, men at denne Forbindelse mellem Retspleie og Forvaltning saavidt muligt skal hæves, s. Grl. 1849 § 76, jfr. 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 71 og 3. midl. Best.)

§ 8. Stiftamtmand.

Som ovenfor i § 3 bemærket blev ved Fdn. 19. Febr. 1662 Lensmændenes Øvrighedsmyndighed overdraget Stiftamtmandene og Amtmændene, medens Indtægternes Oppebørsel overdroges Amtsskriverne eller Amtsforvalterne. Stiftamtmanden eller Stiftsbefalingsmanden havde efter Loven foruden sine Funktioner som Amtmand visse eiendommelige Funktioner.

1. Stiftamtmanden var rette Øvrighed for alle Stiftets Kjøbstæder, med hvilke derfor Amtmændene lige saa lidt havde Noget at gjøre, som tidligere Lensmændene, s. 3. 1. 3, 3. 4. 3, Instr. 5. Jan. 1722 A §§ 2, 3, 6, 7, mfl.

2. Amtmændene vare Stiftamtmandene underordnede og stode under deres Tilsyn, s. Instr. 5. Jan. 1722 A § 2 »dernæst bør han at lade sig være angelegen, at alle kongelige Forordninger — — i Alt tilbørligen efterkommes — — saavel som at Amtmænd og afdre Amtsbetjente, Øvrighed og Borgerskabet i Kjøbstæder og Rettensbetjente med samtlig Almue paa Landet sig derefter tilbørlig forholde«; ib. § 3 »Med Amtmændene og andre Amtsbetjente saavel som Øvrigheden i Kjøbstæderne udi samme Stift skal han have tilbørlig Inspektion, at Enhver sin Bestilling og Pligt forsvarelig forretter«, Fdn. 22. Okt. 1701 I §§ 10, 11, 12, 6. Dec. 1743 §§ 1, 2, mfl.

3. Stiftamtmanden dannede i Forening med Biskoppen Stiftsøvrigheden for det ham underlagte Stift, s. 2. 22. 1, 2. 9. 1, 24, 28, 2. 11. 11, mfl.

De nævnte Eiendommeligheder ere nu for Størstedelen bortfaldne, saa at Stiftamtmanden med enkelte Undtagelser er ligestillet med Amtmændene. Hans særegne Stilling som Øvrighed for Stiftets Kjøbstæder er bortfalden ved Fdn. 21. Juni 1794, hvorved Kjøbstæderne med Undtagelse af Kjøbenhavn underlagdes Amtmændene. Hans Overordningsforhold til Amtmændene er ophørt ifølge Praxis og enkelte Love; den sidste Levning deraf, de saakaldte Stiftsligninger, hvorefter visse Udgifter, navnlig Delinkventomkostninger, lignedes paa hele Stiftets Hartkorn eller Kjøbstæder, s. Fdn. 5. Apr. 1793, Kap. 1 § 2, Kap. 2 §§ 6, 7, 31. Dec. 1819 §§ 5, 6, er ophævet ved Pl. 8. Jan. 1830. Derimod bestaaer endnu den Eiendommelighed, at Stiftamtmanden i Forening med Biskoppen danner Stiftsøvrigheden og i denne Egenskab udøver Statens jura circa sacra; dog have Amtmændene ogsaa i denne Henseende ved den nyere Lov-

givning faaet flere Funktioner, s. Kirkeretten. I verdslig Henseende ere derimod Stiftamtmand og Amtmand, der med et Fællesnavn benævnes Overøvrighed, s. Fdn. 23. Marts 1827, lige stillede, kun at Stiftamtmanden paa Island paa Grund af de lokale Forhold efter Omstændighederne har en mere udvidet Myndighed, s. Resol. 10. Aug. 1808, jfr. ogsaa med Hensyn til Stiftamtmanden i Viborg Fdn. 25. Jan. 1805 § 7 (Præsidiet i Landsøverretten).

§ 9. Amtmænd.

Amtmanden, hvis tidligere judicielle Funktioner som Skifteforvalter og Overpolitidommer ere bortfaldne ved Fdn. 13. Dec. 1793 og Lov 14. Juni 1850, er nu en rent administrativ Embedsmand. Hans almindelige Funktioner i denne Egenskab bestaae navnlig i:

1. At føre Kontrol med, at de Grene af Lovgivningen, hvis Overholdelse interesserer det Offentlige, tilbørlig efterleves, s. Lovens 3. 1. 2, Instr. 5. Jan. 1722 A § 2. Efter Loven gjaldt dette om saa godt som alle offentlige Anliggender; men efter at der for forskellige Forvaltningsgrene er beskikket Specialautoriter, maa det nævnte Tilsyn indskrænkes til de Anliggender, som ikke ved nogen udtrykkelig Bestemmelse ere unddragne Amtmændene. Lovens almindelige Regel har altsaa endnu den Betydning, at der udfordres speciel Hjemmel for at unddrage Amtmændene et offentligt Anliggende. I Forbindelse hermed staaer, at det paahviler Amtmændene at drage Omsorg for Lovenes og Anordningernes Publikation, Registrering og Opbevaring, s. 3. 1. 1, jfr. 1. 3. 9.

2. At føre Tilsyn med de underordnede Embedsmænd og Betjente, s. 3. 4. 3, Instr. 5. Jan. 1722 A §§ 3—5, B § 4, Kskr. 22. Dec. 1770. Han har saaledes i Nødtilfælde at suspendere Embedsmænd, indberette Vakancer, meddele Reisetilladelse, træffe Foranstaltninger i Oppebørselsbetjentes Boer til Forretningernes ustandsede Fremgang, s. Fdn. 8. Juli 1840 § 52. Ogsaa i denne Henseende er hans

Myndighed indskrænket ved Specialautoriteters Organisation; navnlig maae Militaire og Geistlige i Reglen ansees som ham aldeles uvedkommende, hvorimod han med Hensyn til andre, saasom Told- og Postembedsmænd, har beholdt en vis begrændset Myndighed, s. Toldkammerfdn. 8. Juli 1840 § 11. Derhos beskikker Amtmanden endel underordnede Betjente, s. med Hensyn til Sognefogder Fdn. 11. Nov. 1791 § 1, Lov 4. Marts 1857 (Lovsaml. S. 36) og Brandfogder Lov 2. Marts 1861 § 47 (S. 249), jfr. derimod med Hensyn til Branddirekteurer Regul. 12. Sept. 1859.

3. At danne en Melleminstants, der forsyner Regeringen med behørig Oplysning, gennem hvilken Privates Andragender og underordnede Embedsmænds Indberetninger og Indstillinger gaae til Regeringen, og omvendt Regeringens Befalinger til Private og lavere Embedsmænd, som endelig har umiddelbart eller ifølge Rekurs at afgjøre forskjellige mindre vigtige Sager. Amtmanden har saaledes dels at afgive periodiske Indberetninger om forskjellige Gjenstande, dels af egen Drift at gjøre Indberetning, naar han finder Anledning dertil, dels endelig paa Regeringens Forlangende at afgive Betænkninger. Han har at afgive Erklæring over alle Ansøgninger og Klager til Regeringen, der behøve nærmere Forklaring af Øvrigheden, s. 1. 26. 1, Fdn. 15. Dec. 1820 §§ 8, 9, jfr. derimod 1. 26. 3. Endelig har han dels ad mandatum, dels i eget Navn at meddele en Mængde forskjellige Bevillinger, s. Fdn. 23. Mai 1800, 23. Marts 1827, Cirk. 27. Marts, 1. Nov. 1861, D. T. 412, 1077, s. dog Næringslov 29. Dec. 1857 § 1.

4. At repræsentere Regeringen i Tilfælde, hvor det er nødvendigt at handle uden at oppebie dens Ordre, i hvilke Tilfælde hans Myndighed kan udvides betydeligt.

Med Hensyn til de Forvaltningsgrene, som ere underlagte Amtmanden, er det, som ovenfor bemærket, Reglen, at han bestyrer alle offentlige Anliggender i Amtet, forsaavidt de ikke særligt ere henlagte til andre Autoriteter. Som Anliggender, der ere ham unddragne, kan nævnes:

1. Geistlige Sager. Disse hørte efter Loven i videste Forstand, med Indbefattelse af Skole- og Fattigsager, under Stiftsøvrigheden, jfr. ovenfor, og Amtmanden havde kun undtagelsesvis Funktioner i saa Henseende, s. 2. 12. 6, 2. 16. 8; dog kan det undertiden være tvivlsomt, om der ved Kongens Befalingsmand forstaaes Stiftamtmanden eller Amtmanden, s. 2. 19. 4, 11. Med Hensyn til de egentlig kirkelige Sager er Lovens Regel opretholdt; dog har Amtmanden ogsaa i disse faaet en mere udvidet Virksomhed, navnlig et større Tilsyn med Kirkens og Geistlighedens Gods, s. Fdn. 13. Nov. 1829, 9. Febr. 1831, 19. Marts 1812, 26. Okt. 1839.

2. Med militaire Sager har Amtmanden i Almindelighed Intet at gjøre. Kun undtagelsesvis, hvor det berører Borgernes Interesser, har han visse Funktioner, saaledes med Hensyn til Indkvartering, Hesteudredning, osv., i hvilke Tilfælde der i Reglen tillige indrømmes Kommunerne en mere eller mindre udstrakt Medvirkning.

3. Oppebørselsvæsenet overdroges kort efter Souverainetets Indførelse Amtsforvalterne, dog under Amtmandens Tilsyn, s. Instr. 5. Jan. 1722 B §§ 5, 10, 14, mfl. Dette Underordningsforhold er for Størstedelen ophørt, saa at Amtsforvalterne staae direkte under Regeringen, og det er kun undtagelsesvis, at Amtmanden har Funktioner i denne Henseende. Med Hensyn til de direkte Skatter fører han saaledes en vis Kontrol med, at Skatteyderne ikke forurettes, at de befalede Skatter indkomme, og at Kassebeholdningerne ere fuldstændigt tilstede, s. Amtstuefdn. 8. Juli 1840 §§ 11, 43—46, mfl. Hans tidligere Tilsyn med Toldvæsenet, s. Reskr. 19. Apr. 1768, K. R. O. 18. Marts 1720 II. § 12, Fdn. 1. Febr. 1797 § 25, er efter Beskikkelsen af Overtoldinspekturer væsentligt indskrænket, s. Toldkfdn. 8. Juli 1840 §§ 1, 9, 11. Med Hensyn til Stempelsager, s. Lov 19. Febr. 1861 § 82 (Lovsaml. S. 118), Cirk. 7. Apr. 1862.

En mere udstrakt Virksomhed har Amtmanden med Hensyn til:

1. Justitsvæsenet. Han har saaledes at beskikke Sættedommere og Sætteskrivere, konstituere i Vakance, give Dommerfuldmægtige Konstitution, beskikke ulovkyndige Mænd til simple Sagers Udførelse, jfr. ogsaa med Hensyn til Retsvidner Fdn. 9. Juni 1847 §§ 2, 10. Han har dernæst at undersøge Underrets- og Skifteprotokollerne og at føre Tilsyn med Justitsembedsmændenes Oppebørsler. I kriminelle Sager er hans Myndighed større, idet han udsteder Aktionsordre, beskikker Aktor og Defensor, foranstalter Appel og lader Dommen fuldbyrde, hvorimod han ligesaa lidt her, som i civile Sager, har at indblande sig i Sagernes materielle Afgjørelse, s. Grl. 1849 §§ 77, 78 (Grl. 1866 §§ 72, 73). Hans tidligere Virksomhed som Forligsmægler paa Landet er bortfalden ved Lov 4. Marts 1857 (Lovs. S. 34). Fremdeles fører han Tilsyn med Fængselsvæsenet, meddeler Udpantningsordrer og har endelig at træffe forskellige Afgjørelser med Hensyn til Borgernes personlige og Familieforhold, saasom at erklære umyndig (s. Lov 26. Mai 1868 § 10), bestemme Alimentationsbidrag, i Forældres Sted give Samtykke til Ægteskab, føre Tilsyn med Pupilautoriteterne, osv.

2. Med Hensyn til Politivæsenet er hans Virksomhed, der tidligere var mere umiddelbart indgribende, s. 3. 19. 18, Fdn. 25. Aug. 1741, Reskr. 6. Apr. 1742, mfl., væsentlig bleven indskrænket til et Tilsyn og Overbestyrelse, s. Fdn. 25. Marts 1791 § 32, Lov 2. Marts 1861 § 46 (S. 249). Med Hensyn til Sundhedsvæsenet har han væsentlig i extraordinaire Tilfælde ved epidemiske Sygdomme at træffe de fornødne Foranstaltninger, s. dog ogsaa Lov 12. Jan. 1858 (S. 508). Med Hensyn til Strandingsvæsenet, s. Fdn. 28. Dec. 1836.

3. Hvad Landvæsenet angaaer, har han især at hævde Bøndernes Rettigheder mod Jorddrotterne og paasee Fæsteloavgivningens Overholdelse. Derhos medvirker han ved Landvæsenskommissionernes Dannelse, s. Lov 30. Dec. 1858 § 2 (S. 803), og er selv Medlem af Overlandvæsenskommissionen, s. Lov 1858 § 18.

4. Med Hensyn til Kommunalvæsenet har han omfattende Forretninger.

§ 10. Underøvrigheden paa Landet.

Herredsfogden eller Birkedommeren er den almindelige Underøvrighed paa Landet, der er kompetent, hvor der ikke er beskikket nogen Specialautoritet, og hvor Sagens Afgjørelse ikke er forbeholdt Amtmanden. Han har saaledes det umiddelbare Tilsyn med Lovenes Overholdelse, Bestyrelsen af Justitsvæsenet, s. Lov 13. Apr. 1851 §§ 3, 6, 3. 17. 2, mfl., Politivæsenet, s. Lov 29. Dec. 1857 § 1 (Lovs. S. 349), Overformynderiet (nu Lov 26. Mai 1868 §§ 2, 10, 11, 12), og Lægdsvæsenet, s. Lov 28. Apr. 1850, osv. Han understøttes i saa Henseende af Sogneforstanderskabet, hvis Forhandlinger han kan tiltræde, dog uden Stemme, s. Lov 22. Marts 1855 § 2 (nu om Sogneraadet, s. Lov 6. Juli 1867 I §§ 30 og 58), samt af Sognefogden. Denne, der, som Fdn. 9. Mai 1806 § 6 udtrykker sig, nærmest træder i Øvrighedens Sted, beskikkes af Amtmanden blandt de dueligste Bønder; den Valgte er forpligtet til at modtage Valg og til at fungere i 3 Aar, s. Fdn. 11. Nov. 1791 §§ 1—3, Kskr. 5. Apr. 1803. Han faaer Bestalling og tages i Ed. Om hans Funktioner, s. Fdn. 11. Nov. 1791 § 4, Kanc. Prom. 18. Mai 1793. Han har at udføre de ham givne Ordre, at besørge Publikationen af Øvrighedens Befalinger, at træffe de fornødne Foranstaltninger for foreløbig at standse forefaldende Uordener eller Forbrydelser, navnlig ved at anholde de Skyldige, men i Øvrigt ikke at tage selvstændig Beslutning, ligesom de af ham truffne Bestemmelser og, hvad der i Øvrigt forefalder af Interesse, strax bør indberettes til Herredsfogden eller Birkedommeren. Som Vederlag herfor nyder han en vis Æreret, Betaling for visse Forretninger, s. Fdn. 11. Nov. 1791 § 5, fortrinlig Adgang til at vælges til Bestillinger, der medføre Indtægt, s. Fdn. 3. Juni 1796 § 18, og en fast Løn, der bestemmes ved et af Amtsraadet affattet og af Justitsministeriet approberet Regulativ, s. Lov 4. Marts 1857

(S. 36). Derimod er Sognefogdens tidligere Fritagelse for Værnepligt og visse offentlige Byrder bortfalden ved Lov 12. Febr. 1849, 4. Marts 1857, 2. Marts 1861 (6. Marts 1869). De tidligere Bud- og Hjælpefogder ere ligeledes bortfaldne, s. Lov 4. Marts 1857. Med Hensyn til Brandpolitiet understøttes Herredsfogden af Brandfogderne, der beskikkes af Amtmanden efter Forslag fra Sogneforstanderskabet, s. Lov 2. Marts 1861 § 46 (S. 249).

§ 11. Underøvrigheden i Kjøbstæderne.

Kjøbstædernes Bestyrelse bestod efter Loven af et i de forskellige Kjøbstæder forskjelligt Antal Borgemestre og Raadmænd. Disse udvalgtes blandt Byens bedste Borgere af Kongen, aflagde Ed til ham og afskedigedes atter af ham. I de mindre Kjøbstæder traadte en enkelt Byfoged i Stedet for Borgemester og Raad, s. 3. 4. 1, 2, Priv. for den borgerlige Stand 24. Juni 1661 § 1, Fdn. 28. Jan. 1682 §§ 2, 3.

Den nævnte Øvrigheds Stilling svarede omtrent til Amtmandens paa Landet, med hvem den hyppigt sammenstilles, s. Priv. 24. Juni 1661 § 3 »at kongelige Befalinger til Kjøbstæderne skulle expederes immediate til Borgemester og Raad og ikke til Ombudsmanden«, jfr. 3. 4. 13, 3. 4. smh. med 3. 1, 3. 1. 5, 4. 4. 2, Fdn. 7. Febr. 1738 § 4, mfl. At Stiftsbefalingsmanden udøvede et vist Tilsyn med Borgemester og Raad, s. 3. 1. 3, 3. 4. 3, 4, strider ikke herimod, da de førte et lignende Tilsyn med Amtmændene.

Hvad Øvrighedens Forretningsomraade angaaer, udstrakte dette sig til alle Byen vedkommende saavel statslige, som kommunale Anliggender.

Den nævnte Ordning er saavel med Hensyn til Øvrighedens Sammensætning, som med Hensyn til dens Stilling og Forretningsomraade, undergaaet væsentlige Forandringer.

Hvad Sammensætningen angaaer, bestaaer Øvrigheden, der nu benævnes Magistraten, af en Borgemester alene eller i Forbindelse med en eller to kongevalgte Raadmænd (nu Lov 26. Mai 1868 § 3), der maae betragtes som egentlige

Statsebedsmænd; i de mindre Kjøbstæder kun af en Byfoged, s. Fdn. 24. Okt. 1837 § 1 (nu Lov 26. Mai 1868 §§ 2, 3). Desuden kan der i enhver Kjøbstad, hvor Borgerrepræsentanterne og de valgberettigede Skatteydere ansee det for hensigtsmæssigt, af Borgerrepræsentanterne blandt de valg-bare Borgere med kongelig Approbation vælges borgerlige ulønnede Raadmænd til paa 8 Aar at tiltræde Magistraten, hvilke Mænd dog kun deltage i Magistratens kommunale og oekonomiske Forretninger, men ere udelukkede fra Statsforretningerne og derfor ikke kunne betragtes som Øvrighedspersoner, s. Fdn. 24. Okt. 1837 § 1, Lov 31. Marts 1860 §§ 4, 9 (Lovs. S. 423), (Lov 26. Mai 1868 § 4), Kskr. 26. Mai 1838, s. dog Kskr. 30. Okt. 1838, hvorefter de kunne tilkaldes som Meddomsmænd i Livs- og Æresager, og Kskr. 25. Febr. 1840.

Fremdeles har Magistraten mistet sin overordnede Stilling ved det efterhaanden mere gennemførte Centralisationssystem og især ved Fdn. 21. Juni 1794, hvorved Kjøbstæderne underlagdes Amtmanden som Overøvrighed, s. ogsaa Fdn. 23. Mai 1800, 23. Marts 1827; dog tilkommer der endnu Magistraten flere Forretninger, som paa Landet tilkomme Amtmændene, s. f. Ex. Pl. 10. April 1841 § 1 (dog nu Lov 26. Mai 1868 § 10), 3. 16. 3, smh. med Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 6.

Endelig er dens Forretningsomraade med Hensyn til de den betroede Statsforretninger og navnlig med Hensyn til Justits- og Politivæsenet væsentlig indskrænket, hvorimod dens kommunale Funktioner bestaae i samme Omfang, som tidligere.

Hvad Justitsvæsenet angaaer, paalaa det efter 3. 4. 6 Magistraten at besørge Lovovertrædelser paatalte, da Byen ellers skulde miste sin Anpart i Sagefaldet, s. Fdn. 31. Juli 1739 §§ 1, 2, 3, 5. Sagefaldsretten er ophævet ved Reskr. 1. Marts 1766, og Magistratens Funktioner i denne Henseende ere gaaede over til Byfogden, s. Instr. 28. Aug. 1795, 14. Sept. 1798, Fdn. 3. Juni 1796. Magistratens Tilsyn med

Pantebøgerne, s. Fdn. 7. Febr. 1738 § 4 er gaaet over til Overøvrigheden, dens Ret til at beskikke Sagførere, s. 1. 9. 10, til Kongen, s. Pl. 4. Sept. 1810 (s. nu Lov 26. Mai 1868), og dens Ret til at besætte mindre Bestillinger i Kjøbstæderne er ligeledes væsentligt indskrænket.

Hvad Politivæsenet angaaer, skulde Magistraten efter 3. 4. 5 holde god Skik og Politi og vaage over Politifordningens Overholdelse. Denne Myndighed er nu gaaet over til Byfogden, s. Fdn. 22. Okt. 1701 I § 10, 25. Aug. 1741, Reskr. 6. April 1742, Instr. 28. Aug. 1795 §§ 3, 14, 14. Sept. 1798 § 12.

Endelig er den Magistraten i visse Kjøbstæder tilkommende Ret til at dømme i anden Instants bortfalden ved Raadstueretternes Afskaffelse ved Fdn. 25. Jan. 1805 § 1.

De Forretninger, som nu tilkomme Magistraten, ere dels Statsforretninger, som atter kunne være dels judicielle, dels administrative, dels kommunale Forretninger.

I judicial Henseende har Magistraten at deltage i Skiftejurisdiktionen, s. 5. 2. 90, at være Meddomsmænd i Livs- og Æresager, s. 1. 5. 19, smh. med Fdn. 25. Jan. 1805 § 1 og endelig at deltage i Brandretten og den borgerlige Krigsret.

I administrativ Henseende har Magistraten at medvirke til Lovenes Publikation, s. 3. 4. 7, Reskr. 22. Apr. 1740, at udføre visse Funktioner, vedrørende Indvaanernes personlige og Familieforhold, saasom at foretage borgerlig Vielse, supplere Forældres Samtykke til Ægteskab, osv. Med Hensyn til Næringsvæsenet har Magistraten at meddele Borgerskab og modtage dets Opsigelse, s. 3. 7. 1, Næringslov 29. Dec. 1857 §§ 1, 10. Dens tidligere Myndighed til at sætte Taxt paa Varer og Arbeide, s. 3. 4. 8, vil nu kun ganske undtagelsesvis kunne komme til Anvendelse. Den besørger Opkrævningen af kongelige direkte Skatter, s. 3. 6. 7, Bankhæftelsesrenter, osv. Den deltager fremdeles i Dannelsen af en Mængde Specialautoriteter, i hvilken Henseende dog efter den nyere Lovgivning i Reglen

Kommunalbestyrelsen træder i dens Sted, og endelig har den overhovedet at føre Tilsyn med de offentlige Indretninger og Anlæg, som vedkomme Byen, forsaavidt ikke nogen Specialautoritet eller Byfogden er kompetent, s. Reskr. 25. Juni 1777, Instr. 28. Aug. 1795 §§ 4, 10, 25, 14. Sept. 1798 §§ 2, 8, 22, mfl.

§ 12. Øvrigheden i Kjøbenhavn.

Kjøbenhavn, der ligesom de øvrige Kjøbstæder stod udenfor Lenene, s. Priv. 24. Juni 1661 § 3, har, medens de andre Byer bleve henlagte under Stiftamtmanden og ved Fdn. 21. Juni 1794 under Amtmanden, bevaret sin eienommelige Stilling, hvorefter den staaer udenfor Amtsinddelingen og umiddelbart under Centralregeringen, s. Instr. 28. Aug. 1795 § 2. Den bestyres af sin Magistrat, der nu bestaaer af en kongevalgt Overpræsident, 4 af Borgerrepræsentanterne med kongelig Stadfæstelse paa Livstid valgte lønnede Borgemestre og 4 af Borgerrepræsentanterne uden Stadfæstelse paa 6 Aar valgte ulønnede Raadmænd, s. Lov 4. Marts 1857 §§ 3, 6, 12 (Lovs. S. 102). Magistraten er saavel Overøvrighed, som Underøvrighed og har derfor i Almindelighed de samme Forretninger og Pligter, som i andre Kjøbstæder tilkomme og paaligge Stiftamtmanden, Amtmanden og Magistraten, s. Instr. 28. Aug. 1795 § 3. Indenfor selve Magistraten er imidlertid gjort en Adskillelse mellem Overøvrighedsforretningerne, der med visse Undtagelser tilkomme Overpræsidenten, som ogsaa udøver det Staten tilkommende Tilsyn med den kommunale Forvaltning, og Underøvrighedsforretningerne, der tilkomme Magistraten og forvaltes gennem dennes første Afdeling, s. Lov 4. Marts 1857 §§ 1, 3, 4, Vedtægt 30. Dec. 1857 §§ 1, 3. Imidlertid er Justits- og Politivæsenet udskilt fra Magistraten, s. Instr. 1795 §§ 3, 14, s. dog Lov 4. Marts 1857 § 1, ligesom Magistraten heller ikke udøver Skiftejurisdiktion, s. Lov 23. Jan. 1862 (S. 429); endelig er Overformynderiet henlagt under en særegen Overformynder, s. Lov 4. Marts 1857 § 2, Bkg. 31.

Dec. 1857 (Lov 26. Mai 1868). For Justits- og Politivæsenet fungerede tidligere Hof- og Stadsretten som Øvrighed; men ved Fdn. 28. Febr. 1845 § 4 blev Øvrighedsmyndigheden med Hensyn til Kriminal- og Politivæsenet overdraget Politidirekteuren, s. Lov 11. Febr. 1863 § 3 (S. 59); Hof- og Stadsretten fungerer derfor nu kun undtagelsesvis som Øvrighed, s. Reskr. 15. Apr. 1803, Fdn. 20. Okt. 1819 § 1, 23. Marts 1827 § 4, 8. Juli 1840 § 50 d.

Foruden at Magistraten saaledes fungerer som egentlig Statsøvrighed, udgjør den en vigtig Del af Byens Kommunalbestyrelse, hvorom nedenfor vil blive handlet.

§ 13. Øvrigheden i Bilandene og Kolonierne samt den tidligere patrimonielle Øvrighed.

Vestindien bestyres af en Gouverneur, Island af en Stiftamtmand og Amtmænd, under hvilke Sysselmænd sortere som Underøvrighed og Underdommere, Færøerne af en Amtmand og under ham en administrativ Landfoged.

Den patrimonielle eller den til Grundbesiddelse knyttede Øvrighedsmyndighed stammer fra Lenstiden. Dette Institut, hvis Fortrin væsentlig bestaae i dets Billighed og den Lokalkundskab, som Godseieren maa formodes at besidde, er i den senere Tid ophævet paa Grund af de Misligheder, hvortil Godseiernes personlige Interesse i Sagerne kunde give Anledning, Manglen paa Garanti for Dygtighed og det Stødende og Principstridige, der er i, at Borgerne skulle adlyde en Privatmand, der intet specielt Mandat har fra Statsmagten, ligesom endelig Bestyrelsens Enhed splittedes ved de mange undtagne Distrikter.

Lensbesidderne vare tidligere i Besiddelse af en fuld- stændig patrimoniel Øvrighedsmyndighed, idet Amtmændene og Amtsskriverne ikke maatte befatte sig med deres Feudal- eller Allodialgods, s. Priv. 25. Mai 1671, for Grever § 16, for Friherrer § 14, og de havde saaledes Overøvrighedsmyndighed over samtlige paa Lenets Territorium boende Personer, selv hvor de ikke havde Birkeret. Denne Myndighed

blev imidlertid efterhaanden indskrænket dels paa Grund af Lensbesiddernes personlige Interesse i Sagen eller personlige Udygtighed, s. Pl. 27. Dec. 1809, dels indirekte derved, at Amtmændenes Funktioner udvidedes, uden at en tilsvarende Udvidelse fandt Sted med Hensyn til Lensbesidderne. Paa den anden Side bevarede imidlertid Lensbesidderne flere Funktioner, som betoges Amtmændene, f. Ex. Skiftejurisdiktion og Overformynderibestyrelse, s. Fdn. 13. Dec. 1793. Den omtalte Myndighed er nu fuldstændigt hævet ved Grl. 1849 §§ 75, 97, Lov 28. Apr., 14. Juni 1850.

Efter Loven havde privilegerede Eiere af komplette Sædegaarde paa deres Godser en egentlig Øvrighedsmyndighed, i det Væsentlige svarende til Amtmændenes, hvis Tilsyn de dog vare undergivne, s. 3. 1. 2, 3. 2. 1, 5. 3. 20, 21. I saa Henseende maa navnlig fremhæves deres Hals- og Haandsret, der medførte Myndighed til at paatale begaaede Forbrydelser og exekvere den idømte Straf, s. 6. 6. 3—6, 20, 6. 13. 3, 13, 24, mfl., Fdn. 6. Dec. 1743 § 24, 8. Juni 1787 § 16, mfl. Denne Myndighed blev ved Kriminalprocessens Udvikling, hvorved Amtmanden fik Myndighed til at beslutte justitiel Tiltale, indskrænket til en Forpligtelse til paa egen Bekostning at besørge Aktionen i første Instants, dog med visse Undtagelser, s. Pl. 15. Dec. 1826. Fremdeles havde komplette Sædegaardseiere uden Hensyn til privilegeret Stand Skiftejurisdiktion samt Bestyrelsen af Overformynderi- og Lægdsvæsenet, s. 5. 2. 90, Fdn. 25. Juli 1817. Ogsaa denne Øvrighedsmyndighed er nu bortfalden ved Grl. 1849 §§ 75, 97, Lov 28. Apr. 1850.

Andet Afsnit. Den formelle Forretningsgang.

§ 14.

I saa Henseende bestaaer der dels visse fælles Regler for alle administrative Autoriteter, dels specielle for enkelte

af disse. Her skulle vi kun dvæle ved de almindelige Hovedtræk. Der kan i saa Henseende skjælnes mellem den indre Forretningsgang i selve den administrative Autoritet, dens Forhold til andre Autoriteter og dens Forhold til Borgerne.

1. Med Hensyn til den indre Forretningsgang maa Forskjellen mellem den kollegiale og den bureaukratiske Organisation fremhæves. Efter den første tages Beslutningen af samtlige Medlemmer efter Stemmemæthed og under Ansvar for alle ikke Dissentierende. I den bureaukratiske Organisation tilkommer Afgjørelsen og paahviler Ansvaret Chefen, og de underordnede Embedsmænd, der forberede, referere og expedere, ere kun ansvarlige for Referatets Rigtighed og Expeditionens Udfærdigelse i Overensstemmelse med den afgivne Resolution. De mere mekaniske Arbejder bestaae i Registrering af de indkomne og afgaaende Sager (Journal og Register), Expedition, Afskrivning (Kopibog), Regnskabsføring og Revision.

2. Hvad Forholdet mellem Autoriteterne indbyrdes angaaer, henvender den overordnede sig til den underordnede gennem Instruxer, der foreskrive en almindelig Regel for en eller flere Embedsmænds Embedsførelse, Cirkulairer, der give Befaling til alle underordnede Embedsmænd af en vis Klasse, Skrivelser, der afgjøre et enkelt Spørgsmaal eller give en enkelt Befaling, og Visitationer, hvorved Udsendinge fra Centralregeringen eller høiere Lokalembetsmænd enten regelmæssigt eller til ubestemte Tider eller paa Grund af særdeles Omstændigheder have at undersøge de Underordnedes Forhold. For de almindelige Embedsmænds Vedkommende gaaer denne Undersøgelse navnlig ud paa Protokollerne, Regnskaberne og Kassebeholdningerne, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 40 ff.; derimod have de geistlige Visitationer et videre Omfang.

Den underordnede Autoritet henvender sig til den overordnede gennem Indberetninger, som enten skee regelmæssigt eller extraordinairt, af egen Drift eller paa Op-

fordring, og som gaae ud paa at meddele Underretning og Oplysning, at stille Andragender eller gjøre Forespørgsler, hvilke sidste dog kun undtagelsesvis bør forekomme, s. Skr. 12. Mai 1849.

Sideordnede Autoriteter henvende sig til hinanden enten direkte ved Skrivelse eller gennem Indstilling til de paa-gældende Foresatte. Med udenlandske Autoriteter korresponderes i Almindelighed ikke direkte, men gennem Udenrigsministeriet.

3. Endelig maae visse Former iagttages, naar Borgerne henvende sig til Øvrigheden med Ansøgninger om Bevillinger eller Begunstigelser, eller med Klager over den lavere Øvrigheds Handlinger eller Unladelser. Saaledes maae Ansøgninger til Kongen eller Ministerierne om Benaadninger og Dispensationer fra Lovene og Anordningerne eller til Overøvrighederne om nogen af de kgl. Bevillinger og Expeditioner, som samme ere bemyndigede til at udlevere, skrives paa stemplet Papir til 32 Sk., medmindre Ansøgerens Uformu-ehed attesteres, s. Lov 19. Febr. 1861 § 66 (Lovs. S.118). Findes de ikke stemplede, tages de ikke i Betragtning, hvorimod der ikke bliver Spørgsmaal om videre Ansvar, s. Lov 1861 § 85. Klager over Embedsmænd eller Andre bør, naar den Klagende ei selv kan skrive, forfattes af en Sagfører eller anden Embedsmand, hvilken Bestemmelse kun antages anvendelig, naar den Klagende slet ikke kan skrive, og ikke, naar han vel kan skrive, men ikke er i Stand til selv at affatte Klagen, s. Fdn. 15. Dec. 1820 § 2, Folke-thingstid. 14. S. 1082—84, 1094, 1098, s. dog Motiverne i K. T. 1820 S. 894. Derimod kunne Ansøgninger, der ikke indeholde nogen Klage, affattes af enhver skrivekyndig Mand; dog skal Koncipientens Navn tilføies, s. Fdn. 15. Dec. 1820 §§ 2, 3. Alle Klager og Ansøgninger, som ere af den Beskaffenhed, at derom behøves nærmere Forklaring af Øv-righeden, skulle først overleveres vedkommende Øvrighed, som paa Ansøgningen tegner sin Erklæring og vedlægger de muligt indhentede Erklæringer fra lavere Autoriteter,

hvorpaa det Hele forseglet tilbageleveres til Ansøgeren, som derefter selv har at indsende Sagen til Regeringen. Dog kan Øvrigheden, hvor Uleilighed kunde flyde af denne Fremgangsmaade, og navnlig hvor Sagens Fremme interesserer det Offentlige, umiddelbart indsende Sagen, s. Fdn. 15. Dec. 1820 § 8. Lignende Regler gjælde med Hensyn til Klager, som kun kunne indsendes uden Erklæring, hvor Øvrigheden negter denne, s. Fdn. 1820 § 9, jfr. tidligere 1. 26. 3. Mangler Erklæringen, maa Ansøgeren tilskrive sig selv, at Andragendet henlægges uden Resolution, s. Fdn. 1820 § 9; det er imidlertid, som Forordningens Ord ogsaa antyde, en Selvfølge, at Ministeriet af egen Drift kan indhente Erklæring om Sagen, hvilket vistnok i Praxis er det Almindelige. Mod Sagens Forsinkelse kan Ansøgeren sikre sig ved at indsende en Gjenpart af Ansøgningen eller Klagen til Ministeriet, s. Fdn. 1820 § 10, der ogsaa indeholder andre Kontrolbestemmelser. Om Øvrighedens Pligt til at vejlede Ansøgeren, s. Fdn. § 11, og om de temmelig haarde Straffebestemmelser, s. Fdn. §§ 4—7 (Straffel. §§ 226, 227, jfr. § 309).

I de senere Aar har man reist betydelige Indvendinger mod det foreskrevne Hemmelighedssystem, og gjentagne Lovforslag om Forandring heri ere indbragte paa Rigsdagen uden dog at have ledet til noget Resultat, idet Frygten for, at Erklæringernes Paalidelighed og Oprigtighed skulde lide ved en saadan Forandring, har været afgjørende. En delvis Lettelse er indtraadt ved 3 Cirkulairer fra de særlige kongerigske Ministerier 1. Juni 1860, D. T. 537, hvorefter der paa Forlangende en Gang kan meddeles Ansøgere og Klagere, hvis Ansøgning og Klage ei er bleven taget til Følge, Afskrift af de afgivne Erklæringer, eller gives dem Leilighed til en Gang at tage Afskrift af samme. Naar særegne Omstændigheder antages at gjøre en saadan Fremgangsmaade utilstedelig, kan Øvrigheden negte den nævnte Begunstigelse, dog under Rekurs til Ministeriet, og den foreskrevne Adgang til at blive bekjendt med de afgivne Erklæringer finder slet ikke Sted med Hensyn til

Ansøgninger om Embeder og Bestillinger, eller om Fritagelse for Tiltale, Eftergivelse eller Formildelse af idømte Straffe, eller med Hensyn til Embeds- eller Bestillingsmænds Klager over deres Foresatte, s. nu Lov 2. Febr. 1866.

Den paa Ansøgningen eller Klagen afgivne Resolution meddeles Vedkommende gennem den lokale Øvrighed.

Tredie Afsnit. Embedsmændenes Retsstilling.

§ 15. Begreb og Inddelinger.

Begrebet Embedsmand kan bestemmes dels materielt med Hensyn til de med Embedet forbundne Funktioner, dels formelt med Hensyn til, om han har kongelig Udnævnelse eller Konfirmation.

Bestemmes det materielt, kan det vel tages i en saa vid Forstand, at derunder indbefattes Enhver, som har Forretninger at udføre for en offentlig eller privat Institution (derimod ikke for private Mænd), saasom Kommuner, Stiftelser, osv., s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1, Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1; men i egentlig Forstand tænkes ved Embedsmand nærmest paa en Statsemdsmand, s. Grl. 1849 § 22, 3. og 4. M. (Grl. 1866 § 17, 3. og 4. M.), Grl. 1863 § 14, 2. og 3. M., hvorved uden Tvivl maa forstaaes Enhver, hvem det af Statsmagten er overdraget at udføre Statens Forretninger. I snevrere Forstand skjelner man mellem egentlige Embedsmænd og Bestillingsmænd, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1. Begrebet om en egentlig Embedsmand synes at maatte bestemmes som den, hvem det af Statsmagten er overdraget selvstændigt at virke for de egentlige Statsformaals Fremme, navnlig for Udførelsen og Overholdelsen af de Love og Retsforskrifter, ved hvilke Virksomheden for de forskjellige Statsformaal reguleres. Derimod er det neppe noget afgjørende Kriterium, om det er

betroet den Paagjældende at afgjøre de forefaldende Sager med juridisk Virkning; paa den ene Side kan en saadan Myndighed i begrændset Omfang være betroet Personer, der utvivlsomt maae henregnes til Bestillingsmænd, f. Ex. lavere Toldofficianter, paa den anden Side kan en slig Myndighed fremtræde som noget Underordnet og Akcesorisk ved egentlige Embeder, saasom Præster, Lærere, Officerer, osv. Ved Bestillingsmænd forstaaes da saadanne Statsfunktionærer, der vel have at udføre Statsforretninger, men som ikke selvstændigt kunne virke for Statens Formaal, men i Almindelighed kun have at udføre givne Befalinger, saasom Sognefogder, Politibetjente, Skrivere, Bude, underordnede Expedienter, osv. Begrebet Embedsmand maa vel adskilles fra Øvrighed, hvorved forstaaes saadanne Embedsmænd eller Autoriteter, der paa Statens Vegne kunne optræde befalende ligeoverfor Undersaatterne, hvilket naturligvis ingeniunde gjælder om alle Embedsmænd, jfr. ovenfor § 7, og paa den anden Side kan gjælde om Personer, der ikke ere Embedsmænd, jfr. ovenfor § 13 om den patrimonielle Øvrighed. I Modsætning til det heromhandlede Begreb om Embedsmænd staae altsaa:

1. Bestillingsmænd, jfr. det ovenfor Bemærkede.

2. De, der vel have at udføre Statens Forretninger, men hvis Hverv i saa Henseende ikke beroer paa en Overdragelse fra Statsmagtens Side. Fra Begrebet Embedsmand maae saaledes udelukkes de patrimonielle Øvrigheder, hvis Adkomst til dømmende eller Øvrighedsmyndighed blot hvilede paa Besiddelsen af en fast Eiendom; fremdeles de Embedsmænd, der tidligere udnævntes af Private uden Statens Sanktion, saasom Præster og Birkedommere paa Sædegaardene og Lenene, før kongelig Konfirmation blev foreskrevet ved Reskr. 1. Juli 1690, Fdn. 23. Mai 1696; endelig de Personer, der ved at udføre Statens Forretninger kun opfylde en almindelig personlig Pligt, s. Lov 11. Febr. 1863 § 13 (Lovs. S. 59), Grl. 1849 § 95 og Værnepligtslov 2. Marts 1861 (Grl. 1866 § 90, Lov 6. Marts 1869), Brandpolitilov 2. Marts 1861

§ 33. Noget tvivlsommere er Forholdet med Hensyn til de københavnske Raadmænd, s. Lov 4. Marts 1857 § 12 (Lovs. S. 102); men korrektest bør de vistnok ikke betragtes som Embedsmænd. Derimod er det ikke nødvendigt, at Beskikkelsen udgaaer fra Regeringen eller endog Kongen, jfr. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1 og 24. Febr. 1858 § 2 med Hensyn til Rigsdagens Embedsmænd og Embedsmænd ved Stiftelser, der virke for de egentlige Statsformaal, og hvis Indtægter og Udgifter bestemmes ved Finantsloven, saasom Universitetet, Sorø Akademi, osv., ligesom ogsaa Almueskolelærere korrektest synes at maatte betegnes som Embedsmænd, s. Lov 8. Marts 1856 § 9 (S. 539), s. dog Skr. 7. Dec. 1861. Heller ikke er det nødvendigt, at Vedkommende udnævnes af Regeringen eller dennes Organer, naar han forsynes med Konfirmation af disse, jfr. med Hensyn til de københavnske Borgemestre Lov 4. Marts 1857 § 12 (S. 102).

3. Personer, der vel ere forsynede med Udnævnelse eller Konfirmation fra Statens og navnlig fra Kongens Side, men som ikke eller dog kun som noget Akcessorisk have at udføre egentlige Statsforretninger. Dette gjælder saaledes om:

a) Kommunale Embeds- og Bestillingsmænd, Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 1, 25, Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1, Lov 4. Marts 1857 (S. 102); dog maa herved erindres, at disse tillige kunne være Statseembedsmænd, saasom Borgemestre, kongelige Raadmænd, osv.

b) Hofembedsmænd have kun en fjernere Lighed med egentlige Embedsmænd med Hensyn til Beskikkelsen, med Hensyn til Betingelserne, idet Indfødsret udfordres, s. Fdn. 15. Jan. 1776 §§ 1, 8, med Hensyn til Adgang til Pension, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 2; i Øvrigt er Forholdet nærmest at opfatte som et Kontraktsforhold.

c) Embedsmænd ved Stiftelser, der ikke virke for de egentlige Statsformaal, hvad enten de ere rent private eller have en vis halvoffentlig Karakter, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1, Pensionslove 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 1, Resol.

12. Sept. 1866 (D. T. S. 936). Ogsaa dette Forhold maa nærmest opfattes som et Kontraktsforhold.

d) Sagførere, Landmaalere, Læger, mfl. Disse have i flere Henseender Lighed med egentlige Embedsmænd, saasom med Hensyn til Betingelserne for Beskikkelsen (Examen), Bestallings Meddelelse, Pl. 4. Sept. 1810 (dog nu Lov 26. Mai 1868), 21. Marts 1812, jfr. derimod med Hensyn til Læger Fund. 7. Mai 1788 IV § 22, Reskr. 28. Aug. 1818, Pl. 30. Jan. 1838, tidligere Indskud i Enkekassen, s. Pl. 4. Sept. 1810, 21. Marts 1812, 14. Juli 1826, s. nu Lov 5. Jan. 1851 § 1 (Lovs. S. 9), offentlig Troværdighed, s. Fdn. 15. Dec. 1820 § 2, Stempellov 19. Febr. 1861 § 12, med Hensyn til visse offentlige Forpligtelser, saasom Udførelsen af kriminelle og beneficerede Sager, Foretagelsen af Obduktioner, osv., og for saa vidt kunne tildels Reglerne om egentlige Embedsmænd blive anverdfelige paa dem; men i Øvrigt maae de nærmest betragtes som en Art autoriserede Næringsdrivende. Bestemmelsen om Kongens Afskedigelsesret i Grl. § 22 (s. Grl. 1866 § 17), kan paa Grund af sin Forbindelse med Bestemmelsen om Embedsmændenes Pensionsret ikke uden Videre ansees anvendelig paa de nævnte Personer, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1; men ligesom der i visse Tilfælde haves speciel Hjemmel til Afskedigelse eller Suspension, s. Fdn. 23. Apr. 1781 § 29, Cirk. 10. Febr. 1855, Instr. 15. Juni 1813 § 22 i Lovsaml. for 1814, og ligesom det er en Selvfølge, at de paa Grund af Misbrug ved Dom kunne forbyrde deres Stilling, s. Instr. 7. Dec. 1771 §§ 24, 27, jfr. 1. 9. 11, saaledes synes Regeringen ogsaa at kunne tilbagekalde sin Udnævnelse eller Konfirmation, forsaavidt angaaer de dem betroede Statsforretninger, s. dog Landstingstid. 2. S. 253—54, 270 (s. nu Lov 26. Mai 1868). I Øvrigt maa erindres, at slige Personer ogsaa kunne være ansatte som egentlige Embedsmænd, f. Ex. Regeringsadvokater, Physici, osv., i hvilket Tilfælde de naturligvis ganske maae behandles efter Reglerne om Embedsmænd.

I formel Forstand forstaaes ved Embedsmand eller kongelig Embedsmand Enhver, hvem det ved kongelig Udnævnelse eller Konfirmation er overdraget at udføre visse Forretninger, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1, Stempellov 19. Febr. 1861 § 12, Fdn. 15. Dec. 1820 § 2, mfl. Det er altsaa nødvendigt, at den kongelige Bestalling eller Konfirmation paalægger Vedkommende Udførelsen af visse Forretninger, og de, der vel have kongelig Bestalling, men uden dertil knyttede Forretninger, f. Ex. Rangspersoner, maae derfor udelukkes fra Begrebet. Fremdeles udelukkes de, hvem det af Statsmagten er overdraget at udføre visse Forretninger, selv om det er Statsforretninger, og selv om de med Hensyn til disses Udførelse indtage en selvstændigere Stilling, naar de dog ikke have kongelig Udnævnelse eller Konfirmation. Derimod indbefattes under det her omhandlede formelle Begreb forskjellige af de ovenfor under Nr. 3 litr. a-d. nævnte Personer, der ere forsynede med kongelig Udnævnelse eller Stadfæstelse, men som ikke eller kun som noget Akcessorisk have Statsforretninger at udføre, saasom Embedsmænd ved Stiftelser, osv.

Endelig kunne begge de ovennævnte Begreber kombineres, saaledes at der ved Embedsmand i mest indskrænket Forstand forstaaes den, hvem det ved kongelig Udnævnelse eller Konfirmation er overdraget selvstændigt at virke for de egentlige Statsformaal, s. Grl. 1849 § 22, 4. og 5. M., Grl. 1863 § 14, 3. og 4. M., Pensionslove 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 1 (Grl. 1866 § 17). Den nyere Lovgivning stræber hen mod en saadan Sammensmeltning, og naar Grl. 1849 § 22, 2. M. og Grl. 1863 § 14 sidste M. (Grl. 1866 § 17, 2. M.) bestemme, at Forandringer i det Omfang, hvori Kongen besætter alle Embeder, kunne skee ved simpel Lov, er det udentvivel Meningen, at den kongelige Udnævnelse kun skal forbindes med de egentlige Statsembeder, s. Lønningslov 31. Marts 1860 §§ 1—4 (Lovs. S. 419), 19. Febr. 1861 §§ 25, 27 (S. 107), mfl.

Til Begrebet om en Embedsmand udfordres ikke, at han er udnævnt paa Livstid, s. Pensionslove 5. Jan. 1851 § 1,

24. Febr. 1858 § 1, skjøndt dette ganske vist er det Almindelige, og adskillige vigtige Eiendommeligheder kun gjælde de paa Livstid ansatte Embedsmænd. Ei heller er fast Ansættelse et nødvendigt Moment i Begrebet, skjøndt ogsaa de konstituerede Embedsmænd i forskjellige Retninger ere undergivne andre Regler end andre Embedsmænd.

Embedsmændene inddeles:

1. Efter deres Virksomheds forskjellige Art i judicielle, der efter Opfordring have at prøve og afgjøre de dem forelagte Retssager, og administrative, der ex officio, i Almindelighed uden særlig Opfordring, have at virke for Statsformaalets Fremme. De administrative Embedsmænd inddeles atter i civile, militaire og geistlige, med hvilke sidste nærmest maae sammenstilles de ved Undervisningen ansatte Embedsmænd. I Øvrigt indbefattes jevnlig ogsaa de judicielle Embedsmænd under civile Embedsmænd.

2. I egentlige Embedsmænd og Bestillingsmænd, eftersom Vedkommende har selvstændigt at virke for Statens Formaal eller væsentligt er indskrænket til at udføre givne Befalinger. I formel Henseende beroer Adskillelsen paa, om Vedkommende har kongelig Udnævnelse eller ikke.

3. Fast ansatte eller konstituerede Embedsmænd, Embedsmænd ansatte paa Livstid, paa Tid eller paa Opsigelse.

4. Ordinaire Embedsmænd eller saadanne, hvem et enkelt extraordinairt Hverv er betroet, f. Ex. som Medlem af en Kommission, en diplomatisk Sendelse, osv.

§ 16. Betingelserne og Formerne for Overdragelsen af et egentligt Statsemede.

Som Betingelser for Opnaaelsen af et egentligt med kongelig Udnævnelse forsynet Statsemede mærkes:

1. Det maa vistnok i Reglen fordres, at Vedkommende er Mandsperson. Om der end med Hensyn til mindre vigtige Bestillinger kan aabnes Fruentimmer Adgang, hvilket dog hidtil kun er skeet undtagelsesvis (s. Lov 29. Marts 1867), jfr. Bkg. 16. Nov. 1859, 9. Juli, 31. Dec. 1860, 3. Febr. 1862,

Lov 23. Jan. 1862 § 2 (Lovs. S. 522), maa det med Hensyn til de egentlige med kongelig Udnævnelse forsynede Statsemeder som Regel fastholdes, at de kun kunne opnaaes af Mænd, s. Pl. 27. Dec. 1809, Præm., jfr. dog Lov 23. Jan. 1862 § 2 in fine.

2. Indfødsret er en grundlovmæssig Betingelse for alle kongelige Embedsmænd, s. Grl. 1849 § 22 (Grl. 1866 § 17), Grl. 1863 § 14. Forsaavidt den tillige kan være nødvendig for andre Embeds- eller Bestillingsmænd, s. Fdn. 15. Jan. 1776, Pl. 15. Febr. s. A., kan Forandring heri skee ved Lov.

3. Der fordres Uberytethed, ikke blot i den snevre Forstand, hvori Begrebet er taget i Valgl. 16. Juni 1849 § 2 (Valgl. 12. Juli 1867 § 2), men i videre Forstand, saa at en juridisk konstateret Mistanke om vanærende Forhold og efter Omstændighederne endog et Rygte om et saadant berøver Vedkommende Karakteren af Uberytethed. Ligeledes vil ikke blot et strafbart Forhold, men ogsaa ustrafbare Handlinger, der svække den for en Embedsmands Stilling nødvendige Tillid og Agtelse, kunne berøve ham Adgang til Embeder, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 6, 24. Febr. 1858 § 8. De nævnte Sætninger fremgaae dels af Sagens Natur, hvorefter der i dette Forhold, hvor positiv Tillid udkræves, maa stilles strengere Fordringer, end hvor der er Tale om at udelukke Nogen fra en almindelig borgerlig Ret, dels af en Mængde Lovsteder, som fordre, at Embedsmændene skulle være gode, oprigtige og uberygtede Mænd, s. 1. 5. 1, 1. 8. 1, jfr. 1. 7. 2, 1. 9. 8, 2. 9. 1, 2. 18. 1, 2. 19. 1, mfl., og at Embedsmændene ved Dom skulle fralægge sig Beskyldninger, vedrørende deres Ære eller gode Navn og Rygte og Oprigtighed, s. 1. 5. 2, 3. 4. 4, Fdn. 27. Sept. 1799 §§ 10, 11, Pl. 4. Jan. 1800, s. ogsaa Cirk. 1. Apr. 1806. I Øvrigt vil det beroe paa Embedets forskjellige Karakter, hvor strenge Fordringer der i den nævnte Henseende bør stilles, saa at Handlinger, der ikke udelukke fra Embeder i Almindelighed, s. 2. 2. 5, 2. 18. 11, eller som endog i sig selv slet ikke indeholde noget Vanærende, s. 2. 11. 13, kunne

udelukke fra visse Arter af Embeder, navnlig geistlige og Skoleembeder.

4. Den til Embedets Bestyrelse fornødne Duelighed, s. 2. 3. 2, 2. 18. 1, mfl. Meget hyppigt fordres denne godtgjort ved en Examen, tildels endog med en vis Karakter, s. f. Ex. Fundats 7. Mai 1788 IV §§ 1, 13, 18, 19, 22, 23, Fdn. 26. Jan. 1821 §§ 15, 16, Bkg. 10. Juni 1851, mfl.; men den nyere Lovgivning viser Tendents til at see bort fra Examensbetingelsen, s. Lov 28. Marts 1855 § 2 (Lovs. S. 69), 4. Marts 1857 § 6 (S. 102), 12. Jan. 1858 § 6 (S. 517), 11. Febr. 1863 § 6 (S. 59).

5. Vederhæftighed, s. 1. 5. 1. En positiv Vederhæftighed, godtgjort ved Sikkerhedsstillelse, fordres kun, hvor det udtrykkeligt forlanges, nemlig med Hensyn til Oppebørselsembeder, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1, og selv her ikke ubetinget. Derimod vil uden Tvivl en vitterlig Uvederhæftighed, fremkaldt ved Fallitbehandling, om den end ikke ubetinget medfører Fjernelse fra et allerede opnaaet Embede, s. Skr. 21. Sept. 1848, udelukke Vedkommende fra Opnaaelsen af et kongeligt Statsemede.

6. Undertiden udfordres en vis Alder, s. 2. 2. 4, Pl. 27. Dec. 1809, jfr. dog Instr. 7. Dec. 1771 § 23; men i Øvrigt kan Myndighed ikke ansees for nødvendig.

7. En vis Religionsbekjendelse kan i Almindelighed ikke fordres, s. Grl. § 84 (Grl. 1866 § 79); dog forudsætter visse Embeders Natur med Nødvendighed, at Vedkommende hører til Folkekirken, saasom Præster, Religionslærere, Almueskolelærere, osv., s. nærmere Forfatningsretten.

Forsaavidt en Person, der mangler nogen af de angivne Betingelser, desuagtet ansættes i et Embede, vil Ministeren kunne drages til Ansvar. Selve Embedsbesættelsen vil, selv om Manglen ikke kan afhjælpes ved Dispensation, hvorom der f. Ex. med Hensyn til Examensbetingelsen har været opkastet Tvivl, være gyldig, forsaavidt den Udnævnte maa kunne fungere med juridisk Virkning, hvorimod Udnævnelsens Lovstridighed synes at maatte medføre, at Em-

bedet maa kunne fratages den Udnævnte, uden at denne kan gjøre nogen Pensionsret gjældende.

Hvad Formen for Embedets Besættelse angaaer, er det en almindelig Regel, at der udstedes offentlig Bekjendtgjørelse om den indtraadte Vakance i Forbindelse med en Opfordring til Ansøgere om at indgive Ansøgning inden en vis kortere Frist. Ansøgningen maa skrives paa stemplet Papir, s. Lov 19. Febr. 1861 § 66. Kun ved de vigtigste Embeder, hvor de kvalificerede Personer antages Regeringen bekjendte, bruges ingen Vakancebekjendtgjørelse eller Ansøgning.

Forslaget til Embedets Besættelse udgaaer fra den vedkommende Minister, idet den tidligere visse Private tilkommende Forslagsret er bortfalden ved Grl. § 97 (s. Grl. 1866 § 92). Udnævnelserne skeer derefter med Hensyn til de her omhandlede Embeder af Kongen, s. Grl. 1849 § 22 (Grl. 1866 § 17), Grl. 1863 § 14, og maa kontrasigneret af en Minister, s. Grl. 1849 § 19 (Grl. 1866 § 13), Grl. 1863 § 11. Den skeer i Almindelighed paa Livstid, sjældnere paa en vis Tid; derimod tilføies ikke sjelden suspensive Betingelser, saasom at stille en vis Kaution, at godtgjøre de fornødne Kundskaber, osv., s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 1, 2. 3. 2, mfl.

I Almindelighed udfærdiges der tillige for Embedsmanden en kongelig Bestalling, s. Bkg. 28. Jan. 1856, Cirk. 19. Nov. 1863, D. T. 960. For denne erlægges et betydeligt Bestallingsgebyr, s. Pl. 27. Dec. 1803 § 3, 23. Nov. 1827 §§ 6, 8. Bestallingen skal ved Thronskifte indsendes til kongelig Stadfæstelse, s. senest Cirk. 19. Nov. 1863, og forsaa vidt angaaer Oppebørselsbetjente, hos hvem der haves stiltiende Panteret for de dem betroede Oppebørsler og Midler, bliver den at tinglæse.

Fremdeles har Embedsmanden at aflægge Ed, s. 1. 1. 5, 1. 5. 1, 1. 8. 1, 1. 9. 10 (Lov 26. Mai 1868 § 6), 2. 3. 9, 3. 4. 1, mfl., som gaaer ud paa at være Kongen tro og lydig, holde Rigets Forfatningslove og med Troskab og Nidkjerhed opfylde de Pligter, som ifølge Embedsmandens Stilling og

den ham meddelte Bestalling paahvile ham, s. den seneste Formular i Cirk. 19. Nov. 1863, jfr. tidligere Resol. 10. Juli 1849, Bkg. 28. Jan. 1856 (Grl. 1866 § 17).

En høitidelig Indsættelse i Embedet finder kun undtagelsesvis Sted, s. 2. 3. 3.

Embedsforholdet stiftes ved den af Kongen og den paagjældende Minister underskrevne Udnævnelse, s. Lov 30. Juni 1850 § 3, Pensionslov 5. Jan. 1851 §§ 1, 3, 24. Febr. 1858 §§ 1, 3, hvilket navnlig faaer Betydning med Hensyn til hans Ret til Gage og Pension. Udfærdigelse eller Bekjendtgjørelse af Bestallingen, Aflæggelse af Ed, Indsættelse i Embedet fremtræde derfor kun som Virkninger af Udnævnelsen og som supplerende denne, omend Embedsmandens faktiske Tiltrædelse af Embedet kan være knyttet til hine Betingelser, s. f. Ex. 2. 3. 3, Kassefdn. 8. Juli 1840 § 9.

§ 17. Embedsmandens Pligter.

I saa Henseende kan skjelnes mellem Embedsmandens Forhold i og udenfor Embedet.

A. Udenfor Embedet er Embedsmanden forpligtet til at vise et saadant lovligt og sædeligt Forhold, at Borgerne kunne have Tillid til og Agtelse for ham, s. de ovenfor i § 16 Nr. 3 anførte Lovbestemmelser, hvortil kan føies 2. 11. 14 og Pl. 14. Febr. 1821. Det vil imidlertid af det der Bemærkede fremgaae, at det afhænger af Embedernes forskellige Natur, hvor strenge Fordringer der i den nævnte Henseende kan stilles. I Øvrigt er det den almindelige Regel, at Embedsmanden, der tillige er Statsborger, nyder de samme private og offentlige Rettigheder, som enhver anden Borger, og Indskrænkning heri forudsætter særlig Hjemmel, s. Grl. 1849 §§ 60, 99, Grl. 1863 § 32 (Grl. 1866 §§ 55, 94), Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 49, 51, Fdn. 30. April 1824 § 3 Nr. 7, mfl.

B. I Embedet paahviler der Embedsmanden en Række af Pligter, som dels bestemmes ved specielle Instruktioner, og navnlig ved Indholdet af den ham meddelte Bestalling, dels

ved almindelige Regler. Vi skulle her kun fremhæve de sidste i deres Hovedtræk, idet den nærmere Detail henvises til Kriminalretten.

1. Embedsmanden maa vise Lydighed mod sine Foresattes Befalinger, s. 1. 1. 6, 2. 14. 9, 2. 15. 6, 2. 17. 22, 3. 4. 13, Instr. 26. Aug. 1797 § 10, 12. Dec. s. A. § 12, Regl. 1. Mai 1818 § 78, Instr. 11. Mai 1860 § 4 (Instr. 24. Marts 1868 § 5), mfl. En Forudsætning for denne Lydighedspligt er det imidlertid, at Befalingen gives af den kompetente Overordnede, at den ikke gives i en ligefrem urigtig Form, s. f. Ex. Grl. 1849 § 19, Grl. 1863 § 11 (Grl. 1866 § 13), og endelig, at den ikke aabenbart strider mod en for Regeringen bindende Lov eller mod Forfatningen, s. Grl. 1849 § 47 (Grl. 1866 § 43), og Kriminalretten. Hvor der i sidstnævnte Henseende er Tvivl, eller hvor Ordren forekommer Embedsmanden aabenbart skadelig, eller hvor han har Grund til at antage, at væsentlige Momenter ved Sagens Afgjørelse have været den overordnede Autoritet ubekjendte eller af denne ere oversete, bør han ved Forestilling til denne gjøre opmærksom herpaa; men hvis Ordren desuagtet gjentages, er han pligtig at efterkomme den.

2. Embedsmanden skal besøge sine Forretninger med Flid, Nidkjærhed og Konduite, s. Bkg. 28. Jan. 1856, 1. 5. 8, 1. 8. 9, 10, Fdn. 3. Juni 1796 §§ 35, 39, 16. Jan. 1828 §§ 7, 14, 16, Pl. 21. Apr. 1824 § 1, Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 24, 25, 28, 29, 39, mfl. Man har i saa Henseende opkastet det Spørgsmaal, om Embedsmanden skylder Staten hele sin Tid eller om han kun har paataget sig visse bestemte Forretninger. Dette Spørgsmaal faaer navnlig Betydning, forsaavidt det af dets Besvarelse afhænger, om Staten kan paalægge Embedsmanden andre Forretninger uden hans Samtykke og uden Vederlag, og om den kan forbyde ham at paatage sig private Forretninger, uden Hensyn til, om de ham paa-lagte Forretninger lide derunder.

Herved maa foreløbig erindres, at Embedsmanden for saa vidt skylder Staten hele sin Tid, som han er pligtig

at udføre de ham ved hans Bestalling, der i saa Henseende afgiver den nærmeste Regel, paalagte Forretninger, selv om disse optage hele hans Tid, og selv om han ved sin Ansættelse ikke havde Grund til at vente dette. Fremdeles kan der ikke afstikkes bestemte Grændser for de Forretninger, som paa hvile det enkelte Medlem af en kollegial Autoritet, men her hvile hele Kollegiets Forretninger saa at sige solidarisk paa alle enkelte Medlemmer, saa at ved enkelte Medlemmers Udtrædelse eller Forhindring Forretningerne lige fuldt maae besørge af de tilbageblevne. Endelig er det naturligvis kun den allerede ansatte Embedsmand, der kan protestere mod en Forøgelse af sine Embedsforretninger, hvorimod Staten, naar en ny Embedsmand ansættes, frit kan ordne Forholdet. Paa den anden Side maa det uden Tvivl fordres, at de nye Forretninger, der er Spørgsmaal om at paalægge Embedsmanden, ere i Statens Tjeneste, at de ikke forudsætte nogen anden Art af Duelighed, end Embedet i Øvrigt forudsætter (det er altsaa ikke tilstrækkeligt, at Embedsmanden tilfældigvis besidder den til deres Udførelse fornødne Duelighed), at de ikke ere af en væsentlig lavere Beskaffenhed, og at de ikke maae have saa stort et Omfang, at han ikke selv, i alt Fald ved Benyttelse af Hjælp, kan overkomme deres Besørgelse. Endelig synes det at maatte fordres, at de nye Forretninger paalægges Embedet og ikke Embedsmanden personlig, og en Embedsmand vil derfor ikke mod sin Villie kunne tvinges til at overtage et nyt Embede eller en Konstitution i et saadant, forsaavidt en saadan Forpligtelse ikke hjemles ved særegne Omstændigheder, s. Pensionslove 5. Jan. 1851 § 3, 24. Febr. 1858 § 6. Med de angivne Begrændsninger synes der fra det retlige Standpunkt Intet at være til Hinder for at paalægge Embedsmanden nye Forretninger, s. Bkg. 28. Jan. 1856, hvorefter Bestallingen forpligter Embedsmanden til med Troskab og Nidkjerhed at opfylde de Pligter, som det ham allernaadigst betroede Embede paalægger ham, og Edsformularen i Cirk. 19. Nov. 1863 »de Pligter, som ifølge

fornævnte min Stilling og den mig meddelte Bestalling paa-
 ligge mig*, og dette er heller ikke sjeldent skeet i Praxis.
 Dog kræver Billighed, at der, hvor Forøgelsen i Forretninger
 har et betydeligere Omfang, og navnlig hvor der paaføres
 Embedsmanden direkte Udgifter, gives Embedsmanden et
 passende Vederlag. For at forebygge Tvivl optages i Øvrigt
 jevnlig i Bestallingen en Klausul om, at Embedsmændene
 ere pligtige at underkaste sig de Forandringer i deres Em-
 bedsforretningers Omfang og Beskaffenhed, som senere
 maatte blive bestemte, og med Hensyn til Retsbetjente, der
 ansættes i Henhold til Loven 19. Febr. 1861, er en saadan
 Klausul overflødig, s. Lovens § 9 (Lovsaml. S. 45). I Øvrigt
 maa ogsaa denne Klausul forstaaes med den ovenangivne
 Begrændsning. Til Forandring i Embedsmændenes For-
 retninger er en administrativ Akt tilstrækkelig, dog at
 Repræsentationens Medvirkning udkræves, forsaavidt der er
 Tale om Gageforøgelse, og at med Hensyn til Retsbetjente
 Grl. 1849 § 74 og Lov 19. Febr. 1861 § 8 (S. 45), jfr. Grl. 1863
 § 64 (Grl. 1866 § 70) iagttages, s. nærmere Forfatningsretten.

Derimod synes det ikke retfærdigen at kunne forbydes
 Embedsmændene ved Siden af deres Embedsforretninger at
 have private lønnede Forretninger; dog at disse i Kollisions-
 tilfælde maa vige for Embedsforretningerne, hvorhos en
 saadan Forening af private Forretninger jevnlig er forbudt
 visse Embedsmænd, af Frygt for, at deres Upartiskhed skulde
 lide derved, jfr. nedenfor. Det er ogsaa erkjendt, at Em-
 bedsmanden ved Siden af sine Embedsforretninger kan paa-
 tage sig lønnede Forretninger for Staten uden herfor at
 lide noget Afdrag i sin Gage, forsaavidt der ikke er Tale
 om Overtagelsen af et egentligt Embede eller en offentlig
 Bestilling, s. Lov 19. Febr. 1861 § 2, jfr. § 3 Nr. 2 (S. 107)
 og Lov 31. Marts 1860 § 8 (S. 419).

I Forbindelse med den heromhandlede Sætning staaer
 det, at Embedsmanden, forsaavidt han ikke har særlig Fri-
 tagelse i saa Henseende, maa boe i sin Embedskreds, s.
 Kassefdn. 8. Juli 1840 § 9, tildels endog paa et bestemt Sted

i samme, s. 2. 12. 1, samt at Embedsmanden i Almindelighed ikke maa reise bort uden Tilladelse af sine Foresatte, s. 2. 11. 8, 2. 15. 8, 2. 18. 9, Fdn. 1. Aug. 1707 § 6, Resol. 25. Mai 1844 § 11, mfl., s. dog Grl. 1849 § 60, Grl. 1863 § 32 (Grl. 1866 § 55).

3. Embedsmanden skal vise Staten Troskab, s. Bkg. 28. Jan. 1856, Cirk. 19. Nov. 1863, dels ved positivt at fremme Statens Interesse, dels ved at afholde sig fra at misbruge sin Embedsmyndighed i egen Interesse eller til Andres Forurettelse. Denne Troskabspligt krænkes ved:

a) Landsforræderi eller Majestætsforbrydelse. Dette er vel en almindelig Forbrydelse, men dels kan den lettere begaaes af Embedsmænd, s. 6. 4. 3, 4 (Lov 10. Febr. 1866 §§ 79—81), dels forøger Embedsmandens særegne Troskabspligt Forbrydelsens Strafbarhed.

b) Egentlig Utroskab, der atter kan antage meget forskjellige Former, saasom Underslæb eller Forødelse af betroede Midler, Bestikkelse, Udpresning, ulovlig Sportulering, osv., s. om disse Begreber nærmere Kriminalretten. Til en vis Grad beslægtet hermed, omend mindre graverende, er det, naar Embedsmanden indlader sig i private Kontraktforhold, der ere uforenelige med det Tilsyn, han som Embedsmand skal udøve, eller naar han modtager Gaver af Private eller underordnede Embedsmænd, til hvem han som Embedsmand staaer i Forhold. Et saadant Forhold er naturligvis altid utilladeligt og strafbart, hvor en svigagtig Hensigt ligger til Grund derfor, og selv afseet herfra er det jevnlige forbudt, fordi det let kan give Anledning til Misligheder, s. f. Ex. 5. 2. 82, Fdn. 31. Aug. 1774, 14. Febr. 1821, 1. Febr. 1797 § 84, 28. Dec. 1836 § 39, Pl. 10. Marts 1813, 19. Marts 1819, Skr. 21. Juni 1845 § 6, og med Hensyn til Gaver 2. 17. 4, 16, Fdn. 7. Nov. 1809 § 69, Resol. 22. Juni 1854, Lov 11. Febr. 1863 § 14 (S. 59) (Lov 10. Febr. 1866 §§ 117—120, 141, 310).

c) Anden Misbrug af Embedsmyndighed til Nogens Gavn eller Skade, s. 1. 5. 3, Fdn. 18. Apr. 1781 § 30, 1. Febr.

1797 § 83, Lov 11. Febr. 1863 §§ 15, 16 (Lova. S. 59), mfl. (Lov 10. Febr. 1866 §§ 124—133, 137, 138, 141, 308, 309).

d) Brud paa Embedshemmelighed. Undertiden ere særlige Forskrifter givne i saa Henseende, s. 2. 5. 20, 2. 9. 26, Instr. 7. Dec. 1771 § 13, mfl. (Lov 10. Febr. 1866 §§ 139, 308, 310, Lov 26. Mai 1868 § 14); men i Mangel af saadanne er man indskrænket til Forbudet i Bestallingen mod at aabenbare, hvad Embedsmandens Embedsforretninger vedkommer og som hemmelig bør at holdes. Herefter kunne kun saadanne Meddelelser ansees forbudne, som kunne stifte Skade for det Offentlige eller Private; men paa Grund af denne Grændses Ubestemthed maa Meget i saa Henseende overlades til Embedsmandens Konduite.

4. Embedsmanden maa i Almindelighed personlig udføre sine Embedsforretninger og ikke vilkaarlig overdrage deres Udførelse til Andre. Denne Regel følger ganske af Sagens Natur, idet Embedet kun er betroet den bestemte Person, s. K. R. O. 18. Marts 1720 I § 5; men i Øvrigt maa den forstaaes med den nødvendige Begrændsning. Saaledes kan Embedsmanden uden Videre benytte fremmed Hjælp til Udførelsen af de rent mekaniske Forretninger, naar han blot fører den fornødne Kontrol med Medhjælperne, og ved mange Embeder er det paa Grund af Forretningernes Omfang endog tilladt ham at benytte Fuldmægtig til Medhjælp ved den egentlige Bestyrelse af Embedet eller visse Grene af dets Forretninger. Imidlertid er det en Selvfølge, at Embedsmanden maa føre Tilsyn med Fuldmægtigen, Fuldmagten er i Almindelighed begrændset, og endelig fører Regeringen i Reglen en større eller mindre Kontrol, idet Fuldmægtigen udnævnes eller approberes af samme eller dog af Embedsmandens Foresatte, eller i alt Fald Indberetning skal skee om Fuldmægtigens Antagelse, s. Fdn. 19. Aug. 1735 § 2, Pl. 25. Juli 1820, Instr. 25. Aug. 1860 § 33, Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 17, 30, Amtstuefdn. s. D. § 48, mfl., s. dog Fdn. 8. Jan. 1802 § 75.

Benyttelse af Fuldmægtig udenfor de Tilfælde, hvor saadan Benyttelse er tilladt, er et Brud paa Embedspligt, jfr. de ovenciterede Lovsteder og Fdn. 28. Dec. 1836 § 19. For Fuldmægtigens Handlinger er Embedsmanden ansvarlig, dog kun i Henseende til Erstatning, ikke til Straf, s. Pl. 25. Juli 1820, Instr. 25. Aug. 1860 § 33, og forsaavidt Fuldmægtigen er udnævnt af Regeringen, kun forsaavidt han har forsømt det ham paahvilende Tilsyn med Fuldmægtigen, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 30, mfl. Saadanne Fuldmægtige ere ikke blot et særeget Straffeansvar undergivne for de af dem ved Forretningernes Besørgelse begaaede Misligheder, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 30, men behandles ogsaa i flere Retninger efter lignende Regler som Embedsmænd, s. Fdn. 1. Febr. 1797 § 393, Pl. 21. Juli 1815 § 7 (Lov 10. Febr. 1866 § 144).

Som særegne Byrder, der paahvile Embedsmændene, kan nævnes Bestallingsgebyr og tildels Rangskat, forsaavidt der med mange Embedsstillinger er forbundet en vis Rang, af hvilken der da maa svares Rangskat. Derimod er den tidligere særegne Embedsskat, s. Fdn. 14. Mai 1768, 12. Juni 1770, ophævet ved Pl. 8. Jan. 1845; men paa den anden Side er den indirekte Fritagelse for kommunale Afgifter, som kom Embedsmanden tilgode derved, at disse, forsaavidt de ikke hvilede paa faste Eiendomme, ganske eller tildels udrededes af Næringen, bortfalden ved Lov 19. Febr. 1861 §§ 1, 5, 6 og 9c (Lovs. S. 180), Lov 11. Febr. 1863 § 17 (S. 66) (Lov 26. Mai 1868 § 21 ff., Lov 6. Juli 1867 §§ 18 ff., 50).

For Overtrædelse af Embedsmændenes Pligter blive de at straffe enten disciplinairt af høiere Øvrighed eller ved Retsdom. Forsaavidt Embedsmanden ved sin Embedshandling har forurettet Private, kunne disse sagsøge ham ved Domstolene og her faae sig Erstatning tillagt, dog saaledes, at egentlige Øvrighedshandlinger, som ikke overskride Øvrighedsmyndighedens Grændser, selv om de findes materielt urigtige, ikke uden Regeringens Tilladelse kunne gjøres til Gjenstand for Domstolenes Paakjendelse, s. Grl.

1849 § 77, 1863 § 63, (Gr. 1866 § 72). Forsaavidt der spørges, om Statskassen er pligtig at erstatte de Tab, som Embedsmanden ved erstatningspligtigt Forhold paafører Private, maa dette Spørgsmaal vistnok besvares benegtende. Fra de privatretlige Regler om Mandantens Ansvar for Fuldmægtigens Handlinger kan paa Grund af Forholdets væsentlig forskellige Beskaffenhed ikke hentes nogen bindende Analogi, og 3. 19. 2 kan ikke antages at angaae dette eiendommelige Forhold. Naar Resol. 12. Nov. 1828 udtaler, at Kongen ikke kan erkjende, at der paaligger den kongelige Kasse nogen Forpligtelse til at erstatte den Skade, som en Embedsmand ved misligt Embedsforhold maatte tilføie Andre, og at Kongen ligesaalidt kan tilstede, at noget Spørgsmaal desangaaende tages under Domstolenes Paakjendelse, maa vel den sidste Del af Resolutionen ansees bortfalden ved de ovennævnte Grundlovsbestemmelser, men sammes første Del maa fremdeles være gjældende, og det kan neppe svække dens Gyldighed, at den ikke er tinglæst, s. ogsaa Bkg. 9. Mai 1838 III 27. Det nævnte Resultat bestyrkes væsentligt derved, at en Mængde Lovsteder, som omtale Embedsmandens Erstatningsansvar, iagttage en fuldstændig Taushed om Statskassens eventuelle Hæftelse, s. 1. 5. 3, 9, 1. 8. 7, 10, 5. 2. 16 og især 3. 17. 32 og 33, Fdn. 7. Febr. 1738 § 9, Pl. 30. Sept. 1778, Reskr. 7. Febr. 1794, Fdn. 1. Febr. 1797 § 59, Instr. 26. Aug. 1797 § 29, Kassefdn. 8. Juli 1840 § 48. Herimod kan det neppe komme i Betragtning, at det omspurgte Resultat kan være haardt og ubilligt for de Private, navnlig i Tilfælde, hvor Lovgivningen befaler deres Midlers Overdragelse til Embedsmanden, s. netop med Hensyn til saadanne Tilfælde 3. 17. 32, Reskr. 7. Febr. 1794 og Bkg. 9. Mai 1838 III 27 (Lov 26. Mai 1868 § 5). Fdn. 19. Dec. 1821 § 2 og Kassefdn. 8. Juli 1840 § 48 angaae et Tilfælde, hvor Statskassen er traadt i et specielt Kontraktsforhold til den Private, og Fdn. 3. Juli 1835 §§ 15, 16 er grundet paa traktatmæssige Bestemmelser. Endelig kunne Kskr. 23. Jan. 1819 og 10. Marts 1827, selv om de

stride mod det ovennævnte Resultat, hvad der neppe er klart, ikke svække dets Gyldighed.

§ 18. Embedsmandens Rettigheder.

Embedsmandens Rettigheder ere af en dobbelt Beskaffenhed, idet nogle ere af offentligretlig, andre af mere privatretlig Natur. De første ere tillagte ham i Statens, ikke i hans egen personlige Interesse; han kan derfor ikke renuncere paa dem, hvorimod Staten kan foretage Forandring heri, uden at han kan protestere derimod. De sidste ere derimod nærmest tillagte ham i hans egen Interesse; han kan derfor renuncere paa dem, medens de paa den anden Side ikke kunne berøves ham mod hans Villie.

A. Blandt de førstnævnte Rettigheder mærkes navnlig:

1. Ret til at udføre de med Embedet forbundne Forretninger. Da denne Ret tillige er en Pligt, kan Embedsmanden selvfølgelig ikke renuncere paa dens Udøvelse; derimod har han ingen personlig Ret i saa Henseende og kan derfor ikke modsætte sig, at Staten foretager Forandringer og navnlig Indskrænkninger i saa Henseende, forsaavidt ikke herved tillige hans Indtægter indskrænkes, i hvilket Tilfælde Spørgsmaalet vil afhænge af, hvad der antages om hans Ret i saa Henseende, jfr. nedenfor. Om det Spørgsmaal, hvorvidt Staten kan paalægge ham nye Forretninger, er talt ovenfor § 17 Nr. 2.

2. En vis Ukrænkelighed, hvorfor Fornærmelser mod Embedsmanden under Udførelsen af hans Embedsforretninger eller i Anledning af hans Embedshandlinger straffes med særdeles Strenghed, s. Fdn. 4. Okt. 1833 §§ 16—18, 6. 4. 15, 16, 18 (Lov 10. Febr. 1866 §§ 98—102), og Kriminalretten Paa Grund heraf er det jevnlig foreskrevet, at Embedsmanden, for at være kjendelig, skal bære en vis Uniform eller andet Legitimationstegn, s. Fdn. 22. Okt. 1701 I § 3, Lov 11. Febr. 1863 § 13 (S. 59).

3. Offentlig Troværdighed, dels med Hensyn til mundtlige Erklæringer, dels navnlig med Hensyn til de af Em-

bedsmanden førte Embedsbøger og de i Henhold hertil udstedte Attester, s. Processen.

4. Embedsmandens Gage maa ikke belægges med Arrest eller Beslag, uden at Vedkommende selv har givet Anvisning derpaa, og det paagjældende Kollegium samtykker deri, s. Pl. 27. Juni 1781. Nogen personlig Arrestfrihed tilkommer ikke Embedsmænd i Almindelighed, men Rekvirenten skal dog først anmelde Arresten for Embedsmandens Foresatte, s. Fdn. 10. Dec. 1790 og Processen.

5. Paa Grændsen mellem de offentligretlige og privatretlige Rettigheder staae den mange Embedsmænd tillagte Rang, s. Bkg. 12. Aug. 1808, jfr. Fdn. 14. Okt. 1746, deres Fritagelse for personlige borgerlige onera, s. 3. 4. 11, Pl. 27. Juli 1804 og deres tidligere Fritagelse for Værnepligt, s. Fdn. 8. Mai 1829 §§ 13, 14, smh. med Lov 12. Febr. 1849, Lov 2. Marts 1861 §§ 1, 50, jfr. § 4 (Lovs. S. 229) (Lov 6. Marts 1869 §§ 1, 38, 61).

B. Som Rettigheder af mere privatretlig Natur mærkes:

1. Embedsmandens Ret til Erstatning for Udgifter og Tab i Statens Tjeneste, hvilken Ret tilkommer ham, hvad enten han oppebærer Løn eller ikke. En saadan Erstatning kan enten gives efter Regning eller med en fast Tarif, f. Ex. ved Diæter, eller med et aarligt Beløb, f. Ex. Taffelpenge, Hesteholds- eller Kontoirholdsgodtgjørelse, eller endelig ved en høiere Ansættelse af Gagen, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 4, 24. Febr. 1858 § 5, Lov 29. Marts 1852 (Lovs. S. 558), 25. Febr. 1851 § 4 (S. 62), 11. Marts 1851 § 4 (S. 85), 27. Jan. 1852 § 4 (S. 403), 8. Dec. 1859 § 2 (S. 232), 19. Febr. 1861 § 6 (S. 45), to Love 8. Marts 1856 (S. 563, 564), Lov 8. Apr. s. A. (S. 610), 27. Mai s. A. (S. 667), mfl. En saadan Erstatning kan, selv hvor den tillægges med en fast aarlig Sum, og selv hvor denne maatte overstige de virkelige Udgifter, ikke betragtes som Løn, men kun som simpelt Vederlag for Udgifter. Den tages derfor ikke i Betragtning ved Beregningen af Pension eller Ventepenge, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 4, 24. Febr. 1858 § 5, medmindre Sligt udtrykkeligt maatte være fastsat, s. Lov 1858 § 5; den bortfalder i

Reglen med Udgifternes Ophør og kan nedsættes, naar Udgifterne nedsættes, og kun af et rent Billighedshensyn har man undertiden i Tilfælde, hvor Embedsmanden havde en virkelig Indtægt af det anslaaede Beløb, ved en Omordning ladet ham beholde det Overskydende som personligt Tillæg, s. f. Ex. Lov 25. Febr. 1851 § 6 (S. 62). Nedsættes Beløbet under det til Udgifternes Dækning fornødne Beløb, maa Forholdet betragtes paa lignende Maade, som naar en Nedsættelse i Gagen finder Sted, jfr. nedenfor. Paa den anden Side taler Billighed for en Forhøielse af Beløbet, naar dette viser sig i væsentlig Grad utilstrækkeligt til Udgifternes Dækning, s. Lov 8. Apr. og 27. Mai 1856.

2. Embedsmandens Ret til Vederlag for sit Arbeide, hvilken Ret dog kun tilkommer ham, forsaavidt den ved Ansættelsen udtrykkeligt eller stiltiende er tilsagt ham, jfr. herved Dom i J.U. 1866 S. 444 [Lov 11. Mai 1866 §§ 3, 4 (Lovsaml. S. 329)]. Embedsmændenes Gageringsforhold have siden Grundloven 1849 været Gjenstand for Ordning ved en Mængde nyere Love, som for en stor Del have etableret nye Principer i saa Henseende. Embedsmændenes Løn kan tillægges dem paa en dobbelt Maade, nemlig dels ved fast Pengegage, dels ved uvisse Indtægter eller Naturalydelser.

a) Fast Pengegage, der udbetales maanedlig og forud ved hver Maanedes Begyndelse, uden at Dødsfald eller Afgang i Maanedens Løb bevirker nogen Tilbagebetaling, s. Lov 30. Juni 1850 §§ 1, 2. Det er i Øvrigt kun temmelig uegentligt, at Gagen kan siges at blive betalt forud, idet den ikke tilkommer Embedsmanden fra Udnævnelsesdagen, men først fra den 1ste i den derefter faldende Maaned, s. Lov 1850 § 3. Den nyere Lovgivning stræber efter at sætte faste Gager i Stedet for den tidligere hyppige Lønning med uvisse Indtægter. En saadan Ordning er gavnlig, dels for Embedsmændene, som derved opnaae en mere sikkert Stilling, dels for Staten, som faaer en bedre Oversigt over sine Udgifter til Administrationen og bedre kan fastsætte

Lønnen for de enkelte Embeder eller Klasser af Embeder i Forhold til disses Vigtighed og Omfang, s. navnlig Lov 19. Febr. 1861 (Lovs. S. 45). Den faste Gage er da i Almindelighed forøget ved Alderstillæg i Forhold til Embedsmandens Tjenestetid i Embedet, hvorved den for Embedsforretningernes forsvarlige Besørgelse skadelige Vexel af Embedsmænd lettere undgaaes, medens tillige Embedsmanden erholder et passende Vederlag for den større Forretningsdygtighed, han gennem en længere Tjenestetid maa formodes at opnaae, hvilket under det tidligere relative Anciennitetsprincip afgang af rene Tilfældigheder, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 1—3 (Lovs. S. 419), 19. Febr. 1861 § 5 (S. 45), Lov s. D. §§ 10—14, 16—24, 26 (S. 107), 21. Juni 1856 (S. 696), 8. Dec. 1859 §§ 2, 3, 6 (S. 232), mfl. Fremdeles kan ved Siden af Gagen forekomme personlige Tillæg, der dog bortfalde med de Beløb, hvormed Gagen forøges ved Alderstillæg, s. Lov 31. Marts 1860 § 11, 19. Febr. 1861 § 5 (S. 107). Samtlige disse Indtægter tages med deres fulde Beløb i Betragtning ved Pensionsberegning, s. Lov 5. Jan. 1851 § 4, 24. Febr. 1858 § 5, 31. Marts 1860 § 10, 19. Febr. 1861 § 6 (S. 107). De (tidligere) særligt kongerigske Embedsmænd oppebære fremdeles det saakaldte Sædomskrivningstillæg. Efterat der nemlig i flere Aar var tilstaaet de ringere aflagte Embeds- og Bestillingsmænd et Pengetillæg paa Grund af den herskende Dyrtid, s. Lov 4. Jan. 1854, 5. Apr. 1855, søgte man at tilveiebringe et passende Forhold mellem Embedsmændenes Gage og Livsfornødenhedernes Pris ved at ansætte en Del af Gagen i Byg, saaledes at af de lavere Gager en forholdsvis større Del end af de høiere ansattes paa denne Maade, og at Embedsmanden erholdt udbetalt, hvad Kapitelstaxten paa Byg for det paagjældende Aar oversteg en i Loven fastsat Normalpris, s. Lov 28. Febr. 1856, 15. Febr. og 29. Dec. 1857. Det samme Princip er gennemført i de senere Gagelove, kun med den Modifikation, at man i Stedet for Byg har valgt Gjennemsnitsprisen paa de 4 Sædarter, Rug, Hvede, Byg og Havre, s. Lov 30. Dec.

1858, 31. Marts 1860 § 5, 19. Febr. 1861 § 4 (Lovs. S. 45), Lov s. D. § 1 (S. 107), s. den noget afvigende Regel i Lov 12. Jan. 1858 § 1 (S. 517). Forener Nogen flere af Staten lønnede Embeder eller Bestillinger, komme de ham herfor tillagte Pengeindtægter [hvad enten de udredes af Kongerigets særlige Finantser eller af de i Finantsloven opførte særlige Fonds eller af Monarkiet eller en anden Landsdel] sammenlagte i Betragtning, dog saaledes at Sædtillæg kun tilkommer ham i Forhold til hans Indtægter fra Kongeriget, s. Lov 31. Marts 1860 § 6, 19. Febr. 1861 § 2. Sædberegningen kommer til Anvendelse ikke blot med Hensyn til den faste Gage, men ogsaa paa Alderstillæg og personlige Tillæg, derimod ikke paa Honorarer, s. Lov 31. Marts 1860 § 5, Lov 19. Febr. 1861 §§ 1 og 3 Nr. 2. Paa de Lønninger, som tillægges Embedsmænd og Bestillingsmænd af de til Medhjælp ved Forretningernes Besørgelse bevilgede runde Summer, kommer den kun til Anvendelse med en vis Begrænsning, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 4, 5, 19. Febr. 1861 § 3 Nr. 2 og § 25. Endelig ere visse fast lønnede Embedsmænd enten udelukkede fra Sædtillæg, eller modtage samme efter en ugunstigere Beregning, s. Lov 19. Febr. 1861 § 3 Nr. 3. Sædtillæget tages i Almindelighed ikke i Betragtning ved Pensionsberegningen, og Fordringen herpaa kan ikke paatales ved Domstolene, men afgjøres endeligt af Finantsministeren, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 9, 10, 19. Febr. 1861 §§ 6, 7. De i og under (de tidligere) Fællesministerier ansatte Embedsmænd ere ikke undergivne Bestemmelserne om Sædberegningen, men erholde i Stedet derfor et vist Pengetillæg, s. Lov 27. Nov. 1863 § 1 (S. 405), jfr. Lov 27. Mai 1856, 31. Marts 1858, 22. Nov. 1859, 16. April 1862 (Lov 11. Mai 1866, Lov 25. Juli 1867 om Lønninger ved Hæren, Lov 15. Mai 1868 om Lønninger ved Søværnet). Dette Lønningstillæg behandles med Hensyn til Pensionsberegning paa samme Maade som den faste Gage, s. Lov 16. Apr. 1862 § 4, Lov 27. Nov. 1863 § 4 (s. derimod Lov 11. Mai 1866 § 4), men kan ikke paatales ved Domstolene, s. Lov 27. Nov. 1863 § 1, smh.

med Lov 31. Marts 1858 § 2, 22. Nov. 1859 § 1, 16. Apr. 1862 § 1 (Lov 11. Mai 1866 § 5). En særegen Stilling indtage de saakaldte Honorarer, der udbetales som Vederlag for visse Arbejder, men i Øvrigt ikke behandles efter de almindelige Regler om Lønninger og derfor ikke komme i Betragtning ved Pensionsberegning, s. Lov 5. Jan. 1851 § 4 Nr. 3, 24. Febr. 1858 § 5 Nr. 3, eller ved Sædberegning, Lov 31. Marts 1860 § 7, 19. Febr. 1861 § 3 Nr. 2, eller ved Lønningstillæg under (de tidligere) Fællesministerier, s. Lov 27. Nov. 1863 § 1, jfr. Lov 27. Mai 1856 § 1, ligesom endelig Bestemmelserne om Kumulation heller ikke ere anvendelige paa samme, s. Lov 31. Marts 1860 § 8, 19. Febr. 1861 § 4.

Forsaavidt Nogen forener flere Embeder eller offentlige Bestillinger, skal han i disses sammenlagte Lønninger lide et Afdrag saa stort, som Halvdelen af alle disse Lønninger med Undtagelse af den høieste, eller forsaavidt flere ere lige høie, en af disse; dog kan Afdraget ikke overstige $\frac{1}{4}$ af den samlede Lønning, hvorhos Undtagelser kunne fastsættes ved de aarlige Finantslove, s. Lov 31. Marts 1860 § 8, 19. Febr. 1861 § 4. Paa de under (de tidligere) Fællesministerier sorterende Embedsmænd kommer denne Bestemmelse ikke til Anvendelse.

b) Naturalydelser, saasom Bolig, Jord, Brændsel, osv. og uvisse Indtægter, saasom Sportler, Gebyrer, o. desl. Disse ere ved den senere Lovgivning jevnlig afløste med faste Vederlag eller faste Gager, s. navnlig Lov 19. Febr. 1861 (S. 45) og blive i saa Tilfælde at behandle efter Reglerne om disse, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 4 Nr. 1, 24. Febr. 1858 § 5 Nr. 1. I modsat Fald blive Reglerne om Alderstillæg, Sædberegning og Lønningsforbedring uanvendelige paa dem, s. Lov 19. Febr. 1861 § 3 Nr. 1 (S. 107), og ved Pensionsberegning tages de kun i Betragtning med en vis Nedsættelse, s. Lov 5. Jan. 1851 § 4 Nr. 3, 24. Febr. 1858 § 5 Nr. 3.

c) Forsaavidt man endelig som en Embedsmanden tilkommende Ret, der kan betragtes som et Vederlag for

hans Arbeide i det Hele taget, kan nævne hans Ret til Pension eller Ventepenge, vil denne Ret, der først træder i Virksomhed i Tilfælde af Embedsmandens Afskedigelse, blive omhandlet nedenfor ved Fremstillingen af Reglerne om Embedets Ophør.

Embedsmandens Fordring paa den ham tilsagte Løn og de dertil sig sluttende Præstationer samt paa Erstatning af havte Udgifter er, som bemærket, af privatretlig Natur og kan, naar den ikke godvillig opfyldes, gjøres gjældende ved Domstolene. Dette er vel ikke udtrykkelig udtalt i Lovgivningen, men følger tilstrækkeligt af den Stilling, Lovgivningen i det Hele tillægger Embedsmanden, og navnlig af Analogien af Reglerne om Pensionsretten, s. Grl. 1849 § 22 (Grl. 1866 § 17), Lov 5. Jan. 1851, Grl. 1863 § 14, Lov 24. Febr. 1858 § 17, ligesom det ogsaa er fast antaget i Praxis, s. H. R. T. 1863. 43, J. U. 1863. 266, mfl. Herfra finder dog en Undtagelse Sted med Hensyn til Sædtillæget, hvis Bestemmelse udelukkende tilkommer Finantsministeren, s. Lov 31. Marts 1860 § 9, 19. Febr. 1861 § 6, hvor der ved de Embedsmanden efter §§ 1 og 2 tilkommende Gage- og Lønningsdele naturligvis ikke tænkes paa hele Gagen, men kun paa Sædtillæget, jfr. Henviisningen til §§ 25, 27, og med Hensyn til det (de tidligere) Fællesembedsmænd tilkommende midlertidige Lønningstillæg, s. Lov 27. Nov. 1863 § 1, smh. med Lov 31. Marts 1858 § 2 (Lov 11. Mai 1866 § 5). Den omspurgte Ret tilkommer imidlertid ikke, i alt Fald ikke definitivt, Embedsmanden, medmindre Regeringen har været bemyndiget til at ansætte ham i det vedkommende Embede med den fastsatte Gage. I saa Henseende kan mærkes, dels at Embedsmanden kan mangle Egenskaber, som ifølge Lovgivningen maae ansees som væsentlige Betingelser for Embedets Opnaaelse, jfr. ovenfor § 16, dels at der i Finantslov 26. Marts 1852 § 28, til hvilken alle senere Finantslove henvise, forbeholdes Stadfæstelse ved den paafølgende Finantslov for enhver i Aarets Løb tiltraadt Gage eller Gageforbedring, som ikke har sin Grund

i særlig Gagelov. Ved Siden af de efter Grundloven emanerede Gagelove maae i saa Henseende uden Tvivl stilles de tidligere Gagereglementer, forsaavidt de maae antages at have Karakteren af Love. Forsaavidt der altsaa eksisterer en Gagelov, der normerer saavel Embedet som den dermed forbundne Gage, hvilket vil være det Almindelige, kan Regeringen strax med Retsvirkning besætte Embedet; findes der derimod ingen Gagelov, eller normerer denne kun Embedet, men ikke Gagen, eller kun Gagen, men ikke Embedet, kan Embedet vel foreløbig besættes, men der udfordres Stadfæstelse paa næste Aars Finantslov, og negtes denne, kan Embedsmanden afskediges uden Pension.

Naar nu Embedsmanden gyldigt er ansat, har han en utvivlsom Ret til at oppebære den ham ved hans Bestalling og de øvrige paagjældende Bestemmelser tilsagte Løn og øvrige Fordele, saalænge disse Bestemmelser blive uforandrede, og denne Ret kan, som ovenfor bemærket, gjøres gjældende ved Domstolene. Dernæst kan der spørges, om Embedsmanden har Ret til at fordre, at de paagjældende Bestemmelser ikke forandres til hans Skade. Forsaavidt hans Bestalling forpligter ham til at finde sig i de Forandringer med Hensyn til hans Indtægter, som senere maatte blive trufne, er det klart, at Embedsmanden ikke kan gjøre nogen Indsigelse mod saadanne Forandringer, s. f. Ex. H. R. T. 1863. 43. Afseet fra dette Tilfælde maa Embedsmanden siges at have en Ret til at oppebære de ham ved Bestallingen tilsagte Fordele, og denne Ret kan ikke ensidigt tilsidesættes af Regeringen. Derimod maa Lovgivningsmagten ansees berettiget til at foretage Forandringer i saa Henseende, men dog kun under visse Indskrænkninger. Forsaavidt Embedsmandens Gageforhold nemlig ere ordnede ved en særskilt Lov, kan det være tvivlsomt, om Forandringen kan foretages ved Finantsloven, eller om der udkræves en ny særskilt Lov, idet Finantsloven efter sin Natur og Forfatningslovenes Bestemmelser ikke er bestemt til at forandre bestaaende Love, s. For-

fatningsretten og J. U. 1864. 549. Existerer ingen saadan Lov, kan Forandring utvivlsomt foretages ved Finantsloven; men forsaavidt den er af større Betydning, bør den dog paa Grund af Finantslovens eiendommelige Natur og Sagens Vigtighed rettest skee ved en særskilt Lov. Forsaavidt da Forandringen gaaer ud paa at ophæve Embedet eller fuldstændigt inddrage den dermed forbundne Gage, bliver Embedsmanden at sætte paa Vente-
penge, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 3, 24. Febr. 1858 § 6. Er der Spørgsmaal om en Nedsættelse i Gagen, kan denne uden Vanskelighed foretages saaledes, at den først indtræder ved Vakance. Forsaavidt der er Spørgsmaal om at bringe den til Anvendelse paa den allerede ansatte Embedsmand, kan man vel, da ingen Grundlovsbestemmelse forbyder det, ikke benegte Lovgivningsmagtens formelle Ret hertil, men det maa dog herved have for Øie, at Embedsmanden har en i den gjældende Lovgivning begrundet Ret til at oppebære de ham tillagte Indtægter, og at denne Ret maa behandles med samme Varsomhed, som andre lovbegrundede Rettigheder, og det er derfor en Regel, at Embedsmanden for sin Embedstid beholder Differentsten mellem den ældre og den nye Gage som personligt Tillæg, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 8, 11, 19. Febr. 1861 §§ 4, 5. En Forandring, som den senere Lovgivning hyppigt har foretaget med Hensyn til Embedsindtægterne, er Forandringen af Naturalydelse eller uvisse Indtægter til faste Beløb, eller deres Nedsættelse eller endog fuldstændige Ophævelse. Forsaavidt Forandringen da er ubetydelig, er den undertiden foregaaet uden Erstatning, s. Pl. 7. Aug. 1846; men hvor den er af noget større Betydning, har man enten ladet Embedsmanden beholde den oprindelige Indtægt for sin Embedstid, s. Lov 19. Febr. 1861 §§ 1, 10 (S. 45), hvorefter Retsbetjentembedernes Overgang til fast Gage kun finder Sted i Tilfælde af Vakance eller forsaavidt Embedsmanden selv ønsker det, eller tillagt ham Vederlag for den ophævede Indtægt, s. Lov 19. Marts 1852, 20. Aug. 1853, undertiden dog med

et vist Afdrag paa Grund af den med faste Indtægter forbundne større Sikkerhed, s. f. Ex. Lov 11. Marts 1851 § 7.

§ 19. Embedets eller Embedsstillingens Ophør.

A. Selve Embedet kan ophøre dels ved Tilendebringelsen af de dermed forbundne Forretninger, dels ved en Inddragelse eller Nedlæggelse. I første Tilfælde træder Embedsmanden uden Videre tilbage i Privatmændenes Klasse og har navnlig ingen Pensionsret, s. Pensionslov 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 1. Naar Embedet inddrages ved Vakance, bliver der ikke noget Spørgsmaal om Embedsmandens Stilling; i modsat Fald har Embedsmanden Krav paa i 5 Aar at oppebære $\frac{2}{3}$ af sine Embedsindtægter i Vente- penge med Forpligtelse til igjen at modtage passende Ansættelse med i det Mindste samme Indtægt, som det indtagne Embede gav. Har han ikke inden Udløbet af 5 Aar faaet et nyt Embede, sættes han paa Pension, s. Lov 5. Jan. 1851 § 3, 24. Febr. 1858 § 6. Om Ansættelse i et mindre Embede, s. Lov 1851 § 3, 1858 § 9 Nr. 1. Den Embedsindtægt, hvoraf $\frac{2}{3}$ tillægges Embedsmanden som Vente- penge, er ikke hans sidste Embedsindtægt, men Gjennemsnitsbeløbet af de sidste 5 Aars Embedsindtægt, saaledes som samme ansættes i Tilfælde af Pensionsberegning, s. Lov 5. Jan. 1851 § 3, 24. Febr. 1858 § 6 og H. R. T. 1860. 132. Om Ventepengenes Ophør, s. Lov 1851 § 7, 1858 § 9.

B. Foruden de Tilfælde, hvori selve Embedet ophører, kan Embedsmandens Stilling i Embedet ophøre paa forskjellige Maader og med forskjellige Retsvirkninger. Som saadanne Ophørsmaader mærkes:

1. Udløbet af den Tid, for hvilken Embedsmanden var beskikket eller, naar Opsigelse finder Sted, af den efter samme i Medfør af de ved Ansættelsen truffene Bestemmelser hengaaende Frist. Da den almindelige Regel er, at Embedsmanden ansættes paa Livstid, kan Embedet kun ophøre paa denne Maade, naar Saadant udtrykkeligt er bestemt. I dette Tilfælde træder Embedsmanden tilbage i Privat-

mændenes Klasse og har intet Krav paa Pension, s. Lov 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 1. Da Ansættelse paa Opsigelse nemlig i Virkeligheden maa betegnes som en Ansættelse paa Tid, kan den i Pensionsloven 1858 § 1 gjorte Tilføielse kun betragtes som en tydeligere Udvikling af den i Loven 1851 § 1 allerede liggende Tanke.

2. Døden. I dette Tilfælde bliver der kun Spørgsmaal om Pension for Embedsmandens Efterladte, hvormed senere vil blive handlet.

3. Forbrydelse af Embedet. Denne skeer i Almindelighed ved Dom. I mange Tilfælde har Lovgivningen udtrykkeligt foreskrevet Embedsforbrydelse som Straf, navnlig for Embedsforseelser, men undertiden dog ogsaa for Forseelser, der ikke staae i Forbindelse med Embedet, s. f. Ex. Fdn. 6. Okt. 1753 § 3, jfr. i Øvrigt Kriminalretten. Naar Embedsforbrydelse ikke udtrykkeligt er foreskrevet som Straf, pleie Domstolene ikke at idømme den. Imidlertid synes de ikke at kunne være udelukkede fra, i alt Fald paa Regeringens Andragende, i Dommen at udtale, at Embedsmanden ikke kan beholde det ham betroede Embede, naar det af ham udviste Forhold er af den Beskaffenhed, at det ubetinget berøver ham den for hans Stilling nødvendige Agtelse og Tillid, hvilket navnlig faaer Betydning med Hensyn til Dommere, der efter Grl. 1849 § 78, jfr. 3. midlert. Best. (Grl. 1866 § 73 og 3. midlert. Best.), i Almindelighed kun kunne afsættes ved Dom. I enkelte Tilfælde kan Embedet forbrydes ved kongelig Resolution, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 21, hvilken Bestemmelse neppe kan ansees for ophævet ved den senere Lovgivning (s. nu Lov 10. Febr. 1866 § 309). Ved Cirk. 1. Apr. 1806 er det derhos foreskrevet, at naar der over nogen med Rang, Titel eller Embedsværdighed benaadet Person gaar Dom for saadanne Forseelser, som enten for Endel eller aldeles kunne medføre Tabet af den borgerlige Agtelse, har Retten, saasnart Dom er falden, at gjøre Indberetning til Regeringen, for at det vedkommende Ministerium derefter kan gjøre Kongen Forestilling om

Sagen, og Kongen kan da afskedige ham; men en saadan Afskedigelse kan neppe ligefrem stilles ved Siden af en egentlig Embedsförbrydelse.

Forener Embedsmanden flere Embeder, vil det beroe paa de nærmere Omstændigheder ved det af ham udviste Forhold, om han forbryder dem alle eller kun et enkelt af dem. Saafremt Embedsmanden er bleven forflyttet til et andet Embede end det, hvori han har udvist det Forhold, der medfører Embedsförbrydelse, vil det ligeledes afhænge af dette Forholds nærmere Beskaffenhed, om han forbryder det nye Embede, eller om en subsidiair Straf maa substitueres, s. H. R. T. 1863. 1 (nu Lov 10. Febr. 1866 § 33). Virkningen af, at Embedsmanden forbryder sit Embede, er ikke blot, at han ophører at være Embedsmand, men tillige at han fortaber Pensionsret, s. Lov 5. Jan. 1851 § 5, 24. Febr. 1858 § 7, hvorhos hans Æreret i Almindelighed nedsættes og navnlig hans specielle Standsære fortabes. Om han tillige mister Rang, Titel og Ordener, beroer paa en særlig kongelig Resolution, s. Cirk. 1. Apr. 1806.

4. Afskedigelse ved kongelig Resolution. Denne kan finde Sted:

a) Efter Ansøgning. Enhver Embedsmand maa i Almindelighed kunne begjære sin Afsked, uden at han behøver at paavise nogen tilstrækkelig Grund dertil. Imidlertid maa Regeringen kunne fordre, at han fungerer saa længe, indtil Embedet paany kan besættes, eller hans Tjeneste kan undværes, og hans Stilling som Embedsmand ophører først, naar Afskeden bevilges. Afskedigelse efter Ansøgning medfører kun Pensionsret, naar Embedsmanden kan godtgjøre Alder eller Svaghed eller anden ham utilregnelig Aarsag til Afskedigelsen, s. Lov 5. Jan. 1851 §§ 1, 3, 24. Febr. 1858 §§ 1, 6. Kun med Hensyn til Ministre følger det af deres eiendommelige Stilling og navnlig deres grundlovmæssige Ansvarlighed, at de stedse maae kunne forlange deres Afsked med Pension uden at behøve at godtgjøre særlige Grunde.

b) Afskedigelse uden Ansøgning kan enten være begrundet i, at Embedsmanden paa Grund af Alder eller Svaghed ansees uskikket til fremdeles at beholde sin Stilling, eller at han har vist et urigtigt Forhold eller paadraget sig Mistanke om et saadant, eller endelig i andre Grunde. Det første Tilfælde giver ikke Anledning til særlige Bemærkninger; navnlig er det klart, at Embedsmanden her har Pensionsret, s. Lov 5. Jan. 1851 § 1, 24. Febr. 1858 § 1. Forsaavidt Embedsmanden har udvist et Forhold, der medfører Embedsforbrydelse, vil Sagen i Almindelighed blive gjort til Gjenstand for retlig Undersøgelse og Dom; i visse Tilfælde har imidlertid Kongen forbeholdt sig Afskedigelse ved Resolution, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 21 (nu Strfl. § 309), 3. Dec. 1828 § 49, jfr. nu Stempellov 19. Febr. 1861 § 87. I disse Tilfælde fortabes Pensionsretten, s. Lov 5. Jan. 1851 § 5, smh. med § 7 Nr. 5, 24. Febr. 1858 § 7, smh. med § 9 Nr. 5. Har Embedsmanden udvist andet urigtigt Forhold eller paadraget sig Mistanke om saadant, vil Afskedigelsen skee ved kongelig Resolution, s. Cirk. 1. Apr. 1806; hvorvidt der i dette Tilfælde tilkommer ham Pensionsret, vil afhænge af en Fortolkning af Pensionslovens Bestemmelser, s. Lov 5. Jan. 1851 § 6, smh. med §§ 1, 5, 24. Febr. 1858 § 8, smh. med §§ 1, 7, hvorom nedenfor. Endelig kan Kongen uden nogen bestemt Grund afskedige de af ham ansatte Embedsmænd, s. Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), kun med Undtagelse af Dommere, s. Grl. 1849 § 78, 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 73, 3. midl. Best.); dog kan det i Almindelighed ikke ansees stemmende med Grundlovens Aand at afskedige Embedsmænd af politiske Grunde, s. Grl. 1849 § 60, smh. med § 22, 7. M., Grl. 1863 § 32, smh. med § 14, 6. M. (Grl. 1866 § 55; smh. med § 17, 8. M.) Denne ubetingede Afskedigelsesmyndighed har Grundloven opretholdt, dels paa Grund af den Vanskelighed, det under en modsat Forudsætning vilde have at fjerne en Embedsmand, som, skjøndt han ikke havde begaaet nogen Handling, der ligefrem medførte Embedsforbrydelse, dog maatte ansees som uværdig

eller uduelig til Embedets Bestyrelse, dels fordi enkelte Embedsposter ere af den Beskaffenhed, at en principiel Modstrid mellem Embedsmandens og Ministerens Anskuelse maa ansees som mindre heldig. Som Værn mod Misbrug have imidlertid Grl. 1849 § 22 og 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17) tillagt de af Kongen ansatte Embedsmænd Pensionsret, hvorved dels Embedsmandens Stilling bliver mere sikkert, dels Repræsentationen sættes i Stand til at kontrollere Afskedigelsens Berettigelse og i fornødent Fald gjøre Ansvar gjældende mod vedkommende Minister.

Forener en Embedsmand flere Embeder, kan han afskediges fra det ene og beholde det andet, i hvilket Tilfælde han har Ret til Pension af det Embede, hvorfra han er afskediget, s. J. U. 1863. 253.

Virkingen af Afskedigelse ved Resolution med Hensyn til Pensionsberettigelsen er angivet ovenfor. I Øvrigt medfører Afskedigelsen naturligvis Ophøret af Embedsmandens særegne Stilling som saadan. Derimod afficerer hans særegne Standsære ikke ved Afskedigelsen undtagen i de Tilfælde, hvor Resolutionen undtagelsesvis træder i Stødet for Dom, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 21 (Strfl. § 309). Med Hensyn til Titel, s. Cirk. 1. Apr. 1806.

5. Ved Forflyttelse, om hvis Berettigelse henvises til Forfatningsretten, ophører Embedsmandens Stilling som Embedsmand i den Post, han tidligere beklædte, og han bliver nu undergivet Reglerne for det nye Embede; men hans Stilling som Embedsmand overhovedet ophører naturligvis ikke. Forsaavidt det tidligere Embede var forbundet med høiere Rang end det nye, beholder Embedsmanden Rang.

6. Ved Suspension ophører vel Embedsmandens Ret til at fungere som saadan og efter Omstændighederne ogsaa hans Ret til Embedets Indtægter; men ligesom disse Retigheder kun ophøre midlertidigt, saaledes kan Embedsmanden heller ikke siges derved at ophøre at være Embedsmand. Imidlertid skulle vi dog her omhandle dette

Forhold paa Grund af dets Forbindelse med Embedsmændens Afskedigelse, idet det efter Omstændighederne kan tjene som Forberedelse til denne. Suspensionen har en dobbelt Karakter, idet den dels kan fremtræde som Forebyggelsesmiddel, den saakaldte suspensio ab officio, dels som Straf, suspensio ab officio et beneficio.

a) Suspensio ab officio er et Forebyggelsesmiddel, som anvendes mod Embedsmænd, mod hvem der er opstaaet Mistanke eller endog oplyst Misligheder, og som navnlig altid bør bringes til Anvendelse, naar Embedsmændens Forhold skjønnes at kunne bevirke hans Embedes Forbrydelse, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 56. Den paalægges ad administrativ Vei og bevirker, at Embedsmændene mister Ret til Embedets Bestyrelse og i Reglen Halvdelen af sine Indtægter efter Overøvrighedens eller Ministeriets nærmere Bestemmelse, s. Pl. 23. Apr. 1813, 14. Sept. 1830. Den anden Halvdel tilfalder da den, som konstitueres i Embedet. Forsaavidt denne imidlertid er en af Staten lønnet Embedsmænd, synes de i Love 31. Marts 1860 § 12 og 19. Febr. 1861 § 8 givne Regler ogsaa i dette Tilfælde at maatte komme til Anvendelse, og Overskudet, der ikke kan tilfalde den suspendede Embedsmænd, synes da at maatte indflyde i Statskassen. Som Exempler paa Suspensionstilfælde, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 28, 49, 56. En mildere Art af Suspension er med Hensyn til Kassebetjente deres foreløbige Udsættelse fra Oppebørslerne, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 44, 45, i hvilket Tilfælde Embedsmændene beholder sine Indtægter mod at afholde de med Embedets Bestyrelse forbundne Udgifter og betale et billigt Salair til den Konstituerede, s. Fdn. § 56. Den heromhandlede Suspension kan, da den paalægges uden bestemt Bevis og som en blot foreløbig Foranstaltning, ikke antages at afficere Embedsmændens Æreret.

b) Suspensio ab officio et beneficio er en egentlig Straf, der kan paalægges enten ved Dom eller, hvor særlig Hjemmel hertil høves, ved administrativ Foranstaltning, s. Fdn. 1. Aug. 1707 § 6, 23. Dec. 1735 § 5, 23. Jan. 1739 § 2, Instr.

7. Dec. 1771 § 24, Pl. 18. Juli 1812, Fdn. 1. Febr. 1797 § 88, Toldkammerfdn. 8. Juli 1840 § 7 (jfr. nu Strfl. 1866 §§ 309—10). Den medfører Tabet af samtlige Indtægter i Suspensionstiden, men kan neppe antages at afficere Vedkommendes Æreret, da han efter Suspensionstidens Udløb atter indtræder i Embedet.

§ 20. Embedsmandens Pensionsret.

Ifølge den danske Lovgivning ere Embedsmændene under visse nærmere Betingelser berettigede til Pension. Dette har dels sin Grund i Vigtigheden af at opretholde Embedsstandens Selvstændighed og Uafhængighed ved nogenlunde at sikkre den mod vilkaarlig Afskedigelse fra Regeringens Side, af hvilken Grund Pensionsretten har erholdt grundlovmæssig Hjemmel, s. Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), dels i Embedsmændenes eiendommelige Uddannelses- og Lønningsforhold. Efter vore Forhold kræver Embedsmandens Stilling en lang og kostbar Fordannelse, og Lønningerne ere i Almindelighed ikke og kunne heller ikke lettelig være ansatte saa høit, at Embedsmanden, navnlig ved Afgang i en yngre Alder, kan opspare det Fornødne til Forsørgelse for sin Alderdom, ligesom Bierhverv dels kan være vanskeligt at erholde, dels lettelig, naar det drives i større Udstrækning, kan være til Skade for Stats-tjenesten. Saafremt der derfor ikke tillagdes Embedsstanden Pensionsret, var det at befrygte, at de gode Kræfter vilde slaae ind paa andre mere indbringende Veie, og at saaledes Embedsstandens Duelighed vilde lide, ligesom der ogsaa kunde blive Fare for dens Redelighed. En Forøgelse af Gagen vilde dels blive kostbarere for Staten, dels dog ikke sikkre den i en yngre Alder afgaaende Embedsmand, saameget mere som Embedsmandens Afskedigelse afhænger af saa uberegnelige Eventualiteter, at intet Livrenteselskab kunde paatage sig en Forsikkring herimod. Staten kan derfor siges selv at have paataget sig at forsikkre Embeds-

manden i Tilfælde af hans Afskedigelse, og har Vederlag herfor deri, at den kan tillægge ham en mindre Gage.

Det vil af det Ovenbemærkede fremgaae, dels at Pensionsretten ikke blot eller væsentligt tillægges Embedsmændene for disses egen Skyld, men navnlig i Statens egen Interesse, for at Statstjenesten kan blive bedre og billigere besørget, dels at Pensionen, der kan betragtes som et Supplement til Gagen, ikke er nogen Naadessag, men en lovbestemt Ret, der i fornødent Fald kan gjøres gjældende ved Domstolene, s. Grl. 1849 § 22, Lov 5. Jan. 1851, H. R. T. 1862. 578, Grl. 1863 § 14, Lov 24. Febr. 1858 § 17 (Grl. 1866 § 17). Lovgivningen har derfor ogsaa søgt nøiagtigt at bestemme, i hvilke Tilfælde Pensionsretten haves, og hvor Meget der kan fordres. Forhøielse af den lovbestemte Pension kan kun skee ved særlig Lov, idet Afgivelse fra de almindelige Regler vanskeligt bør finde Sted, og man navnlig har frygtet, at det vilde føre til Misbrug at overlade Regeringen et vist Spillerum. Paa den anden Side kan en Formindskelse af Pensionen kun skee under visse særegne Betingelser og da kun ad Lovgivningsveien, s. Lov 5. Jan. 1851 § 6, 24. Febr. 1858 § 8.

Hvad angaaer Betingelserne for Pensionsretten : Retten til egentlig Pension af Staten, hvorved altsaa ikke udelukkes, at Vedkommende kan have Ret til Pension af Kommunen, Civillisten eller en Appanage, eller at han kan have Adgang til en Understøttelse af Statskassen, ere disse efter Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), smh. med Lovene 5. Jan. 1851 og 24. Febr. 1858, følgende:

1. At Embedsmanden er udnævnt af Kongen, s. Grl. 1849 § 22, Lov 5. Jan. 1851 § 1, Grl. 1863 § 14, Lov 24. Febr. 1858 § 1 (Grl. 1866 § 17). De ikke af Kongen udnævnte Embedsmænd kunne efter Omstændighederne have Adgang til en Understøttelse, men have ikke Pensionsret. Lige med kongelige Embedsmænd maae dog stilles de af Rigsdagen udnævnte Embedsmænd, s. Lov 1851 § 1, [hvilket uden Tvivl ogsaa maa gjælde om Rigsraadets Embedsmænd, s. L. 1858 § 1].

2. At Embedsmanden er lønnet af Staten, s. Lov 1851 § 1, Lov 1858 § 1. Han maa altsaa for det Første oppebære Løn, som efter det ovenfor i § 18 B Nr. 2 Bemærkede maa være af en vis Beskaffenhed; i modsat Fald har han ingen Pensionsret. Dernæst maa han oppebære Løn af Staten; er dette ikke Tilfældet, kan han have Ret til Pension af Kommuner, Civillisten, eller Appanager, men ikke af Staten. Lige med Løn af Statskassen stilles imidlertid Løn af de Institutioner, hvis Indtægter og Udgifter bestemmes i de finansielle Love, s. Lov 1851 § 1, Lov 1858 § 1, idet disse Institutioner maae antages at virke i Statsøiemed, og de ved dem ansatte Embedsmænd derfor maae betragtes som egentlige Statsemdsmænd og saaledes falde ind under Bestemmelserne i Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17). Derhos er det ikke nødvendigt, at Lønnen udbetales umiddelbart af Statskassen, men ogsaa de Embedsindtægter, som oppebæres af Embedsmændene umiddelbart fra Private, komme i Betragtning ved Pensionsberegningen, omend med en vis Nedsættelse, s. Lov 1851 § 4 Nr. 3, Lov 1858 § 5 Nr. 3; dog indbefattes Præsterne ikke under Pensionsloven 1851, men ere undergivne de ældre Regler, s. Lov 1851 § 12. Endelig er der med Hensyn til de Embedsmænd, der ere ansatte under Civillisten eller hos de fyrstelige Personer, hvis Appanager ere fastsatte før den 5. Jan. 1851, givet en vis Udsigt til, at Staten kan overtage nogle af de dem tilkommende Pensioner, idet det ved Thronskifte eller de paagjældende Appanagers Ophør hver Gang ved særlig Lov bliver at fastsætte, hvilke Pensioner Statskassen i den Anledning skal udrede, hvorimod ingen saadan Udsigt er given med Hensyn til de senere fastsatte Appanager, hvilket dog naturligvis ikke udelukker, at Pension ogsaa her kan tilstaaes, naar det i Øvrigt maatte findes rigtigt, s. Lov 1858 § 2, jfr. Lov 1851 § 2, s. Lov 27. Marts, 20. Apr. 1860.

3. At Embedsmanden er fast ansat, hvorfor den, der kun er ansat paa Tid eller paa Opsigelse eller er konstitueret, ikke har Pensionsret, s. Lov 1851 § 1, Lov 1858 § 1.

4. For at forebygge en Udvidelse af Pensionsretten er det fremdeles ved Lov 1851 § 1 og Lov 1858 § 1 foreskrevet, at ingen Bestilling, som ikke hidtil har givet Adgang til Pension, nu skal give det, hvorimod paa den anden Side de Embedsmænd, som før Pensionslovens Udgivelse vare ansatte i Bestillinger, som efter de hidtil gjældende Regler give Adgang til Pension, beholde denne Adgang, men kun for deres Personer. Derhos have de nævnte Lovbestemmelser i Overensstemmelse med Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17) forbeholdt en nærmere Ordning ad Lovgivningsveien af det Spørgsmaal, hvilke Embedsmænd der skulle udnævnes af Kongen, idet dette efter de tidligere Regler var ordnet paa en meget vilkaarlig og i de forskjellige Embedsstillinger meget afvigende Maade (jfr. herved D. i J. U. 1866. 705).

5. Embedsmandens Afskedigelse maa være af en vis Beskaffenhed.

Reglerne om Pensionsretten i denne Henseende indeholdes i Lov 1851 §§ 1, 5, 6 og Lov 1858 §§ 1, 7, 8, hvilke Bestemmelseres Fortolkning imidlertid frembyder særegne Vanskeligheder, idet Loven ikke indskrænker sig til at angive de Tilfælde, i hvilke der tilkommer Embedsmanden Pension, men tillige nævner de Tilfælde, hvor han slet ingen Pension skal have, og de, hvor han vel skal have Pension, men dennes Størrelse er overladt Lovgivningsmagtens Bestemmelse, uden at denne Opregning dog kan siges at være fuldstændig.

A. Forsaavidt Embedsmanden afskediges efter Ansøgning, kan han kun faae Pension, naar Afskedigelsen har sin Grund i Alder eller Svagelighed eller anden ham utilregnelig Aarsag, s. Lov 1851 § 1, Lov 1858 § 1. Som Aldersgrændse have Lov 1851 § 3 og Lov 1858 § 6 sat det 70de Aar, saa at den, der har fyldt dette, uden Videre kan forlange sin Afsked med Pension uden at behøve at paaberaabe sig nogen anden Grund (s. Lov 6. Juli 1867 § 129). Om Svagelighed er til-

stede, maa bedømmes efter de nærmere Omstændigheder og navnlig Embedets særegne Beskaffenhed.

B. Afskedigelse uden Ansøgning.

a) Forbrydelse af Embedet medfører Fortabelse af Retten til Pension, s. Lov 1851 § 5, Lov 1858 § 7. Da der ikke her fordres, at Embedets Forbrydelse skal skee ved Dom, s. derimod Lov 1851 § 7 Nr. 5, Lov 1858 § 9 Nr. 5, maa Pensionsretten vistnok ogsaa forbydes i de Tilfælde, hvor Kongen udtrykkeligt har forbeholdt sig at lade sin Resolution træde i Stedet for Dom, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 21 (s. nu Strfl. § 309), hvorimod Kongen udenfor disse Tilfælde naturligvis ikke kan berøve Embedsmanden Embedet med den Virkning, at Pensionsretten tabes. Oplyses det, at Embedsmanden har gjort sig skyldig i et Forhold, som bevirker Embedets Forbrydelse, kan det ikke komme i Betragtning til hans Fordel, at han engang maatte have faaet Afsked med Pension, s. Lov 1851 § 7, Lov 1858 § 9.

b) Naar en Embedsmand afskediges paa Grund af Misligheder, der uden at medføre Embedets Forbrydelse svække den for hans Stilling nødvendige Agtelse og Tillid, bestemmes hans Pension ved Lov, s. Lov 1851 § 6, Lov 1858 § 8. Lovgivningsmagten er i saa Henseende ikke bunden ved nogen bestemt Grændse, s. derimod det oprindelige Udkast § 7 i D. T. 1850. 115, men kan fastsætte Pensionen ligefra det ordinaire Beløb til en forholdsvis lav Størrelse, s. f. Ex. to Pensionslove 8. Dec. 1859 (Lovs. S. 239—40); derimod synes man ikke ganske at kunne negte Embedsmanden Pension, s. dog Forhandlingerne i Rigsraadstidende 1859 om Kammerassessor Petersens Pension. Det er ikke tilstrækkeligt til at gjøre den omhandlede Paragraph i Pensionsloven anvendelig paa Embedsmanden, at han af Regeringen afskediges under Paaberaabelse af denne Paragraph, men de Misligheder, der lægges ham til Last, maae være beviste eller dog bevislige, og Embedsmanden maa derfor, uanseet at han af Regeringen er afskediget paa den nævnte Maade, ved Domstolene kunne søge sin Ret til Pension

efter Pensionslovens § 1 anerkjendt, s. H. R. T. 1862. 578. Det er fremdeles klart, at den paagjældende Bestemmelse omfatter de af Embedsmanden i hans Embedsførelse begaaede Misligheder, hvorimod det er mere tvivlsomt, om den ogsaa kan udstrækkes til et af Embedsmanden udenfor hans Embedsførelse udvist misligt Forhold, s. H. R. T. 1862. 578, og nedenfor.

c) Naar endelig en Embedsmand afskediges paa Grund af Alder, Svagelighed eller andet ham utilregneligt Forhold, har han Ret til fuld Pension i Overensstemmelse med de nærmere Regler i Pensionsloven, s. Lov 1851 § 1, Lov 1858 § 1 (Lov 6. Juli 1867 § 129). Herunder falder ogsaa det Tilfælde, at Embedsmanden afskediges af politiske eller administrative Grunde; dog har han, naar Embedet indtages, Krav paa at sættes paa Ventepenge, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6 (jfr. Lov 11. Mai 1866, Lovs. S. 329). Forsaa-vidt han ved Udførelsen af sin Tjeneste kommer saaledes til Skade, at han maa afskediges, faaer han uden Hensyn til Tjenestetiden $\frac{3}{4}$ af sin Embedsindtægt i Pension, s. Lov 1851 § 3, og efter Lov 1858 § 6 tillægges der ham endog $\frac{1}{4}$ af hans sidste Embedsindtægt. For de Militaire, hvem denne Bestemmelse fortrinsvis kommer tilgode, bliver der desuden Spørgsmaal om Invalidforsørgelse, s. Lov 9. Apr. 1851, 27. Apr. 1856, 24. Febr. 1858.

Foruden de saaledes udtrykkeligt nævnte Tilfælde bliver der imidlertid Spørgsmaal om flere Tilfælde, hvis retlige Behandling kan være mere eller mindre tvivlsom. Embedsmanden kan saaledes afskediges paa Grund af Uduelighed, paa Grund af et utilbørligt, men ikke borgerlig strafbart Forhold, paa Grund af Mistanke om et strafbart Forhold, der ganske eller tildels vilde berøve ham den for hans Stilling nødvendige Tillid og Agtelse, og endelig paa Grund af bevislige Fakta af den nævnte Beskaffenhed, som dog ikke vedrøre hans Embedsførelse og heller ikke udtrykkeligt ere belagte med Straf af Embedsforbrydelse. Forsaa-vidt man nu skarpt vil fastholde Udtrykket »utilregnelig Aarsag»

i Pensionslovens § 1, synes de nævnte Tilfælde ikke at kunne indbefattes derunder, medens de paa den anden Side ikke, i det Mindste ikke alle, ere af den Beskaffenhed, at de ligefrem kunne indbefattes under de i Lov 1851 §§ 5, 6, Lov 1858 §§ 7, 8 givne Bestemmelser. Heraf kan man nu vel ikke uden Videre slutte, at de nævnte Forhold ere irrelevante med Hensyn til Embedsmandens Pensionsret; men naar man lægger Mærke til, at Grl. 1849 § 22 og Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17) ganske i Almindelighed tillægge Embedsmanden Ret til Pension i Overensstemmelse med Pensionsloven, kan man dog ikke skarpt urgere Udtrykket »utilregnelig Aarsag« i Pensionslovens § 1, men man maa vistnok som Hovedregel tillægge enhver Embedsmand Pensionsret efter denne Paragraph, naar hans Forhold ikke kan henføres under Lov 1851 §§ 5, 6 og Lov 1858 §§ 7, 8, eller disse Paragraphers Analogi.

Hvad nu Embedsmandens Uduelighed angaaer, da kan hans Forhold vel være af en saadan Natur, at det kvalificerer sig til Embedsforbrydelse, s. Fdn. 23. Dec. 1735 § 4 (Strfl. §§ 193, 309), i hvilket Tilfælde han ligefrem falder ind under Lov 1851 § 5, Lov 1858 § 7; men afseet herfra synes Embedsmanden at maatte behandles efter Pensionslovens § 1, da det i Lov 1851 § 6 og Lov 1858 § 8 brugte Udtryk »Misligheder« uden Tvivl forudsætter en forsætlig Forseelse, og der ikke foreligger tilstrækkelig Grund til en analogisk Anvendelse af de paagjældende Paragrapher. Ustrafbare Fakta, der indvirke svækkende paa Embedsmandens Agtelse og Tillid, kunne vel ved visse Embeder, navnlig geistlige og Skoleembeder, hvor et sædeligt Liv ogsaa udenfor Embedet er af særdeles Betydning, medføre Embedsforbrydelse, s. ovenfor § 16 Nr. 3 og § 17 A; men udenfor disse Tilfælde kan der, da Forholdet hverken kan henføres under Lov 1851 §§ 5, 6, Lov 1858 §§ 7, 8 eller dens Analogi, ikke paa-vises tilstrækkelig Hjemmel til at tillægge det nogen Indfyldelse paa Embedsmandens Pensionsret. Fremdeles kan en Mistanke om et vanærende Forhold fra Embedsmandens

Side, selv om Mistanken bliver konstateret ved en Frifindelse for videre Tiltale (s. nu Lov 3. Apr. 1868 § 5), og det saaledes ikke kan ansees forsvarligt at lade Embedsmanden beholde Embedet, ikke afficere Pensionsretten, da en lovbestemt Ret ikke bør fortabes uden fuldt Bevis, s. H. R. T. 1862. 578, hvilket Resultat yderligere bestyrkes derved, at der i Udkastet til Pensionsloven § 7 i D. T. 1850. S. 115 var optaget en Bestemmelse om, at grundet Mistanke om en Forbrydelse, der gjorde Embedsmanden uværdig til at beholde sit Embede, skulde have samme Virkning som de i Pensionslovene 1851 § 6, 1858 § 8 nævnte Misligheder, hvilken Bestemmelse er udeladt i den endelige Lov.

Tvivlsomst stiller Sagen sig, naar Embedsmanden udenfor sin Embedsførelse bevislig har gjort sig skyldig i saadanne strafbare Handlinger, der aldeles berøve ham den for hans Stilling nødvendige Tillid og Agtelse eller dog væsentligt svække denne. For i dette Tilfælde at tillægge Embedsmanden fuld Pensionsret kan anføres, at denne er en lovbestemt Ret, der ikke bør fortabes uden klar Hjemmel, at Pensionen nærmest er at betragte som et Supplement til Gagen, der i Forbindelse med denne bliver at ansee som Vederlag for Embedsmandens Arbeide og træder i Stedet for den høiere Gage, Staten ellers maatte tillægge ham, og at Embedsmanden derfor vel kan fortabe den, naar hans Embedsførelse er utilbørlig, og han saaledes ikke opfylder de af Staten stillede Betingelser, men at Forhold, der ligge udenfor hans Embedsførelse, ikke bør komme i Betragtning til Pensionsrettens Nedsættelse eller Fortabelse. Hertil kan endnu føies, at den tilfældige Omstændighed, at Vedkommende er Embedsmand, efter den modsatte Antagelse kommer til væsentligt at forhøje den for det paagjældende Forhold fastsatte Straf. Disse Betragtninger ere dog neppe ganske afgjørende. Vistnok er Pensionsretten en lovbestemt Ret og maa i Forbindelse med Gagen betragtes som et Vederlag for Embedsmandens Arbeide, men ligesom den ikke, saaledes som

Gagen, kan refereres til en bestemt Del af Vedkommendes Arbejde, men til hans Tjeneste i det Hele, saaledes er det ogsaa klart, at den maa ansees som knyttet til visse Betingelser. Naar nu Lovgivningen ikke blot fordrer, at Embedsmanden forsvarlig skal udføre sin Embedsgjerning, men tillige, at han ogsaa udenfor sin Embedsførelse skal udvise et lovligt Forhold, maa Vedkommende, naar han overtræder denne Pligt, tillige siges at have krænket en ham ifølge hans Stilling paahvilende Pligt, og i alt Fald hvor Overtrædelsen er af den Beskaffenhed, at han maa siges at have gjort det umuligt for Staten at beholde ham som Embedsmand, kan det ikke negtes, at han ved sin egen Handling har brudt de Betingelser, under hvilke Staten maa antages at have betroet ham Embedet. At Embedsmanden herved bliver haardere ramt, end en Anden, der begaaer den samme Forbrydelse, kan vel ikke negtes; men ligesom den samme Lovovertrædelse i Virkeligheden er grovere, naar den begaaes af en Mand, hvis Opgave det er at virke for Lovenes Overholdelse, har Pensionsrettens Fortabelse heller ikke saa meget Karakteren af en Straf, som den er en nødvendig Følge af, at Vedkommende paa Grund af sin egen Brøde ikke længere kan vedblive at være Embedsmand og saaledes ikke opfylder de fra Statens Side opstillede Betingelser for Pensionsretten. At en Forbrydelse paa Grund af Forbryderens eiendommelige Retsstilling kan medføre særegne Retstab for ham, er ogsaa anerkjendt paa andre Steder i Lovgivningen, s. Næringslov 29. Dec. 1857 § 11.

Efter den tidligere Lovgivning havde Spørgsmaalet ikke nogen Vanskelighed, idet Embedsmændene vel havde en paa temmelig faste Regler hvilende Adgang til Pension, men ikke nogen bestemt Ret i saa Henseende. Som ovenfor § 19 Nr. 3 bemærket, var det paalagt Domstolene, naar en Embedsmand ved Dom fandtes skyldig i Forseelser, der ganske eller tildels medførte Tab af den borgerlige Agtelse, at gjøre Indberetning herom til Regeringen, og Kongen

kunde da ved Embedsmandens Afskedigelse ganske eller tildels negte ham Pension. Den foreskrevne Indberetning kan nu vel ikke ansees for bortfalden, og Kongen kan ogsaa fremdeles afskedige vedkommende Embedsmand, hvorimod han ikke længere ved sin Resolution ganske eller tildels kan berøve ham hans lovbestemte Pensionsret. Skeer dette dog, maa Embedsmanden kunne bringe Spørgsmaalet til Afgjørelse ved Domstolene. Den korrekte Fremgangsmaade fra Regeringens Side synes nu at maatte være den, at Domstolene, naar en Embedsmand skal dømmes for en Forbrydelse, som gjør ham uværdig til offentlig Tillid, paa Regeringens Andragende udtale sig om det Spørgsmaal, hvorvidt han derved har gjort sin Forbliven i Embedet umulig, og at Pensionsretten i Tilfælde af en bekræftende Besvarelse antages fortabt. Forsaauidt en saadan Begjæring ikke var stillet af Regeringen under den oprindelige Sag, og Domstolene heller ikke ex officio have udtalt sig om Spørgsmaalet, maatte dette forelægges dem under en ny Sag. Ved det Pensionslovudkast, som i 1846 forelagdes Stænderne, var det ogsaa foreskrevet, at Domstolene i det nævnte Tilfælde i Forbindelse med den for selve Forbrydelsen fastsatte Straf tillige skulle dømme Embedsmanden til Embedsforbrydelse. Denne Forskrift blev nu vel udeladt i det Rigsdagen i 1850 forelagte Udkast, men Grunden hertil var ikke, at man ansaa den omtalte Fremgangsmaade for uanvendelig, men alene den, at det ansaas som mindre rigtigt i Pensionsloven at optage Forskrifter for Domstolene om, hvad de skulde dømme, naar Embedsmanden blev funden skyldig i et Forhold, hvorefter han ikke kunde egne sig til at være i Embedet, skjøndt det ikke strengt taget kunde føre til Embedsforbrydelse, s. Landstingstid. 2. S. 412—16. Forsaauidt altsaa Embedsmandens Forhold er af den Beskaffenhed, at det ligefrem gjør ham uværdig til Medborgeres Agtelse og Tillid, synes Domstolene at burde fradømme Embedsmanden Embedet, i hvilket Tilfælde Pensionsretten efter Lov 1851 § 5, Lov 1858 § 7 eller i alt Fald disse Para-

graphers Analogi ligefrem gaaer tabt. Et saadant Forhold synes ikke paa nogen Maade at kunne indbefattes under Udtrykket »utilregnelig Aarsag» i Pensionslovens § 1, ligesom det heller ikke synes at kunne henføres under Udtrykket »Misligheder» i Lov 1851 § 6, Lov 1858 § 8, hvorunder vistnok ikke kan indbefattes ligefremme borgerlige Forbrydelser, der heller ikke blot svække den for Embedsmandens Stilling nødvendige Agtelse og Tillid, men ligefrem berøve ham denne. Denne Fortolkning bestyrkes ogsaa derved, at det i 1850 forelagte Pensionslovudkast for det Tilfælde, at en Embedsmand paadrog sig grundet Mistanke om en Forbrydelse, der gjorde ham uværdig til at være Embedsmand, gav samme Regel, som for det Tilfælde, at han befandtes skyldig i Misligheder af den i Lov 1851 § 6 omhandlede Natur, hvori laa den Forudsætning, at naar han bevislig havde begaaet saadanne Forbrydelser, maatte han derved antages at forbryde sit Embede og dermed Retten til Pension, s. Udkastets § 7, smh. med § 6 i D. T. 1850. 115. Den omtalte Passus er nu vel udeladt i den endelige Lov, men heri ligger ikke, at hin Opfattelse er forkastet, men kun, at den blotte Mistanke ikke bør berøve Embedsmanden Pensionsretten.

Forsaavidt Embedsmandens Forhold er af mindre graverende Natur, men dog svækker den for hans Stilling nødvendige Tillid og Agtelse, synes han at burde behandles efter Lov 1851 § 6 og Lov 1858 § 8, og altsaa hans Pension at maatte bestemmes ved Lov. Dette er vel benegtet i en Kjendelse af Hof- og Stadsretten i H. R. T. 1862. 578, men ligesom Høiesteret ikke har udtalt sig om dette Spørgsmaal, og ligesom det angivne Forhold i og for sig maa siges at være indbefattet under Lovens Ord, saaledes taler ogsaa den ovenangivne Sammenhæng i Pensionslovudkastet for at indbefatte dette Forhold, der ikke uden unaturlig Tvang kan betragtes som en utilregnelig Aarsag til Afskedigelsen, s. Pensionslov § 1, under de nævnte Paragrafer. Den benegtende Besvarelse maatte nærmest støttes paa den For-

olkning, at Pensionsloven kun beskjæftiger sig med de i Embedet begaaede Forseelser, saa at altsaa Udtrykket „utilregnelig Aarsag“ i Pensionslovens § 1 maa forstaaes som „i Forhold til hans Embedsførelse utilregnelig Aarsag“; men denne Fortolkning maa uden Tvivl af de fremstillede Grunde forkastes. Forsaavidt det ovenfor omhandlede Tilfælde, at en Embedsmand gjør sig skyldig i et Forhold, som aldeles berøver ham Medborgeres Agtelse og Tillid, ikke antages at kunne medføre Pensionsrettens fuldstændige Fortabelse, synes det i alt Fald at maatte henføres under Analogien af Lov 1851 § 6 og Lov 1858 § 8, idet Embedsmanden aabenbart ikke bør blive bedre stillet derved, at han har begaaet en grovere Forbrydelse.

§ 21. Fortsættelse. Om Pensionens Beregning og Ophør.

Pensionens Størrelse bestemmes i Henhold til Pensionslovens Regler, uden at der i saa Henseende er overladt Noget til Regeringens nærmere Bestemmelse, s. derimod Lov 1851 §§ 8, 13, Lov 1858 §§ 10, 15. Den fastsættes i Almindelighed til visse Procenter af Gjennemsnitsbeløbet af de Embedsindtægter, som Embedsmanden har haft i de sidste 5 Aar før Afskedigelsen eller i hele sin Tjenestetid, saafremt denne ikke har varet i 5 Aar, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 §§ 4, 6, 5. M., jfr. dog Lov 1858 § 6, 1. M., hvor der tages Hensyn til Embedsmandens sidste Embedsindtægt. Foruden Indtægterne kommer ogsaa Vedkommendes Tjenestetid som pensionsberettiget Embedsmand i Betragtning, og efter disse to Faktorer fastsættes Pensionen efter en stigende Skala, indtil den med 29 Aars Tjenestetid naaer $\frac{3}{4}$ af Embedsmandens Indtægter, beregnede paa den ovenangivne Maade, hvilken Procent ingen Pension maa overstige, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 4, forsaavidt ikke Slutningsbestemmelsen i Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73) kommer til Anvendelse. For Officerer og de med dem i Klasse staaende Embedsmænd bliver ved Beregningen af Tjeneste-

tiden og Gjennemsnitsbeløbet det Aar, hvori Vedkommende har gjort et Felttog eller været udkommanderet i Anledning af Krig og paa Krigsfod, at regne for to Aar, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 4, og den Embedsmand, der ved Udførelsen af sin Tjeneste kommer til Skade, saaledes at han maa afskediges, faaer stedse $\frac{2}{3}$ af sin Embedsindtægt i Pension, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6, jfr. herved H. R. T. 1860. 132, ligesom endelig invalide Officerer samt af Kongen beskikkede civil-militaire Embedsmænd kunne faae deres Pension supplerede indtil deres fulde Embedsindtægt, s. Lov 9. Apr. 1851 § 17, jfr. § 18. Den omtalte Skalas Eiendommelighed bestaaer navnlig deri, at selv den korteste Tjenestetid berettiger til Pension, og at Stigningen er stærkest i Begyndelsen, idet den allerede efter 10 Aars Forløb naaer den halve Indtægt, hvorpaa den staaer ganske stille indtil 20 Aar og derefter langsomt stiger indtil det 29de. Grunden hertil er den, at den yngre Embedsmand, der paa Grund af et ham utilregneligt Forhold afskediges efter kortere Tids Forløb, ellers vilde være altfor ugunstigt stillet, idet han baade har færre Tjenesteaar og i Reglen tillige mindre Indtægter end den ældre Embedsmand.

Det efter den nævnte Skala i Forbindelse med Reglerne om de Indtægter, der komme i Betragtning ved Pensionsberegning, udkommende Pensionsbeløb er i Øvrigt undergivet en dobbelt Begrænsning, idet der ikke tages Hensyn til større Embedsindtægter end 6000 Rdlr., og ingen Pension maa overstige 3000 Rdlr., s. Lov 1851 § 4, Lov 1858 § 5; dog maae ogsaa disse Regler modificeres ved Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73).

Forsaavidt der, som bemærket, ved Pensionsberegningen tages Hensyn til Embedsmandens Indtægter, komme disse dog ikke alle i Betragtning paa samme Maade, men nogle komme slet ikke i Betragtning og andre kun med en vis Begrænsning. Som Indtægter, der komme i Betragtning med deres fulde Beløb, kan nævnes fast aarlig Gage med de dertil hørende Alderstillæg og Sædomskriv-

ningstillæget, saafremt det ikke særlig er undtaget, personlige Tillæg samt Erstatning for de Embedet tillagte Naturalydelser, forsaavidt denne er fastsat til en bestemt Pengesum, s. Lov 1851 § 4 Nr. 1 og 2, Lov 1858 § 5 Nr. 1 og 2 (jfr. Lov 16. Febr. 1866, S. 220) og ovenfor § 18, endelig de Fællesebedsmændene tilstaaede midlertidige Lønningstillæg, s. Lov 16. Apr. 1862 § 4, 27. Nov. 1863 § 4 (s. dog Lov 11. Mai 1866 § 4). Ganske udelukkede fra at komme i Betragtning ere saadanne Indtægter, der maae betragtes som Vederlag for de med Embedet forbundne Udgifter, saasom Diæter, Taffelpenge, Kontoir- og Hesteholds-godtgjørelse, fremdeles Extrahonorarer, og endelig ifølge særlig Bestemmelse i enkelte Love, saasom Lov 19. Febr. 1861 og 31. Marts 1860, Sædomskrivningstillæget, s. Lov 1851 § 4 Nr. 3, Lov 1858 § 5 Nr. 3, Lov 31. Marts 1860 § 10, Lov 19. Febr. 1861 § 6, og ovenfor § 18. Endelig komme Sportler, Gebyrer og lignende lovhjemlede uvisse Indtægter, dog med enkelte Undtagelser, samt saadanne Naturalydelser, der udtrykkeligt ere tillagte Embedsmanden som Lønning eller Lønningsdel, kun i Betragtning med en vis Begrændsning, idet der, naar Embedsmandens samlede Indtægter, være sig af visse eller uvisse Indtægter, overstige 1000 Rdlr., fradrages $\frac{1}{3}$ af det Beløb, hvormed de nævnte uvisse Indtægter og Naturalydelser bringe den samlede Indtægt til at overstige bemeldte Sum, s. Lov 1851 § 4 Nr. 3, Lov 1858 § 5 Nr. 3, og med Hensyn til Oppasserpenge, s. Schlegels Samling af Høiesteretsdomme I 524.

Pensionen beregnes i Henhold til de angivne Regler af Regeringen; men ligesom Rigsdagen [og Rigsraadet] ved Finantslovens Behandling have at vaage over, at Statskassens Tarv ikke tilsidesættes, saaledes kan den Embedsmand, der anseer sig forurettet ved Beregningen af sin Pension, ikke blot indgive Besværing herover til Rigsdagen, men ogsaa ved Domstolene gjøre sin Ret til Pension gjældende, s. Lov 1858 § 17, Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), H. R. T. 1862. 578, mfl. (s. dog Lov 11. Mai 1866

§ 4 S. 329). Om Pensionens Udbetaling, s. Lov 30. Juni 1850 §§ 1—3.

Retten til Pension kan ophøre paa flere forskjellige Maader:

1. Efter Lov 1851 § 7 Nr. 1 ophører Pensionen ganske eller forholdsvis, naar den Vedkommende igjen ansættes med Gage. Dette kan dog uden Tvivl kun gjælde, naar han ansættes i et med Pensionsberettigelse forbundet Statsembede, s. Lov 1858 § 9 Nr. 1, Lov 1851 § 1 in fine. Efter Loven 1858 § 9 Nr. 1 skal det Samme gjælde, naar Pensionisten af Kongen konstitueres i et saadant Embede, hvorimod det er tvivlsomt, om denne Regel kan overføres paa de i Loven af 1851 omhandlede Forhold. Derimod er det en for Loven af 1858 eiendommelig Regel, at der, naar Vedkommende modtager Ansættelse eller kongelig Konstitution i et Embede, der er mindre end det, hvorfra han er afskediget, af Pensionsbeløbet bortfalder saa Meget, som Halvdelen af det nye Embedes Indtægter eller Mere, hvis det tidligere Embedes Indtægter derved vilde overskrides, s. Lov 1858 § 9 Nr. 1.

2. Naar han uden Kongens Samtykke træder i fremmed Tjeneste eller tager Ophold i Udlandet, s. Lov 1851 § 7 Nr. 2, 3, Lov 1858 § 9 Nr. 2, 3.

3. Naar han i 3 Aar ikke har hævet Pensionen uden at kunne godtgjøre lovlig Forhindring, s. Lov 1851 § 7 Nr. 4, Lov 1858 § 9 Nr. 4.

4. Naar han ved Dom kjendes skyldig i et saadant Forhold, som, medens han var i Embedet, vilde have havt sammes Forbrydelse til Følge, eller overbevises om inden sin Afskedigelse at have gjort sig skyldig i et saadant, s. Lov 1851 § 7 Nr. 5, Lov 1858 § 9 Nr. 5. Den Omstændighed, at Pensionisten findes skyldig i et Forhold af den i Lov 1851 § 6, Lov 1858 § 8 omhandlede Beskaffenhed, eller overbevises om inden sin Afskedigelse at have udvist et saadant, har altsaa ikke nogen Indflydelse paa Pensionsretten. Derimod er det tvivlsomt, om et Forhold, der vilde gjøre en

Embedsmand aldeles uværdig til offentlig Tillid, kan bevirke Pensionsrettens Fortabelse, naar det ikke er af den Beskaffenhed, at det vilde have medført egentlig Forbrydelse af Embedet, s. Lov 1851 § 11 Nr. 4, Lov 1858 § 13 Nr. 4.

Retten til Pensionsbeløbet for et enkelt Aar bortfalder, naar Pensionen ikke i et helt Aar har været hævet, s. Lov 1851 § 14, Lov 1858 § 16. Den pensionerede Embedsmand er ikke forpligtet til at modtage ny Ansættelse (Lov 11. Mai 1866 § 2). Gjør han det alligevel, mister han en Del af sin Pension efter de ovenfor fremstillede Regler, men i Tilfælde af ny Afskedigelse er han berettiget til igjen at oppebære sin tidligere Pension, forsaavidt der ikke efter det nye Embedes Beskaffenhed tilkommer ham en større Pension, s. Lov 1851 § 7, Lov 1858 § 9.

Foruden at der med Hensyn til Pensioneringen gjælder forskellige Regler om de under de tidligere særlige kongerigske Ministerier henhørende Embedsmænd, som behandles efter Lov 5. Jan. 1851, og de under de tidligere Fællesministerier sorterende Embedsmænd, som bedømmes efter Lov 24. Febr. 1858, hvis Regler dog, som det fremgaaer af ovenstaaende Fremstilling, i det Væsentlige stemme med Forskrifterne i Lov 1851, ere flere Klasser af Embedsmænd behandlede efter eiendommelige Regler. Ligesom der ovenfor er angivet nogle Eiendommeligheder med Hensyn til militaire Embedsmænds Pensionering, saaledes finder der med Hensyn til Ministrenes Pensionering, som i Øvrigt bedømmes efter Reglerne i Lov 1858, den Eiendommelighed Sted, at der er forbeholdt Kongen Ret til at fastsætte Pensionen høiere, kun at det i Lovens § 5 foreskrevne Maximum af 3000 Rdlr. ikke overskrides, s. Lov 1858 § 3. Fremdeles bliver der med Hensyn til Præsters Pensionering, saalænge indtil en særlig Lov derom er given, at forholde efter de hidtil fulgte Regler, hvorefter kun en mindre Del af Pensionen udredes af Statskassen, medens Resten paalægges Eftermanden i Kaldet, hvorhos Beløbet i Almindelighed

fastsættes lavere end med Hensyn til andre Embedsmænd, s. Lov 1851 § 12, Cirk. 6. Sept. 1856, og Kirkeretten. En lignende Undtagelse er gjort med Hensyn til de i Kolonierne ansatte Embedsmænd, s. Lov 1851 § 12, Lov 1858 § 14; disses Pensionsforhold ere nu ved Lov 4. Dec. 1863 (Lovs. S. 434) ordnede efter lignende Principer, som de i Lov 1851 og Lov 1858 indeholdte. Derimod kan man ikke betragte de i Lov 9. Apr. 1851, 1. Afdeling indeholdte særegne Regler om Pensionering af Militairetaternes Underklasser som Undtagelser fra Reglerne i Lov 5. Jan. 1851 og 24. Febr. 1858, da de Paagjældende ikke kunne betragtes som Embedsmænd.

En eiendommelig Karakter have de saakaldte Ventepenge, der omhandles i Pensionslovene og tildels behandles efter lignende Regler som Pensioner. Betingelsen for at erholde Ventepenge er efter Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6, at Vedkommendes Embede er inddraget, hvorhos det efter Lovens Sammenhæng maa forudsættes, at Embedet var af den Natur, at det gav Adgang til Pension. Naar saaledes Embedet inddrages, har Embedsmanden Krav paa at sættes paa Ventepenge i 5 Aar med Forpligtelse til igjen at modtage passende Ansættelse med i det Mindste samme Indtægt, som det inddragne Embede gav, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6; dog maa han ogsaa kunne forlange sin Afsked med Pension efter de almindelige Regler. Ventepengenes Beløb er $\frac{2}{3}$ af Embedsmandens Embedsindtægt, hvorved maa forstaaes Gjennemsnitsindtægten for de sidste 5 Aar, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6, H. R. T. 1860. S. 132, J. U. 1866. S. 564. Grunden til, at Ventepengene ansættes høiere end Pensionen, er dels, at det ikke er nogen hos Embedsmanden selv liggende Omstændighed, der fører hans Afgang, dels at han i de omhandlede 5 Aar staaer til Regeringens Disposition og derfor vanskeligen kan finde andet Erhverv. Den paa Ventepenge staaende Embedsmand maa, skjøndt han har ophørt at beklæde sit tidligere Embede, og derfor ogsaa i Lov 1858 § 9, sidste M. betegnes som afskediget, endnu betragtes som Embedsmand, skjøndt

Staten midlertidigt har gjort Afkald paa hans Tjeneste, jfr. ogsaa Bestemmelsen i Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6, at de Aar, i hvilke han har staaet paa Ventepenge, ved senere Pensionsberegning tælles som Tjenesteaar. Det nye Embede, som han skal være forpligtet til at overtage, skal være passende, nemlig i Forhold til Embedsmandens Dygtighed og Kundskaber, og give i det Mindste samme Indtægt, som det inddragne Embede gav, hvorved uden Tvivl maa tænkes paa det inddragne Embedes Indtægt paa Afgangstiden og ikke paa en Gjennemsnitsindtægt, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6, H. R. T. 1860. S. 132. Negter Embedsmanden at modtage saadan Ansættelse, maa han uden Tvivl forbyrde Ret til saavel Ventepenge som Pension; dog maa han kunne fordre Spørgsmaalet om Embedets Beskaffenhed afgjort ved Domstolene. Modtager han Ansættelse i et mindre Embede, beholder han en Del af Ventepengene, s. Lov 1851 § 7, Lov 1858 § 9, H. R. T. 1859. S. 381. Har han i 5 Aar intet nyt Embede faaet, afskediges han med Pension, hvorved Ventepengeaarene tælles som Tjenesteaar, hvorimod de Indtægter, der lægges til Grund for Pensionsberegningen, ere de, som han oppebar i sit tidligere Embede, s. Lov 1851 § 3, Lov 1858 § 6. Om Ventepengenes Udbetaling, s. Lov 30. Juni 1850 §§ 1—3. Foruden paa de nævnte Maader kan Retten til Ventepenge ophøre paa de samme Maader, som Retten til Pension, s. Lov 1851 § 7, Lov 1858 § 9, ligesom ogsaa Retten til Ventepenge for et enkelt Aar præskrives paa samme Maade, som Retten til Pensionsbeløbet, s. Lov 1851 § 14, Lov 1858 § 16.

§ 22. Embedsmandens Enkes og Børns Pensionsret.

Foruden Embedsmanden selv er ogsaa hans Enke berettiget til Pension, og hendes Ret i saa Henseende har samme Karakter som hans, idet den ikke, som tidligere, er en Naadessag, men en Ret, der kan gjøres gjældende ved Domstolene, s. Lov 24. Febr. 1858 § 17. Betingelsen for

Enkens Pensionsret er, at hendes Mand var pensionsberettiget eller pensioneret eller paa Ventepenge staaende Embedsmand, s. Lov 1851 § 8, Lov 1858 § 10, og at Ægteskabet ikke er indgaaet, efterat han var afskediget med Pension eller efter hans 60de Aar eller paa hans Dødsleie, ligesom Retten fortages ved fuldstændig Ophævelse af Ægteskabet inden Mandens Død, s. Lov 1851 § 10, Lov 1858 § 12. Enkepensionen beregnes bestandig til en fast Procent, $\frac{1}{3}$ af Mandens Embedsindtægt, saaledes som denne anslaaes, naar den lægges til Grund for Pensionsberegning; dog kan den ikke overstige 600 Rdlr. og ei heller den Pension, hvortil Manden selv vilde have været berettiget eller som han oppebar ved sin Død, s. Lov 1851 § 8, Lov 1858 § 10. Enkepensionen ophører paa de i Lov 1851 § 11, Lov 1858 § 13 angivne Maader, s. navnlig Nr. 1 og 4; naar den ophører ved nyt Ægteskab, er Enken i Tilfælde af Mandens Død berettiget til atter at faae sin tidligere Pension. Derhos kan Kongen for hvert af Enkens uforsørgede Børn tilstaae et aarligt Pensionstillæg indtil Barnets 18de Aar; ligesom dette ikke er nogen Ret, men en Naadessag, der kun tilstaaes, hvor Omstændighederne tale derfor, saaledes er Pensionsstillæggets Vedbliven ogsaa afhængig af, at det aarlig godtgøres for Finantsministeren, at de anbefalende Omstændigheder, som have begrundet det, vedblivende ere tilstede, s. Lov 1851 § 8, Lov 1858 § 10.

Den Forsørgelse, Staten saaledes tilstaaer Enken, er imidlertid ikke nogen fuldstændig Forsørgelse; tvertimod er det Embedsmandens Pligt selv at bidrage det Væsentligste dertil, idet det ved Lov 5. Jan. 1851 (Lovs. S. 9) er paalagt enhver ifølge Pensionsloven pensionsberettiget, i Embede eller paa Ventepenge staaende Embedsmand, der ikke har fyldt sit 70de Aar, i Livrente- og Forsørgelsesanstalten at sikkre sin Enke en livsvarig Overlevelserente af i det Mindste $\frac{1}{3}$ af sine ved Pensionsberegning i Betragtning kommende Embedsindtægter, dog ikke over 600 Rdlr. aarlig, s. Lovens § 1 og om enkelte Undtagelser § 2, hvilken

Forpligtelses Overholdelse garanteres ved, at Præsterne ikke maa vie nogen pensionsberettiget Embedsmand, medmindre han har godtgjort at have opfyldt sin Forpligtelse i saa Henseende, samt ved Paalæg og eventuelt Tvangsmulfter mod Embedsmanden, s. Lov 1851 §§ 3, 4.

Embedsmandens Børn have derimod ingen lovbestemt Ret til Pension; men ligesom der, som ovenfor bemærket, kan tilstaaes Enken et Pensionstillæg for hvert af hendes uforsørgede Børn, saaledes kan der ogsaa af Kongen tilstaaes fader- og moderløse Børn af pensionsberettigede Embedsmænd en begrændset aarlig Pension indtil deres 18de Aar, saafremt og saalænge de dertil ere trængende og værdige, s. Lov 1851 § 13, Lov 1858 § 15.

§ 23. Konstituerede Embedsmænd.

Konstitution i et Embede finder Sted, dels naar Embedet er ledigt paa Grund af Embedsmandens Dødsfald, Forflyttelse eller Afskedigelse, dels naar den, der beklæder Embedet, paa Grund af Sygdom, Bortreise eller Suspension i nogen Tid er forhindret fra at fungere. Er Embedsmanden paa Grund af speciel Inhabilitet forhindret fra at fungere i en enkelt Sag, benævnes den, der beskikkes til at udføre hans Forretninger, navnlig i judicielle Forhold, ikke konstitueret Embedsmand, men Sættedommer, Sætteskriver, o. s. v. og behandles tildels efter andre Regler end de konstituerede Embedsmænd. Medens saaledes Konstitution i Almindelighed forudsætter en Beskikkelse til at udføre en Række af Embedsforretninger, er den dog paa den anden Side i Almindelighed af begrændset Varighed, og om Konstitutionstiden end i Tilfælde af Embeders Omorganisation kan udstrækkes længere, kan det dog, forsaavidt der er Tale om egentlige Statseembedsmænd i Mod sætning til Bestillingsmænd, neppe ansees stemmende med Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), at bestyre hele Grene af Statsforvaltningen ved konstituerede Embedsmænd, hvis Stilling, som strax skal paavises, er mindre

selvstændig og uafhængig end de fastsansatte Embedsmænds. Navnlig synes det ikke foreneligt med Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73), at bestyre Dommerembeder i længere Tid ved Konstitution.

Konstitutionen meddeles i Almindelighed af Ministeriet eller Overøvrigheden, s. f. Ex. Fdn. 19. Aug. 1735 § 2, Pl. 25. Juli 1820 § 1, Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 3, 13, 56, undtagelsesvis til vigtigere Embeder af Kongen, s. Pensionslov 24. Febr. 1858 § 9 Nr. 1. Betingelserne for at blive konstitueret som Embedsmand ere lavere end for at blive fast ansat; saaledes maa der vel fordres Uberygtethed, men derimod ikke Indfødsret; med Hensyn til Examen stilles der enten ingen eller dog ringere Fordringer, og om Kautionsklausul skal stilles, beroer paa vedkommende Autoritets Bestemmelse, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 3. Den konstituerede Embedsmands Rettigheder ere med Hensyn til, hvad der angaaer Embedsforretningernes Udførelse, de samme, som den fastansatte Embedsmands; derimod ere hans Rettigheder med Hensyn til Indtægterne jevnlig mindre. Forsaauidt det er en af Staten med fast Gage lønnet Embedsmand, der konstitueres i et andet ligeledes med fast Indtægt aflagt Embede, erholder han i de første 6 Uger, foruden sin hidtil havte Gage, intet særligt Vederlag, men kun Reiseomkostninger og Diæter, forsaauidt han maa forlade sit faste Opholdssted. Vedvarer Konstitutionen længere, lønnes han med et i Loven nærmere bestemt Honorar. Forener Nogen Konstitution i andet Embede med sin hidtil havte Stilling, komme Reglerne om Kumulation af Embeder til Anvendelse, s. Lov 19. Febr. 1861 § 8 (Lovs. S. 107), jfr. med Lov 31 Marts 1860 § 12, hvis Regler ere noget afvigende. De anførte Regler komme kun til Anvendelse paa de (tidligere) særligt kongerigske Embeder, som ere lønnede med fast Gage, hvilken Forudsætning vistnok ogsaa ligger til Grund for Lov 1860 § 12; de ere derfor uanvendelige dels paa Embeder, der lønnes med uvisse Indtægter, dels paa Embeder under (de tidligere) Fællesministerier. Fremdeles forudsættes det, at

den konstituerede Embedsmand hidtil har beklædt et med fast Gage lønnet Embede, og paa Grund af de om Honorarets Beregning efter Gageklasser givne Forskrifter, samt Bestemmelsen om, at Embedsmanden i de første 6 Uger slet intet Vederlag faaer, maa det vistnok antages, at Reglen kun er anvendelig paa (tidligere) særligt kongerigske Embedsmænd; dog antager Administrationen et modsat Resultat, som i saa Fald maatte støttes paa en analogisk Anvendelse, hvortil der neppe foreligger tilstrækkelig Hjemmel. Forsaavidt den konstituerede Embedsmand ikke hidtil har været Embedsmand eller i alt Fald ikke falder ind under Lovene 31. Marts 1860 § 12 og 19. Febr. 1861 § 8, faaer han, naar den virkelige Embedsmand er suspenderet ab officio, samt i Tilfælde af Vakance, for Tiden fra den nye Embedsmands Udnævnelse indtil hans Tiltrædelse af Embedet, de halve Indtægter, s. Pl. 23. Apr. 1813, 14. Sept. 1830, Kassefdn. 8. Juli 1840 § 56; i andre Tilfælde vil det beroe paa Bestemmelserne i Konstitutionen, om han faaer de fulde Indtægter eller en mindre Sum.

Den konstituerede Embedsmænds Pligter ere med Hensyn til Embedsforretningernes Udførelse de samme, som den fastansatte Embedsmands; derimod er han fritaget for flere af de denne paahvilende særegne Byrder, saasom at løse Bestalling, sikkre sin Enke Overlevelsesrente, o. s. v.

Konstitutionen ophører, naar Grunden til den bortfalder, eller naar den tilbagekaldes af den Autoritet, der har udstedt samme, og Embedsmanden træder da uden Videre tilbage i sin tidligere Stilling uden at have Krav paa Pension eller Ventepenge.

§ 24. Bestillingsmænd eller Betjente.

Om dette Begrebs Bestemmelse i materiel Henseende er talt ovenfor i § 15; i formel Henseende beroer, som tidligere bemærket, Adskillelsen fra egentlige Embedsmænd paa, om Vedkommende er udnævnt af Kongen, eller af et Ministerium eller en lavere administrativ Autoritet. Be-

tingelserne for at ansættes som Bestillingsmand ere i Almindelighed lavere end for at ansættes som egentlig Embedsmand; dog maa uden Tvivl Indfødsret fordres, s. Fdn. 15. Jan. 1776 § 1, Pl. 15. Febr. 1776, Resol. 19. Mai 1804 § 1, s. dog med Hensyn til Skolelærere Skr. 7. Dec. 1861 (D. T. 1862, S. 574); ligeledes godt Navn og Rygte; undertiden, saasom med Hensyn til Skolelærere, fordres en Examen, hvilket dog ikke er det Almindelige. Til visse Poster have Militaire en fortrinlig Adgang, s. Resol. 19. Mai 1804, Resol. 29. Sept. 1860 (i Lovsamlingen som Note til Kdg. 3. Okt. 1860), m. fl. Ansættelse skeer jevnlig paa Tid eller Opsigelse, og selv om den er fast, har Betjenten i Almindelighed intet Krav paa Pension, hvorimod der undertiden tillægges ham en aarlig Understøttelse. Undtagelsesvis er der tilstaaet de militaire Underklasser Pension under visse nærmere Betingelser, s. Lov 9. Apr. 1851, 1ste Afdeling.

Fjerde Afsnit. Kommunalvæsenet.

Første Kapitel. Kommunalorganisationens historiske Udvikling.

§ 25.

1. Kjøbstæderne, der i Middelalderen havde indtaget en meget selvstændig og uafhængig Stilling, og som for en Del havde bevaret denne indtil 1660, omend deres politiske Indflydelse var aftaget betydeligt, mistede ved Souverainitetens Indførelse næsten ganske deres Selvstændighed. Paa Lovens Tid bestyredes deres Anliggender af kongevalgte Borgemestre og Raadmænd eller en ligeledes kongevalgt Byfoged, s. Fdn. 28. Jan. 1682 §§ 2, 3, 3. 4. 1, og Borgerne medvirkede kun ved Valget af Taxereborgere eller Ligningskommissairer, s. 3. 6. 1, og ved Revisionen af Kæmnerens Regnskaber, s. 3. 5. 1, Reskr. 15. Jan. 1745 §§ 2—4, hvori-

mod Kæmneren selv valgtes af Magistraten, s. 3. 5. 1. Vel indtog Kjøbstæderne forsaavidt en selvstændigere Stilling, som de kongelige Befalinger skulde udgaae umiddelbart til Magistraten og ikke til Ombudsmanden, s. Priv. 24. Juni 1661 § 3, og vel bleve de, da Fdn. 19. Febr. 1662 overdrog Lensmændenes Øvrighedsmyndighed til Stiftamtmand og Amtmænd, ikke underlagte disse sidste, men sorterede umiddelbart under Stiftamtmanden, saa at Kjøbstædernes Magistrat i det Væsentlige var ligestillet med Amtmanden, s. ovenfor §§ 8 og 11; men ligesom denne relative Selvstændighed, da Magistraten valgtes af Kongen, ikke i nogen væsentlig Grad kom selve Kommunen tilgode, saaledes tabte den sig ogsaa, efterhaanden som det Tilsyn, Stiftamtmanden efter Loven skulde føre med Kommunen, s. 3. 1. 3, 3. 4. 3, udviklede sig til en indgribende Overbestyrelse og navnlig en nøie Kontrol med Byens Regnskabsvæsen, s. Instr. 5. Jan. 1722 A §§ 5—8, Reskr. 9. Juni 1775, hvorved det paalægges Taxereborgerne i Christiania, der havde gjort Vanskeligheder ved en af Stiftsbefalingsmanden foranstaltet Klassifikation af Byens Næringsveie, at foretage Ligningen i Henhold til denne, saasom det ikke bør overlades til Borgerskabets eget Tykke, hvad enten det vil antage eller forkaste de af Stiftsbefalingsmanden føiede Foranstaltninger, s. Reskr. 20. Apr. 1791, hvorefter de af Magistraten og de eligerede Mænd vedtagne Beslutninger, hvad enten de ere enige indbyrdes og med Borgerskabet eller ei, bør indsendes til Stiftamtmanden til Approbation og Resolution, s. Fdn. 28. Jan. 1682 § 6, Reskr. s. D., Prom. 13. Apr. 1773, at Kjøbstædernes Regnskaber skulle indsendes til Rentekammeret til Revision og endelig Afgjørelse, mfl. Den saaledes Stiftamtmanden overdragne Myndighed gik ved Fdn. 21. Juni 1794 over til Amtmændene, hvorved Kjøbstædernes Underordnelse blev endnu mere fremtrædende.

Medens Kommunalbestyrelsens Myndighed saaledes var meget indskrænket, fik dens Sammensætning efterhaanden en mere folkelig Karakter, idet de saakaldte eligerede

Borgere indførtes først i enkelte Byer og senere overalt, s. Konfirmation 31. Juli 1680 for Bergen, Reskr. 25. Juli 1729 for Aalborg, 11. Sept. 1750 for Viborg, 15. Sept. 1752 for Nibe, 13. Sept. 1775 og 3. Marts 1786 for Bergen og Reskr. 2. Marts 1787, hvorved eligerede Borgere forudsættes i alle Kjøbstæder og deres Forretninger nærmere bestemmes.

Deres Valg foretoges efter forskellige Regler, i Almindelighed under stærk Indflydelse af Magistraten og til dels Overøvrigheden, s. de ovenanførte Bestemmelser samt Reskr. 19. Juli 1793, 24. Marts 1797, 26. og 30. Juni 1807, hvorefter ved Vakance Magistraten eller Byfogden foreslaaer 3 Kandidater, hvoraf Borgerskabet vælger 1 ved skriftlige Sedler, og Reskr. 24. Aug. 1816, hvorefter Overøvrigheden kan negte den Valgte sin Approbation, i hvilket Tilfælde dog nyt Valg bør foranstalles.

Deres Virkekreds indskrænkede sig oprindeligt til Fastsættelsen af Byens Udgifter og Kontrol med dens Indtægter, s. Reskr. 15. Sept. 1752, hvorefter den dog synes at gaae noget videre, idet de tillige med Byfogden kunde tage Byens Væsen, Indtægt og Udgift med andre dens Tarv og Nytte vedkommende Ting under Overveielse, s. Reskr. 2. Marts 1787 §§ 1, 2, 4—6, 20. Apr. 1791, hvorefter Stiftamtmandens Approbation udkræves, s. Reskr. 8. Okt. 1791, at deres Forretninger efter Reskr. 2. Marts 1787 ere at attestere Skatte-ligningen og Fortegnelsen over Anvendelsen af Byens publike Eiendomme, at eftersee Byens Regnskaber og attestere, at de staaende Udgifter ere rigtige efter Reglementerne, og at de uvisse Udgifter forud med dem have været overlagte og af Stiftamtmanden approberede, samt at erklære sig over Skattemoderationer og Restancer, og at der ikke ved Reskr. 20 Apr. 1791 er gjort nogen Forandring heri eller paabyrdet de eligerede Borgere nogen større Andel i Kjøbstædernes Administration, s. Reskr. 14. Dec. 1798, mfl. Deres Virksomhed udvidedes imidlertid ved en Resol. for Slagelse 15. Okt. 1817, s. navnlig §§ 9, 10, 14, som fik en mere almindelig Betydning derved, at Kancelliet samtidig bemyn-

digedes til at fremkalde og stadfæste lignende Instruxer for de eligerede Borgere i de øvrige danske Kjøbstæder. Ved den nævnte Resolution fik de eligerede Borgere Andel med Magistraten i den egentlige Administration, idet der, efterat der i §§ 9, 10 er nævnt en Mængde enkelte Administrationshandling, i § 14 paalægges dem i alle Maader at iagttage, hvad der kan være til Byens sande Gavn. Uagtet de her benyttede omfattende Udtryk vedbleve imidlertid de Anliggender, som vare underlagte særlige Bestyrelser, navnlig Fattig- og Skolevæsenet, at være de eligerede Borgere uvedkommende.

Endelig skulde Magistraten eller de eligerede Mænd, naar vigtige Anliggender forefaldt, sammenkalde almindelige Forsamlinger af hele Borgerskabet og raadslaae med dem om Sagen, s. Reskr. 20. Apr., 8. Okt. 1791, 14. Dec. 1798, Resol. 15. Okt. 1817 § 19.

2. I Kjøbenhavn skulde efter Priv. 24. Juni 1661 § 2 de kommunale Anliggender umiddelbart under Regeringsautoriteterne bestyres af Byens Magistrat og 32 Borgerrepræsentanter. Vel blev der ved Reskr. 3. Apr. 1771 i Stedet for de 32 Repræsentanter ansat to lønnede Repræsentanter, men ved Reskr. 1. Okt. 1772 § 16 blev den tidligere Ordning gjenindført. De 32 Mænd skulde efter Priv. 1661 § 2 vælges af Magistraten tilligemed Borgerskabet. Senere blev det Regel, at Repræsentanterne, naar en Plads blev ledig, foresloge to Kandidater, af hvilke Magistraten valgte en; derhos bestemtes det ved Fdn. 21. Marts 1800 § 17, at Halvdelen af Repræsentanterne stedse skulde bestaae af Haandværkere. Disse Repræsentanter havde en noget større Myndighed end de eligerede Borgere i de andre Kjøbstæder, s. Ørsteds Haandbog III 254—55.

3. Paa Landet existerede efter Loven ingen ordnet Kommunalforfatning. Nogle svage Spor til en saadan findes i 3. 13. 31, 32, hvorefter Almuen var berettiget til at fastsætte Vedtægter om Hegn og Gjørde, Grøft og Led, sær Hjord og anden Byens Nytte og Tarv og bestemme

Bøder for denne Vedtægts Overtrædelse. Disse Bøder skulde da tilligemed Byens andre Indkomster leveres den vederhæftigste Mand i Byen for at anvendes til Byens Gjærder, Grøfter og anden Byens Nytte, og disse Kasserer skulde gjøre Rigtighed for Indtægt og Udgift. Disse Momenter af en Kommunalforfatning vare imidlertid høist ufuldstændige og tabte tildels deres Betydning med Jordfællesskabets Ophævelse. Et mere betydningsfuldt Grundlag for Udviklingen blev derimod givet ved Regl. 5. Juli 1803 og Adn. 29. Juli 1814. Ifølge Regl. 5. Juli 1803 skulde Fattigvæsenet i hvert Sognedistrikt bestyres af en Sognekommision, bestaaende af Præsten, Politimesteren, en af de største Lodseiere og 3 eller 4 Sognemænd, valgte første Gang af de nævnte Medlemmer af Kommissionen og senere af samtlige dennes Medlemmer, s. Regl. 1803 §§ 2, 25. Denne Kommission skulde vedtage Planen for Fattigforsørgelsen for næste Aar og paaligne de dermed forbundne Udgifter; ved Stemmehed indstilledes Sagerne til Amtmandens eller Amtsfattigdirektionens Afgjørelse, s. Regl. 1803 §§ 34—37; endelig skulde Regnskabet attesteres af Kommissionen og decideres af Direktionen, s. Regl. 1803 § 51 ff. Efter Regl. 29. Juli 1814 for Landet skulde det nærmeste Tilsyn med Almueskolevæsenet paaligge Skolekommissionerne, bestaaende af Præsten, samtlige Lodseiere paa 32 Tdr. Hartkorn som Skolepatroner samt en eller to Skoleforstandere, der valgtes af Amtsskoleledirektionen, s. Adn. 1814 §§ 36—38. Forslaget til Ligningen af Skoleudgifterne skulde aarlig affattes af Skolekommissionen i Forbindelse med 4 Sognemænd og indsendes til Direktionens Approbation og nærmere Bestemmelse. Regnskabet skulde aflægges af Skolepatronen og af Kommissionen indsendes til Direktionens Eftersyn, s. Adn. 1814 § 56.

4. Væsentlige Fremskridt med Hensyn til Kommunalorganisationen skete ved Fdn. 24. Okt. 1837, 1. Jan. 1840 og 13. Aug. 1841, hvorved dels Kommunalbestyrelserne fik en folkeligere Sammensætning dels deres Indfyldelse for-

øgedes, skjøndt navnlig Kjøbstæderne vare undergivne et indgribende Tilsyn fra Statsautoriteternes Side, dels endelig deres Omraade udvidedes, s. Præmisserne til de nævnte Forordninger, navnlig til Fdn. 24. Okt. 1837. For Kjøbstædernes Vedkommende sluttede sig til den almindelige Anordning særegne Regulativer for de enkelte Kjøbstæder, s. Fdn. 1837 §§ 25, 27.

5. Grl. 1849 § 96 har endelig udtalt det Princip, at Kommunernes Ret til under Statens Tilsyn selvstændigt at styre deres Anliggender skal ordnes ved Lov. Herved er altsaa paa den ene Side Kommunernes Selvstændighed med Hensyn til de kommunale Anliggenders Bestyrelse anerkjendt, paa den anden Side Statens Tilsyn forbeholdt. Den nærmere Gjennemførelse af denne Grundsætning er forbeholdt den organiske Lovgivning, [men denne Opgave kan kun siges at være løst for Københavns Vedkommende ved Kommunalloven 4. Marts 1857, jfr. Lov 19. Febr. 1861 § 24 (Lovs. S. 180). For Kjøbstædernes og Landets Vedkommende er der vel indført en folkeligere Sammensætning af Kommunalbestyrelsen ved Lovene 22. Marts 1855 og 31. Marts 1860, jfr. Lov 23. Jan. 1862, ligesom ogsaa Lovene 8. Marts 1856 og 11. Febr. 1863 have givet Kommunalbestyrelserne en udvidet Indflydelse paa visse Anliggender; men en fuldstændig Gjennemførelse af Kommunens Selvstændighed har ikke endnu kunnet tilveiebringes, skjøndt der i længere Tid har været arbeidet derpaa, navnlig ved at søge tilveiebragt en for Kjøbstad og Land fælles overordnet Kommunalbestyrelse, til hvilken det Staten tilkommende Tilsyn med de lokale Kommuner for Størstedelen kunde overdrages. En partiel Gjennemførelse af denne Tanke er for Skolevæsenets Vedkommende skeet ved Lov 8. Marts 1856 § 6 ff. (s. nu Grl. 1866 § 91, Lov 23. Dec. 1865, 6. Juli 1867, 26. Mai 1868)].

Andet Kapitel. Kjøbstædernes Kommunalorganisation.

§ 26. Kommunens Tilblivelse, Ophør og Omfang.

Oprettelsen af en Kjøbstadkommune kan kun skee ifølge Lov, s. Regul. 20. Marts 1855 § 17, jfr. midlertidig Lov 29. Dec. 1857 (Lovs. S. 408), Lov 23. Dec. 1861 (S. 385) (Lov 26. Mai 1868 § 1, 2. M.), hvorhos ifølge Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) uden Tvivl Kommunalbestyrelsens Samtykke maa fordres. Ligeledes kan Kjøbstadkommunens Nedlægelse som saadan kun skee ifølge Lov, s. Reskr. 12. Mai 1809; i dette Tilfælde er Nødvendigheden af Kommunalbestyrelsens Samtykke endnu mere indlysende. Simple Grændseforandringer maa derimod kunne foretages ad administrativ Vei efter afgiven Betænkning af de paagjældende Kommunalbestyrelser.

Kjøbstadkommunen indbefatter ikke blot den egentlige Kjøbstad, men ogsaa de til Kjøbstaden hørende udenbys Grunde og Kjøbstadjorderne, s. Adn. 24. Okt. 1837 § 1, Lov 11. Febr. 1863 §§ 4, 9 (Lovs. S. 66) (Lov 26. Mai 1868 § 1). Ikke sjelden er et Landdistrikt sat i en vis Forbindelse med Kjøbstaden, navnlig ved at dennes Jurisdiktion og Politi er blevet udvidet udenfor selve Kjøbstadgrunden, eller derved, at Landdistriktet er henlagt til en Kjøbstadkirke, i hvilket Tilfælde det efter Regl. for Kjøbstæderne 5. Juli 1803 § 1 skulde have fælles Fattigvæsen med Kjøbstaden, ligesom det i Reglen ogsaa skulde have fælles Skolevæsen med denne; men denne Forbindelse bringer ikke Landdistriktet til at høre til Kjøbstadkommunen, s. Adn. 24. Okt. 1837 § 1; ligesom Adn. 1837 §§ 19, 21 indeholder Bestemmelser, der sigte til at varetage Landboernes Tarv i det paagjældende Forhold, saaledes kan Ministeriet med Hensyn til Fattigvæsenet bevilge Forbindelsens Op-løsning, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 1 (Lov 6. Juli 1867 §§ 1, 3, Lov 26. Mai 1868 § 15).

§ 27. Kommunalbestyrelsens Organisation.

I denne Henseende maa det først fremhæves, at der ikke for Kjøbstædernes, saaledes som for Landets Vedkommende er skabt en dobbelt Kommunalrepræsentation, bestaaende af en overordnet Bestyrelse for et større og en underordnet for et mindre Distrikt, hvormed det atter staaer i Forbindelse, at Kjøbstadkommunernes Stilling er mindre selvstændig end Landkommunernes. Amtsraadet omfatter blot Landdistriktet, og Planen om at organisere en for Kjøbstad og Land fælles, overordnet Kommunalbestyrelse er ikke endnu bleven realiseret, s. ovenfor § 25 in fine. [Paa den anden Side findes der i Kjøbstadkommunalbestyrelsens Organisation en Dobbeltthed, som savnes i Landkommunerne, idet hin bestaaer af en Magistrat og en Borgerrepræsentation, hvilken Adskillelse dog har tabt en væsentlig Del af sin Betydning ved Forskrifterne i Lov 23. Jan. 1862 (Lovs. S. 503), hvorom nedenfor (s. nu Lov 26. Mai 1868 §§ 2—5, 11—12)].

A. Hvad først Borgerrepræsentationen angaaer, skete der ved Fdn. 24. Okt. 1837 det Fremskridt, at Repræsentanterne skulde vælges frit af Borgerne selv, s. Adns. Præmisses og § 3. Saavel Valgret som Valgbarhed vare efter Adn. 1837 betingede af Borgerskab, s. Adn. § 3. Dettets Opnaaelse var atter betinget af, at den Paagjældende var Næringsdrivende eller eiede en Bygning af en vis Værdi, s. Adn. § 4, samt af visse personlige Forhold, navnlig personligt Hjem i Byen, Myndighed og Ubrygtethed, s. Adn. §§ 5, 6 og D. L. 3. 3 og 3. 7. Valgbarheden udkrævede desuden, at Vedkommende enten havde en Grundeiendom af den fastsatte Værdi eller som Næringsbruger svarede en Næringssskat af en vis Størrelse, hvorhos stedse $\frac{2}{3}$ af Repræsentanterne skulde være Grundeiere, s. Adn. § 7. Valgretten og Valgbarheden ophørte, naar Borgerskabet ophørte ved Døden, Opsigelse, Forbrydelse, eller Salg af Eiendom, samt naar den Paagjældende begik en i den offentlige Mening vånærende Forbrydelse, s. Adn. § 6; dog

skulde Skattens Nedsættelse eller Bygningens Salg ikke berøve den allerede valgte Repræsentant sit Sæde, s. Adn. § 15. Valgretten og Valgbarheden suspenderedes endelig ved Uraadighedstilstands Indtræden, temporair Opgivelse af Borgerskab og Tiltale for Forbrydelser, der kunde bevirke Borgerskabets Tab, s. Adn. § 6.

Disse Regler ere fuldstændigt forandrede ved Lov 31. Marts 1860 (Lovs. S. 423) som ophæver den Forbindelse mellem Borgerskabet og Valgret og Valgbarhed, der bestod efter Adn. 1837 (nu Lov 26. Mai 1868 §§ 6—10). Efter Loven 1860 skal Repræsentanternes Antal stedse være ulige og udgjøre fra 5—19 Medlemmer, s. Lovens § 1 (nu Lov 26. Mai 1868 § 6). Med Hensyn til Betingelserne for Valgretten skjælnes Loven mellem den større og den mindre Del af Repræsentanterne, saa at hin skal repræsentere det mere fremadskridende, denne det mere konservative Element i Kommunerne, s. Lovens § 3, s. derimod Lov 22. Marts 1855 § 3 (Lov 26. Mai 1868 § 6).

Valgretten til den større Del forudsætter:

1. At den Paagjældende er i Besiddelse af Betingelserne for Valgbarhed til Rigsdagens Folkething, s. Lov 1860 § 3, smh. med Grl. 1849 § 36, Valglov 1849 § 7; [dog udkræves ikke Indfødsret, s. Lov 1860 § 3] (Lov 26. Mai 1868 § 6, smh. med Grl. 1866 § 31, Valglov 12. Juli 1867 § 7).

2. At han i mindst et Aar har været bosat i Kommunen, s. Lov 1860 § 3 (Lov 1868 § 6).

3. At han i mindst et Aar har svaret direkte Skat til Kommunen, s. Lov 1860 § 3 (Lov 1868 § 6). Skatten maa altsaa være direkte og svaret til Kommunen, hvorimod dens Størrelse ikke kommer i Betragtning. Efter de brugte Udtryk synes det at maatte fordres, at Skatten virkeligt er ydet, saa at den, der vel er ansat til Skat, men ikke har betalt, er udelukket.

For den mindre Dels Vedkommende udfordres til Valgretten:

1. De samme Betingelser, som med Hensyn til den

større Del, jfr. Lov 1860 § 3, »fornævnte valgberettigede Beboere« (Lov 1868 § 6).

2. At den Paagjældende hører til den Femtedel af disse Beboere, som i det foregaaende Kalenderaar har udredet det største direkte Skattebeløb til Kommunen, forsaavidt denne Femtedel tilsammen har svaret i det Mindste $\frac{2}{3}$ af Kommunens samtlige Skatter; i modsat Fald medtages saamange af de høiest Beskattede blandt de øvrige $\frac{1}{3}$, at dette Skattebeløb naaes, hvorhos, naar Flere have udredet et. lige Bidrag og Nogle af dem maae medtages, Alle blive at medtage, s. Lov 1860 § 3 (Lov 1868 § 6). At de, der saaledes deltage i Valget af den mindre Del af Repræsentanterne, ogsaa kunne deltage i Valget af den større Del, er en Selvfølge.

Valgbar er Enhver, der er valgberettiget ved Valgene af den større Del af Repræsentanterne, dog at Ascendenter og Descendenter ikke samtidig kunne have Sæde i Repræsentationen, s. derimod Adn. 24. Okt. 1837 § 7. Enhver Valgbar er forpligtet til at modtage Valg, naar han ikke kan godtgjøre nogen lovlig Undskyldningsgrund, s. Adn. 1837 § 8 (Lov 1868 § 9).

[Valgbestyrelsen bestaaer af Magistraten eller Byfogden, Formanden for Borgerrepræsentationen og en anden af denne udvalgt Repræsentant, s. Adn. 1837 § 10 (nu Lov 1868 § 8)]. Denne Bestyrelse affatter under Medhjælp af Kæmneren og andre Bestillingsmænd Valglisten paa Grundlag af Skattelisterne. Valglisten fremlægges til offentligt Eftersyn, og Anker over uberettiget Optagelse eller Udelukkelse af Nogen afgjøres [paa Valgdagen] forinden Valget af Valgbestyrelsen, s. Adn. 1837 § 10, Lov 1860 § 5 (Lov 1868 § 8). Selve Valgene foregaae efter foregaaende Bekjendtgørelse offentlig paa Raadstuen (s. Lov 1868 § 8), og Valgretten maa udøves personlig ved skriftlig Afstemning, s. Adn. 1837 § 11, Lov 1860 § 5 (Lov 1868 § 8). Suppleantvalg finde ikke Sted, men i Tilfælde af Vakance finder nyt Valg Sted, medmindre de Tilbageblivende enstemmig sam-

tykke i en Udsættelse til næste ordentlige Valg. Afgaae flere Medlemmer, skal nyt Valg ubetinget skee, s. Lov 1860 § 6 (Lov 1868 § 10). [Fremsatte Undskyldningsgrunde, Spørgsmaal om Valghandlingens Gyldighed og den brugte Fremgangsmaade i det Hele taget afgjøres af Valgbestyrelsen under Rekurs til Amtmanden og Indenrigsministeriet, s. Adn. 1837 § 13 (nu Lov 1868 § 9 Byraadet og Indenrigsministeriet)]. Valgene skee paa 6 Aar, saaledes, at afvexlende den større og den mindre Del afgaaer, s. Lov 1860 § 7 (Lov 1868 § 7); skal der samtidig vælges til begge Afdelinger, foregaaer det almindelige Valg først, s. Lov 1860 § 8 (Lov 1868 § 8). [Mister den Valgte i Løbet af Funktionstiden sin Valgbarhed, eller suspenderes denne, maa han udtræde. Spørgsmaal om en Repræsentants Udelukkelse eller Entledigelse afgjøres af hele Kommunalbestyrelsen under Rekurs til høiere Øvrighed, s. Adn. 1837 § 15 (Lov 1868 § 10)].

[B. Kommunalbestyrelsens anden Afdeling dannes af Magistraten, der bestaaer af en Borgemester og kongelige Raadmænd, eller hvor ingen Magistrat er, af Byfogden alene, s. Adn. 1837 § 1 (Lov 1868 § 2). Derhos kunde det efter Adn. 1837 § 1 af Kongen bevilges de betydeligere Kjøbstæder, at en eller to ulønnede Raadmænd af Borgerrepræsentanterne valgtes til at tage Sæde i Magistraten, dog under Forbehold af kongelig Stadfæstelse. Efter Lov 1860 § 9 kunne saadanne borgerlige Raadmænd nu beskikkes i enhver Kjøbstad, hvor Borgerrepræsentationen anseer det for hensigtsmæssigt, og de valgberettigede Skatteydere paa en Raadstuesamling erklære sig derfor. Valgretten tilkommer fremdeles Borgerrepræsentanterne, hvorimod Valgbarhed tilkommer Enhver, der er valgberettiget ved Valgene af den større Del af Repræsentationens Medlemmer, s. Lov 1860 § 4, jfr. § 3. Kongelig Stadfæstelse synes endnu at maatte udkræves, s. Adn. 1837 § 1, Lov 1860 § 9 (Lov 1868 § 4).

I Forbindelse med det Anførte kan bemærkes, at Lov 1860 med Hensyn til Valget af Ligningskommissionens Med-

lemmer giver i det Væsentlige lignende Regler, som om Valget af Borgerrepræsentanter (s. Lov 1868 §§ 22, 23, jfr. § 35).

[I Øvrigt er Loven 1860 ikke anvendelig paa de Kommuner, hvis kommunale Forhold ere ordnede ved Love eller Reglementer, som ere udkomne efter Adn. 24. Okt. 1837, s. Lov 1860 § 11, hvorved dog naturligvis ikke tænkes paa de i Adn. 1837 §§ 25, 27 omhandlede særlige Regulativer for de enkelte Kjøbstæder, hvis Udstedelse netop var en Betingelse for, at Adn. 1837 kunde træde i Kraft, men paa de Bestemmelser, hvorved visse, navnlig kjøbstadlignende, Kommuners Forhold ere blevne ordnede, s. saaledes Regul. 20. Marts 1855, midl. Lov 29. Dec. 1857, Bkg. 17. Okt. 1858, mfl. For adskillige saadanne Kommuner er der ved Lov 23. Dec. 1861 foreskrevet Regler om de kommunale Valg og Skatteligningen, der i det Væsentlige stemme med Forskrifterne i Lov 31. Marts 1860 (Lov 1868 § 37, jfr. Lov 16. Febr. 1866, Lov 1. Marts 1867)].

§ 28. Kommunalbestyrelsens Omraade.

I denne Henseende maa man skjelne mellem Statsanliggender og egentlige Kommunalanliggender. Ligesom det kun er med Hensyn til de sidste, at Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91), tilsikkrer Kommunerne Selvstændighed, saaledes er det ogsaa Reglen, at den lokale Bestyrelse af de egentlige Statsanliggender tilkommer Magistraten som Øvrighed endog uden Medvirkning af de borgerlige Raadmænd, s. ovenfor § 11. Navnlig har Magistraten alene Bestyrelsen af Skifte- og Auktionsvæsenet, Tilsyn med offentlige Stiftelser [og med Overformynderne (Lov 26. Mai 1868, Lovs. S. 284)], Oppebørselen af Statsskatterne, Tilsyn med Næringsvæsenet, navnlig Meddelelsen af Borgerskab, o. s. v. Imidlertid har den senere Lovgivning tillagt Kommunalbestyrelsen en Medvirkning ved Bestyrelsen af ikke faa Statsanliggender, s. Valglov 1849 § 8 ff. (Valglov 12. Juli 1867 § 8 ff.), Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 9 (Lov 6. Marts 1869 § 9), 11. Febr. 1863 § 4 ff. (Lovs. S. 66), 20. Juni 1850 § 4

(S. 180), 29. Dec. 1850 § 3 (S. 331), Fdn. 29. Sept. 1841 § 4 (Lov 21. Juni 1867, S. 264), 9. Juni 1847 §§ 2, 5 (S. 803), Pl. s. D. (S. 808), mfl.

Kommunalbestyrelsens egentlige Hovedomraade er imidlertid alle Anliggender, Kjøbstadens Eiendomme og Indretninger, Indtægter og Udgifter vedkommende, der ikke ved nogen særlig Bestemmelse er unddragen den sædvanlige kommunale Forvaltning, s. Fdn. 24. Okt. 1837 § 17 (Lov 1868 § 13 ff.). En saadan Unddragelse har imidlertid fundet Sted med Hensyn til en Mængde forskellige Anliggender, hvis Bestyrelse er henlagt til særegne Kommissioner, saasom [Fattigkommissionen, s. Regl. 5. Juli 1803, for Kjøbstaden § 2 (Lov 1868 § 13, jfr. § 35)], Skolekommissionen, Adn. 29. Juli 1814, for Kbst. § 6 (Lov 1868 § 14), Indkvarteringskommissionen, Fdn. 15. Nov. 1816 § 17, Lov 29. Dec. 1850 § 3 (Lov 1868 § 17), Bygningskommissionen, Fdn. 6. Apr. 1832 § 13, Lov 30. Dec. 1858 §§ 33—35 (Lovs. S. 743) (Lov 1868 § 17), Kirkeinspektionen, Havnekommissionen, Sundhedskommissionen, Borgervæbningskommissionen, osv. (Lov 1868 § 17).

Skjøndt de omhandlede Anliggender saaledes ere undtagne Kommunalbestyrelsens almindelige Competence, udøver denne dog en ikke ringe Indflydelse paa deres Forvaltning. Denne gjør sig gjældende derved, at Borgerrepræsentanterne udnævne et eller flere Medlemmer af de paagjældende Kommissioner, tildels af deres egen Midte, s. Fdn. 24. Okt. 1837 § 19, [eller i alt Fald Mænd, som ere valgbare til Repræsentationens større Halvdel, s. Lov 1860 § 4] (Lov 1868 § 17), fremdeles derved, at Udgifterne til de paagjældende Forvaltningsgrene, forsaavidt de skulle bæres af Kommunens Midler, bevilges ved Kommunens Budget, dog saaledes, at Spørgsmaalet om Udgifternes Størrelse bliver at forhandle med den særlige Kommission, og at en stedfindende Uenighed bliver at afgjøre af den specielle Overøvrighed, s. Fdn. 1837 § 20, Lov 11. Febr. 1863 § 1 (Lov 1868 §§ 14, 16, 17, 19). Endelig kan Kommunalbestyrelsen fremsætte Forslag til Forandringer i disse Anliggenders

Bestyrelse, s. Kskr. 17. Dec. 1840 § 1. Derimod fremlægges Regnskaberne vel offentligt, men forelægges ikke Kommunalbestyrelsen, s. Fdn. 1837 § 26 (Lov 1868 §§ 14, 16, 17, 33).

§ 29. Kommunalbestyrelsens Funktioner.

1. Til Kommunalbestyrelsens vigtigste Funktioner hører Affattelsen og Vedtagelsen af det aarlige Budget eller Overslag over Kommunens Indtægter og Udgifter, herunder indbefattet de Beløb, som udfordres til de under særskilt Bestyrelse henlagte Anliggender, s. Fdn. § 20 (Lov 1868 § 19), og ovenfor § 28. Ved Budgettet bliver altsaa at bestemme, hvilke kommunale Foretagender der i Aarets Løb skulle iværksættes, og overhovedet hvilke Udgifter der skulle finde Sted, og dernæst hvilke Midler der haves til at dække disse Udgifter, og navnlig hvor stort et Beløb der, efterat Kommunens almindelige Indtægter ere medtagne, bliver at ligne paa Borgerne. Denne Ligning skeer efter de fastsatte Ligningsbaser, der tidligere have været fastsatte ved Lov, Resolution eller Praxis og tildels været meget forskjellige i de forskjellige Kjøbstæder, men som nu ere fastsatte ved Lov 11. Febr. 1863, idet Ligningen dels skal skee paa de faste Eiendomme og blandt disse atter dels efter Hartkorn, dels efter Assuranceværdi, dels paa Formue og Leilighed, hvorhos der er indrømmet Kommunalbestyrelsen en væsentlig Indflydelse paa Forholdet mellem de forskjellige Ligningsbaser, idet den med Indenrigsministeriets Samtykke fastsætter en Vedtægt i saa Henseende, s. Lov 1863 §§ 3, 11—15, 17 (Lov 1868 § 21).

[Kommunalbestyrelsens Vedtagelse af Budgettet er imidlertid ikke endelig afgjørende, men dette maa approberes af Amtmanden eller, naar Enighed ikke kan tilveiebringes, af Indenrigsministeriet, s. Fdn. 1837 § 20 (nu Lov 1868 § 19). Med Hensyn til Udgifterne til de under særlig Bestyrelse henlagte Anliggender henvises til § 28 ovenfor. Forsaavidt der i Aarets Løb forefalder Udgifter udenfor det gjorte Overslag, bliver der paa disse at erhverve Tillægsbevilling

efter lignende Regler, som med Hensyn til selve Budgettet; dog kan det særlige Regulativ for den enkelte Kjøbstad bemyndige Kommunalbestyrelsen til indenfor en vis begrændset Sum at lade det beroe med Udgiftens Dækning til næste Aars Ligning, s. Fdn. 1837 §§ 21, 27 (Lov 1868 § 19)].

2. Fremdeles bliver der Spørgsmaal om den egentlige Bestyrelse af de kommunale Anliggender. I saa Henseende kan nævnes:

a) Ligningen. Denne foretages af en særegen Ligningskommission, bestaaende af et ulige Antal Medlemmer, fra 3—15 (nu fra 5—15), der vælges efter lignende Regler som Borgerrepræsentanterne, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 2—8 (Lov 1868 §§ 22, 23).

[Kæmneren er tilstede i Ligningskommissionen og fører Listerne, men deltager ikke i Afstemningen, s. Lov 1860 § 2. Den foretagne Ligning bliver tilligemed Overslaget i 3 Uger at fremlægge til offentligt Eftersyn (Lov 1868 § 27). Erindringer mod samme afgjøres af Kommunalbestyrelsen under Rekurs til Indenrigsministeriet, s. Fdn. 1837 § 22 (Lov 1868 §§ 24, 27). Kommunalbestyrelsen kan saavel forhøje, som nedsætte de skete Ansættelser, s. Kskr. 27. Okt. 1838, 28. Mai 1839, 2. Marts 1844, 23. Marts 1848 (Lov 1868 § 27). Den fastsatte Frist udelukker ikke en senere Fremsættelse af Anker, men de Klagende maae da finde sig i foreløbig at erlægge den paalignede Skat, s. Kskr. 20. Okt. 1838, 2. Marts 1844, 31. Marts 1846 (Lov 1868 § 27)].

b) Ligesom Kæmneren modtager Indbetalingen af samtlige Skatter og andre Byens Indtægter, saaledes besørger han ogsaa Udbetalingerne af Bykassen efter almindelig Ordre eller særlig Anvisning af Magistraten og Repræsentanterne eller en eller flere af disse ifølge Bemyndigelse fra hele Repræsentationen, s. Adn. 1837 §§ 21, 23 (Lov 1868 §§ 4, 5).

c) Kommunalbestyrelsen fører et særligt Tilsyn med Kassevæsenet, navnlig med, at Byens Indtægter betimelig

opkræves og inddrives, og at Beløbet anvendes til Udgifternes Bestridelse og imidlertid paa betryggende Maade opbevares. [Det omhandlede Tilsyn føres dels af hele Kommunalbestyrelsen ved Eftersyn af de af Kæmneren meddelte Kvartalsekstrakter, dels ved en speciellere Kontrol af et Magistratsmedlem og en Borgerrepræsentant, s. Adn. 1837 § 23 (Lov 1868 § 30). I Øvrigt er Kasse- og Regnskabsvæsenet betydeligt simplificeret ved Bestemmelsen i Lov 11. Febr. 1863 § 1 om, at samtlige Byens Indtægter skulle indflyde i og dens Udgifter udbetales af den almindelige Kæmnerkasse, kun med Undtagelse af Kirkens og Havnens Kasse- og Regnskabsvæsen, der forbliver særskilt (Lov 1868 § 16). Ligeledes er Oversigten over Kommunens Rettigheder og Eiendomme lettet ved den Fortegnelse over samme, som i Medfør af Lov 1863 § 2 skal optages].

d) Kommunalbestyrelsen skal føre Tilsyn med, at de Arbejder, som udføres paa Byens Bekostning, udføres forsvareligt og paa den mest besparende Maade, og at ligeledes de Anskaffelser, der skulle skee, foretages med tilbørlig Oekonomi, hvorhos den har at afslutte de i denne Anledning fornødne Kontrakter [s. Adn. 1837 § 23 in fine], Lov 29. Dec. 1850 § 3. Overhovedet har den at tage Beslutning angaaende Kommunens oekonomiske Bestyrelse, hvorved dog høiere Approbation kan være nødvendig, forsaavidt Beslutningen er af mere indgribende Natur [s. Adn. 1837 § 25, i hvilket Fald tillige efter Omstændighederne en almindelig Borgerforsamling kan være at sammenkalde, s. Adn. § 25 in fine (Lov 1868 § 20)].

e) Fremdeles deltager Kommunalbestyrelsen i Almindelighed i Antagelsen af de kommunale Bestillingsmænd (Lov 1868 § 18). Navnlig har den altid at antage Kæmneren, hvad enten denne, som uden Tvivl nu er det Almindelige, er en lønnet Bestillingsmand, eller Kæmnerforretningerne i Overensstemmelse med Lovens Forskrifter besørgeres som ulønnet Ombud [s. Adn. 1837 § 24]. Kæmnerens Funktioner

bestaae i at bestyre Oppebørsels-, Kasse- og Regnskabsvæsenet, at føre Tilsyn med Byens Eiendomme og offentlige Arbejder, at assistere ved Valglisternes Affattelse og føre Listerne i Ligningskommissionen [s. Adn. 1837 §§ 10, 21, 23, Lov 31. Marts 1860 § 2]. De øvrige kommunale Bestillinger besørages enten som borgerligt Ombud eller mod fast Løn (Lov 1868 § 5); nogle af dem besættes umiddelbart af Regeringen, s. Reskr. 19. Mai 1804 (Lov 1868 § 18).

[f) Regnskabsvæsenet er i det Hele taget unddraget Kommunalbestyrelsen (s. nu Lov 1868 § 33). Regnskabet aflægges af Kæmneren og fremlægges i 3 Uger til offentligt Eftersyn, hvorefter det revideres af en eller flere af Borgerskabet valgte Revisorer, der skulle vælges paa samme Maade, som Borgerrepræsentanterne, og ligesom disse paa 6 Aar, s. Adn. 1837 § 26 (Lov 1868 § 33). Disse Revisorer omtales ikke i Loven 1860, men maae uden Tvivl, forsaavidt deres Antal ikke overstiger 2, vælges efter de for den større Del af Borgerrepræsentationens Medlemmer gjældende Valgregler, s. Lov 1860 § 3, jfr. Lov 22. Marts 1855 § 3, sidste Membr. og Lov 23. Dec. 1861 § 3; i modsat Fald maae de ligefrem falde ind under Reglerne i Lov 1860 § 3. Regnskabet decideres af Amtmanden eller, forsaavidt der bliver Spørgsmaal om Ansvar for Magistraten eller Repræsentanterne, af Indenrigsministeriet (Lov 1868 §§ 33, 34). Efterat Decisionen er tilendebragt, offentliggjøres det ved Trykken, s. Adn. 1837 § 26 (Lov 1868 § 33)].

3. Foruden den besluttende Myndighed, som Kommunalbestyrelsen efter det Ovenanførte udøver dels som bevilgende, dels som forvaltende Autoritet, udøver den tillige en raadgivende Myndighed. Hvor Erklæring skal afgives over nogen Kjøbstadens Tarv vedrørende Gjenstand, skal Magistraten altid tage samme under Overveielse i Forening med Borgerrepræsentanterne og tilligemed disse afgive den forlangte Erklæring. Mindretallet er berettiget til at forlange sin fra Flertallets afvigende Mening optagen i Erklæringen [s. Lov 23. Jan. 1862 § 3 (Lovs. S. 503), jfr. Adn.

1837 § 18 (Lov 1868 § 11)]. Desuden er ikke blot Magistraten, men ogsaa Borgerrepræsentationen berettiget til selv at sætte enhver Byens Tarv vedkommende Gjenstand under Overveielse, s. Adn. 1837 § 18 (Lov 1868 § 11).

§ 30. Kommunalbestyrelsens Forretningsgang.

[Magistraten og Borgerrepræsentationen danne to særskilte Korporationer, Magistraten under Forsæde af Borgemesteren, Repræsentationen under Forsæde af en selvvalgt Formand, der sammenkalder Forsamlingen og leder Forhandlingerne, sørger for rigtig Protokollation og Expedition, og hvis Mening gjør Udslaget i Tilfælde af Stemmeligbed. Desuden vælges en Viceformand, der fører Protokollen og i Formandens Forfald træder i hans Sted, s. Adn. 1837 § 16 (s. nu Lov 1868 §§ 2, 3, 4, 11, 12).

Efter Adn. 1837 § 17 forhandlede og besluttede de nævnte to Korporationer selvstændigt efter Stemmefflerhed i hver af dem for sig. Først naar de ikke kunde blive enige, skulde der anstilles en mundtlig Konference om Sagen, og naar Meningsforskjellen ikke herved hævedes, indstilledes Sagen til høiere Øvrigheds Beslutning. Den Svækkelse af Borgerrepræsentationens Indflydelse, som blev en Følge heraf, har fremkaldt Bestemmelserne i Lov 23. Jan. 1862, hvorved paa den ene Side Repræsentationens Indflydelse er voxet paa Magistratens Bekostning, paa den anden Side Borgemesteren som Statens Repræsentant har erholdt en særegen Myndighed til foreløbig at standse Iværksættelsen af lovstridige eller skadelige Beslutninger. Førinden nemlig Beslutning tages af en Kjøbstads Kommunalbestyrelse om noget ved Adn. 1837 eller særligt Regulativ til dens Afgjørelse henlagt Anliggende, forhandles Sagen i et Fællesmøde af Magistraten og Borgerrepræsentationen, s. Lov 1862 § 1. Herved udelukkes altsaa ikke foreløbig Forhandling i hver af Korporationerne for sig, naar kun et Fællesmøde finder Sted, inden den endelige Beslutning tages. Begjærer i et saadant Fællesmøde Borge-

mesteren eller i det Mindste $\frac{1}{4}$ af de tilstedeværende Repræsentanter Sagen udsat, foretages den i et paafølgende Møde. Er Borgemesteren ved en Afstemning ikke i Flertallet, ansees dog det, som $\frac{2}{3}$ af de Tilstedeværende, der maae udgjøre mindst $\frac{2}{3}$ af den samlede Kommunalbestyrelse, vedtage, for Kommunalbestyrelsens Beslutning. Er der kun et simpelt Flertal for Beslutningen, kan dette indstille Sagen til vedkommende Ministers Afgjørelse. Ved Stemmelighed gjør Borgemesterens Mening Udslaget, s. Lov 1862 § 1 (Lov 1868 §§ 2, 3, 11). Som Modvægt mod overilede Beslutninger er det ved Lovens § 2 bestemt, at Borgemesteren, naar han finder, at en tagen Beslutning overskrider den Kommunalbestyrelsen tilkommende Myndighed eller i anden Henseende strider mod Lovgivningen, eller gaaer ud paa at træffe en for Kommunen fordærlig Foranstaltning, eller at negte Opfyldelsen af en Kommunen paahvilende Pligt, kan ved sin Erklæring til Forhandlingsprotokollen midlertidig sætte Beslutningen ud af Kraft, hvorpaa Ministeren, til hvem der snarest muligt skal gjøres Indberetning, afgjør Sagen. En Gjenpart af Indberetningen skal samtidig tilstilles Kommunalbestyrelsen. Om Fremgangsmaaden ved Erklæringens Afgivelse, s. Lovens § 3, og ovenfor § 29 in fine (Lov 1868 § 12)].

Den samlede Kommunalbestyrelsens Møder ere offentlige, og det kundgjøres ved hvert Aars Begyndelse for Byens Indvaanere, naar og hvor de ordinaire Møder holdes; dog kunne enkelte Sager forhandles for lukkede Døre, naar Borgemesteren og Borgerrepræsentationens Formand ere enige derom, s. Lov 1862 § 4 (Lov 1868 § 11). [Om de særskilte Samlinger i Borgerrepræsentationen skulle være offentlige, beroer paa Bestemmelse af Repræsentationens Majoritet, s. Skr. 14. Febr. 1849, jfr. Cirk. 8. Apr. og Skr. 31. Mai 1848].

§ 31. Om Grændserne for Kommunalbestyrelsens Myndighed.

Kommunalbestyrelsens Myndighed er ikke blot begrundet ved dens Forpligtelse til ved sine Beslutninger at holde sig Statslovgivningen efterrettelig, men tillige ved det Staten tilkommende Tilsyn med Kommunens Bestyrelse, s. Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) [samt derved, at visse Anliggender kunne være at forelægge samtlige Vælgere til Betænkning eller Beslutning. Saaledes er det en Betingelse for borgerlige Raadmænds Beskikkelse i en Kjøbstad, at ikke blot Borgerrepræsentationen finder det hensigtsmæssigt, men tillige de valgberettigede Skatteydere ved en Raadstuesamling erklære sig derfor, s. Lov 31. Marts 1860 § 9 (Lov 1868 § 4), og ifølge Adn. 1837 § 25 kan Ministeriet, naar der handles om en sær vigtig og derhos overordentlig Foranstaltning, foreskrive, at Borgerskabet sammenkaldes for selv at erklære sig derover. Derimod omtale Kommunallovene for Kjøbstæderne ikke nogen Opløsning af Repræsentationen og en Appel til Vælgerne gennem nye Valg, s. derimod Fdn. 1. Jan. 1840 § 27].

Af større Betydning er imidlertid det Staten forbeholdte Tilsyn med Kommunernes Bestyrelse. Som ovenfor bemærket, er der nemlig ikke endnu organiseret nogen for Kjøbstad og Land fælles overordnet Kommunalbestyrelse, s. kun Lov 8. Marts 1856 § 6 ff., og Kjøbstædernes Kommunalbestyrelser staae derfor umiddelbart under Tilsyn og Overbestyrelse af [Amtmanden og] Indenrigsministeriet [s. Adn. 1837 Præm. og § 1]. Dette Tilsyn viser sig virksomt paa forskjellig Maade:

[1. Kjøbstadens Budget og de dertil sig sluttende Tillægsbevillinger maae approberes af Amtmanden, og naar Enighed med denne ikke kan tilveiebringes, af Indenrigsministeriet, s. Adn. 1837 § 20, jfr. derimod Lov 4. Marts 1857 § 16 (Lovs. S. 102) (s. nu Lov 1868 §§ 19, 20)].

[2. Regnskabet over Kjøbstadens Indtægter og Udgifter decideres af Amtmanden eller Indenrigsministeriet,

s. Adn. 1837 § 26, jfr. derimod Lov 4. Marts 1857 § 18; desuden skal en Generalekstrakt over enhver Kjøbstads Indtægter og Udgifter aarlig af Amtmanden indsendes til Ministeriet, s. Pl. 23. Marts 1827 § 7, Kskr. 12. Juli 1838 (s. nu Lov 1868 §§ 33, 34)].

3. Foranstaltninger, der ere aldeles extraordinaire, eller som have sær indgribende og vedvarende Følger for Kommunen, saasom Optagelse af nye Laan (af større Beløb eller paa længere Tid, end at de kunne tilbagebetales af det følgende Aars Indtægter), Fornyelse eller Forlængelse af Afbetalingsterminen med Hensyn til ældre Laan af denne Art, Afhændelse (eller Pantsættelse) af Byens faste Eiendomme (samt Erhvervelse af nogen ny fast Eiendom), [usædvanlige Leiemaal, Bygningsarbejder, der medføre en Skatteforhøielse, og Forlig, hvorved Forpligtelser overtages, eller formentlige Rettigheder opgives], (Udskrivelse for et Regnskabsaar af et høiere samlet Skattebeløb end Gjennemsnittet af det samlede Beløb af kommunale Skatter i de 3 nærmest foregaaende Aar med Tillæg af $\frac{1}{5}$, Forandringer i eller Forøgelse af Kjøbstadvedtægten, m. V.) udkræve Approbation af Indenrigsministeriet (Lov 1868 §§ 20, 21, 33, 35) [eller Kongen; dog kan der ved det særlige Regulativ indrømmes Kommunalbestyrelsen en begrændset Myndighed til at afgjøre slige Sager, s. Adn. 1837 § 25, jfr. Lov 4. Marts 1857 § 17. I særdeles vigtige Tilfælde kan endog Lovgivningsmagtens Mellekomst være nødvendig, s. Dyrtslovene 27. Nov. 1853, 15. Febr. 1855].

[4. Uenighed mellem Kommunalbestyrelsens to Led afgjøres nu paa den i Lov 23. Jan. 1862 angivne Maade, hvorefter, naar ikke det her foreskrevne kvalificerede Flerstal er tilstede, Ministeriet afgjør Sagen, s. Lov 1862 § 1 (Lov 1868 § 12)].

5. Borgmesteren har en særegen Myndighed til foreløbig at suspendere Iværksættelsen af formentlig lovstridige eller fordærvelige Beslutninger, s. Lov 1862 § 2 (Lov 1868 § 12).

[6. Klager med Hensyn til Kommunalbestyrelsens, Valgbestyrelsens eller Ligningskommissionens Beslutninger med Hensyn til Valgene, Entledigelse eller Udelukkelse, Ligningen, o. s. v., afgjøres af Amtmanden eller Indenrigsministeriet, s. Adn. 1837 §§ 10, 13, 15, 22, s. derimod med Hensyn til Landet, Fdn. 13. Aug. 1841 §§ 9, 10, 15 (Lov 1868 §§ 9, 10, 24, 27); om den foretagne Valghandling skal der gøres Indberetning til Amtmanden, s. Adn. 1837 § 13].
(S. fremdeles Lov 1868 §§ 15, 16, 24, 26, 28, 34).

Tredie Kapitel. Kjøbenhavns Kommunalorganisation.

§ 32. Kommunens Omfang og Kommunalbestyrelsens Sammensætning.

Kjøbenhavns Kommune omfatter selve Byen med tilhørende Forstæder og øvrige Grunde, dog saaledes, at de udenbys Eiendomme i visse Henseender indtage en eiendommelig Stilling, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 2, Lov 14. Dec. 1857 (Lovs. S. 316). Vesterbro hører vel i kirkelige Anliggender under Frederiksberg Sogn, men er med Hensyn til Fattig- og Skolevæsen forbunden med den øvrige By. Jøderne have deres eget Fattigvæsen, s. Regl. 29. Marts 1814 § 22, men staae i Øvrigt i kommunal Forbindelse med de øvrige Beboere, s. Fdn. 20. Marts 1844 § 1.

Kommunalbestyrelsen bestaaer af en Magistrat og en Borgerrepræsentation. Magistraten bestod efter Fdn. 1. Jan. 1840 §§ 3—6 af en Overpræsident, tre Borgemestre og 6 Raadmænd, som alle vare lønnede: Overpræsidenten og Borgemestrene valgtes af Kongen; Raadmændene valgtes af Borgerrepræsentanterne med kongelig Stadfæstelse paa 12 Aar; til deres Valgbarhed fordredes, at de vare valg-bare som Borgerrepræsentanter samt havde juridisk Examen.

Disse Regler ere forandrede ved Lov 4. Marts 1857 (Lovs. S. 102), hvorefter Magistraten bestaaer af en Overpræsident, der vælges af Kongen paa Livstid, og som bestyrer de Magistraten tillagte Overøvrighedsforretninger, s.

Lov 1857 §§ 3, 6, 4 Borgemestre, der vælges af Borgerrepræsentanterne med kongelig Stadfæstelse paa Livstid og afskediges af Borgerrepræsentanterne med Kongens Samtykke med Pension eller endog uden Kongens Samtykke, naar det besluttet af en kvalificeret Majoritet, og der tillægges dem den høieste Pension, s. Lov 1857 §§ 6, 12, jfr. Vedtægt 30. Dec. 1857 § 25, og 4 ulønnede Raadmænd, der vælges af Borgerrepræsentationen uden kongelig Stadfæstelse paa 6 Aar, s. Lov 1857 §§ 6, 12. Borgemestrenes og Raadmændenes Antal kan efter Kommunalbestyrelsens Forslag af Kongen forøges, men skal stedse være lige stort. Juridisk Examen er ikke nødvendig til nogen af de omhandlede Poster, s. Lov 1857 § 6.

Borgerrepræsentationen bestaaer af 36 Medlemmer, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 7. Efter Fdn. 1. Jan. 1840 tilkom Valgretten dem, der havde Grundeidomsborgerskab, hvis Erhvervelse foruden visse personlige Kvalifikationer forudsatte Eiendomsret over en Bygning af en vis Værdi, s. Fdn. 1840 §§ 8, 9, Lov 14. Dec. 1857 (Lovs. S. 316), samt dem, der havde Næringsborgerskab, forsaavidt de tillige svarede Næringsskat af en vis Størrelse, s. Fdn. 1840 § 12. Som personlige Betingelser for Borgerskabs Erhvervelse udfordredes personligt Hjem i Byen, Myndighed og Uberygtethed, s. Fdn. 1840 §§ 9, 11. Desuden var Valgretten betinget af, at Vedkommende havde Raadighed over sit Bo, s. Fdn. § 11. Den ophørte og suspenderedes derhos, naar Borgerskabet ophørte eller suspenderedes, s. Fdn. § 11. Forbindelsen mellem Borgerskabet og Valgretten blev løst derved, at der ved Lovene 14. Apr. 1855 § 7, 21. Dec. 1858 § 7 og 17. Marts 1860 ogsaa indrømmedes dem, der vare ansatte til 5 Portioner Hjælpeskat eller dels Hjælpe-, dels Næringsskat, de ved Fdn. 1840 § 12 hjemlede Rettigheder med Hensyn til de kommunale Valg, uden Hensyn til om de havde erhvervet Borgerskab. [Ved Lov 19. Febr. 1861 (Lovs. S. 180), der ophæver Næringsskatten og i dens Sted sætter en Indkomstskat, s. Lovens § 1, ere de ommeldte Rettigheder tillagte

dem, der ved den sidste Skatteligning ere ansatte til en Indkomstskat af 4 Rdlr., naar de i Øvrigt ere i Besiddelse af de Egenskaber, der efter den gjældende Lovgivning kræves dertil, dog uden Hensyn til, om de have vundet Borgerskab, s. Lovens § 24. Reglerne i Fdn. 1840 § 8 om den til Grundeieendomsborgerskab knyttede Valgret ere ikke herved ophævede, skjøndt de unegtelig faae liden praktisk Betydning. Betingelsen for Valgret er altsaa nu, at Vedkommende enten har Grundeieendomsborgerskab, eller er ansat til en Indkomstskat af 4 Rdlr. Desuden kræver Lov 1861 § 24 Besiddelse af de Egenskaber, som efter den gjældende Lovgivning kræves til kommunal Valgret, hvorved synes at maatte være sigtet til Reglerne i Næringslov 29. Dec. 1857 § 2 om Betingelserne for Meddelelsen af Borgerskab, hvorhos der dog kan være Anledning til at antage, at de i Fdn. 1840 § 11 selvstændigt opstillede Betingelser ved Siden af hine maae komme til Anvendelse (s. nu Lov 23. Dec. 1865 § 1, jfr. § 30)].

Valgbarheden var efter Fdn. 1840 § 12 knyttet til de samme Betingelser, som Valgretten; kun udelukkedes Magistratens Medlemmer, hvorhos Slægtskab og Svogerskab i op- og nedstigende Linie eller første Sidelinie med en allerede valgt Repræsentant udelukkede fra Valgbarhed. Endelig skulde stedse den halve Del af Repræsentanterne være Grundeiere. [Efter Lov 19. Febr. 1861 § 24 fordres til Valgbarhed ligesom til Valgret enten Grundeieendomsborgerskab eller Ansættelse til 4 Rdlrs. Indkomstskat i Forbindelse med de fornødne personlige Betingelser; imidlertid maae de ovennævnte Indskrænkninger med Hensyn til Magistratsmedlemmerne, Slægtskab og Svogerskab og Grundeierens Fortrinsret endnu være gjældende (s. nu Lov 23. Dec. 1865 § 2)].

Valgene forberedes ved en Liste, der affattes efter Magistratens Foranstaltning; denne Liste udlægges til offentligt Eftersyn, og Reklamationer kunne fremsættes til en særegen, af Medlemmer af Magistraten og Repræsentationen

sammensat Valgkomite (dog kan den, som er utilfreds med Udvalgets Kjendelse, hvorved Valgret er nægtet ham, indbringe Spørgsmaalet for Domstolene), s. Fdn. 1840 §§ 15, 16 (Lov 23. Dec. 1865 §§ 3—10, jfr. § 30). Valghandlingen bestyres og de i Anledning af samme opstaaende Spørgsmaal afgjøres for hvert Distrikts Vedkommende af en særegen Valgkomite, s. Fdn. § 17 (Lov 1865 §§ 11, 12, jfr. § 30). Valgene foregaae offentlig og skriftlig ved personligt Møde; Vælgerne kunne stemme paa enhver Valgbar uden Hensyn til Bopæl i Distriktet eller ikke, s. Fdn. §§ 18—22 (Lov 1865 §§ 13—21, jfr. § 30 samt §§ 22—26). Repræsentanterne vælges paa 6 Aar, saaledes at $\frac{1}{6}$ aarlig afgaaer, s. Fdn. § 13. De Valgte ere forpligtede til at modtage Valget, forsaavidt de ikke have nogen Undskyldningsgrund, s. Fdn. §§ 13, 23 (Lov 1865 §§ 25, 27). Tab af Valgbarhed eller dennes Suspension medfører den Valgtes Udtrædelse, definitivt eller midlertidigt, dog med Undtagelse af Forandringer med Hensyn til Skattebeløbets Størrelse. Om Afgjørelse af de i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal, s. Fdn. § 26, Lov 1857 § 19 (Lov 1865 § 29). Endelig har Kongen forbeholdt sig, naar Repræsentantskabet vedblivende maatte tilsidesætte sine Pligter, at opløse samme og foranstalte nye Valg, samt suspendere de Skyldiges fremtidige Valgbarhed, s. Fdn. § 27.

§ 33. Kommunalbestyrelsens Omraade.

Bestyrelsen af egentlige Statsforretninger tilkommer i Almindelighed ikke Kommunalbestyrelsen som saadan, men kun Magistraten, saaledes at Overøvrighedsforretningerne med enkelte Undtagelser bestyres af Overpræsidenten, Øvrighedsforretningerne af Magistraten, s. Lov 4. Marts 1857 § 3, Vedtægt 30. Dec. 1857 §§ 1, 3. Imidlertid deltage ikke sjældent Delegerede fra Kommunalbestyrelsen i Statsforretningers Bestyrelse, s. f. Ex. Valglov 16. Juni 1849 §§ 15, 21, 40, 52, 60 (Lov 12. Juli 1867 §§ 19, 27, 52, 66), 4. Dec. 1863 §§ 4, 8, mfl. og nedenfor.

Derimod har Borgerrepræsentationen i Forening med Magistraten den besluttende Myndighed i Kommunens Anliggender i Overensstemmelse med de gjældende Love og Anordninger og navnlig Reglerne i Lov 4. Marts 1857, s. Lovens § 14, jfr. Fdn. 1. Jan. 1840 § 29. Imidlertid ere visse Anliggender henlagte under særskilt Bestyrelse, enten fordi de væsentlig maae betragtes som Statsanliggender, eller fordi deres Behandling udfordrer en særegen Sagskundskab, eller endelig for at lette Forretningsgangen. I Øvrigt ere flere af disse særskilte Bestyrelser ophævede ved Lov 1857 og de under samme henhørende Anliggender henlagte under Magistraten, og en lignende Foranstaltning er stillet i Udsigt med Hensyn til forskellige andre Bestyrelser, s. Lovens § 1.

Foruden at Politiet bestyres af en særegen Politidirekteur, s. Lov 11. Febr. 1863 (Lovs. S. 59), og at Overformynderiet bestyres af en af Kongen udnævnt Overformynder, dog saaledes, at to af Borgerrepræsentanterne paa 4 Aar valgte Mænd deltage i Afgjørelsen af alle Laanesager, s. Lov 4. Marts 1857 § 2, Bkg. 31. Dec. s. A. (Lov 26. Mai 1868 § 1 Lovs. S. 284), kunne som saadanne særskilte Bestyrelser nævnes:

1. Skoledirektionen, bestaaende af Overpræsidenten, en Borgemester, en af Kultusministeriet beskikket Provst eller Sognepræst, samt Skoledirekteuren, den sidste dog uden Stemme. Under Direktionen staae Skolekommissionerne, bestaaende af en af Kultusministeriet valgt Præst, et af Borgerrepræsentationen og et af Skoledirektionen valgt Medlem, samt Skoleinspektøren uden Stemme. En Vedtægt for Skoledirekteurens Myndighed og Forretninger affattes af Direktionen, billiges af Kommunalbestyrelsen og stadfæstes af Kultusministeren, s. Lov 29. Dec. 1857 §§ 1, 2 (Lovs. S. 455), s. Vedtægt 30. Marts 1859, jfr. Vedtægt 7. Dec. 1860.

2. Havneraadet, bestaaende af Overpræsidenten, to af Kongen og sex af Borgerrepræsentanterne valgte Medlemmer,

samt Havnekapitainen, s. Lov 30. Dec. 1858 (Lovs. S. 818), jfr. Vedtægt 31. Okt. 1859 (Lovs. f. 1860 S. 691).

3. Sundhedskommissionen, s. Fdn. 19 Juni 1831 § 9, 8. Aug. 1832, jfr. Lov 12. Jan. 1858 (Lovs. S. 508), 29. Dec. 1862 (S. 831).

4. Bygningskommissionen, s. Lov 17. Marts 1856 § 94 (Lovs. S. 571).

[5. Brandkommissionen, s. Fdn. 1. Nov. 1805 § 30, Pl. 28. Aug. 1806, Resol. 26. Okt. 1825 (Lov 15. Mai 1868 § 1 Lovs. S. 249)].

6. Den borgerlige Indrulleringskommission, s. Resol. 1. Juni 1808, Fdn. 1. Jan. 1840 § 36.

7. Endelig kan Borgerrepræsentationen, naar den er enig med Magistraten derom, beskikke et eller flere af sine Medlemmer eller saadanne Borgere udenfor sin Midte, som dertil ere villige, til i Forening med Magistraten at udføre visse særlige kommunale Hverv, s. Lov 4. Marts 1857 § 10, jfr. Fdn. 1. Jan. 1840 § 36.

Paa de saaledes under særskilt Bestyrelse henlagte Anliggender udøver Kommunalbestyrelsen i Øvrigt en betydelig Indflydelse ved at delegere Medlemmer til den bestyrende Autoritet, s. Fdn. 1840 § 36, Lov 1857 § 10, approbere Vedtægter, s. Lov 29. Dec. 1857 § 1 (Lovs. S. 455), Lov 12. Jan. 1858 § 1 (S. 508), 11. Febr. 1863 § 8, bevilge Penge, s. Lov 1857 § 16, Lov 11. Febr. 1863 §§ 17—20, jfr. Fdn. 1840 § 37, decidere Regnskaber, s. Lov 1857 § 18, jfr. Fdn. 1840 § 36, samt approbere Raadighedsudøvelser over Byens Eiendomme og Pengeeffekter, eller Optagelse af nye Laan, s. Lov 1857 § 17, jfr. Fdn. 1840 § 41.

§ 34. Kommunalbestyrelsens Funktioner.

Ved Loven 4. Marts 1857 ere Kommunalbestyrelsens Rettigheder ordnede paa en Maade, der fuldkomment fyldestgør det i Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) givne Løfte om Kommunens Selvstændighed under Statens Tilsyn. I saa Henseende mærkes:

1. Kommunalbestyrelsens bevilgende Myndighed.

a) I Overensstemmelse med den almindelige Grund-sætning i Lov 1857 § 14 vedtager Kommunalbestyrelsen Kommunens aarlige Budget eller Overslaget over, hvilke Pengemidler der skal bevilges til de kommunale Indretninger, og hvorledes hver enkelt Post skal anvendes, s. Lovens § 16. Budgettet, der udarbejdes i Overpræsidentens Sekretariat, s. Vedtægt 1857 § 2, og til hvilket de særskilte Bestyrelser indgive Overslag for de under dem sorterende Anliggendes Vedkommende, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 37, forhandles i den samlede Magistrat, s. Lov 1857 § 7, og fremlægges derpaa, ledsaget af nøiagtige Overslag og Forklaringer, af Magistraten for Borgerrepræsentationen, s. Lov 1857 § 16, Vedtægt § 26. Budgetforslagets enkelte Poster gjøres da til Gjenstand for Borgerrepræsentationens Behandling og Beslutning for dens Vedkommende, s. Lov 1857 § 16, Vedtægt § 26. Under Behandlingen skal det vedkommende Magistratsmedlem være tilstede for at give Oplysninger, hvorhos samtlige Magistratsmedlemmer ere berettigede til at være tilstede, s. Lov 1857 § 15, hvilket ogsaa gjælder om Politidirekteuren med Hensyn til de hans Forretningskreds vedkommende Afsnit, s. Lov 11. Febr. 1863 § 20, jfr. §§ 17—19. Uden Repræsentationens Samtykke kan ingen Udgift afholdes udenfor det i Lov 1857 § 4 omhandlede Tilfælde, s. Lovens § 16. Overslagets enkelte Poster ere bindende, s. Lov 1857 § 16, Lov 1863 § 20, s. imidlertid Lov 1863 § 18 om et Beløb til hemmelige og uforudsete Politiudgifter. Til Udgifter, der ikke ere hjemlede ved Budgettet, fordres Tillægsbevilling, der behandles paa lignende Maade, som Budgettet; dog kan Repræsentationen befuldmægtige et af samme af dens egen Midte valgt, staaende Udvalg til paa dets Vegne at samtykke i mindre Afvigelser fra Budgettet eller Udgifter udenfor samme, s. Lov 1857 § 16, s. Vedtægt § 27. Med Hensyn til Uenighed mellem Magistraten og Borgerrepræsentationen, s. Lov 1857 § 19, og nedenfor. Medens altsaa i Reglen ingen Udgift

kan finde Sted uden Kommunalbestyrelsens Samtykke, er dette paa den anden Side ogsaa tilstrækkeligt, idet Budget og Tillægsbevilling, for at være gyldige, ikke behøve nogen høiere Stadfæstelse.

b) Til Kommunalbestyrelsens bevilgende Myndighed slutter sig dens Kontrol med Regnskabsvæsenet, som dog kun udøves af Borgerrepræsentationen. Samtlige Stadens Regnskaber revideres af 4 af Borgerrepræsentanterne blandt Borgerne valgte lønnede Revisorer, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 39, Lov 1857 § 18, Vedtægt § 11. Decisionen skeer og Kvittering meddeles af Borgerrepræsentationen. Erkjender Regnskabsføreren eller nogen anden Vedkommende ikke Rigtigheden af de afgivne Decisioner, forsaavidt de gaae ud paa Pengeansvar for ham, kan han fordre Spørgsmaalet afgjort ved Domstolene, s. Lov 1857 § 18. Derhos offentliggøres aarlig en summarisk Regnskabsoversigt og en Generalbalance over samtlige Regnskaber i Forbindelse med en Beretning om Kommunens Anliggender i det Hele, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 40, Vedtægt 1857 § 2.

2. Kommunens egentlige Bestyrelse maa paa Grund af Kommunens Størrelse mere overlades enkelte Embedsmænd, s. om Fordelingen i saa Henseende Vedtægt 1857 § 12. Navnlig har Kæmneren at varetage alle Kommunens oekonomiske Anliggender, som ikke ere henlagte til andre Embedsmænd, s. Vedt. § 12. Dertil kommer, at en Mængde Anliggender ere henlagte under særskilt Bestyrelse, s. ovenfor § 33. Som Gjenstande for selve Kommunalbestyrelsens Virksomhed kan nævnes:

a) Ingen Raadighedsudøvelse over de til Stadens Kapitalformue hørende Eiendomme og Pengeeffekter eller Optagelse af noget Laan kan skee uden Borgerrepræsentantskabets Samtykke. Dog kan Repræsentantskabet befuld-mægtige det med Hensyn til Afgivelser fra Budgettet beskikkede staaende Udvalg til paa dets Vegne at meddele Samtykke til mindre Raadighedsudøvelser, s. Lov 1857 § 17, Vedt. § 27. Angaaer Sagen Afhændelse ved Salg, Magelæg,

Gave eller Forlig eller Pantsættelse af Kommunens Eien-dele eller Optagelse af Laan af større Beløb eller paa længere Tid, end at de kunne tilbagebetales af Aarets Indtægter, eller saadanne Laans Fornyelse eller Forlængelse af Afbetalingstiden, eller endelig Erhvervelsen af nogen fast Eiendom, behøves til dens Gyldighed Indenrigsministeriets Samtykke, hvilket dog efter dertil given Bemyndigelse kan meddeles af Overpræsidenten, s. Lov 1857 § 17.

b) Valg af Kommunens Embedsmænd. Borgerrepræ-
santanterne vælge Borgemesteren med kongelig Stadfæstelse
og Raadmændene uden nogen saadan, s. Lov 1857 § 12.
Skoledirekteuren, Stadskondukteuren, Stadsingenieuren og
Stadslægen vælges af Borgerrepræsentantskabet efter Ind-
stilling af den samlede Magistrat og stadfæstes af Kongen.
Alle andre under Kommunen ansatte Embeds- og Bestillings-
mænd antages og afskediges efter Reglerne i Stadens Ved-
tægt, der tillige bestemmer deres Lønninger og Pensioner,
s. Lov § 13, Vedt. §§ 6—25. Om Magistratens Indflydelse
paa Antagelse og Afskedigelse af Politiets Embedsmænd,
s. Lov 11. Febr. 1863 § 6, jfr. § 3.

c) Ligningen af Indkomsts-katten skeer ved en Lignings-
kommission af 4 Medlemmer, hvoraf Magistraten vælger 2
og Borgerrepræsentanterne 2 af deres egen Midte. Denne
Kommission tilforordnes der af Kommunalbestyrelsen 4 Med-
lemmer af hvert af Stadens Kvarterer til at deltage i at
ansætte dettes Beboere i Skat, s. Lov 19. Febr. 1861 § 12
(Lovs. S. 180). Ligningskommissionens Kjendelser indankes
til Overligningskommissionen, der bestaaer af 3 af Kongen
for 3 Aar udnævnte Mænd, s. Lov 1861 § 19.

3. Den almindelige besluttende Myndighed i Kom-
munens Anliggender, som ifølge Lov 1857 § 14 tilkommer
Borgerrepræsentantskabet i Forening med Magistraten, viser
sig fremdeles virksom derved, at Borgerrepræsentantskabet
efter Lovens § 19 er berettiget til at sætte enhver Kommunens
Tarv vedkommende Gjenstand under Forhandling og derom
at tage Beslutning, ligesom det af Magistraten kan begjære

sig meddelt alle de Oplysninger vedkommende Kommunens Anliggender, som denne er i Stand til at give. Finder Magistraten Noget at erindre mod en af Repræsentantskabet tagen Beslutning, skal den meddele samme en motiveret Underretning herom, hvorpaa Sagen paany foretages i Repræsentantskabet. Den fattede Beslutning meddeles Magistraten til fornyet Overveielse, og saafremt Magistraten ikke tiltræder den, kan Repræsentantskabet indstille den til Indenrigsministeriets Afgjørelse. Tiltræder dette Beslutningen, er den gyldig, s. Lovens § 19. En vigtig Anvendelse af Kommunalbestyrelsens besluttende Myndighed er dens Affattelse af en Vedtægt for Ordningen af Kommunens Anliggender, navnlig Forretningernes Fordeling indenfor Lovens Grændser, hvilken Vedtægt stadfæstes af Indenrigsministeren, hvorefter den kun kan forandres med Samtykke af denne og selve Kommunalbestyrelsen, s. Lov 1857 § 6, jfr. §§ 3, 9, 11—13, 16, 17, 20 og Vedt. 30. Dec. 1857. Ligeledes kunne her mærkes Bestemmelserne i Lov 29. Dec. 1857 § 1 (Lovs. S. 455) og 12. Jan. 1858 § 1 (S. 508).

4. Endelig har Kommunalbestyrelsen en raadgivende Indflydelse med Hensyn til saadanne Statsanliggender, der have Interesse for Kommunen, s. Fdn. 1. Jan. 1840 §§ 30, 31, Lov 11. Febr. 1863 § 8, ligesom den ogsaa af egen Drift kan indgive Andragender om saadanne Gjenstande, s. Fdn. 1840 § 34.

§ 35. Kommunalbestyrelsens Forretningsgang.

Kommunalbestyrelsen bestaaer af to særskilte Korporationer, Magistraten og Borgerrepræsentantskabet. Som tidligere bemærket, bestyres de egentlige Statsforretninger i Almindelighed ikke af Kommunalbestyrelsen som saadan, men kun af Magistraten med Indbefattelse af Raadmændene i dens Egenskab af Øvrighed.

1. Overpræsidenten indtager en dobbelt Stilling, idet han dels er Stadens Overøvrighed, forsaavidt angaaer de tidligere til Magistraten henlagte Overøvrighedsforretninger,

s. Lov 1857 § 3, jfr. derimod med Hensyn til Kriminal- og Politivæsenet, Lov 11. Febr. 1863 § 3, smh. med Fdn. 28. Febr. 1845, og i denne sin Egenskab udøver det Staten tilkommende Tilsyn med den kommunale Forvaltning, s. Lov 1857 § 4, og nedenfor, dels er Medlem af Magistraten og som saadan af Kommunalbestyrelsen. I sidstnævnte Egenskab er han Formand for Magistraten og fører Forsædet i dens Møder, hvorhos hans Stemme gjør Udslaget ved Stemmelighed. Han er berettiget til at sætte enhver Kommunen vedkommende Sag under Forhandling og skal særlig varetage alle almindelige, den hele Kommunalbestyrelse vedkommende Anliggender, som ikke ere tildelte nogen af sammes enkelte Afdelinger, s. Lov 1857 § 5, Vedt. § 2. Han vaager over, at alle Forretninger under Kommunen fremmes paa vedbørlig Maade, og drager Omsorg for Forretningernes midlertidige Besørgelse i Tilfælde af Forfald, Suspension eller Afgang, s. Lovens § 5.

2. Magistraten, der som ovenfor bemærket dels er Stadsøvrighed, dels et Led af Kommunalbestyrelsen, bestyrer de under samme henlagte Forretninger dels som Enhed, den samlede Magistrat, dels gennem Afdelinger, som forestaaes hver af sin Borgemester efter den i Vedtægten fastsatte nærmere Fordeling, s. Lov 1857 § 6.

a) I den samlede Magistrat forhandles de Anliggender, som angaae Kommunen i Almindelighed, saasom Vedtægten og det aarlige Budget, eller dog omfatte flere af sammes Bestyrelsesgrene, eller som ere af sær indgribende Vigtighed for dens Forvaltning og Oekonomi, s. Lov 1857 § 7, jfr. Vedt. §§ 5, 20, 21, 22. Desuden afgjør den de Anliggender, som ifølge Lov 1857, s. Lovens § 13, eller ældre fundatsmæssige Bestemmelser eller senere Regler, s. Lov 11. Febr. 1863 § 6, kun kunne afgjøres af hele Magistraten, s. Lov 1857 § 7. Fremdeles kan Overpræsidenten henvise andre Sager til Behandling i den samlede Magistrat, ligesom endelig hver af Borgemestrene der kunne foredrage Sager, som henhøre under deres særlige Bestyrelse. Sagerne afgjøres efter

Stemmeferhed, og den, som ikke til Forhandlingsbogen gjør Indsigelse mod en tagen Beslutning, er ansvarlig for samme. Beslutningen udfærdiges i den samlede Magistrats Navn, naar Sagen ikke henhører under nogen speciel Afdeling eller vedkommende Borgemester har fralagt sig Ansvar; i modsat Fald under Borgemesterens Haand og Ansvar, s. Lovens § 7.

b) Enhver Borgemester bestyrer selvstændigt og paa eget Ansvar de til hans Afdeling henlagte Sager, og udfærdiger de af ham tagne Beslutninger under sin Haand, s. Lov 1857 § 8. Om Sagernes Fordeling mellem de 4 Afdelinger, s. Vedt. §§ 3, 4. Ingen af vedkommende Borgemester saaledes afgjort Sag kan indankes for den samlede Magistrat, men den, som mener at have Grund til Besværing, maa henvende sig til vedkommende Ministerium, forsaavidt Sagen ikke hører under Domstolenes Afgjørelse, s. Lov 1857 § 8.

c) Raadmændene tilforordnes Magistratens enkelte Afdelinger og erholde Adgang til at gjøre sig bekendte med de under Afdelingen hørende Forretninger. Det kan efter Overenskomst overdrages Raadmændene at udføre enkelte af disse paa eget An- og Tilsvær, og de skulle i Øvrigt være Borgemestrene til Raad og Bistand i vigtigere Anliggender, s. Lovens § 9, Vedt. § 5. Forsaavidt Overdragelsen gaaer ud paa bestemte vedvarende Hverv, maa den stadfæstes af den samlede Magistrat, s. Vedtægt § 5. De kunne bemyndiges til paa Magistratens Vegne at tage Sæde i forskjellige Kommissioner og Samlinger, s. Lovens § 9, Vedtægt § 5, ligesom de have at deltage i Bestyrelsen af Borgerrepræsentantvalgene og Rigsdagsvalgene, s. Vedtægt § 5.

3. Borgerrepræsentanterne vælge hvert Aar en Formand, der sammenkalder Forsamlingen, leder Forhandlingerne, sørger for Protokollation og Expedition og gjør Udslaget ved Stemmelighed, og en Viceformand, der i Formandens Forfald træder i hans Sted, samt en Sekretair, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 28, Vedtægt 1857 § 11. Samlingernes

Offentlighed beroer paa Repræsentantskabets Afgjørelse ved Stemmeferhed, s. Cirk. 8. Apr. 1848, Skr. 31. Mai 1848. Desuden vælge Repræsentanterne et staaende Udvalg, bestaaende af Repræsentantskabets Formand og 6 andre Medlemmer, s. Lov 1857 §§ 16, 17, Vedtægt § 27. Dette Udvalg tager paa Repræsentantskabets Vegne Beslutning om mindre Afvigelser fra Budgettet, bevilger indenfor visse Grændser Gageforskud, beslutter med Hensyn til Bortleie eller Bortforpagtning indtil 10 Aar af Kommunens faste Eiendomme samt Bortfæstning af Bøndergodset, og tager overhovedet Bestemmelse om mindre vigtige oekonomiske Anliggender, den kommunale Forvaltning vedrørende, til hvis Afgjørelse Repræsentantskabets Medvirkning udfordres, s. Vedtægt § 27. Derhos skal det gøres bekjendt med Grundene til Afskedigelsen af Embeds- og Bestillingsmænd, til hvilke Kommunens Kasse skal udrede Pension, s. Vedtægt § 22.

Overpræsidenten og Medlemmerne af Magistraten kunne overvære Repræsentantskabets Møder og tage Ordet, naar de ville, i Overensstemmelse med Repræsentantskabets Forretningsorden, s. Lov 1857 §§ 4, 15. Politidirekteuren er berettiget til at overvære saavel Magistratens som Borgerrepræsentantskabets Forhandlinger om de hans Forretningskreds vedkommende Afsnit af Budgettet og Tillægsbevillingerne, s. Lov 11. Febr. 1863 § 20. Ved alle Bevillings-sagers Forhandling skal vedkommende Magistratsmedlem være tilstede for at meddele Oplysninger, ligesom i samme Øiemed ogsaa andre Vedkommende med Repræsentantskabets Samtykke kunne indbydes til at give Møde, s. Lov 1857 § 15.

Naar enten Magistraten eller Repræsentantskabet ønsker, at en eller anden Sag, der hører under deres fælles Virkekreds, først gøres til Gjenstand for en mundtlig Konference mellem nogle af begge Autoriteter dertil udnævnte Medlemmer, bør en saadan Konference finde Sted, s. Fdn. 1. Jan. 1840 § 33. I alle Tilfælde, hvor et Andragende eller

en Betænkning afgaaer fra Magistraten til Kongen eller noget Ministerium over et Anliggende, der hører under Borgerrepræsentantskabets Medvirkning, bør stedse dettes Erklæring vedlægges, s. Fdn. 1840 § 34. Om Afgjørelsen af Uenighed mellem Magistraten og Repræsentantskabet, s. Lov 1857 § 19, og ovenfor § 34 Nr. 3.

§ 36. Om Grændserne for Kommunalbestyrelsens Myndighed.

Kjøbenhavns Kommune staaer udenfor Amtsinndelingen og umiddelbart under Regeringen. Kommunalbestyrelsen har ved Loven 1857 opnaaet en meget selvstændig Stilling. Paa den ene Side medfører Kommunens Størrelse, at der kun ved Valgene bliver Spørgsmaal om almindelige Borgerforsamlinger, paa den anden Side er Regeringens Tilsyn betydeligt indskrænket, hvilket navnlig viser sig deri, at Budgettet og Tillægsbevillingen ikke til deres Gyldighed behøve nogen høiere Stadfæstelse, s. Lov 1857 § 16, og at Stadens Regnskaber decideres og kvitteres af Borgerrepræsentanterne, s. Lovens § 18. Ligesom det imidlertid er en Selvfølge, at Kommunalbestyrelsen er forpligtet til at holde sig Lovene efterrettelig, s. Lov 1857 § 4, saaledes fører Staten ogsaa paa forskjellig Maade Tilsyn med den kommunale Forvaltning. Dette Tilsyn har dels en almindeligere Karakter, dels bestaaer det i en Stadfæstelse eller Indgriben i det enkelte Tilfælde.

1. Regeringens almindelige Tilsyn med Kommunalforvaltningen viser sig dels i, at Regeringen udnævner Overpræsidenten og stadfæster Borgemestrene og visse andre Embedsmænd, s. Lov 1857 §§ 3, 12, 13, dels i den Stilling, som er anvist Overpræsidenten, gennem hvem det Staten tilkommende Tilsyn med den kommunale Forvaltning udøves, s. Lovens § 4. I dette Øiemed modtager og fordeler Overpræsidenten Sagerne til Magistraten og bestemmer, hvorvidt de skulle foretages i den samlede Magistrat. Han fører Tilsyn med, at de kommunale Embeds- og Bestillings-

mænd opfylde deres Pligt og kan lade sig forelægge deres Embedsbøger og i fornødent Fald suspendere dem, s. Lovens §§ 4, 5. Han kan overvære alle Borgerrepræsentantskabets Møder, hvorhos Dagsordenen betimelig skal meddeles ham. Finder han, at en af den samlede Kommunalbestyrelse, Borgerrepræsentationen, Magistraten, en Borgemester eller en paa eget Ansvar handlende Rådmand tagen Beslutning overskrider den den Paagældende tilkommende Myndighed eller i anden Henseende strider mod Lovgivningen eller gaaer ud paa at træffe en fordærvelig Foranstaltning eller at negte Opfyldelsen af en Kommunen paahvilende Pligt, skal han gjøre skriftlig Indsigelse derimod, og Sagen skal da af Vedkommende tages under fornyet Overveielse. Opnaaes da ikke Overensstemmelse, skal Overpræsidenten erklære Beslutningen midlertidig sat ud af Kraft og gjøre Indberetning til vedkommende Minister, idet han samtidig meddeler en Gjenpart af Indberetningen til den, som har taget Beslutningen. Ministeren afgjør da Sagen under sit Ansvar, s. Lov 1857 § 4.

2. En speciellere Indgriben af Regeringen kan finde Sted i følgende Tilfælde:

a) Paa Grund af lovstridige eller fordærvelige Beslutninger, s. Lov 1857 § 4, og ovenfor Nr. 1.

b) Paa Grund af Uenighed mellem Magistraten og Repræsentantskabet, som ikke ved fornyet Overveielse kan hæves, s. Lov § 19, og ovenfor § 34 Nr. 3.

c) Naar en Privat reiser Anke i Anledning af Kommunalbestyrelsens eller dens enkelte Organers Beslutninger med Hensyn til Valg, Entledigelse eller andre Gjenstande, s. Fdn. 1. Jan. 1840 §§ 23, 26, Lov 1857 § 8 (Lov 23. Dec. 1865 §§ 25—27, 29, jfr. § 30); efter Omstændighederne kan Domstolenes Afgjørelse forlanges, s. Lov 1857 § 8, Grl. 1849 § 77, Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72, Lov 23. Dec. 1865 § 10).

d) Med Hensyn til Approbation af extraordinære finansielle Dispositioner, s. Lov 1857 § 17, og ovenfor § 34 Nr. 2 a.

Fjerde Kapitel. Landkommunernes Organisation.

§ 37. Almindelige Bemærkninger.

Ordningen af Landkommunalvæsenet er væsentlig forskjellig fra Ordningen af Kjøbstædernes Kommunalvæsen. I saa Henseende kan bemærkes:

1. Medens hver Kjøbstad danner en Kommune og forvaltes af en Kommunalbestyrelse, gives der paa Landet to Slags Kommuner, nemlig Sognekommunen og Amtskommunen, hvilke atter have deres særskilte Kommunalbestyrelser. Sogneraadet har Forvaltningen af den mindre Kommunes, Sognekommunens Anliggender, Amtsraadet har dels at bestyre Amtskommunens Anliggender, dels at føre et Overtilsyn med Sogneraadene, hvilket for en stor Del træder i Stedet for Statens Tilsyn, s. Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91). [Foruden Sognekommunen og Amtskommunen findes i Øvrigt en tredie, Herreds- eller rettere Jurisdiktionskommunen, men da denne kun har forholdsvis faa, navnlig Justitsvæsenet vedkommende Fællesanliggender, har den ingen særskilt Kommunalbestyrelse, men bestyres af Politimesteren og Amtsraadet, s. Fdn. 9. Juni 1847 § 6, 29. Sept. 1841 § 26 (Lov 21. Juni 1867 § 18, 6. Juli 1867 § 49). Til Oprettelsen af de i Grl. 1849 § 44 omhandlede Provindsraad er der ikke senere foretaget noget Skridt (s. nu Grl. 1866 §§ 34—37)].

[2. Medens Kjøbstædernes Kommunalbestyrelser bestaae af to Afdelinger, Magistraten og Borgerrepræsentationen, udgjøre saavel Sogneraadene som Amtsraadene kun en Afdeling. At der med Hensyn til Valgene og med Hensyn til Afgang skjælnes mellem den større og den mindre Del af Forsamlingen, s. Lov 22. Marts 1855 §§ 3, 8 (Lov 6. Juli 1867 §§ 3, 35), har ingen Indflydelse paa den valgte Forsamlings Enhed og finder desuden ogsaa Sted med Hensyn til Kjøbstædernes Borgerrepræsentationer, s. Lov 31. Marts 1860 §§ 3, 7 (s. nu med Hensyn til Byraadene Lov 26. Mai 1868 § 6)].

3. Med Hensyn til Valgbetingelserne og Valgmaaden gjælde nu i det Væsentlige de samme Principer, dog med adskillige Afbøjninger, s. Lov 22. Marts 1855, smh. med Lov 31. Marts 1860 (Lov 6. Juli 1867, smh. med Lov 26. Mai 1868), og nedenfor.

[4. Landkommunalbestyrelsernes Omraade er større, idet Skole- og Fattigvæsenet er inddraget under Sogne- raadene, og Fattigvæsenet endog under Amtsraadene Bestyrelse].

[5. Endelig ere Landkommunalbestyrelserne mindre afhængige af Regeringen, idet Amtsraadet staaer temmelig selvstændigt, og Sogneforstanderskabet nærmest er undergivet Amtsraadets Tilsyn].

I. Sognekommunens Organisation.

§ 38. Kommunens Tilblivelse, Ophør og Omfang.

Oprettelsen og Nedlæggelsen af en Sognekommune skeer ad administrativ Vei efter indhentet Betænkning fra de paagjældende Kommunalbestyrelser, s. Fdn. 13. Aug. 1841 § 1 (Lov 6. Juli 1867 § 1, Lov 26. Mai 1868 § 15), hvilket ogsaa maa gjælde om Grændseforandringer, jfr. Resol. 20. Okt. 1865 (D. T. S. 830).

Sognekommunens Omfang falder i Reglen ikke sammen med Sognet, s. derimod med Hensyn til Sognefogdens Beskikkelse Fdn. 11. Nov. 1791 § 1, men bestemmes efter Sogne- distriktet, som i Reglen falder sammen med Pastoratet, s. Regl. 5. Juli 1803 for Landet § 1; Adn. 13. Aug. 1841 § 1 (Lov 6. Juli 1867 § 1). Undtagelser finde imidlertid Sted i forskjellig Retning:

1. De enkelte under et Pastorat forenede Sogne kunne danne hver sin Sognekommune. Dette gjælder:

a) Om Landsogne, der som Annexer ere forenede med en Kjøbstad, s. Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstaden § 1 (Lov 6. Juli 1867 § 1).

b) Paa Landet, naar de under et Pastorat forenede Sogne have faaet særskilt Fattigvæsen, s. Pl. 2. Sept. 1808,

Adn. 13. Aug. 1841 § 1 (Lov 1867 § 1), eller naar en Adskillelse paa Grund af særdeles Omstændigheder bevilges af Indenrigsministeriet, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 1 in fine (Lov 1867 § 1).

2. Det af et Sogn bestaaende Pastorat kan være delt i flere Kommuner.

a) Naar et Landdistrikt, der ikke udgjør et eget Sogn, er lagt til en Kjøbstadkirke, har det i Almindelighed fælles Fattigvæsen med Kjøbstaden, s. Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstaden § 1, dog med visse Garantier for dets særlige Interesser, s. Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 1, 19, 21, 13. Aug. 1841 § 23, Lov 22. Marts 1855 § 3 (Lov 1867 §§ 1, 3, Lov 26. Mai 1868 § 15). Forsaavidt det imidlertid har faaet afsondret Fattigvæsen, danner det en egen Sognekommune, og en lignende Afsondring kan efter indhentet Betænkning fra Amdtsraadet og andre Vedkommende paa Grund af Distriktets Omfang, Folkemængde eller andre Forhold bevilges af Indenrigsministeriet, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 1 (Lov 1867 § 1, Lov 26. Mai 1868 § 15 in fine).

b) Undertiden kunne enkelte Dele af et Landsogn være under kjøbstadlignende Forhold, i hvilket Tilfælde der da jevnlige er oprettet en egen Kommune, s. Reskr. 8. Sept. 1841 (Dragør), Resol. 17. Nov. 1841, 12. Marts 1842 (Løgstør), Regl. 23. Jan. 1849 (Frederiksværk), Regl. 20. Marts 1855 (Silkeborg), Skr. 8. Jan. 1857 (Store Magleby), Lov 23. Dec. 1861. Hvor Forholdenes Forskjellighed ikke er saa indgribende, kan det tilstedes, at Kommunen deles i flere Valgkredse, eller at Valgene foregaae paa flere Steder, s. Lov 22. Marts 1855 § 6 (Lov 1867 § 8).

3. Endelig kunne flere Pastorater staae i Forbindelse som en Kommune, s. Regl. 4. Apr. 1798 (Frederiksværk), 30. Nov. 1841 (Thorsøng), Reskr. 3. Aug. 1843, men en saadan Forbindelse er efterhaanden ophævet.

§ 39. Kommunalbestyrelsens Sammensætning.

Efter Adn. 13. Aug. 1841 bestod Sogneforstanderskabet af følgende Medlemmer:

1. Sognepræsten var fuldstændigt Medlem af Forstanderskabet. Herredsfogden og Birkedommeren kunde tiltræde Forstanderskabets Samlinger med Stemmeret, naar hans Leilighed tillod det, s. Adn. 1841 § 2.

2. De Lodseiere, som af Distriktets Hartkorn eiede i det Mindste 32 Tønder, og som boede i Distriktet eller dog vare villige til at indtræde, indtraadte uden Valg. I Tilfælde af Forhindring kunde disse lade sig repræsentere af en af Amsraadet konstitueret paalidelig Mand, s. Adn. 1841 § 2.

3. 4—9 Medlemmer valgtes af de dertil kvalificerede Beboere, s. Adn. 1841 § 2. Valgret og Valgbarhed forudsatte, at Vedkommende eiede eller havde i Fæste idetmindste 1 Tde. Hartkorn, eller en Bygning af 1000 Rdlrs. Assuranceværdi eller var Forpagter af et Jordbrug paa 6 Tønder Hartkorn, s. Adn. § 3, hvorhos der udkrævedes visse personlige Betingelser, s. Adn. § 4.

[Disse Regler ere undergaaede en gennemgribende Forandring ved Lov 22. Marts 1855, med Hensyn til hvis Fortolkning kan mærkes en i D. T. 1855 S. 1054—58 indført Samling af administrative Afgjørelser (s. nu Lov 6. Juli 1867 §§ 2—10). Herefter er ingen Statsembedsmand fuldstændigt Medlem af Forstanderskabet. Sognepræsten har for Fattig- og Skolesagers Vedkommende Sæde og Stemme i Forstanderskabet og besørger i disse Sager Referatet, Forstanderskabets Brevvexling og Udførelsen af dets Beslutninger, s. Adn. 1841 §§ 12, 14, Lov 1855 § 2 (s. nu Lov 1867 § 16), men er i Øvrigt ikke Medlem af Forstanderskabet. Derimod er der Intet til Hinder for, at han kan vælges til Sogneforstander, forsaavidt han opfylder Valgbarhedsbetingelserne, navnlig med Hensyn til Bopæl. Herredsfogden eller Birkedommeren kan enten af egen Drift eller efter Opfordring fra Forstanderskabet tiltræde dettes Samlinger og deltage i Forhandlingerne, men ikke udøve nogen Stemmeret, s. Adn. 1841 § 2, Lov 1855 § 2. Fremdeles er de større Lodseieres Sæde i Forstanderskabet

bortfaldet, og dette bestaaer nu udelukkende af valgte Medlemmer, hvis Antal bestandig skal være ulige, s. Lov 1855 §§ 1—3 (Lov 1867 § 2)]. Med Hensyn til Valget skjelnes, ligesom med Hensyn til Kjøbstædernes Borgerrepræsentationer, mellem en større og en mindre Del, dog med den Forskjel, at i Sogneforstanderskaberne den større Del repræsenterer det konservative Element, s. Lov 1855 § 3 (Lov 1867 § 3).

A. Valgretten til den mindre Del af Forstanderskabets Medlemmer forudsætter ifølge Lov 1855 § 3 (Lov 1867 § 3):

1. At Vedkommende er i Besiddelse af Betingelserne for Valgbarhed til Rigsdagens Folkething, s. Grl. 1849 § 36, Valglov 1849 § 7 (Grl. 1866 § 31, Valglov 1867 § 7). Da Indfødsret ikke, saaledes som i Lov 31. Marts 1860 § 3, er udtrykkeligt udelukket, maa den lige saa vel fordres, som de andre Valgbarhedsbetingelser.

2. At han i det foregaaende Kalenderaar under hvilken som helst Benævnelse har udredet sit Bidrag, det være sig i Penge, Naturalier eller Arbeide, til Kommunen. Medens det altsaa ikke kommer an paa Ydelsens Beskaffenhed eller Størrelse, synes det derimod forudsat, at han virkelig har betalt, saa at den blotte Ansættelse til Bidrag ikke er tilstrækkelig.

3. At han boer i Sognekommunen. Han behøver ikke nødvendigvis at have boet der i det sidste Aar, jfr. den udtrykkelige Fordring med Hensyn til Valgbarhed i Paragraphens 5te Membrum, og en saadan Fordring følger heller ikke nødvendigvis af Bestemmelsen om Udredelsen af Bidrag til Kommunen, da han kan have svaret et saadant som Grundeier.

B. Valgretten til den større Del af Forstanderskabets Medlemmer udkræver efter Lov 1855 § 3 (Lov 1867 § 3):

1. De samme Betingelser, som Valgretten til den mindre Del, jfr. Udtrykket »fornævnte valgberettigede Beboere«.

2. At Vedkommende hører til den Femtedel af Kommunens Beboere, som i det foregaaende Kalenderaar have udredet de høieste Bidrag til de paa Hartkorn og efter Formue og Leilighed paalignede Kommuneafgifter [herunder medregnet de til det under en anden Kommune hørende Skolevæsen svarede Afgifter. Fremkommer ved Beregningen af Femtedelen en Brøk, maa for denne medtages en Vælger]. Den omhandlede Femtedels Ret er ikke, saaledes som efter Lov 1860 § 3, betinget af, at den har ydet en vis Kvotadel af Kommunens samtlige Skatter. Derimod tages der ikke Hensyn til ethvert Bidrag, men kun til de efter Hartkorn eller Formue og Leilighed paalignede Afgifter, og herved udelukkes saaledes visse Arbejdspræstationer, der svares efter Omgang eller dog uden Hensyn til Hartkornet, visse Ydelser til Geistligheden, der svares af det enkelte Jordbrug, s. nu Lov 19. Febr. 1861 § 2 (Lovs. S. 221) o. s. v. Fremdeles er det ikke nødvendigt, at Bidraget ydes i Penge, kun maa det i modsat Fald ansættes til Penge efter gangbar Pris. Den Omstændighed, at Forstanderskabet bestaaer af flere Sogne, hvis kommunale Byrder ere saa ulige, at den høist-beskattede Femtedel udelukkende findes i det ene Sogn, berettiger ikke til at beregne Femtedelen efter hvert Sogn for sig, da det netop er Lovens Tanke, at den større Byrde skal medføre større Rettighed. Endelig giver Lov 1855 § 4 den Regel, at naar flere af Kommunernes Beboere i det foregaaende Kalenderaar have udredt et lige Bidrag til Kommuneafgifterne, blive de Alle at medtage (Lov 1867 § 5). At de, der ere valgberettigede med Hensyn til den større Del af Forstanderskabet, ogsaa kunne udøve Valgret med Hensyn til den mindre Del, behøver neppe at bemærkes.

Til Valgbarhed ved begge Valg udfordres efter Lov 1855 § 3 (Lov 1867 § 3):

1. At Vedkommende er valgbar til Rigsdagens Folkething.
2. At han paa den Tid, Valget foregaaer, har havt Bopæl i Kommunen i et Aar. Skjøndt det ikke udtrykkelig siges, synes dog den tilføiede Henvisning til Valgtiden at

vide, at den Paagjældende maa have boet i Kommunen i det sidste Aar før Valget.

3. Endelig er det antaget, at den i Adn. 1841 § 5 givne Regel, at Ascendenter og Descendenter ikke samtidig maae have Sæde i Forstanderskabet, endnu er gjældende (s. Lov 1867 § 3), og at ved samtidigt Valg Stemmeferlighed og ved Stemmehighed Lodtrækning 'gjør Udslaget (Lov 1867 § 6).

Skal der samtidig vælges Sogneforstandere til begge Afdelinger, foretages det almindelige Valg først, s. Lov 1855 § 5 (Lov 1867 § 7). For de med Kjøbstadkommuner med Hensyn til Fattig- og Skolevæsen forbundne Landdistrikter vælges den Mand, der efter Fdn. 24. Okt. 1839 § 19 skal være Distriktets Forstander, efter de ovenangivne Regler om Valgbarhed og almindelig Valgret, s. Lov 1855 § 3 in fine (Lov 1867 § 3).

Sogneforstanderne vælges paa 6 Aar; hvert 3die Aar afgaaer afveklende den større og den mindre Del; Suppleantvalg finde ikke Sted, s. Adn. 1841 §§ 6, 9, Lov 1855 § 13, jfr. § 10 (Lov 1867 § 4, jfr. §§ 9 og 10). Den Valgte er forpligtet til at modtage Valget, forsaavidt han ikke har nogen lovlige Undskyldningsgrund, s. Adn. 1841 § 6 (Lov 1867 § 9), hvilken Forpligtelse navnlig ogsaa maa antages at paahvile Sognepræsten, forsaavidt han vælges til Sogneforstander.

Valgene forberedes under Medhjælp af Sognefogderne af Valgbestyrelsen ved særegne Lister over de forskjellige Klasser af Valgberettigede samt over Valgbare, s. Adn. 1841 § 7, Lov 1855 § 4 (Lov 1867 § 5). Den Omstændighed, at Loven 1855 ikke omtaler Valgbarhedslistes, berettiger ikke til at undlade disses Optagelse, da der er foreskrevet særegne Valgbarhedsbetingelser, og Lovens § 13 henviser til den ældre Ret. Valgbestyrelsen bestaaer af Forstanderskabets Formand og to af sammes Medlemmer, valgte af det selv. Listerne udlægges 14 Dage iforveien til offentlig Eftersyn; Anker fremsættes forinden eller paa selve Valgdagen og afgjøres ved Valgbestyrelsens Beslutning, s. Adn.

1841 § 7 (Lov 1867 § 5). Valget foregaaer efter forudgaaende Bekjendtgjørelse offentlig; Vælgerne have at møde personlig og mundtlig afgive deres Stemme, s. Adn. 1841 § 8 (Lov 1867 § 6). Om Stedet, s. Skr. 20. Juli 1855 (Lov 1867 §§ 6, 8). Spørgsmaal om en fremsat Undskyldnings Tilstrækkelighed samt om Stemmeferhed eller Valgets Gyldighed afgjøres af Valgbestyrelsen under Rekurs til Amtsraadet, til hvilket ogsaa Anker over den foregaaede Valghandling kunne fremsættes (s. nu Lov 1867 § 9). Om Valghandlingen skeer Indberetning til Amtmanden, som i Forbindelse med Amtsraadet afgjør de opstaaede Spørgsmaal om Valgets Lovlighed og efter Omstændighederne kasserer Valget, s. Adn. 1841 § 9 (Lov 1867 § 9). Spørgsmaal om et gyldigt valgt Medlems senere Udelukkelse eller Entledigelse afgjøres af Forstanderskabets øvrige Medlemmer under Rekurs til Amtsraadet, s. Adn. 1841 § 10 (Lov 1867 § 10).

Naar et Sogneforstanderskab ønsker, at Valget af Sogneforstandere maa skee paa mere end et Sted, eller at Kommunen ved disse Valg deles i flere Valgkredse, kan Saadant med Amtsraadets Samtykke bestemmes i et Regulativ, s. Lov 1855 § 6 (Lov 1867 § 8).

§ 40. Sogneforstanderskabets Omraade og Funktioner.

Forstanderskabets Omraade er, som tidligere berørt, mere omfattende end Kjøbstadkommunalbestyrelsernes (s. dog nu Lov 26. Mai 1868 §§ 13, 14), idet ogsaa Fattig- og Skolesager ere henlagte under Forstanderskabets umiddelbare Bestyrelse (Lov 6. Juli 1867 §§ 15, 16). Derimod ere Statsanliggender i Reglen ikke henlagte under Forstanderskabets Bestyrelse, men henhøre under Øvrigheden eller efter Omstændighederne Amtsraadet. Dog har den senere Lovgivning undertiden ogsaa henlagt den lokale Udførelse af eller Medvirkning i Henseende til visse Statsanliggender til Sogneforstanderskabet, ligesom der ogsaa er tillagt det

en raadgivende Indflydelse med Hensyn til visse Statsforanstaltninger, s. nedenfor.

Som almindelig Regel om Forstanderskabets Stilling kan opstilles, at det vel som Sognekommunens Repræsentation bestyrer Distriktets kommunale Anliggender under Amsraadets Tilsyn, men at dets Bemyndigelse i denne Henseende kun udstrækker sig til de lovbestemte Tilfælde (Lov 1867 § 15). Det kan derfor ikke paalægge eller forbyde Sognebeboerne Andet, end hvad Lovene hjemle, og kan ikke foretage Paaligning af Udgifter uden i lovbestemte Øiemed og efter lovbestemte Regler, s. Kskr. 3. Febr., 25. Marts 1843, 16. Febr. 1847, jfr. Lov 27. Nov. 1853 (Lov 1867 §§ 20ff). Nærmere Bestemmelser om Udførelsen af Forstanderskabets forskellige Forretninger kunne efter Forstanderskabets Ønske og med Amsraadets Samtykke gives i et særligt Regulativ, naar de ikke staae i Strid med Lovgivningen, s. Lov 1855 § 6 (Lov 1867 § 14). I Øvrigt optræder Sogneforstanderskabet dels som besluttende og bestyrende, dels som raadgivende.

A. Forstanderskabets besluttende og bestyrende Myn-
dighed viser sig navnlig i:

1. Bestyrelsen af Kommunens oekonomiske Anliggender.

I denne Henseende tilkommer det navnlig Forstanderskabet at fastsætte det aarlige Overslag over Fattig-, Skole- og andre Kommuneudgifter, s. Adn. 1841 §§ 15, 22, Kskr. 23. Marts 1848 (Lov 1867 §§ 24, 27). Herom tager Forstanderskabet med Stemmeferhed endelig Beslutning, uden at nogen høiere Approbation behøves, s. Adn. 1841 § 15 (Lov 1867 § 24). I lige Maade fastsætter Forstanderskabet Udgifternes Ligning paa Sognebeboerne efter de lovbestemte Regler, uden at Ligningen behøver høiere Approbation, s. Adn. 1841 § 15, Pl. 9. Jan. 1845 § 1 (Lov 1867 §§ 18, 20-23, 25); dog erindres det ovenfor Bemærkede om, at Forstanderskabet ikke kan ligne Noget paa Distriktet udenfor de lovbestemte Tilfælde, s. Kskr. 25. Marts 1843. Medens saaledes Ligningen som Helhed ikke behøver høiere

Approbation, kan derimod den Enkelte, der føler sig misfornøiet med Forstanderskabets Ansættelse af hans Fattig- eller Skoleskat, paaanke samme til Amtsraadet, s. Adn. 1841 § 15 (Lov 1867 §§ 20, 22). Forstanderskabet har fremdeles at drage Omsorg for Regnskabsførelsen (Lov 1867 § 28). For Fattigvæsenets Vedkommende føres dette af Præsten, s. Adn. 1841 § 16 (Lov 1867 § 16), for Skolevæsenets Vedkommende af Skolepatronen, der nu vælges af Forstanderskabet blandt dettes Medlemmer, s. Adn. 1841 § 16, Lov 1855 § 2 (Lov 1867 § 16). Regnskabs Form bestemmes af Forstanderskabet eller i fornødent Fald af Amtsraadet, s. Adn. 1841 § 15 (Lov 1867 § 28). Regnskabet revideres af Forstanderskabet, fremlægges derefter til offentligt Eftersyn og decideres af Amtsraadet, s. Adn. 1841 §§ 15, 16, 32 Nr. 8 (Lov 1867 § 28).

Sogneforstanderskabet er ansvarligt for de Kapitaler, Aktiver og andre Eiendomme, der maatte tilhøre Distriktets kommunale Indretninger, s. Adn. 1841 § 16 (Lov 1867 § 29). Extraordinaire Foretagender maae billiges af Amtsraadet, Skoledirektionen eller Ministeriet (Lov 1867 § 26 g-k).

2. Som enkelte Retninger, hvori Forstanderskabets besluttende og bestyrende Myndighed viser sig virksom udenfor den oekonomiske Bestyrelse, kan nævnes:

a) Skolevæsenet. Herved kan bemærkes, at Skolekommunen ikke altid falder sammen med Sognekommunen, idet endel af denne af lokale Hensyn kan være henlagt til Nabokommunens Skole, i hvilket Tilfælde den hører under denne Kommune i Skolesager, s. Lov 1855 § 3 (Lov 1867 § 19). Med Hensyn til Skolevæsenet har Sogneforstanderskabet foruden den ovenomtalte Udgiftsbevilling og Ligning ogsaa forskjellige egentlig administrative Funktioner, s. Adn. 29. Juli 1814 for Landet §§ 9, 10, 13, Lov 8. Marts 1856 §§ 1, 2, 3, mfl. (Lov 1867 § 16), ligesom der ogsaaa tilkommer det en særegen Forslagsret ved Besættelsen af Skolelærerembeder, s. Lov 1856 § 9. I Øvrigt afholdes forskellige, Skolevæsenet vedkommende Udgifter af det for enhver

Amtsraadskreds indrettede Skolefond, hvis Bestyrelse er Forstanderskabet uvedkommende, s. Lov 1856 § 4 ff. [I Forstanderskabet tilkommer Bestyrelsen af Skolesager og navnlig Referatet i Møderne, Udførelsen af Forstanderskabets Beslutninger og Besørgelsen af Brevvexlingen, Præsten, s. Adn. 1841 §§ 12, 14, Lov 1855 § 2 (Lov 1867 § 16)]. Forstanderskabet understøttes af Skolepatronen, s. Adn. 29. Juli 1814 for Landet §§ 56, 70 [Adn. 1841 § 14], Lov 1855 § 2, samt Skoleforstanderen, [Adn. 1841 § 14]. Det kontrolleres af Skoledirektionen, s. Adn. 1814 § 34, Provsten og Biskoppen, s. Adn. 1814 § 42 (Lov 1867 § 16).

b) Fattigvæsenet. Foruden Udgiftsbevillingen og Ligningen har Sogneforstanderskabet hele Administrationen af Fattigvæsenet, s. Regl. 5. Juli 1803 for Landet § 28 ff. [Præsten indtager en lignende Stilling med Hensyn til Fattigsager, som med Hensyn til Skolesager, s. Adn. 1841 §§ 12, 14, Lov 1855 § 2, og har desuden at føre Regnskabet, s. Adn. 1841 § 16 (Lov 1867 § 16)]. Forstanderskabet assisteres af Fattigforstandere, valgte af og blandt dets egne Medlemmer [s. Adn. 1841 § 14], og staaer under Amtsraadets Tilsyn [s. Adn. 1841 § 1].

c) Med Hensyn til alle andre Sognedistriktets Anliggender skal der indrømmes Sogneforstanderskabet al den Medvirkning, som Forholdenes Natur tilsteder, s. Adn. 1841 § 17 (Lov 1867 §§ 15, 26, 31), hvilken Grundsætning nærmere er gennemført ved den senere Lovgivning, der ogsaa har tillagt Sogneforstanderskabet en vis Medvirkning ved forskellige Statsanliggender. Saaledes har Forstanderskabet [i Forening med Politimesteren (Lov 21. Juni 1867 § 13)] Bestyrelsen af Biveiene og har i saa Henseende dels at gjøre Forslag til Amtsraadet om, hvilke Veie der skulle behandles som offentlige Biveie, dels at vedtage Planen for disses Vedligeholdelse, Anlæg og Grundforbedring. Det egentlige Tilsyn med Veivæsenet føres af Politimesteren og Sognefogden; dog har Forstanderskabet ogsaa at føre Tilsyn med Veiarbeidets forsvarlige Udførelse, s. Adn. 1841

§ 17, Fdn. 29. Sept. 1840 § 28 (Lov 21. Juni 1867 §§ 6—13). En mere selvstændig Myndighed tilkommer Forstanderskabet med Hensyn til offentlige Gangstier, s. Lov 4. Juli 1850. Med Hensyn til Frikjørselsvæsenet har Forstanderskabet at optage Lister over de Kjørselspligtige, s. Fdn. 26. Juni 1844 §§ 24, 25, at sørge for, at rigtig Omgang iagttages i Sognet, s. Fdn. 1844 § 25, Adn. 1841 § 17, ligesom det endelig kan forandre den hidtilværende Fordeling af Kjørslerne, dog under Rekurs til Amsraadet og Indenrigsministeriet, s. Fdn. 1844 § 47 (Lov 1867 §§ 17, 26 e). Med Hensyn til Vands Benyttelse og Afledning er der tillagt Forstanderskabet vigtige Funktioner, s. Fdn. 29. Juli 1846 §§ 38, 39, 51, 52, Lov 17. Jan. 1859 §§ 6—8. Ligeledes udøver det en vis Medvirkning med Hensyn til Hesteudredning, s. Lov 16. Marts 1851 § 4 (Lov 26. Mai 1868, Lovs. S. 276).

Som Forretninger af mere statslig Natur kan mærkes Sogneforstanderskabets Funktioner med Hensyn til Rigsdags- og Rigsraadsvalgene, s. Valglov 1849 §§ 8, 14, 19, 39, 40, 44, 53, 57, Valglov 4. Dec. 1864 §§ 4, 8, 9, 12—14 (Valglov 12. Juli 1867 §§ 8, 14—16, 18, 23, 55, 61, 66, 67, 69, 71, 73—75, 93 ff.), dets Medvirkning med Hensyn til Affattelsen af Regulativer for Antagelsen af Retsvidner, s. Fdn. 9. Juni 1847 § 2, jfr. § 5 (Lov 1867 § 49), dets Myndighed til at udnævne Forligsmæglere i Tyendesager, dog med Amsraadets Approbation, s. Lov 10. Mai 1854 § 66, dets Myndighed til at udnævne Afsløningsmænd for Hoveri, Pligtarbejde og Jagtret, s. Lov 4. Juli 1850 § 2 (Lovs. S. 219), Lov s. D. § 2 (S. 225), Lov 25. Marts 1851 §§ 11, 12, samt faste Taxationsmænd til at foretage Jordboniteringer, s. Lov 4. Juli 1850 § 1 (Lovs. S. 239). Fremdeles kan nævnes dets Myndighed til med Justitsministeriets Approbation at fastsætte Sundhedsvedtægter, s. Lov 12. Jan. 1858 § 1 (Lovs. S. 508), 29. Dec. 1862 (S. 831), hvorhos det i overordentlige Tilfælde fungerer som Sundhedskommission, s. Pl. 19. Juli 1848 § 1 [Adn. 13. Aug. 1841 § 18], dets Medvirkning ved Bygnings- og Brandpolitivæsenet, s. Lov 2. Marts 1861 §§ 18, 28—38,

44, 47, 48, jfr. med Hensyn til Brandforsikringsvæsenet Lov 4. Marts 1857 § 13, smh. med Adn. 13. Aug. 1841 § 19, og dets Forpligtelse til ved de til dets Raadighed staaende Midler at søge at forhindre Betleri og Løsgængereri og herved understøtte Sognefogderne i Opfyldelsen af de disse paahvilende Pligter samt til ogsaa i andre Henseender at bidrage til at fremme og opretholde god Politiorde, s. Adn. 1841 § 20 (Lov 1867 § 30).

B. Sogneforstanderskabets raadgivende Myndighed. Der bør gives Forstanderskabet Leilighed til at yttre dets Tanker, naar Noget udenfor det, der umiddelbart hører til de gjældende Loves Overholdelse, skal foretages i Sogne-distriktets Anliggender, s. Adn. 1841 § 18 (Lov 1867 § 31). Dets Betænkning skal derfor indhentes, før der meddeles Nogen Bevilling til at drive Haandværk og Handel, holde Kro eller anlægge Mølle eller Brænderi i Distriktet, en Regel, som imidlertid ved den nyere Lovgivning, hvorefter Adgangen til Næringsdrift i Reglen ikke kan negtes den dertil Kvalificerede, s. navnlig Næringslov 29. Dec. 1857, har tabt den største Del af sin Betydning. Ligeledes bør det høres angaaende Forandringer i Læge- og Jordemoderdistrikterne og om Forholdsregler til Standsningen af smitsomme Sygdomme i Distriktet, s. Adn. 1841 § 18 (Lov 1867 § 31). Af den opstillede Hovedregel om Sogneforstanderskabets raadgivende Myndighed er der ovenfor under A 2 c nævnt forskellige Anvendelser. Særligt kan fremhæves, at Forstanderskabet har Forslagsret med Hensyn til Beskikkelsen af Brandfogder, s. Lov 2. Marts 1861 § 47 (Lovs. S. 249), hvorimod der ikke er tillagt det nogen saadan Ret med Hensyn til Sognefogders Beskikkelse, s. Fdn. 11. Nov. 1791 §§ 1, 2, Skr. 2. Aug. 1849, Lov 4. Marts 1857. I de samme Anliggender, i hvilke Forstanderskabets Betænkning skal indhentes, kan det ogsaa af egen Drift indgive Andragender og Forestillinger, s. Adn. 1841 § 18 (s. herved Lov 1867 § 33).

§ 41. Sogneforstanderskabets Forretningsgang.

Sogneforstanderskabet vælger med absolut Stemme-
 flerhed en Formand hvert Aar, s. Adn. 1841 § 11 (Lov 1867
 § 11). Valgbar i denne Egenskab ere kun Forstanderska-
 bets Medlemmer, og altsaa vil Præsten ikke kunne vælges
 til Formand, medmindre han særligt er valgt til Sognefor-
 stander. Den Valgte er forpligtet til at modtage Valget
 for 3 Aar, s. Adn. 1841 § 11 (Lov 1867 § 11); den særegne
 Forpligtelse til at fungere udover denne Tid, som Adn. § 11
 paalægger Præsten, er bortfalden med hans forandrede
 Stilling, s. Lov 1855 § 2, saa at han nu, forsaavidt han er
 valgt til Medlem, i saa Henseende maa staae lige med de
 øvrige valgte Medlemmer. Formanden har at beramme
 Møderne, lede Forhandlingerne, føre Protokollen, udføre
 Beslutningerne og besørge Brevvexlingen [dog med Und-
 tagelse af Fattig- og Skolesager, i hvilke de sidstnævnte
 tvende Hverv tilfalde Sognepræsten], s. Adn. 1841 § 12 (Lov
 1867 § 12). [En lignende Indskrænkning gjælder med Hen-
 syn til Formandens Forpligtelse til at opbevare Forstander-
 skabets Protokoller og andre Dokumenter, s. Adn. § 12 (Lov
 1867 § 12), og endelig tilkommer Referatet af Fattig- og
 Skolesager i Møderne Præsten, s. Adn. § 14 (Lov 1867 § 16)].
 (S. ogsaa Lov 1867 § 26 d).

Møderne ere ordinaire, 6 Gange aarlig, eller extraordi-
 naire, som finde Sted, naar det findes fornødent af For-
 manden eller begjæres af Halvdelen af Medlemmerne
 [Herredsfogden eller Birkedommeren eller med Hensyn til
 Fattig- og Skolesager af Præsten], s. Adn. 1841 § 21 (Lov
 1867 § 13). [Mødernes Offentlighed beroer paa Forstander-
 skabets egen Bestemmelse efter Stemme flerhed, s. Cirk. 8.
 Apr., Skr. 31. Mai 1848 (Lov 1867 § 13)]. Ingen Beslutning
 kan tages, medmindre idetmindste Halvdelen af Medlem-
 merne [hvorunder efter Lov 1855 § 2 Sognepræsten ikke
 kan medregnes] er tilstede; Afgjørelsen skeer efter Stemme-
 flerhed, s. Adn. 1841 § 13 (Lov 1867 § 14). De mellem

Møderne forefaldende Forretninger maae besørger af Formanden [for Fattig- og Skolevæsenets Vedkommende af Sognepræsten], s. Adn. 1841 § 14 (Lov 1867 § 12).

Amtskommunens Organisation.

§ 42. Kommunens Omfang og Kommunalbestyrelsens Sammensætning.

Amtskommunen falder i Almindelighed sammen med Amtet med Udelukkelse af Kjøbstæderne, s. Adn. 13. Aug. 1841 §§ 1, 32 Nr. 10 (Lov 1867 § 34); dog indbefatter Bornholms Amtskommune ogsaa de derværende Kjøbstæder, s. Reskr. 26. Mai, 10. Nov. 1781, Reskr. 8. Aug., 18. Nov. 1820, Adn. 1841 §§ 24, 26, 30, 22. Marts 1855 § 9, Lov 21. Jan. 1857 (Lovs. S. 13) (Lov 1867 §§ 34, 36). Imidlertid skal der i de enkelte Amter, hvori to ældre Amtsdistrikter, der ere indlemmede i samme, ere vedblevne at beholde deres afsondrede Udgiftsvæsen og saaledes hvert har sit særegne Repartitionsfond, ogsaa være to Amtsraad, s. Adn. 1841 § 25 (Lov 1867 § 34). Forandringer i Amtskommunens Omfang maae uden Tvivl kunne skee ved administrativ Foranstaltning, medmindre der er Tale om en Indlemmelse af Kjøbstæderne, hvilken kun vil kunne skee ved Lov (jfr. Lov 1867 § 49 og Bkg. 31. Juli 1867).

Amtskommunalbestyrelsens Sammensætning var efter Adn. 1841 meget konservativ. Den bestod nemlig af:

1. Visse Statsembedsmænd, nemlig Amtmanden som Formand og en af Kancelliet udvalgt Provst, s. Adn. 1841 § 24.
2. Dernæst indtraadte uden Valg de Lensbesiddere, af hvis Len idetmindste 500 Tdr. Hartkorn var beliggende i Amtet, dog ikke i større Antal end 2, s. Adn. 1841 § 24.
3. Sex valgte Medlemmer, der atter valgtes i to Afdelinger:
 - a) Eierne af de i Amtet værende komplette Sædegaarde valgte 3 Medlemmer, forsaavidt de besade idetmindste Halvdelen af Amtets Hartkorn, i modsat Fald 2, s. Adn. 1841 § 26.

b) De øvrige Medlemmer valgtes middelbart ved Valgmænd, udnævnte af samtlige Sogneforstanderskaber i Amtet, s. Adn. § 26.

Til Valgbarhed i den sidstnævnte Valgklasse udfordredes, at den Paagjældende eiede 4 Tdr. Hartkorn, eller havde 5 Tdr. Hartkorn i Fæste eller 25 Tdr. Hartkorn i Forpagtning, s. Adn. § 27.

Disse Regler ere undergaaede væsentlige Forandringer. Lensbesiddernes Ret til at indtræde i Amsraadet maatte uden Tvivl allerede ansees bortfalden ved Grl. 1849 § 97, men da man i Praxis ikke havde været opmærksom herpaa, blev den udtrykkeligt hævet ved Lov 10. Marts 1852. I Øvrigt er Amsraadenes Sammensætning ved Lov 22. Marts 1855 bleven omordnet efter lignende Principer, som Sogneforstanderskaberne (s. nu Lov 1867 § 35 ff.) Herefter bestaaer Amsraadet af:

1. Amtmanden som Formand, s. Lov 1855 §§ 7, 8 (Lov 1867 § 35).

2. Syv, ni eller elleve valgte Medlemmer, hvis Antal efter Amsraadets Forslag bestemmes af Kongen, s. Lov 1855 § 8, Resol. 10. Nov. 1855 (Lov 1867 § 35). Med Hensyn til disse Medlemmers Valg skjelnes, ligesom med Hensyn til Sogneforstanderskaberne, mellem en større og en mindre Del, dog med den Forskjel, at her den større Del repræsenterer det reformatoriske Element (Lov 1867 § 35).

A. Den større Del vælges paa samme Maade, som efter Adn. 1841 § 26 af samtlige Sogneforstanderskaber i Amtet, saaledes at ethvert af disse af sin egen Midte udkaarer En til at deltage i Valget, s. Lov 1855 § 8, altsaa ved et dobbelt indirekt Valg (Lov 1867 § 35).

B. Den mindre Del vælges af et Antal Mænd, som er lige stort med de af Sogneforstanderskaberne udnævnte Valgmænds Tal, og for hvilke der er foreskrevet følgende nærmere Betingelser, s. Lov 1855 § 8, Skr. 21. Febr. 1856 (Lov 1867 § 35).

a) De maae besidde fast Eiendom, enten som Eiere eller Fæstere eller som Forpagtere eller Leiere ifølge en for den Aarrække, for hvilken Valget gjælder, gyldig tinglæst Kontrakt, s. Lovens § 8, eller endelig som Beneficiarier, s. Cirk. 29. Okt. 1855 (Lov 1867 § 35).

b) De maae opfylde Betingelserne for Valgbarhed til Rigsdagens Folkething, s. Lov 1855 § 8, Grl. 1849 § 36, Valglov 1849 § 7 (Lov 1867 § 35, Valglov 1867 § 7, Grl. 1866 § 31).

c) De maae have havt fast Ophold i Amtsraadsdistriktet i det sidste Aar før Valget, s. Lov 1855 § 8 (Lov 1867 § 35).

d) De maae i det nævnte Aar have udredet den største Afgift til Amtsrepartitionsfondet. Andre Ydelser komme altsaa ikke i Betragtning. Have Flere i det paa-gjældende Aar udredet lige store Afgifter til Amtsrepartitionsfondet, og det er nødvendigt at medtage Nogen for at naae det foreskrevne Antal, medtages de Alle, s. Lov 1855 § 8 (Lov 1867 § 35).

Valgbar er Enhver, der er valgbar til et af Distriktets Sogneforstanderskaber, s. Lovens § 8, jfr. § 3 (Lov 1867 § 35, jfr. § 3), altsaa Enhver, der er valgbar til Rigsdagens Folkething og derhos i et Aar har havt Bopæl i en af de under Amtsraadet hørende Sognekommuner. Valget til Medlem af Amtsraadet udelukker ikke den Valgte fra tillige at være Medlem af vedkommende Sogneforstanderskab, ligesaa lidt som det Omvendte finder Sted; derimod maa den til Amtsraadet Valgte være berettiget til at udtræde af Sogneforstanderskabet, s. Adn. 1841 § 28 (Lov 1867 § 9). Om Valgreglerne paa Bornholm, hvor ogsaa Kjøbstæderne deltage i Valget, s. Lov 1855 § 9 (Lov 1867 § 36). Valgene foregaae paa 6 Aar; Halvdelen afgaaer hvert 3die Aar, saaledes at afvexlende den større og den mindre Del afgaaer, s. Adn. 1841 § 29, jfr. § 6, Lov 1855 § 8 (Lov 1867 § 37). Suppleantvalg finde ikke Sted, s. Lov 1855 § 10 (Lov 1867 § 37). Om nyt Valgs Nødvendighed i Tilfælde af

Vakance, s. Lov 1855 § 10 (Lov 1867 § 42). Valgbestyrelsen bestaaer af Amtmanden og 2 af Amsraadet udnævnte Medlemmer, s. Adn. 1841 § 29 (Lov 1867 § 38). Den har efter en af Amsforvalteren indsendt Fortegnelse over de høist-beskattede Eiendomsbesiddere at affatte Fortegnelsen over de Mænd, som herved blive berettigede til at vælge den mindre Del af Amsraadets Medlemmer, s. Lov 1855 § 11 (Lov 1867 § 38). Om særegne Valgbarhedslisters Nødvendighed, s. Skr. 11. Febr. 1856, 14. Apr. 1858. Skal der samtidig vælges Medlemmer til begge Amsraadets Afdelinger, vælge de af Sogneforstanderskaberne udnævnte Valgmænd først, s. Lov 1855 § 11 (Lov 1867 § 39). Valgretten udøves personlig, og Fremgangsmaaden ved Valget er en lignende, som med Hensyn til Valget af Sogneforstandere, s. Adn. 1841 § 29, Lov 1855 § 13 (Lov 1867 § 39). (S. fremdeles Lov 1867 §§ 40—42).

Ved et særligt af Amsraadet affattet og af Indenrigsministeriet approberet Regulativ kan det bestemmes, at Valget af Raadets Medlemmer skal foregaae paa mere end et Sted, eller at Distriktet ved disse Valg deles i flere Valgkredse, s. Lov 1855 § 12 (Lov 1867 § 43).

§ 43. Amsraadets Funktioner.

Som tidligere berørt ere Amsraadets Funktioner af en dobbelt Beskaffenhed, idet det dels udgjør en Overinstans for Sogneforstanderskabet og paa Statens Vegne fører Tilsyn med dette, dels bestyrer Amtskommunens Anliggender. Endelig er der ogsaa i visse Statsanliggender tillagt Amsraadet en dels besluttende, dels raadgivende Myndighed.

I. Amsraadet kan ikke ganske i Almindelighed betragtes som overordnet Sogneforstanderskabet, men dets Myndighed i saa Henseende er indskrænket til de særligt hjemlede Punkter, s. Kskr. 25. Marts 1843. Imidlertid har Amsraadet et temmelig udstrakt Overtilsyn med Sogneforstanderskaberne, som dels gaaer ud paa at kontrollere

disses Bestyrelse, dels paa at fatte Beslutning i Anledning af de fra Forstanderskaberne fremkomne Forslag eller Erklæringer (s. Lov 1867 §§ 15, 34, 47).

A. Amsraadets Kontrol med Forstanderskabet føres paa forskjellig Maade:

1. Gjennem Indberetninger, som Forstanderskabet skal afgive til Raadet, s. Regl. 5. Juli 1803 for Landet § 34, jfr. Adn. 1841 §§ 9, 15 (Lov 1867 § 24).

2. Ved Afgjørelsen af indkomne Klager over Forstanderskabets Foranstaltninger, s. med Hensyn til Valgene Adn. 1841 §§ 9, 10, 32 Nr. 10 (Lov 1867 § 9), med Hensyn til Anker over Ligningen, s. Adn. § 15 (Lov 1867 §§ 20, 23), s. fremdeles Fdn. 26. Juni 1844 § 47, Lov 4. Juli 1850 § 2 (Lovs. S. 232), Lov s. D. § 3 (S. 235).

3. Ved Amsraadets Myndighed til at revidere og decidere Sognekommunens Regnskaber, samt i fornødent Fald bestemme disses Form, s. Adn. 1841 §§ 15, 16, 32 Nr. 8 (Lov 1867 § 28).

B. Fremdeles har Amsraadet i mange Forhold at approbere de af Sogneforstanderskabet fattede Beslutninger eller selv at tage Beslutning efter Forstanderskabets Forslag eller Erklæring, s. f. Ex. Fdn. 29. Sept. 1841 § 28, 29. Juli 1846 §§ 38, 39, Lov 17. Jan. 1859 § 6 [Fdn. 9. Juni 1847 §§ 2, 5 (Lovs. S. 803) (Lov 1867 § 48)], Pl. s. D. (S. 808), Fdn. 27. Mai 1848 § 1, Lov 4. Juli 1850 § 1 (S. 239), mfl. (Lov 1867 §§ 2, 14, 17, 18, 19, 26, Lov 21. Juni 1867 § 6).

Det Spørgsmaal, om den af Amsraadet i saadanne Tilfælde truffne Bestemmelse kan indankes til Indenrigsministeriet, er i enkelte Tilfælde udtrykkeligt afgjort, snart bekræftende, s. Fdn. 26. Juni 1844 § 47, Reskr. 16. Juli 1846, snart benegtende, s. Fdn. 4. Juni 1845 § 6, Lov 4. Juli 1850 § 2 (Lovs. S. 232), Lov s. D. § 3 (S. 235) (Lov 1867 §§ 9, 20, 23, Lov 21. Juni 1867 §§ 6, 10). I Mangel af saadan udtrykkelig Afgjørelse er Spørgsmaalet tvivlsomt; dog synes det, da Amsraadet udøver det ompurgte Tilsyn med Sogneforstanderskaberne paa Statens Vegne, jfr. Grl. 1849

§ 96 (Gr. 1866 § 91), at maatte besvares bekræftende, hvilket ogsaa er antaget i Praxis, endog mod Amtsraadets Protest, jfr. med Hensyn til Anker over Ligningen, Kskr. 30. Aug., 3. Okt. 1844, Skr. 23. Mai 1849, 2. Okt. 1850, med Hensyn til Regnskabsdecisioner Skr. 5. Febr. 1850, med Hensyn til Valgspørgsmaal Skr. 10. Jan. 1852*).

II. Som Repræsentant for Amtskommunen har Amtsraadet i Almindelighed besluttende Myndighed. Denne viser sig dels i Administrationen af Amtets kommunale Anliggender overhovedet, dels særligt i Forvaltningen af Amtets Pengevæsen (Lov 1867 § 48).

A. I førstnævnte Henseende kan udhæves, at Amtsraadet enten alene eller i Forening med særligt sagkyndige Autoriteter, dog i Almindelighed under Indenrigsministeriets Overtilsyn, tager forskellige Beslutninger med Hensyn til Amtets Veivæsen, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 10, Fdn. 29. Sept. 1841 §§ 21, 26, 29 (Lov 21. Juni 1867 §§ 2, 3, 4, 10, 11, 12), dets Vandledningsvæsen, s. Fdn. 29. Juli 1846 §§ 5, 6, 8, 23, 26, 33, Lov 16. Marts 1851 (Lovs. S. 116), 17. Jan. 1859 §§ 1, 4, Amtets Frikjørselsvæsen, s. Fdn. 26. Juni 1844 §§ 4, 11, 12, 14, Hesteudredningsvæsenet, s. Lov 16. Marts 1851 § 4 (Lovs. S. 105) (Lov 26. Mai 1868, S. 276). Fremdeles medvirker det ved Ordningen af Sandflugtsvæsenet, s. Lov 26. Marts 1852 § 6 (Lovs. S. 550), jfr. Lov 4. Marts 1857 (S. 116) og 29. Dec. s. A. (S. 386) (Lov 29. Marts 1867 (S. 90), ved Fastsættelsen af Sognefogdernes Lønningsregulativ, s. Lov 4. Marts 1857 (Lovs. S. 36), mfl.

B. Fremdeles har Amtsraadet at bestyre Amtets forskellige kommunale Kasser.

1. Amtsrepartitionsfondet. Tidligere var det med Hensyn til forskellige Udgifter Reglen, at de udrededes forskudsvis af den kongelige Kasse og derefter ved Aarets Udgang fordeltes paa de paagældende Amters eller Stifters

*) Randbemærkning af Forf. • Af Lov 6. Juli 1867 § 48 in fine kan intet Modargument udledes. •

Hartkorn og Kjøbstæder. For at befrie den kongelige Kasse fra dette Forskud og lette Yderne Oversigten over, hvad de havde at yde, blev der ved Fdn. 31. Dec. 1819 oprettet et Amtsrepartitionsfond for hvert Amt, af hvilket da de ommeldte Udgifter skulde afholdes. Til dette Fond skulde der da aarlig udskrives en vis Afgift, som ikke maatte overstige 64 Sk. pr. Tde. Hartkorn, medmindre Rentekammeret gav sit Samtykke dertil. Imidlertid vedbleve endnu adskillige Udgifter at lignes paa hele Stiftets Hartkorn og Kjøbstæder, saaledes at den paa det enkelte Amts Hartkorn faldende Andel af Amtsrepartitionsfondet udbetaltes til Stiftamtmanden, men ved Fdn. 8. Jan. 1830 afskaffedes disse Stiftsligninger, saaledes at Repartitionen fremtidig kun skulde finde Sted paa Amtets Hartkorn og Kjøbstæder.

Af Amtsrepartitionsfondet udredes:

a) Delinkventomkostninger. Disse afholdtes tidligere af den kongelige Sigt- og Sagefaldskasse, men bæres nu af Repartitionsfondet mod et aarligt Tilskud af Statskassen, hvorhos der i overordentlige Tilfælde er givet Udsigt til Understøttelse ved en extraordinair Ligning paa Landdistrikterne og Kjøbstæderne, s. Fdn. 15. Sept. 1832 § 3.

b) Medicinal- og Jordemoderomkostninger, hvilke dog for en Del ere gaaede ind under Ligningsskatten og for en Del afholdes af mindre Distrikter, s. Fdn. 15. Sept. 1832 § 2, Lov 8. Marts 1856 (Lovs. S. 559), 20. Juni 1850 § 1 e (S. 180) (Lov 1867 § 49).

c) Udgifter til Amtets Veivæsen, navnlig til Amtets mindre Landeveie, s. Fdn. 29. Sept. 1841 §§ 25, 28, hvorhos der tillige ydes et Bidrag til Hovedlandeveiene i det Hele taget og til de i Amtet anlagte Hovedlandeveie, s. Fdn. § 18. (S. Lov 21. Juni 1867 §§ 3, 4, 5, 10, 11, 15).

d) Udgifter til Amtsreiser, s. Fdn. 26. Juni 1844 § 13.

e) Udgifter til Amtets Vandledningsvæsen, navnlig i Anledning af de større Vandløb, s. Fdn. 29. Juli 1846 §§ 25, 27, Lov 16. Marts 1851 § 5, Lov 17. Jan. 1859 § 1.

f) Forskjellige andre Udgifter af mere blandet Karakter, saasom Godtgjørelse til det Fattigdistrikt, der maa overtage Forsørgelsen af en Trængende, hvis Forsørgelsessted ikke kan udfindes, s. Fdn. 28. Dec. 1827 § 2, Bidrag til Omkostningerne ved Sandflugtens Dæmpning, s. Lov 26. Marts 1852 § 2 (Lovs. S. 550), Lov 4. Marts 1857 (S. 116), Lov 29. Dec. s. A. (S. 386) (Lov 29. Marts 1867, S. 90), Forligsudgifter, s. Lov 4. Marts 1857 § 9 (S. 34), Udgifter til Sognefogdernes Lønning, s. Lov 4. Marts 1857 (S. 36), Bidrag til Skolefondet, s. Lov 8. Marts 1856 § 7 c, Udgifter i Anledning af Amtsraadets Virksomhed, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 34 (Lov 1867 § 46), mfl. (Lov 1867 § 48).

Det omhandlede Fond, der i Øvrigt ikke opsamler egentlige Beholdninger, s. Pl. 31. Dec. 1819 §§ 2, 3, 4, bestyres af Amtsraadet, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 32 Nr. 1 (Lov 1867 §§ 48, 51, 53). Navnlig har Amtsraadet at bestemme den aarlige Lignings Størrelse, i hvilken Henseende det ikke er bundet ved det i Pl. 31. Dec. 1819 fastsatte Maximum af 64 Sk. pr. Tde. Hartkorn; dog skal der ved dettes Overskridelse gjøres Indberetning til Ministeriet, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 1 (Lov 1867 §§ 48, 50, 53). Forsaavidt Fondet maatte være i Besiddelse af Kapitaler, har det at sørge for disses Sikkerhed og Frugtbargjørelse, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 4 (Lov 1867 §§ 48, 51, 53). Amtsraadet tager fremdeles Beslutning om Anvendelsen af Fondet (Lov 1867 §§ 51, 52), dog er det i saa Henseende bundet ved Anordningerne og maa derfor indhente høiere Approbation, forsaavidt der er Spørgsmaal om en ikke ved de almindelige Lovregler hjemlet Anvendelse eller anden finantsiel Disposition, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 1 (Lov 1867 §§ 48, 51, 52, 55). Fondets Regnskab gennemgaaes af Amtsraadet og decideres af Indenrigsministeriet (s. Lov 1867 §§ 54, 55). Indtægternes Oppebørsel skeer af Amtsforvalteren (Lov 1867 § 52). Anvisninger paa Fondet kunne i alle Tilfælde, som ikke taale Udsættelse, indtil Raadet atter samles, gives af Amtmanden, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 1 (Lov 1867 § 52).

2. Amsraadet har at bestyre Amtsfattiggassen, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 2 og 4 (Lov 1867 §§ 48, 51, 53). Denne Kasses Indtægter bestaae navnlig i de i kriminelle Sager faldende Bøder (Strl. 1866 § 30), samt i et aarligt Bidrag fra Sogneforstanderskaberne, s. Regl. 5. Juli 1803 for Landet § 47, Pl. 9. Jan. 1845. Dens Udgifter ere ved Pl. 28. Dec. 1827 betydeligt indskrænkede og bestaae nu navnlig i Understøttelser til Sognets Fattigkasse i overordentlige Tilfælde, samt i Omkostningerne ved Fattiges og Betleres Transport, s. Regl. 5. Juli 1803 § 49 (Lov 14. Marts 1867, Lovs. S. 67). Amsraadet har at bestemme de Understøttelser, som skulle ydes af den nævnte Kasse, samt at gennemgaae det af Amtsforvalteren aflagte Regnskab (Lov 1867 §§ 54, 55), hvorhos det drager Omsorg for Kapitalernes Sikkerhed og Frugtbjergjørelse, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 2, 4 (Lov 1867 § 48).

Af begge de nævnte Fonds aarlige Regnskaber skal Amsraadet offentliggjøre en Extrakt, samt en Oversigt over deres Status, s. Adn. 1841 § 32 Nr. 5 (Lov 1867 § 54). Tidligere havde Amsraadet ogsaa Bestyrelsen af Skolelærerhjelpekasserne, s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 3, men disse ere nu inddragne under Skolefondet og bestyres af Amtsskole-direktionen og Skoleraadet, s. Lov 8. Marts 1856 §§ 6, 7 (Lovs. S. 539).

Endelig kan det bemærkes, at der i enhver Jurisdiktion er en egen Politikasse, hvilken de i Politisager idømte Bøder tilfalde, og som anvendes til Belønninger for nidkjære Sognefogder og Politibetjente efter Samtykke af Overøvrigheden, som tillige gennemgaaer og deciderer Regnskabet, s. Pl. 19. Febr. 1819; men denne Kasses Bestyrelse vedkommer ikke Amsraadet.

III. Amsraadet har endelig en dels besluttende dels raadgivende Medvirkning i visse Statsanliggender, samt i Anliggender, der vedrøre større Dele af Amtskommunen. I førstnævnte Henseende kan bemærkes, at Amsraadet udnævner Forligsmæglere, s. Lov 4. Marts 1857 § 3 (Lovs. S. 34),

og delegerer Medlemmer til Valgbestyrelsen for Rigsdagens Landsting, s. Valglov 1849 § 52 (Valglov 1867 § 52), samt til Landmilicesessionerne, s. Lov 2. Marts 1861 § 9 (Lovs. S. 229) (Lov 6. Marts 1869 § 9), osv., ligesom ogsaa adskillige Anliggender, der i og for sig nærmest maae betragtes som Statsanliggender, falde ind under Amtsraadets Omraade paa Grund af, at de dermed forbundne Udgifter i det Hele eller tildels bæres af Amtskommunen, jfr. ovenfor. Endelig udøver Amtsraadet det samme overdragne Tilsyn med Sogneforstanderskaberne nærmest paa Statens Vegne.

Med Hensyn til Amtsraadets raadgivende Myndighed er det foreskrevet, at dets Betænkning skal indhentes, naar overordentlige Foranstaltninger skulle iværksættes, der ville medføre Udgifter, om ikke for hele Amtet, saa dog for flere til Amtet hørende Sognedistrikter, saasom over Arbeids- og Sygehuse for flere deslige Distrikter og over nye Thing- og Arresthuses Opførelse for en Landjurisdiktion eller for en saadan i Forening med en anden Land- eller Kjøbstad-jurisdiktion, s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 6 (Lov 1867 § 49). Ligeledes indhentes Amtsraadets Erklæring over Ansøgninger fra Herredsfogder eller Birkedommere om Tilladelse til at boe udenfor deres Jurisdiktion, [s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 7]. Fremdeles skal Raadets Betænkning indhentes over enhver Gjenstand, der, om den end ikke kan henføres under de ovennævnte, dog paa en noget betydende Maade vil gribe ind i Amtets Oekonomi, samt over andre Amters Anliggender, ved hvis Bedømmelse Amtsraadets Indsigt og Erfaring kan være af Vigtighed [s. Fdn. 1841 § 32 in fine, Fdn. 29. Sept. 1841 §§ 4—6 (Lov 21. Juni 1867)]. Med Hensyn til de Amtet vedkommende Anliggender, hvori Raadets Betænkning skal indhentes, maa dette ogsaa af egen Drift kunne indgive Andragender.

§ 44. Amtsraadets Forretningsgang.

Amtsraadets ordinaire Møder finde Sted 4 Gange aarlig, men desuden kan det sammenkaldes til andre Tider af

Amtmanden, der altid skal efterkomme en herpaa rettet Begjæring af Halvdelen af Raadets Medlemmer, s. Fdn. 1841 § 31 (Lov 1867 § 44), Amtmanden er Formand, s. Fdn. 1841 § 24, Lov 22. Marts 1855 § 8 (Lov 1867 § 35), og har foreløbig at tage de Bestemmelser, som ikke taale Udsættelse, s. Fdn. 1841 §§ 15, 32 Nr. 1, 33 (Lov 1867 § 45). Ingen Beslutning kan tages, medmindre i det Mindste Halvdelen af Raadets Medlemmer ere tilstede; Afgjørelsen skeer efter Stemmeferhed [ved Stemmelighed er Formandens Stemme afgjørende, s. Fdn. 1841 § 31, jfr. § 13 (Lov 1867 § 45). Forhandlingernes Offentlighed beroer paa Amtsraadets egen Bestemmelse efter Stemmeferhed, s. Cirk. 8. Apr., Skr. 31. Mai 1848 (Lov 1867 § 45, s. fremdeles Lov 1867 §§ 45, 54)].

§ 45. Grændserne for Amtsraadets Myndighed.

Amtsraadet indtager i det Hele en temmelig selvstændig Stilling og navnlig tager det paa egen Haand uden højere Approbation Bestemmelse om Anvendelsen af Amtskommunens Midler, s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 1, 2 (Lov 1867 § 48). Ligesom imidlertid dets Myndighed er begrændset til de ved Anordningen hjemlede Beføielser, s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 1, 2, Kskr. 25. Marts 1843 (Lov 1867 § 48), saaledes er det ogsaa i Overensstemmelse med Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) i flere Henseender undergivet Statens Tilsyn og Kontrol. I saa Henseende kan fremhæves:

1. At Regnskaberne over de kommunale Kasser revideres og decideres af Indenrigsministeriet, s. Fdn. 1841 § 32 Nr. 1, 2 (s. Lov 1867 §§ 54, 55).

2. At Regeringens Approbation udfordres i Tilfælde af extraordinaire Foranstaltninger (Lov 1867 §§ 43, 53).

3. At Amtsraadets Beslutninger i Almindelighed kunne paaankes til Ministeriet (Lov 1867 §§ 40, 41).

4. At Amtmanden, naar han maatte finde, at en af Amtsraadet tagen Beslutning ei er lovmedholdelig, er berettiget til at suspendere samme og indstille Sagen til Af-

gjørelse ved Ministeriets eller Kongens Resolution, s. Fdn. 1841 § 33 (Lov 1867 § 51, jfr. ogsaa § 55).

Femte Kapitel. Bilandenes og Koloniernes Kommunalforfatning.

§ 46.

1. Island. I Reikjavig bestyres Byens Kommunalanliggender af en Byfoged og 6 valgte Repræsentanter, s. Fdn. 27. Nov. 1846 (Lovsamlingen for 1847 S. 937). En lignende Regel gjælder med Hensyn til den ved Fdn. 29. Aug. 1862 oprettede Kjøbstad Akureyri, som dog kun har 5 Repræsentanter (Fdn. 26. Jan. 1866 angaaende Handelsstedet Isefjords Oprettelse til Kjøbstad). Overbestyrelsen tilkommer Amtmanden og Justitsministeriet, s. Bkg. 31. Okt. 1855 § 2. Paa Landet haves ingen egentlig kommunal Forfatning; kun med Hensyn til Fattigvæsenet er en Ordning foretaget ved Regl. 8. Jan. 1834, hvorefter hver Rep udgjør et Fattigdistrikt, hvor Fattigvæsenet bestyres af Repstyreren (Sognefogden) og Præsten under Tilsyn af Sysselmanden og Amtmanden, s. Regl. 1834 §§ 1—3. Paa enkelte Steder har Befolkningen faaet dels en vis Indflydelse paa Repstyrerens Valg, dels en vis Medvirkning ved Ligningen af Udgifterne, idet denne foretages af Repstyreren i Forening med et Par af ham tiltagne bosiddende Mænd. I Øvrigt bestyres de kommunale Anliggender væsentlig af Repstyreren. I 1855 forelagdes der Althinget et Udkast til en Kommunallov, hvorefter hver Rep skulde bestyres af et Repforstanderskab, hvert Amt af et Amtsraad, men dette Udkast er ikke blevet til Lov, s. Bkg. 27. Mai 1857 I in fine, 1. Juni 1861 II 4, hvor dog Forelæggelsen af et nyt Udkast er stillet i Udsigt.

2. Færøerne. Det overordnede Kommunalvæsen er her ordnet ved Lov 15. Apr. 1854, jfr. Lov 26. Marts 1852, idet det bestyres af Lagthinget, der indtager en lignende Stilling, som Amtsraadene her, s. Lovens § 12, Lov 22.

Marts 1855 §§ 5, 6, 12, 13, 18, 58, ligesom der ogsaa er til-
lagt Amtmanden en lignende Myndighed ligeoverfor Lag-
thinget, som ligeoverfor de danske Amtsraad, s. Lovens
§§ 13, 14. Lagthinget bestaaer af Amtmanden som For-
mand, Provsten og 18 paa 4 Aar valgte Medlemmer. Disse
vælges efter omtrent lignende Regler, som Medlemmerne
af Rigsdagens Folkething; dog er der foreskrevet en Valg-
retscensus af en Eiendomsbesiddelse af en vis Værdi, og
derhos skal Halvdelen af Lagthingsmændene for hvert
Præstegjæld vælges blandt de Valgbare, som have fast
Bopæl i Præstegjældet og i det sidste Aar have svaret 2
Rdlr. i direkte Skat til Staten eller Kommunen, hvorhos
der, forsaavidt de saaledes Valgbare ikke udgjøre 2 pCt.
af Befolkningen, medtages de derefter høist Beskattede, s.
Lovens §§ 1—3, 9. Det samles ordinairt hvert Aar i Thors-
havn, extraordinairt ifølge Sammenkaldelse af Amtmanden.
Forhandlingerne ere offentlige og Thinget vedtager selv sin
Forretningsorden, s. Lovens § 10. Ved Siden af Lagthingets
kommunale Funktioner indtager det tillige en politisk Stil-
ling som raadgivende Forsamling, men herom henvises til
Forfatningsretten.

Det lavere Kommunalvæsen har ikke faaet nogen al-
mindelig Organisation, hvorimod særegne Bestemmelser ere
trufne med Hensyn til Skole- og Fattigvæsenet (Lov 16.
Febr. 1866 Lovs. S. 207). Hvad Skolevæsenet angaaer, til-
kommer Overbestyrelsen Skoledirektionen, bestaaende af
Amtmanden, Provsten og en af Lagthinget valgt Lagthings-
mand, s. Lov 1. Marts 1854 § 30. Den lokale Bestyrelse til-
kommer i Thorshavn en Skolekommission, bestaaende af
Præsten, Realskolens Forstander og 3 af Lagthinget valgte
Indvaanere, s. Lovens § 25 (Lov 16. Febr. 1866 §§ 1, 14), paa
Landet en Undervisningskommission, bestaaende af Præsten
og 1, 2 à 3 Mænd, valgte af Husfædrene i hver Bygd, s.
Lovens § 36. Med Hensyn til Fattigvæsenet udgjør hvert
Præstegjæld et Fattigdistrikt, som paa Landet bestyres af
et Forstanderskab, bestaaende af Præsten, Sysselmanden og

et Medlem af hvert Kirkesogn, som vælges af Alle, der ikke have nydt urefunderet Fattigunderstøttelse, i Thorshavn af Præsten, Landfogden og 3 paa samme Maade valgte Medlemmer, s. Lov 22. Marts 1855 §§ 1, 2 (Lovs. S. 58) (Lov 16. Febr. 1866 § 14). Overbestyrelsen tilkommer Amtmanden og Lagthinget, s. Lovens §§ 5, 6, 12, 13, 18.

3. For Grønland er der ved de foreløbige Bestemmelser af 7. Mai 1862 og 1. Mai 1863 oprettet særegne kommunale Kasser, samt Koloni- og Distriktsforstanderskaber, de første væsentlig bestaaende af Embedsmænd, de sidste valgte paa 3 Aar af Familieoverhovederne i Distriktet under Kateketens Ledelse. Koloniforstanderskabet er tillige i Besiddelse af en udstrakt Jurisdiktionsmyndighed, ved hvis Udøvelse der tages særligt Hensyn til de grønlandske Retsbegreber.

4. I Vestindien, hvor de kommunale Anliggender efter Adn. 9. Mai 1855 bestyredes af et Borgerraad for hver af de tre Øer under Overøvrighedens Tilsyn og Overbestyrelse, er Forholdet nu omordnet ved Kolonialloven 27. Nov. 1863. Herefter udgjør enhver af de to Overøvrighedskredse, s. Lovens § 10, en egen Kommune, og for hver af disse oprettes et Kolonialraad, der dels udøver en Medvirkning ved Lovgivningen, dels deltager i Bestyrelsen af Kommunens oekonomiske Anliggender, s. Lovens § 13. Kolonialraadene bestaae dels af kongevalgte, dels af folkevalgte Medlemmer, s. Lovens § 14. Med Hensyn til de sidste er der foreskrevet en Valgrets- og Valgbarhedscensus, s. Lovens §§ 18, 19. Ingen Kommunens oekonomiske Anliggender vedrørende Foranstaltning kan af Gouverneuren eller Overøvrigheden træffes, eller nogen Udgift af Kolonialkassen anvises uden Kolonialraadets Samtykke dertil enten gennem Bevillinger i Anledning af det aarlige Budget eller Tillægsbevilling, medmindre Foranstaltningen eller Udgiften er hjemlet ved bestaaende Love, Anordninger, kongelige Resolutioner eller andre Regler, der kun ad Lovgivningsveien kunne forandres, eller Omstændighederne gjøre øieblikkelig Handlen nød-

vendig, i hvilket sidste Tilfælde dog Tillægsbevilling skal erhverves, s. Lovens § 60. Til Raadighedsudøvelser over Kommunens Kapitalformuer og Optagelse af Laan udkræves Kolonialraadets Samtykke, og mere indgribende Dispositioner udfordre Gouverneurens eller efter Omstændighederne Ministerens Samtykke, s. Lovens § 61. Negter et Kolonialraad en Udgift, som det maa ansees for dets Pligt i Forhold til Staten eller Kommunen at bevilge, kan Gouverneuren nedlægge Indsigelse, og hvis denne ikke tages til Følge, gennem Ministeren andrage Sagen for Kongen, som da afgjør Sagen, hvorhos indtil denne Afgjørelse de sædvanlige Regler eller det tidligere Budgets Bestemmelser blive at følge, s. Lovens § 62. Om Regnskaberne, s. Lovens § 66, smh. med Adn. 9. Mai 1855 § 22. Om Kolonialraadets øvrige Kontrol med Bestyrelsen af Kommunens oekonomiske Anliggender, s. Lov 1863 §§ 63, 64. [Overbestyrelsen tilkommer Finantsministeriet, s. Bkg. 26. Juli, 2. Aug. 1858 (Bkg. 27. Marts 1865)].

Anden Afdeling. Forvaltningen af de enkelte Bestyrelsesgrene.

Første Afsnit. Undervisningsvæsenet.

§ 47. Indledende Bemærkninger.

Da Borgernes Oplysning i høi Grad interesserer det Offentlige, drager Staten paa forskjellig Maade Omsorg for at fremme denne. I saa Henseende kan skjelnes mellem Statens Omsorg for Borgernes Dannelse i Almindelighed, Almue- og Borgerskolevæsenet, den specielle Fagdannelse og den egentlig lærde Dannelse, hvilken sidste fremmes gennem de lærde Skoler og Universitetet. Det omhandlede Formaal kan fremmes dels ved Organisation af særegne Undervisningsanstalter, dels ved paa anden Maade at give den Enkelte eller Almenheden Adgang til Uddannelse, saasom gennem videnskabelige og Kunstsamlinger, ved Reiseunderstøttelser, osv. Medens tidligere Kirken havde den overveiende Indflydelse paa Undervisningsvæsenet, er det nu Staten, der har overtaget dettes Bestyrelse, dog saaledes, at Kirken endnu udøver en Medvirkning med Hensyn til Almueundervisningen, og at desuden Kommunen har en betydelig Indflydelse paa Skolevæsenets lokale Ordning. Den øverste Ledelse af Undervisningsvæsenet tilkommer Kirke- og Undervisningsministeriet.

Første Kapitel. Almue- og Borgerskolevæsenet.

§ 48. Historisk Oversigt.

Efter Chr. V. Lov, hvis Bestemmelser i det Væsentlige stemmede med den ved Reformationen indførte Ordning, var Tilsynet med saavel den lærde, som Almueundervisningen væsentlig overdraget Geistligheden, s. Lov 2. 6, 2. 18, 2. 15. 2, 2. 16. 1, 4, 7, 2. 17. 10, 11. Hovedvægten lagdes paa den lærde Undervisning, idet der i næsten alle Kjøbstæder var latinske Skoler, s. 2. 18. 1, der dels gik ud paa at forberede til Universitetet, dels paa at udbrede klassisk Danelse i andre Livsstillinger, s. 2. 18. 7. For Almueundervisningen i Kjøbstæderne droges der ved offentlig Foranstaltning Omsorg ved Indrettelsen af Skrive- og Regneskoler, s. 2. 18. 14, hvorimod private Skoler, de saakaldte Pugeskoler, vare forbudne, s. 2. 18. 13. Paa Landet var Undervisningen meget tarvelig, idet den her indskrænkede sig til Religionsundervisning (Børnelærdommen), som meddeltes af Degnen en Gang ugentlig under Tilsyn af Præsten og de høiere geistlige Embedsmænd, s. 2. 6. 1, jfr. 2, 2. 15. 2.

En Reform i dette Forhold skete først paa de kongelige Godser, s. Instr. 28. Marts 1721 og derefter for hele Landet ved Fdn. 23. Jan. 1739, hvis Bestemmelser imidlertid ikke bleve tilstrækkeligt gennemførte. Væsentligere Fremskridt skete ved det provisoriske Regl. 10. Okt. 1806 og navnlig ved de vigtige Skoleanordninger 29. Juli 1814, som for Københavns Vedkommende afløstes af Fdn. 20. Marts 1844. Paa dette Grundlag har Skolevæsenet udviklet sig, idet dog Staten har udvist stor Virksomhed for dets yderligere Fremme, dels ved Foranstaltninger, sigtende til at forbedre Skolelærernes Kaar, s. Pl. 22. Mai 1839, 22. Marts 1843, Lov 29. April 1850, 8. Marts 1856, dels ved Undervisningens Udvidelse, s. Cirk. 10. og 14. Febr. 1838, Bkg. 21. Mai 1839, Cirk. 3. Mai 1848, Lov 8. Marts 1856. Endelig kan mærkes den vigtige Lov 2. Mai 1855, jfr. Lov 30. Sept. 1864 (s. Bemdeles Lov 29. Marts 1867).

§ 49. Almindelige Grundsætninger for Almueskolevæsenets Ordning.

1. Skolevæsenet er vel nærmest et Statsanliggende, idet det er Staten, der gennem Lovgivningen foreskriver Reglerne for dets Organisation og gennem Administrationen fører Tilsyn med disse Reglers Overholdelse, men det staaer dog endnu i nær Forbindelse, dels med Folkekirken, dels med Kommunen. Dets Forbindelse med Kirken er dels indvortes, reel, dels udvortes, personel. I førstnævnte Henseende kan bemærkes, at den lutherske Religion er en af de vigtigste Undervisningsgjenstande i Almueskolen, medens de fra Folkekirken afvigende Trossamfund selv maa sørge for deres Medlemmers Børns Undervisning i Religion, s. Adn. 29. Juli 1814 for Kjøbstaden § 29, jfr. § 26, for Landet § 22, jfr. § 19, Fdn. 20. Marts 1844 § 6, Lov 13. April 1851 § 11, 2. Mai 1855 § 1, 29. Dec. 1857 § 1 (Lovs. S. 455), 30. Sept. 1864 § 1, hvorfor der ogsaa tilkommer Kirken en Medvirkning ved Spørgsmaalet om Autorisationen af religiøse Lærebøger, s. Bkg. 3. Okt. 1856. Den nære Forbindelse mellem Konfirmationen og Udskrivningen af Skolen, der tidligere bestod efter Adn. 29. Juli 1814 for Kjøbstaden § 32, for Landet § 25, er betydeligt løst ved Lov 2. Mai 1855 §§ 3, 4, jfr. Lov 13. April 1851 § 11.

Den udvortes eller personelle Forbindelse viser sig deri, at Kirkens Embedsmænd tillige ere Skoleembedsmænd eller dog føre Tilsyn med Skolevæsenets Bestyrelse. Saaledes er Kirkesangerens Post paa Landet og i Kjøbstæderne stedse forbunden med Skolelærerens, s. Adn. 29. Juli 1814 for Kjøbstæderne § 52, for Landet § 61, Lov 8. Marts 1856 § 15. Den ordinerede Kateket er tillige Førstelærer ved Borgerskolen i Kjøbstæderne, s. Adn. 1814, for Kjøbstæderne § 10, jfr. dog nu Lov 8. Marts 1856 § 14. Præsten er for Skolesagers Vedkommende Medlem [af Sogneforstanderskabet paa Landet (Lov 6. Juli 1867 § 16), og] af Skolekommissionen i Kjøbstæderne og i Kjøbenhavn, s. Adn. 13. Aug. 1841 §§ 2, 12, 14, Lov 22. Marts 1855 § 2, Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 6, Lov

29. Dec. 1857 § 2 (Lovs. S. 455) (Lov 26. Mai 1868 § 14, S. 294). Provsten er Medlem af Skoledirektionen og Amtsskole-direktionen, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 5, for Landet § 34, Lov 8. Marts 1856 § 6, 29. Dec. 1857 § 1. Biskoppen fører ved sine Visitatser et nøie Tilsyn med Skolevæsenets Tilstand, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 12, for Landet § 42, og har en væsentlig Andel i Kaldsretten til Skolelærerembeder, s. Skr. 19. Jan. 1850, Lov 8. Marts 1856 § 9, og endelig er Overbestyrelsen af Skolevæsenet samlet under det samme Ministerium, som har Overbestyrelsen af Kirkevæsenet.

Fremdeles staaer Skolevæsenet i nær Forbindelse med Kommunen, idet denne har en væsentlig Indflydelse paa Skolevæsenets lokale Bestyrelse, jfr. ovenfor om Kommunalvæsenet, og bærer de dermed forbundne Udgifter, hvorfor Skolevæsenet ogsaa jevnlig betragtes som et kommunalt Anliggende.

2. Den danske Lovgivning hjemler Skoletvang, idet Forældrene ere forpligtede til at drage Omsorg for, at Børnene erhverve et vist Minimum af Kundskaber. De ere derfor, forsaavidt de ikke paa anden Maade sørge for Børnenes fyldestgørende Undervisning, hvorefter, forpligtede til at lade dem besøge den offentlige Skole og navnlig Almueskolen, hvilken Forpligtelse ogsaa med en Modifikation af Hensyn til Religionsbekjendelsen paa-hviler Medlemmerne af de fra Folkekirken afvigende Trossamfund, s. Lov 13. April 1851 § 11, Kskr. 11. Jan. 1817. Forpligtelsen til Skolegang indtræder med det fyldte 7de Aar, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 14, for Landet § 7, Adn. 20. Marts 1844 § 45, jfr. Lov 8. Marts 1856 § 1, og vedvarer, indtil de fornødne Kundskaber ere erhvervede; dog kan Barnet ikke udskrives, før det har fyldt sit 13de Aar, og det skal udskrives, naar det har fyldt sit 15de Aar, s. Lov 2. Mai 1855 §§ 3, 4, ved hvilken de tidligere Bestemmelser, hvorefter Barnet ikke fuldstændigt kunde udskrives af Skolen, før det var konfirmeret, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 32, for Landet § 25, Adn. 1844 § 46, jfr. Lov 13. Apr. 1851

§ 11, ere forandrede. Overholdelsen af den omhandlede Forpligtelse, der ikke blot gaaer ud paa Barnets Optagelse i Skolen, men tillige paa stadigt Skolebesøg, forsaavidt ikke lovligt Forfald eller Fritagelse hjemler Udeblivelsen, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne §§ 24, 33, jfr. §§ 20, 21, 22, for Landet §§ 17, 26, jfr. §§ 12, 14, 15, Adn. 1844 § 33, jfr. § 31, Lov 2. Mai 1855 § 2, sikkert ved Mulkter, der af Skolebestyrelsen paalægges Forældrene, s. Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 24, for Landet § 17, Adn. 1844 § 33, og i fornødent Fald ved anden Tvang, navnlig Fratagelse af Børnene, s. 3. 18. 7, Adn. 1844 § 34.

Forpligtelsen til at besøge den offentlige Skole bortfalder for de Børn, hvis Forældre eller Værger erklære selv at ville sørge for deres Undervisning, uden at særegne Betingelser med Hensyn til Lærerne ere fornødne, s. Lov 2. Mai 1855 § 1, Lov 29. Dec. 1857 § 4 (Lovs. S. 455), smh. med Adn. 1814 for Kjøbstæderne § 25, for Landet § 18, Adn. 1844 § 47. Kontrollen føres derved, at Børnene ere pligtige at møde ved hver ordentlig Examen i Distriktets offentlige Skole til Overhøring, og Fritagelsen for Skolegang er betinget af, at Børnene ved disse Prøver af Skolekommissionen skjønnes at besidde samme Grad af Kundskab og Færdighed i de foreskrevne Undervisningsgjenstande, som Børn af samme Alder i Gjennemsnit opnaae i Skolen, s. Lov 2. Mai 1855 § 1, Lov 29. Dec. 1857 § 4, jfr. Lov 13. Apr. 1851 § 11. Med Hensyn til Religionskundskab fritages Børnene for Overhøring, naar de fremlægge en Attest om tilstrækkelig Kundskab i saa Henseende fra en ved Folkekirken ansat Sognepræst eller residerende Kapellan eller en Præst ved et anerkjendt Trossamfund, s. Lov 30. Sept. 1864 § 1. Forsaavidt Børnene undervises i en privat Skole udenfor Kjøbenhavn, kan Examinationen under visse nærmere Betingelser foretages i Skolen selv og af dennes Lærer, s. Lov 30. Sept. 1864 § 2.

3. I nær Forbindelse med Bestemmelserne om Skoletvangen staaer det Spørgsmaal, om de Forældre, som ville

lade sig nøie med det Minimum af Undervisning, som Lovgivningen fordrer, og som meddeles i Almueskolen, skulle erholde dette gratis, s. Grl. 1849 § 90 (Grl. 1866 § 85), Cirk. 10. Febr. 1838. Tidligere meddeltes Undervisningen gratis for Alle, men ligesom en grundlovmæssig Fritagelse kun tilkommer dem, der ikke have Evne til at betale, s. Grl. 1849 § 90 (Grl. 1866 § 85), saaledes kan nu udenfor Kjøbenhavn Skoleraadet paa Forslag af Borgerrepræsentationen eller Sogneforstanderskabet fastsætte et lavt Beløb af Skolepenge, s. Lov 8. Marts 1856 § 11. I Kjøbenhavn skjælnes mellem Betalingsskoler og Friskoler, i hvilke sidste kun de Børn optages, hvis Forældre erklære sig for saa trængende, at de ikke kunne erlægge Betaling, s. Adn. 20. Marts 1844 § 13. Forsaavidt særegne Skoler ere indrettede, i hvilke en videregaaende Undervisning meddeles, maa denne betales, men Betalingen er i Almindelighed lavt ansat, s. Cirk. 10. Febr. 1838, Adn. 1844 §§ 13—15, Lov 8. Marts 1856 § 5.

4. Undervisningsfrihed finder forsaavidt Sted, som det er Forældrene tilladt at lade deres Børn undervise ved hvem de finde for godt, uden at nogen Indskrænkning er foreskrevet med Hensyn til Lærernes personlige Kvalifikationer, naar Børnene møde til Overhøring ved Examen i den offentlige Skole og her befindes tilstrækkeligt underviste, s. Lov 2. Mai 1855 § 1. Heraf følger imidlertid ikke, at Enhver er berettiget til at holde egentlig Skole. I Kjøbenhavn maa Ingen oprette noget privat Institut eller Skole, større eller mindre, der ikke har lærd Undervisning til Formaal, uden Tilladelse af Skoledirektionen, der bør forvise sig om den Paagjældendes Duelighed, Læregaver og øvrige personlige Kvalifikationer, s. Adn. 20. Marts 1844 § 36, jfr. §§ 37—44, Kskr. 12. Mai 1842, 6. Febr. 1845, Skr. 22. Jan. 1852, Lov 30. Sept. 1864 § 2 »udenfor Kjøbenhavn«. Med Hensyn til lutherske Børns Undervisning i katolske Skoler, s. Skr. 17. Apr. 1862, Folkethingstid. 15 S. 2485 ff. Udenfor Kjøbenhavn har det tidligere været antaget, at til Skolehold paa Landet Amtsskoledirektionens Tilladelse var nød-

vendig, og at en lignende Forskrift kunde gives af Skolevæsenets Overbestyrelse i Kjøbstæderne, s. Kskr. 8. Dec. 1821, 18. Nov. 1820, 14. Nov. 1827, 17. Jan. 1829, og Lov 2. Mai 1855 § 1, kunde neppe antages at have gjort nogen Forandring heri. Nu indeholder imidlertid Lov 30. Sept. 1864 § 2 en Forudsætning om, at en saadan Tilladelse er unødvendig, idet den foreskrevne Fremlæggelse af Vidnesbyrd om Duelighed for Distriktets Skolebestyrelse kun er fastsat som Betingelse for, at Skolen selv kan afholde Examina, der træde i Stedet for Børnenes Møde ved de offentlige Skoleexamina, s. ogsaa Folkethingstid. 15 S. 2392—93. Ved den anførte Lov er derhos Skolebestyrelsens Tilsyn med private Skoler væsentligt indskrænket, idet kun Indberetninger om statistiske Oplysninger kunne fordres.

I Forbindelse hermed kunne bemærkes de ved Pl. 25. Juli 1821, jfr. Reskr. 30. Mai 1823 § 7, Skr. 29. Jan. 1849, foreskrevne Indskrænkninger i Retten til at holde offentlige Forelæsninger, hvilke Forskrifter aabenbart ikke kunne antages bortfaldne ved Grl. 1849 § 93 (Grl. 1866 § 88).

§ 50. Almue- og Borgerskolevæsenets Organisation.

Overbestyrelsen af Almue- og Borgerskolevæsenet tilkommer Kirke- og Undervisningsministeriet, under hvilket Tilsynet føres af en egen Overskoledirekteur, s. Bkg. 2. Apr. 1855, hvilken Post dog for Tiden er forenet med Posten som Chef for Ministeriets 3die Departement (Bkg. 31. Marts 1866). I Øvrigt maa der skjælnes mellem Kjøbenhavn, Kjøbstæderne og Landet.

A. Kjøbenhavn. Overbestyrelsen føres her af Skoledirektionen, der bestaaer af Overpræsidenten som Formand, en Borgemester, en af Kultusministeriet udnævnt Provst eller Sognepræst, og Skoledirekteuren, den sidste dog uden Stemme, s. Lov 29. Dec. 1857 § 1 (Lovs. S. 455). Denne Direktion fører Overtilsynet med alle Skoler i Kjøbenhavn undtagen de militaire og lærde, s. Fdn. 20. Marts 1844 § 1,

Lov 4. Marts 1857 § 1 (Lovs. S. 102), Vedtægt 30. Dec. 1857 § 6, 30. Marts 1859, og har i denne Egenskab forskellige vigtige Funktioner, s. nærmere Fdn. 20. Marts 1844 §§ 1, 35, 36, 41, 67, 70, mfl. Om Skoledirekteurens Udnævnelse og Afskedigelse, s. Lov 4. Marts 1857 §§ 11, 13, Vedt. 30. Dec. 1857 § 6; om hans Myndighed, s. Lov 29. Dec. 1857 § 1, Vedt. 30. Marts 1859.

Under Skoledirektionen føres det specielle Tilsyn af Skolekommissionerne og særegne Bestyrelser for enkelte Skoler, s. Fdn. 1844 §§ 2, 8. Skolekommissionen bestaaer af en af Kultusministeriet beskikket Sognepræst eller residende Kapellan, et af Borgerrepræsentationen udvalgt Medlem og et af Skoledirektionen valgt Medlem, samt Skoleinspektøren uden Stemme, s. Lov 29. Dec. 1857 § 2. Dens Forretningskreds omfatter de i Sognet værende Skoler, som ikke ere underlagte en særegen autoriseret Bestyrelse, s. Fdn. 1844 §§ 2, 4, 8, navnlig de offentlige Betalings- og Friskoler, s. Fdn. 1844 § 13 ff. Om dens Myndighed, s. Vedt. 7. Dec. 1860. En særegen Stilling indtage Kirkeskolerne, der bestyres af et særeget Kuratel umiddelbart under Skoledirektionen. De virke med egne Midler og meddele en udvidet Undervisning, hvorfor Optagelsen i dem er en Begunstigelse, s. Fdn. 1844 §§ 8—12. Ogsaa de private Skoler staae under Skolekommissionens eller undtagelsesvis under Skoledirektionens Tilsyn, s. Fdn. 1844 § 38, jfr. §§ 39, 41. Udgifterne ved de offentlige Skoler afholdes, forsaavidt de ikke have særegne Midler, af den almindelige Skolekasse, s. Fdn. 1844 §§ 60, 64, og opføres paa Stadens Budget, s. Fdn. 1844 § 66, Lov 4. Marts 1857 § 16, ligesom ogsaa Regnskaberne revideres og decideres som Byens andre Regnskaber, s. Fdn. 1844 § 67, Lov 1857 § 18.

B. Kjøbstæderne og Landet.

I denne Henseende maa der nu skjelnes mellem den overordnede Skolebestyrelse, der omfatter en Amtsraads-kreds med de i samme beliggende Kjøbstæder, og den

underordnede for den enkelte Kjøbstad eller Landkommune (s. Bkg. 20. Apr. 1866).

1. Ifølge Lov 8. Marts 1856 § 4 udgjør enhver Amtsraadskreds med de i samme beliggende Kjøbstæder en Skolefondskreds med et særeget Skolefond. Bestyrelsen for det omtalte Distrikt tilkommer Amtsskoledirektionen i Forbindelse med Skoleraadet. Amtsskoledirektionen bestaaer af samtlige Skoledirektioner i Kredsen, s. Lov 1856 § 6, altsaa af Amtmanden, de paagjældende Provster, s. Adn. 29. Juli 1814, for Kjøbstæderne § 5, for Landet § 34, Cirk. 20. Aug. 1822, og eventuelt de af Skoleraadet valgte Medlemmer, s. Lov 1856 § 6 in fine. Den har at bestyre Skolefondet med Hensyn til Anvendelsen af dets Midler og navnlig at udarbejde og samtykke i Overslaget over Fondets Indtægter og Udgifter i hvert enkelt Aar, s. Lov 1856 § 6. Skoleraadet bestaaer af samtlige Medlemmer af Amtsraadet og nogle af Borgerrepræsentanterne i Amtsraadskredsens Kjøbstæder efter Forholdet mellem Kjøbstad- og Landbefolkningen for 6 Aar valgte Mænd, der skulle have de samme Kvalifikationer, som udfordres for at være Borgerrepræsentant, s. Lov 1856 § 6, Lov 31. Marts 1860 § 4 (Lovs. S. 423) (Lov 26. Mai 1868 § 6). Det har at raade over Fondets Midler, idet dets Samtykke udfordres til enhver Udgift af Fondet, ligesom det og bestyrer sammes Kapitaler, s. Lov 1856 § 6, jfr. dog Bestemmelsen om, at visse lovbestemte Udgifter ikke kunne negtes. Det er i saa Henseende udrustet med stor Selvstændighed, idet det uden høiere Approbation vedtager Budgettet og under visse Begrænsninger foretager Ligningen, samt deciderer Regnskaberne, ligesom det ogsaa selv bestemmer sin Forretningsorden og vælger sin Formand, s. Lov 1856 §§ 6, 7 c.

Det fører derhos i visse Retninger et Tilsyn med den lokale Bestyrelse, s. Lov 1856 §§ 11, 12, og kan i enkelte Tilfælde endog vedtage forhøiede Udgifter, som ere negtede af den lokale Bestyrelse, s. Lov 1856 §§ 3, 13, 16. Skolefondets Udgifter ere dels ligefrem nødvendige, nemlig til

Skolelærernes Alderstillæg og Pension, hvilke ikke af Skole-
raadet kunne negtes, s. Lov 1856 §§ 5, 6, 10, 20, 22, dels
mere fakultative, hvilke atter dels kunne gaae ud paa at
komme trængende Skolekommuner til Hjælp, dels paa at
tilvejebringe en forbedret Undervisning, s. Lov 1856 § 5.
Med Hensyn til saadanne Udgifter udfordres Enighed mellem
Skoleraadet og Amtsskoledirektionen; dog kan den sidstes
Samtykke erstattes af Ministeriets, s. Lov 1856 § 6, og i
visse Tilfælde er Ministeriets Approbation ubetinget nød-
vendig, s. Lov 1856 § 7 in fine, § 20. Skolefondets Indtægter
ere foruden de fra de ophævede Skolelærerhjelpekasser
overgaaede Kapitaler og tildels Indtægter, s. Adn. 29. Juli
1814, for Kjøbstæderne § 54, for Landet § 63, Lov 1856 § 7,
et fast aarligt Tilskud fra Statskassen, der fordeles mellem
de forskjellige Skolefond i Forhold til deres Pensionsbyrde,
de mulige Understøttelser fra Sorø Akademi samt det Bi-
drag, der af Skoleraadet paalignes Amtet og Kjøbstæderne
i Forhold til Folketallet, og som udredes henholdsvis af
Kæmnerkassen og af Amtsrepartitionsfondet. Indtil et vist
Maximum kan Skoleraadet paaligne uden høiere Approba-
tion, men overskrides dette, maa Ligningen hjemles ved
speciel Lov. Endelig tilskydes et yderligere Bidrag af
Statskassen, naar Udskrivningen naaer en vis Høide, s.
Lov 1856 § 7.

Skoleraadets Virksomhed er i Overensstemmelse med
Grl. 1849 § 96 (Grl. 1866 § 91) undergivet et vist Tilsyn fra
Statens Side, der dog, som af det Ovenanførte fremgaaer,
er temmelig indskrænket. Dette Tilsyn viser sig deri, at
Skolefondets Bestyrelse skal indsende en aarlig Beretning
til Ministeriet om Fondets Virksomhed, s. Lov 1856 § 5 in
fine, at Ministeriets Samtykke udfordres til visse Fore-
tagender, s. Lov 1856 §§ 5, 7 in fine, §§ 10, 20, i den Over-
skoledirektøren som Ministeriets Repræsentant tillagte Ret
til at være tilstede ved Skolefondsbestyrelsens Møder og
deltage i Forhandlingerne, samt til, forsaavidt et Skolefond
nyder Understøttelse af Staten, at gjøre Indsigelse mod en

Foranstaltning, som forekommer ham uhensigtsmæssig og som vil medføre Udgifter for Staten, med den Virkning, at Foranstaltningen, saafremt Indsigelsen bifaldes af Ministeriet, kun kan træde i Kraft, naar Skoleraadet gjør Afkald paa Statskassens Bidrag til de ved Foranstaltningen medførte Udgifter, s. Lov 1856 § 6, og endelig i Nødvendigheden af, at Ligningen, naar den overskrider et vist Maximum, hjemles ved speciel Lov, s. Lov 1856 § 7 c.

2. Den underordnede Skolebestyrelse.

a) I Kjøbstæderne. Enhver Kjøbstad udgjør en Skolekommune, efter Omstændighederne med et tilstødende Landdistrikt, s. Adn. 29. Juli 1814, for Kjøbstæderne §§ 1, 6, Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 1, 19, Lov 22. Marts 1855 § 3 (Lov 6. Juli 1867 § 3, Lov 26. Mai 1868 § 15).

Skolevæsenet bestyres nærmest af Skolekommissionen, der bestaaer af Byens Sognepræst eller Sognepræster, Magistraten og 2 à 3 af Borgerrepræsentanterne udnævnte Skoleforstandere, af hvilke i det Mindste en selv skal være Repræsentant, s. Adn. 1814 § 6, Fdn. 24. Okt. 1837 § 19, jfr. Adn. 13. Aug. 1841 § 23, Lov 22. Marts 1855 § 3 (Lov 26. Mai 1868 § 14). Enkelte af Skolevæsenets Udgifter bæres af specielle Skolekasser, s. Adn. 1814 §§ 56—61; i Øvrigt bæres Udgifterne af Kommunen, idet de optages paa Kjøbstadens Budget og lignes paa Borgerne, s. Adn. 1814 § 49, Fdn. 24. Okt. 1837 §§ 20, 26 (Lov 26. Mai 1868 § 14). Foruden den Medvirkning, der paa Grund heraf tilkommer Borgerrepræsentationen, er der ved Loven 8. Marts 1856 tillagt den forskjellige yderligere Beføielser, s. Lovens §§ 3, 5, 9, 11—14, jfr. § 15 (Lov 26. Mai 1868 § 14).

Overtilsynet med Kommunens Skolevæsen tilkommer i Almindelighed Skoledirektionen, s. Adn. 1814, for Kjøbstæderne § 5, for Landet § 34. Denne bestod efter de anførte Bestemmelser af Amtmanden og Amtsprovsten, dog saaledes, at hvor 2 Amtsprovster vare beskikkede i et Amt, skulde hver af disse i Forening med Amtmanden udgjøre en Skoledirektion for sit Distrikt. Efterat Amtsprovsterne i Medfør

af Cirk. 20. Aug. 1822 ere blevne afløste af Distriktsprovster, maa i Medfør af den i Adn. 1814 for Landet § 34 givne Regel Amtsskoledirektionen være gaaet over til en Skoledirektion, s. Lov 8. Marts 1856 § 6 initio, jfr. dog endnu Adn. 13. Aug. 1841 § 35, som virker for det paagjældende Provstedistrikt og bestaaer af Amtmanden, Distriktsprovsten og det i Medfør af Lov 1856 § 6 af Skoleraadet valgte Medlem. I visse Tilfælde udøves et Tilsyn og Overbestyrelse af Skoleraadet, s. Lov 1856 §§ 3, 11—13.

b) Paa Landet dannes Skolekommunen i Almindelighed af Sognekommunen, dog ikke ubetinget, s. Adn. 29. Juli 1814, for Landet § 5, Adn. 13. Aug. 1841 § 1, Lov 22. Marts 1855 § 3 (Lov 6. Juli 1867 § 3, 26. Mai 1868 § 15); af Hensyn til Børnenes Skolegang er imidlertid hver Kommune inddelt i Skoledistrikter, hvert med en Skole, ved Siden af hvilken der kan blive Spørgsmaal om Bi- eller Hjælpekoler, samt undtagelsesvis om Omgangsskoler, s. Adn. 1814 §§ 1, 2, Lov 1856 § 1. Skolevæsenet bestyres af Sogneforstanderskabet, der ikke blot har Udgiftsbevillingen og Ligningen, s. Adn. 13. Aug. 1841 § 15 (Lov 6. Juli 1867 § 16), men ogsaa Administrationen, s. Adn. 1814 §§ 9, 10, 13, Lov 1856 §§ 1, 2, 3, mfl., jfr. ogsaa § 9 (Lov 6. Juli 1867 § 16). Nogle af Udgifterne ved Skolevæsenet bestrides af de specielle Skolekasser, s. Adn. 1814 §§ 66—70, jfr. Adn. 1841 §§ 15, 16, men i Øvrigt bæres Skolevæsenets Udgifter af Kommunen, s. Adn. 1814 § 56, 1841 § 15 (Lov 6. Juli 1867 §§ 18, 19), efter Omstændighederne med Understøttelse af Skolefondet, s. Adn. 1814 § 59, Lov 1856 § 5, og bestrides ved Ligning i Penge, Naturalier eller Arbejdspræstationer, s. Adn. 1814 §§ 54, 55, 56, Adn. 1841 § 15, Fdn. 26. Juni 1844 § 5 Nr. 2, § 49, 27. Mai 1848 § 1, Lov 20. Juni 1850 §§ 14, 16 (Lov 6. Juli 1867 § 18). [Hovedvirksomheden i Sogneforstanderskabet tilkommer Sognepræsten], s. Adn. 1841 §§ 12, 14, Lov 22. Marts 1855 § 2 (Lov 6. Juli 1867 § 16). Forstanderskabet understøttes af Skolepatronen, s. Adn. 1814 §§ 56, 70, Adn. 1841 § 14, Lov 1855 § 2 (Lov 6. Juli 1867 § 16), samt

af Skoleforstanderne, s. Adn. 1841 § 14, jfr. Adn. 1814 §§ 36, 38 (Lov 6. Juli 1867 § 16). Kontrollen med Forstanderskabets Bestyrelse føres nærmest af Skoledirektionen, s. Adn. 1814 § 34, 1841 § 35 (Lov 6. Juli 1867 § 47); i visse Retninger føres den imidlertid af Amtsraadet, s. Adn. 1841 §§ 15, 16, 32 Nr. 8, 9, samt af Skoleraadet, s. Lov 1856 §§ 3, 11, 12, 16.

§ 51. Fortsættelse. Skolelærernes Beskikkelse og Retsstilling.

1. Skolelærerne ved de offentlige Skoler udnævnes i Kjøbenhavn af Skoledirektionen, s. Adn. 20. Marts 1844 § 35, jfr. dog §§ 10, 41. I Kjøbstæderne udnævnes den første Lærer ved Borgerskolen af Kongen, s. Adn. 1814 § 11, Lov 1856 § 14. I Øvrigt tilkommer nu Kaldsretten til Skolelærerembeder paa Landet og i Kjøbstæderne Skoledirektionen eller Biskoppen, den sidste i de Kald, som ere traadte i Stedet for de tidligere Degnekald, hvor privilegerede Kirkeieiere vare i Besiddelse af Kaldsretten, s. Adn. 1814, for Landet §§ 49, 50, Grl. 1849 § 97 (Grl. 1866 § 92), Skr. 19. Jan. 1850, Lov 8. Marts 1856 § 9. Borgerrepræsentationerne og Sogneforstanderskaberne have imidlertid Forslagsret og kunne i Tilfælde af Forslagets Forkastelse indbringe Sagen for Ministeriet, s. Lov 1856 § 9 (Lov 6. Juli 1867 § 16, Lov 26. Mai 1868 § 14). Undtagelsesvis kan en personlig Kaldsret tilkomme de Mænd, der bygge eller have bygget anordningsmæssige Skoler, s. Lov 1856 § 9, hvorimod den Kaldsret, som tidligere tilkom privilegerede Kirkeieiere og Lodseiere paa 32 Tdr. Hartkorn, er bortfalden ved Grl. 1849 § 97 og Lov 1856 § 9. Skolelærerne afskediges enten ved Dom eller ad administrativ Vei, i Almindelighed af Ministeriet med Pension, s. Adn. 29. Juli 1814, for Kjøbstæderne § 39 og Bilag C § 3 b, for Landet § 32, Bilag B § 3 a, Bilag C § 8, Kskr. 22. Apr. 1831, Cirk. 28. Apr. 1840, Skr. 14. Febr. 1849, 16. Jan. 1850.

2. Hvad Betingelserne for Ansættelse som Skolelærer angaaer, have Kvinder ogsaa en begrændset Adgang til saadan Ansættelse, s. Bkg. 16. Nov. 1859, Bkg. 4. Juli 1860, 12. Febr. 1864, mfl. (Lov 29. Marts 1867 §§ 1 og 2). Den Paagjældende maa i Almindelighed have underkastet sig en Prøve ved et Skolelærerseminarium eller en dertil svarende Prøve; dog kunne ogsaa theologiske Kandidater og Studenter med anden Examen ansættes, s. Adn. 1814, for Kjøbstæderne §§ 41—43, jfr. § 10, for Landet §§ 44—47, Adn. 20. Marts 1844 § 35, Pl. 10. Apr. 1841, Lov 15. Febr. 1857, Bkg. 9. Mai 1857, 16. Nov. 1859, Lov 8. Marts 1856 § 14 (Lov 29. Marts 1867 § 3, 25. Juli 1867, Lovs. S. 418). Fremdeles udfordres i Almindelighed en vis Alder, s. Adn. 1814, for Kjøbstæderne § 41, for Landet § 44 (Lov 29. Marts 1867 § 3), ligesom den Paagjældende i Almindelighed maa bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion. Derimod er det af Administrationen antaget, at Indfødsret ikke er nødvendig, s. Skr. 7. Dec. 1861 (D. T. 1862 S. 574), hvilket dog efter Forskrifterne i Fdn. 15. Jan. 1776 § 1 og Pl. 15. Febr. 1776 er noget tvivlsomt.

For Skolelærernes Uddannelse sørges ved særegne Seminarier, s. Regl. 10. Febr. 1818, Pl. 19. Okt. 1824, 10. Apr. 1841, Lov 15. Febr. 1857, Bkg. 9. Mai s. A., Lov 12. Jan. 1858 § 30. Disse ere rene Statsanstalter; Udgifterne bæres af et særeget Seminariefond, som derhos faaer et aarligt Tilskud af Statskassen, s. de aarlige Finantslove.

3. Skolelærernes materielle Vilkaar bleve allerede ved Adn. 29. Juli 1814, for Kjøbstæderne Kap. 6, for Landet Kap. 8, forbedrede, men ere navnlig blevne betydeligt bedre ved Lov 8. Marts 1856, hvorefter der er tilstaaet dem Alders-tillæg, s. Lovens § 10, og Skolepenge § 11, s. om Kjøbstædelærerne § 13, jfr. ogsaa Lovens §§ 12, 15, samt § 19. Derhos er der under visse nærmere Betingelser tillagt dem og deres Enker Ret til Pension væsentligt i Overensstemmelse med den almindelige Pensionslov 5. Jan. 1851, s. Lov 1856 §§ 20, 22, jfr. § 21 (Lov 29. Marts 1867 § 4). Den Fritagelse

for Værnepligt, som ved Lov 12. Febr. 1849 § 6 var tillagt fast ansatte Almueskolelærere, er ved Lov 2. Marts 1861 § 32 l c indskrænket til Fritagelse for Tjeneste i Forstærkningen (Lov 6. Marts 1869 § 39).

§ 52. Omsorg for en udvidet Realundervisning.

Medens Staten fordrer, at Enhver skal tilegne sig et vist Minimum af Kundskaber og Dannelse, søger den tillige paa forskjellig Maade at virke for, at en videre Uddannelse kan blive dem til Del, som maatte attraae en saadan, og dette gjælder ikke blot eller fortrinsvis om den lærde Dannelse, men ogsaa om den reale almindelige Dannelse. Som Skridt i denne Retning kunne mærkes Bestemmelserne i Adn. 29. Juli 1814, for Kjøbstæderne §§ 1—3, 35, 62 ff., 69 ff., om Aften-, Haandgjernings- og Realskoler, samt i Lov 8. Marts 1856 §§ 5, 7 b om Skolefondets Virksomhed for at fremme en saadan videregaaende Undervisning. Fremdeles har Staten, tildels i Forbindelse med Nedlæggelsen af lærde Skoler, søgt at fremme Realundervisningen i Kjøbstæderne, dels ved Oprettelsen af offentlige Realskoler eller Indretningen af en Realundervisning ved de lærde Skoler, s. Lov 14. Apr. 1852, Bkg. 13. Aug. 1853, 18. Sept. 1855, dels ved Understøttelse til Kommuner, der oprette Realskoler, s. Lov 14. Apr. 1852, 10. Apr. 1855, 16. Febr. 1856. Endelig kan nævnes Indretningen af en almindelig Forberedelsesexamen i to Grader, der dels kan absolveres ved Københavns Universitet, s. Bkg. 1. Aug. 1857, 12. Marts 1861, dels ved forskellige Realskoler, s. Bkg. 18. Sept. 1855, 28. Mai 1859, og som giver Adgang til at indstille sig til forskellige Examinere.

Andet Kapitel. Statens Omsorg for de øvrige Grene af Undervisningsvæsenet.

§ 53. Særlig Fagundervisning.

I sin Omsorg for denne kan Staten dels indskrænke sig til at anordne offentlige Prøver, hvorved de Paagjældende kunne godtgjøre deres Duelighed, medens Undervisningen maa erhverves ad privat Vei eller ved Benyttelsen af Undervisningsanstalter, der nærmest have en anden Bestemmelse, hvilket saaledes gjælder om Forstexamen (Lov 22. Jan. 1869), pharmaceutisk Examen og juridisk Examen for Ustuderede, jfr. ogsaa Næringslov 29. Dec. 1857 § 27, dels indrette særlige Dannelsesanstalter, saasom Veterinair- og Landbohøiskolen, s. Lov 8. Marts 1856 (Lov 22. Jan. 1869), den polytekniske Læreanstalt, s. Regl. 9. Juni 1829, og Kunstakademiet, s. Fundats 31. Marts 1754, Regl. 28. Juli 1814, 1. Marts 1842, 7. Sept. 1863.

Endelig kunne nævnes de militaire Undervisningsanstalter [som efter Grlbest. 29. Aug. 1855 § 2 henhøre under Krigsvæsenets Bestyrelse] (Lov 6. Juli 1867 § 75 ff., Lovs. S. 279).

§ 54. Det lærde Undervisningsvæsen.

A. De lærde Skoler.

Den lærde Dannelse, der tidligere spillede en aldeles overveiende Rolle, er senere trængt mere tilbage, alt eftersom Realundervisningen har udviklet sig, og de talrige latinske Skolers Antal er betydeligt indskrænket, s. senest Love 14. Apr. 1852, 10. Apr. 1855. Som de vigtigste Sætninger vedkommende de lærde Skolers Ordning mærkes:

1. Undervisningen betales, dog saaledes at Betalingen ikke er beregnet paa at dække alle Udgifterne, og at der er indrettet Fripladser og Stipendier for værdige og trængende Disciple, s. Fdn. 7. Nov. 1809 § 66 ff., Resol. 29. Nov. 1816, Bkg. 29. Okt. 1849, to Bkg. 4. Mai. 1859.

2. Skolens Hovedbestemmelse var efter Fdn. 7. Nov. 1809 § 1 at forberede til Universitetet, s. dog Fdn. §§ 1, 60, 68, hvorfor der lagdes en overveiende Vægt paa de klassiske Videnskaber, s. Fdn. § 5, jfr. ogsaa Forskriften i Fdn. § 76 om, at ikke studerende Disciple ikke maatte nyde Skolebeneficier. Skjøndt Forberedelsen til Universitetet endnu er Skolens Hovedformaal, fremtræder det dog ikke med den overveiende Styrke, som tidligere, og selv hvor en særskilt Realundervisning ikke er indrettet, spille de reale Videnskaber en langt større Rolle end før, s. Resol. 9. Febr. 1844, Pl. 25. Juli 1845, Bkg. 13. Mai 1850, 8. Nov. 1858, 30. Nov. 1864, og med Hensyn til Bestemmelsen i Fdn. 1809 § 76, Resol. 18. Okt. 1848.

3. Skolen bestyres af en Rektor, under hvis Tilsyn Undervisningen ledes af Overlærere og Adjunker, s. Fdn. 1809 §§ 17, 18. Om Betingelserne for Lærernes Ansættelse, s. Adn. 2. Febr. 1849 § 15, Lov 28. Marts 1855 § 2; om deres Lønningsforhold, s. Lov 28. Marts 1855, 12. Jan. 1858 § 16 (prov. Lov 5. Mai 1865, Lov 16. Febr. 1866, Lovs. S. 219).

4. Den lærde Skole er en ren Statsanstalt, som ikke staaer i noget Forhold til Kommunen og kun i en fjernere Forbindelse med Kirken. Bestyrelsen tilkommer Skoleforstanderskabet, bestaaende af et Magistratsmedlem, Byens første Sognepræst og Rektor, s. Fdn. 1809 § 113, Resol. 24. Juni 1849. Tilsynet føres af Skoleephoratet, bestaaende af Stiftamtmanden og Biskoppen, s. Fdn. 1809 § 7, og den øverste Ledelse tilkommer Kultusministeriet, der gennem en særegen Undervisningsinspektør fører en stadig Kontrol, s. Fdn. 1809 § 6, Resol. 22. Juli 1848.

Udgifterne bestrides af Skolernes Indtægter, der dels ere tillagte samme af Staten, navnlig bestaaende i kirkeligt, ved Reformationen inddraget Gods, dels ere skjænkede af Private, s. Fdn. 1809 §§ 109—10. Den til det lærde Skolevæsen i Almindelighed henlagte Formue udgjør det almindelige Skolefond, s. Fdn. 1809 § 111. Underbalancen er i de senere Aar dækket af Skolefondets Kapitalformue, s. de

aarlige Finantslove. Om Regnskabsføringen, s. Fdn. 1809 § 114 ff., Kassefdn. 8. Juli 1840 § 48.

5. Særegne Regler gjælde om Sorø Akademi og Herlufsholm Skole, der tillige ere indrettede som Opdragelsesanstalter. Herlufsholm har sin særegne Bestyrelse og sorterer umiddelbart under Geheimestatsraadet, s. Resol. 25. Juli 1851, jfr. Fdn. 1809 § 6. Sorø Akademi, der tidligere havde en videregaaende Bestemmelse, idet der i den Skolestudier tillige skulde drives forberedende akademiske Studier, ligesom et praktisk Jorddyrknings- og Forstintitut skulde være forbundet med samme, s. Statut 28. Jan. 1827 §§ 1—3, er nu reduceret til en almindelig lærd Skole, s. Resol. 27. Marts 1847, 31. Marts 1848, 12. Apr. 1849, og dets oprindelige Bestemmelse viser sig nu kun deri, at der af dets betydelige Overskud ydes Bidrag til en Mængde forskellige, Undervisningen vedkommende Formaal, s. de aarlige Finantslove, paa hvilke det er optaget som et Institut med særegne Fonds.

6. Private lærde Skoler kunne oprettes med Tilladelse af Kultusministeriet og staae under dettes Tilsyn, s. Fdn. 7. Nov. 1809 §§ 6, 98, 99.

§ 55. Fortsættelse.

B. Universitetet.

Det eneste Universitet i Kongeriget er det københavnske, der er oprettet 1475, og hvis første Fundats blev given d. 4. Okt. 1478; den nugældende er af 7. Mai 1788, men er i mange Punkter senere forandret. Universitetets Bestemmelse er dels at fremme den almindelige høiere videnskabelige Dannelse, dels at meddele Undervisning i de Embedsfag, der forudsætte en saadan Dannelse. Det afholder derhos ikke blot de forberedende Examina, som i Almindelighed betinge Adgangen til samme, i hvilken Henseende i Øvrigt en væsentlig Forandring er skeet ved Bkg. 13. Mai 1850 (Lovs. S. 138), s. nu Bkg. 30. Nov. 1864 § 9

(Bkg. 31. Mai 1866, 2. Apr., 6. Okt. 1869), men ogsaa de egentlige Embedsexamina.

1. Hvad Organisationen angaaer, sorterer Universitetet umiddelbart under Kultusministeriet. Det bestyres af en aarlig valgt Rektor, af det dels efter Anciennitet, dels efter Valg sammensatte Konsistorium og af den akademiske Lærersforsamling, bestaaende af alle fast ansatte Lærere. Den egentlige Undervisning ledes af 5 Fakulteter, hvis Anliggender varetages af aarlig valgte Dekaner, s. Fund. 7. Mai 1788, Bkg. 18. Sept. 1850, jfr. Regl. 13. Nov. 1844, Pl. 10. Aug. 1848. Universitetets tidligere betydelige Selvstyrelse er bleven endel indskrænket, navnlig med Hensyn til de oekonomiske Forhold. Dog har Konsistorium endnu Bestyrelsen af Legatmassen og af Kommunitets- og Regentsstipendiet, s. Resol. 2. Dec. 1836, 15. Dec. 1843, Regl. 11. Febr. 1848, hvorhos det udøver en Medvirkning ved Universitetsgodsets Bestyrelse, dels gennem de af samme valgte inspectores qvæsturæ, dels derved, at dets Erklæring skal indhentes om Forandringer med Hensyn til Formuens Substants, s. Reskr. 22. Dec. 1837, 8. Mai 1838, 15. Dec. 1843 § 15, dels ved Eftersyn af Regnskabet, s. Resol. 2. Dec. 1836 § 6. Endelig har Konsistorium en vis disciplinair Myndighed over de Studerende og kan for grove Forseelser endog anvende Straf af Relegation, s. Fund. 1788 Kap. 2.

2. Hvad Universitetets oekonomiske Forhold angaaer, kan skjelnes mellem:

a) Universitetets egen Formue, som er bestemt til at afholde Udgifterne ved Undervisningen. Den bestyres under Ministeriet af en Kvæstor med en Del andre Embedsmænd, s. Resol. 2. Dec. 1836, 21. Dec. 1837, Instr. 5. Jan., 5. Juni 1838, Skr. 11. Dec. 1838. Konsistorium fører det ovennævnte Tilsyn; Regnskabet revideres og decideres i Ministeriet.

b) Kommunitetet, som nærmest er bestemt til Understøttelse for de Studerende, men tillige skal understøtte Universitetets Formaal, s. Resol. 13. Nov. 1844, og de aar-

lige Finantslove. Midlerne bestyres paa samme Maade, som Universitetsmidlerne, s. Resol. 15. Dec. 1843. Anvendelsen skeer ved en særegen Stipendiebestyrelse, som vælges af Konsistorium, s. Regl. 11. Febr. 1848 § 13, under Overbestyrelse af Konsistorium og Ministeriet. Om Selveiendoms Indførelse paa Universitetets og Kommunitetets Gods, s. Lov 3. Marts 1852.

c) Legaterne, der ere skjænkede af Private, navnlig til Studerendes Understøttelse. Disse bestyres og bortgives i Almindelighed af Konsistorium, jevnlig under Medvirkning af en særlig af det valgt Ephorus, s. Resol. 2. Dec. 1836. En Massebestyrelse af Legaterne er indført ved Resol. 3. Marts 1855. Formuens Anbringelse skeer af Kvæstor efter Konsistorii Bestemmelse. Regnskabet revideres og decideres i Ministeriet, s. Resol. 1836 §§ 4—6.

3. Optagelsen ved Universitetet skeer ved en særegen Inskription eller Immatrikulation, s. Fund. 7. Mai 1788 Kap. 2 § 2, der i Reglen forudsætter en foregaaende Examen, s. Fund. 1788 l. c., Bkg. 20. Dec. 1833, 13. Mai 1850, 8. Nov. 1858, 30. Nov. 1864, jfr. Skr. 22. Nov. 1851 (Bkg. 31. Mai 1866, 2. Apr., 6. Okt. 1869). En særegen philosophisk Prøve er foreskrevet for dem, der ville underkaste sig en Embedsexamen eller Magisterkonferents, s. Bkg. 7. Sept. 1850. Afslutningen af Studierne skeer, forsaavidt Vedkommende ikke udelukkes ved Relegation, s. Fund. 1788 Kap. 2 § 7, i Almindelighed ved en Embedsexamen eller Magisterkonferents, s. Fund. 1788 Kap. 4, Bkg. 30. Jan. 1838, Fdn. 26. Jan. 1821, 30. Dec. 1839, Bkg. 18. Mai 1847, Adn. 2. Febr. 1849, Pl. 10. Aug. 1848, Bkg. 10. Juni 1851, mfl. Om de akademiske Grader og Værdigheder, s. Fund. 1788 Kap. 5, Fdn. 9. Jan. 1824, Bkg. 19. Mai 1854 (Bkg. 7. Juni 1866).

§ 56. Andre Midler til Undervisningens Fremme.

Staten søger at fremme almindelig Oplysning og Dannelse, ikke blot ved Indretning af særegne Undervisningsanstalter og Prøver, men ogsaa paa anden Maade, ved

direkte Understøttelse af Studerende, saasom til Reiser i Udlandet, s. de aarlige Finantslove, ved at indrette offentlige Bibliotheker, videnskabelige og Kunstsamlinger, og endelig ved at underholde et Nationaltheater, der er henlagt under Kultusministeriet, s. de aarlige Finantslove, Regl. 23. Juli 1856, 28. Mai 1861, 13. Mai 1863.

Andet Afsnit. Fattigvæsenet.

Herom henvises til Scheels Personret §§ 73—83 (Lov 14. Marts 1867, Lovs. S. 67).

Tredie Afsnit. Næringsvæsenet.

§ 57. Begreb og Inddeling.

I videre, oekonomisk Forstand kan Næring bestemmes som enhver Virksomhed, der har materielt Erhverv til Formaal. Det angivne Begreb er imidlertid saa vidt, at det indbefatter en Mængde heterogene Forhold, som for en stor Del maa behandles efter væsentligt forskellige Regler, og forsaavidt der derfor tales om Begrebet Næring i Rets-sphæren som Gjenstand for en eiendommelig retlig Anordning, maa man indskrænke Begrebet til de Forhold, ved hvis Ordning visse fælles Synspunkter gjøre sig gjældende. Man synes da at kunne betegne Næring som den selvstændige Virksomhed, som gaaer ud paa materielt Erhverv ved Tilveiebringelse og Omsætning af væsentligt materielle Produkter. At Virksomheden er vedvarende eller bestemt til at fortsættes igjennem et længere Tidsrum, er vel det Almindelige, men da ogsaa en mere kortvarig eller endog

momentan Virksomhed af den angivne Beskaffenhed i Almindelighed vil falde ind under Reglerne om Næring, idet den navnlig, forsaavidt ikke den fornødne Hjemmel til dens Udøvelse haves, vil blive at behandle som uberettiget Næringsbrug, er der ingen Grund til at optage den nævnte Fordring i Begrebet. Forsaavidt en Virksomhed, der i Øvrigt svarer til de angivne Kriterier, ikke gaaer ud paa materielt Erhverv, kan der vel reises Spørgsmaal, om den ikke desuagtet bør behandles efter Reglerne om Næring, s. Scheels Personret S. 522; men foruden at det dog er tvivlsomt, om dette kan antages, og det navnlig ikke synes antaget i Praxis, s. Scheels Personret S. 522 Anm. 6, vil et Forhold af den omhandlede Beskaffenhed i alt Fald være noget saa Usædvanligt, at man ved den almindelige Begrebsbestemmelse kan see bort derfra. Det maa fremdeles fordres, at Virksomheden gaaer ud paa Tilveiebringelse og Omsætning af materielle Produkter. Den blotte Tilveiebringelse er ikke tilstrækkelig, naar den ikke i det Mindste skeer i den Hensigt atter at afhænde Produktet, og paa den anden Side falder Omsætningen af Produktet ikke ind under Reglerne om Næring, naar det ikke er tilveiebragt i den Hensigt atter at afhænde det. Det maa endvidere foretrækkes at betegne Virksomheden som gaaende ud paa en Tilveiebringelse af materielle Produkter, idet Udtrykket Frembringelse ikke passer paa en af de vigtigste Næringsgrene, nemlig Handelsnæring. Naar det endelig fordres, at Virksomheden skal være selvstændig, maa det vel indrømmes, at Medhjælpernes Virksomhed undertiden kan og navnlig efter den tidligere Lovgivning kunde i visse Henseender blive at betragte fra lignende Synspunkter, som Hovedmandens; men ligesom de omtalte Regler om Medhjælpernes Forhold væsentligt ere forandrede ved den nyere Næringslovgivning, saaledes er Medhjælpernes Stilling, der heller ikke i andre Henseender svarer til det opstillede Begreb, saa forskjellig fra Hovedmandens, at der ikke er Anledning til at sammenfatte deres Virksomhed under et

Begreb, om der end kan være Grund til ved en Fremstilling af Hovedmandens Retsforhold tillige at berøre Medhjælpernes Stilling, hvor denne frembyder noget Eiendommeligt. Endnu skal tilføies, at naar Virksomhedens Formaal er betegnet som gaaende ud paa Tilveiebringelsen og Omsætningen af væsentligt materielle Produkter, tilsigtes det herved at udelukke den høiere aandelige Virksomhed, der gaaer ud paa at tilveiebringe et Produkt, der vel i en vis Forstand kan betegnes som materielt, forsaavidt det fremtræder i ydre sandselige Former, men hvis Betydning og Værd væsentligt beroer paa den deri udtrykte Tankevirk-somhed, saasom en Bog, en Statue.

Fra det opstillede Begreb maa altsaa udelukkes:

1. Den kunstneriske og videnskabelige Virksomhed.
2. Den Virksomhed, som ikke gaaer ud paa Tilveiebringelsen af et materielt Produkt, hvad enten den er af høiere Natur, saasom Embedsmænds, Skolemænds, Sagføreres, Lægers eller lavere, f. Ex. Dagleieres, Tyendes.
3. Den uselvstændige Virksomhed.
4. Den Virksomhed, som ikke gaaer ud paa Tilveiebringelsen og Omsætningen af materielle Produkter, altsaa navnlig den, der tilsigter at tilveiebringe Produkter til eget umiddelbart Forbrug, Husholdning i videre Forstand, og den Omsætningsvirksomhed, som har Hensyn til Produkter, der ikke ere tilveiebragte i den Hensigt at omsætte dem.
5. Endelig kan der ogsaa være Spørgsmaal om at udelukke den Virksomhed, der ikke tilsigter materiel For-del, jfr. ovenfor.

De saaledes angivne Forhold have vel i Almindelighed det tilfælles med den egentlige Næring, at de gaae ud paa en Tilfredsstillelse af den Vedkommendes Fornødenheder, men i Øvrigt ere de saavel forskellige fra den egentlige Næringsvirksomhed, som indbyrdes forskellige, idet de dels ikke i nogen synderlig Grad trænge til retlig Anordning, hvilket saaledes gjælder om Husholdningsvirksomheden, dels maae reguleres efter eiendommelige Synspunkter, som ere

hentedede fra andre Dele af Systemet, saasom Personretten, Processen, Obligationsretten, osv.

Den egentlige Næringsvirksomhed falder i tre Hovedklasser.

1. Naturalproduktionen, der bestaaer i at frembringe eller fremdrage Raastofferne, hvortil hører Jord- og Skovbrug, Kvægavl, ekstraktiv Industri, Jagt og Fiskeri.

2. Forædlingsvirksomheden, der gaaer ud paa at bearbejde de indvundne Raastoffer, og som atter falder i Haandværks- og Fabrikdrift, s. om denne Adskillelse Scheels Personret § 114.

3. Omsætningsvirksomheden, som gaaer ud paa at besørge Overgangen af det tilvirkede Produkt fra Producenten til Konsumenterne. Hertil hører Handel og Transportnæring, hvilken sidste dog tildels falder udenfor det egentlige Næringsbegreb.

Det kunde synes, at Statens forvaltende Virksomhed med Hensyn til Næringsvæsenet maatte blive meget indskrænket, idet den væsentlig maatte gaae ud paa, at den gennem Lovgivningen foreskrev Grændserne mellem de forskjellige Næringsveie, gennem Administrationen kontrollerede disses Overholdelse og gennem Domstolene afgjorde de desangaaende opstaaede Tvistigheder og idømte Straffe for Overtrædelser, medens den i Øvrigt overlod de Private paa egen Haand at vælge og efter bedste Skjøn at udøve deres Næring. Det er nu vistnok ogsaa det rigtigste Princip, at Staten i Almindelighed saa lidet som muligt griber ind i de Privates frie Næringsvirksomhed, og dette Princip har ogsaa fundet sit Udtryk i Grl. 1849 § 88 (Grl. 1866 § 83) med forskjellige senere, dertil sig sluttende Love; men ligesom dette Princip før Grundloven ikke var anerkjendt, idet Næringsvirksomheden var betydeligt indskrænket og meget afhængig af Administrationen, saaledes bliver der selv med Anerkjendelse af Principet et ikke ringe Spillerum for Statens Virksomhed. Det maa saaledes utvivlsomt antages for Statens Opgave, at fremme Næringsdriften ad indirekte

Vei ved at fjerne de Hindringer, som stille sig i Veien for dens lette Udøvelse, navnlig ved Foranstaltninger til Forbedring af Kommunikationsmidlerne, saasom Veie, Jernbaner, Havne, osv., ligesom det er naturligt, at den organiserer særegne sagkyndige Autoriteter til Afgjørelsen af tekniske Spørgsmaal, som ikke passende kunne bedømmes af Statens almindelige Myndigheder. Fremdeles kan der være Anledning til at knytte Adgangen til forskjellige Næringsveie til visse Betingelser, og for at kontrollere disses Tilstedeværelse forbeholde sig at meddele Autorisation til Næringsens Udøvelse. Endvidere kan Staten, hvor den private Virksomhed staaer paa et lavere Trin, søge at opmuntre den ved at give Pengetilskud, saasom til Fiskerierne, Industriudstillinger, osv., jfr. de aarlige Finantslove, organisere Undervisningsanstalter, jfr. Lov 8. Marts 1856 om Veterinair- og Landbohøiskolen, osv., og endelig kan der undertiden være Anledning for Staten til selv at overtage eller endog at monopolisere en Næringsdrift, hvilket dog kun bør skee, hvor aldeles særegne Forhold finde Sted, jfr. s. Ex. den grønlandske Handel.

Med Hensyn til Statens Indgriben stiller Forholdet sig i Øvrigt forskjelligt ved de forskjellige Hovedarter af Næringsdrift. Naturalproduktionen er og har allerede tidligere været en fri Næring, til hvis Udøvelse der ikke forredes nogen Autorisation, og Statens Virksomhed vil derfor her væsentligt indskrænke sig til at fjerne Hindringerne for dens hensigtsmæssige Udøvelse. Derimod er det med Hensyn til Forædlings- og Omsætningsvirksomheden endnu Hovedreglen, at de ere bundne Næringer og at der til deres Udøvelse kræves en Autorisation fra Statens Side, men medens disse Næringsveie tidligere i det Væsentlige vare indskrænkede til Kjøbstæderne og derhos jevnlig knyttede til en af Administrationen meddelt Bevilling, ved hvis Meddelelse der toges væsentligt Hensyn til, hvor mange Næringsdrivende der antoges at kunne ernære sig paa Stedet, har Lov 29. Dec. 1857, i Overensstemmelse

med Principet i Grl. 1849 § 88 (Grl. 1866 § 83), som Hovedregel ophævet Forskjellen mellem Kjøbstad og Land med Hensyn til Næringsbrug og som almindelig Hjemmel for Næringsdrift kun fordret Borgerskab og Næringsbevis, hvis Meddelelse vel er forbeholdt Øvrigheden, men tillige er knyttet til bestemte faktiske Betingelser, hvis Tilstedeværelse gør det til Pligt for Øvrigheden at meddele Borgerskab eller Næringsbevis, s. Lov 1857 §§ 1—3, 74. Dog gjælder det Anførte kun som Hovedregel, idet paa den ene Side visse Næringsveie ere frie, paa den anden Side andre udkræve en af Administrationen meddelt Bevilling.

Næringsvæsenets Bestyrelse, der tidligere var delt mellem Kancelliet, Rentekammeret og Generaltoldkammeret, tilkommer nu Indenrigsministeriet, s. Kdg. 24. Nov. 1848, jfr. Pl. 4. Apr. s. A.

Første Kapitel. Naturalproduktionen.

§ 58. Agerbrug.

Agerbrug er i Almindelighed fuldkommen fri Næring. I enkelte Kjøbstæder har det været Brug, at den Kjøbstadmand, der vilde drive Kjøbstadjord, maatte tage Borgerskab som Avlsbruger, s. Skr. 15. Febr. 1849, hvilken Regel neppe uden Videre kan være bortfaldet derved, at den omtalte Næring ikke er optaget som bunden i de i Henhold til Lov 29. Dec. 1857 § 1 udfærdigede Vedtægter, s. Pl. 12. Apr. 1858 Anm., 10. Apr. 1863 Anm., idet Lov 1857 ikke omhandler al Næringsdrift, men kun Handel, Haandværk og Fabrikdrift samt visse dermed beslægtede Næringsveie. Medens Staten paa dette Omraade sjelden griber direkte ind, har den derimod udfoldet en betydelig indirekte Virksomhed ved at træffe Foranstaltninger, der gik ud paa at fjerne forskellige Hindringer for Agerbrugets Udøvelse. Da den nærmere Fremstilling af disse Foranstaltninger hører hjemme i Landboretten, skulle vi her kun give en ganske kort Oversigt derover, navnlig forsaavidt angaaer

den Administrationen forbeholdte Virksomhed, idet vi i Øvrigt henvide til Forelæsningerne over Privatrettens Encyklopædi og Grams Formueret:

1. Staten søger at ordne Naboforholdene mellem de forskellige Eiendomme saaledes, at hver Eiendom faaer sine bestemte Grændser, og at den ene Eiendom dels ikke lider Skade ved den anden, dels endog erholder Adgang til en vis indskrænket Benyttelse af samme. I saa Henseende kunne mærkes:

a) Bestemmelserne om Jordfællesskabets Ophævelse, s. Fdn. 23. Apr. 1781, 15. Juni 1792, som dog ikke skete ved Tvang fra Statens Side, men kun ved at give den Enkelte Ret til at fordre saadan Ophævelse og ved at fjerne de Hindringer, der kunde stille sig i Veien for en saadan Fordring. Afgjørelsen tilkommer her Landvæsenskommissionen, saaledes at Domstolenes Afgjørelse kun undtagelsesvis kan fordres, hvor der er Spørgsmaal om Eiendomsretten over Jord, s. Fdn. 23. Apr. 1781 §§ 4, 31, 32, Lov 30. Dec. 1858 §§ 1, 2, 27 (Lovs. S. 803), Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72). Landvæsenskommissionens Kjendelser kunne nu indankes til Overlandvæsenskommissionen, s. Lov 1858 § 18.

b) Bestemmelserne om Hegn og Fred, s. Fdn. 29. Okt. 1794, 9. Juli 1817, 14. Juli 1837 (Lov 6. Marts 1869, Lovs. S. 216). Disse Forskrifters Overholdelse kontrolleres ved halvaarlige Syn, der afholdes af særegne faste Gjerdesynsmænd, s. Fdn. 1794 § 17, jfr. Fdn. 1817 § 5. I Øvrigt henhøre de heraf opstaaende Sager under Politirettens Afgjørelse, s. Fdn. 1794 § 50.

c) Forskrifterne om Vands Afledning og Benyttelse, s. Adn. 29. Juli 1846, Lov 16. Marts 1851, 17. Jan. 1859. Der skjelnes her mellem skadeligt Vands Afledning og Vandets Afbenyttelse til Jordens Frugtbargjørelse.

I førstnævnte Henseende er det Reglen, at den, som har tilstrækkelig Interesse deri, kan fordre en ny Vandledning anlagt over Naboens Grund til Bortledning af det skadelige Vand mod at godtgjøre den derved forvoldte

Skade, s. Fdn. 1846 §§ 53—58, hvilket efter Lov 1859 § 10 ff. ogsaa gjælder om det Vand, der søges bortledet ved Af-sivning eller Draining. De i denne Anledning opstaaede Spørgsmaal afgjøres ved mindelig Forening eller Kjendelse af Landvæsenskommissionen, s. Fdn. 1846 § 53 ff., jfr. Lov 30. Dec. 1858 § 18.

Med Hensyn til Vandets Benyttelse skjælnes mellem Benyttelsen af de alt eksisterende Vandløb og Anlæg af nye Ledninger fra disse.

Om de allerede eksisterende Vandløb gjælder den Regel, at enhver Vedkommende er berettiget til at fordre, at de bevares og holdes oprensede indtil deres rette Dybde og Brede, s. Fdn. 1846 § 2.

I Øvrigt inddeles de i de større og de mindre. De større, hvis Vedligeholdelse paahviler dem, der have Nytte af samme, s. Fdn. 1846 § 17, jfr. Lov 17. Jan. 1859 §§ 1—5, ere undergivne Amtsraadets og for Kjøbstædernes Vedkommende Amtmandens og Kommunalbestyrelsens Tilsyn, s. Fdn. 1846 § 5 ff. De mindre, hvis Vedligeholdelse paahviler Brugerne af de tilstødende Jorder, s. Fdn. 1846 § 36, staae i Almindelighed ikke under det Offentliges Kontrol, s. Fdn. 1846 § 35, men kunne af Sogneforstanderskaberne eller Kjøbstadkommunalbestyrelserne med Amtsraadets eller Amtmandens Approbation inddrages under denne, s. Lov 1859 § 6 ff. Spørgsmaal om Vedligeholdelsespligten afgjøres af særegne faste Synsmænd, s. Fdn. 1846 § 37 ff., hvis Kjendelse kan indankes for Landvæsenskommissionen, s. Fdn. § 47.

Vandets Benyttelse til Jordens Frugtbargjørelse ved Bortledning fra de allerede eksisterende Vandløb er i Almindelighed kun tilstedelig under Forudsætning af, at saadan Benyttelse hverken krænker nogen Privats eller det Offentliges Rettigheder, og Hindringer i saa Henseende kunne derfor i Reglen kun hæves ved mindeligt Forlig, s. Fdn. 1846 § 59 ff., Lov 16. Marts 1851; dog kunne de paa-gjældende Rettigheder under visse Forudsætninger og efter

Omstændighederne mod Erstatning tilsidesættes ved Landvæsenkommissionens Kjendelse, s. Lov 1859 § 14 ff.

2. Staten søger at fremme Eiendomsrettens Frihed og Fuldstændighed. I denne Henseende kan navnlig fremhæves:

a) Grl. 1849 § 98 (Grl. 1866 § 93), forsaavidt den forbyder fremtidig Oprettelse af Len, Stamhuse og Fideikommisgodser, og bestemmer, at det ved Lov nærmere skal ordnes, hvorledes de nu bestaaende kunne overgaae til fri Eiendom. Den saaledes i Udsigt stillede Lovgivning, der dog kun skal gaae ud paa at give de Paagjældende en Adgang til at løse det fideikommissariske Baand, er ikke tilveiebragt som almindelig Regel; kun er der ved Lov 21. Juni 1854 givet Besidderne en Adgang til under visse nærmere Betingelser at afhænde det til Fideikommisset hørende Bøndergods til Selveiendom eller Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. Udenfor Grl. 1849 § 98 (Grl. 1866 § 93) eksisterer der ikke her, saaledes som i forskjellige andre Lande, noget almindeligt Forbud mod, at en Eiendom uden Regeringens Tilladelse gaaer over i den døde Haand, o: til offentlige Stiftelser, Kommuner eller andre juridiske Personer, og saaledes undrages den frie Omsætning. Ligesom den stærke Sammenhobning af faste Eiendomme paa enkelte, navnlig geistlige Korporationers og Stiftelsers Hænder, som andetsteds har foranlediget slige Forbud, ikke have fundet Sted hos os, saaledes vil den Kontrol af Regeringen, hvorunder de fleste saadanne Stiftelser staae, forebygge en slig Sammenhobning.

b) Staten har fremdeles bestræbt sig for at fremme Fæstegodsets Overgang til Selveiendom, dog saaledes, at herved ikke blot er taget Hensyn til, at Godset som fri Eiendom vil kunne give et forholdsvis større Udbytte, men tillige til det i politisk Henseende Vigtige i Bondestandens Selvstændighed, samt til de nærværende Fæstere og deres Familier. Et saadant Salg er gennemført paa Domainerne ved Lov 8. Apr. 1851 og 31. Marts 1852, og lignende Be-

stemmelser ere givne ved Lov 3. Marts 1852 for Universitetets, Kommunitetets og Sorø Akademis Fæstegods. For andre offentlige Stiftelsers og Embeders Fæstegods er der givet Bestyrerne en fakultativ Adgang til Afhændelsen ved Lov 21. Juni 1854 § 4, s. fremdeles Lov 24. Apr. 1860. Med Hensyn til det private Fæstegods, hvor det stod de private Eiere frit for at sælge eller ikke, have de forskjellige Forsøg, der ere gjorte paa at fremkalde en Lov om Tvangssalg, ikke ført til noget Resultat, og Staten har indskrænket sig til at fjerne de Hindringer, der stillede sig i Veien for frivilligt Salg, hidrørende dels fra, at Eiendommen ved et saadant kunde tabe sin Egenskab som komplet Sædegaard, s. Fdn. 13. Mai 1769 § 2, 15. Juni 1792 § 12, Pl. 26. Jan. 1807, 30. Marts 1814, hvilke Hindringer nu ere bortfaldne tilligemed Forskjellen mellem komplette og ukomplette Sædegaarde, dels fra det fideikommissariske Baand, der hvilede paa visse Eienomme, s. Grl. § 98, Lov 12. Apr. 1851, 21. Juni 1854 og ovenfor under Litra a, fra de med Salget forbundne Omkostninger, s. Lov 4. Juli 1850, jfr. Stempelov 19. Febr. 1861 § 31, Lov 24. Febr. 1865, og fra Vanskelighederne ved at tilveiebringe de fornødne Pengemidler, s. Lov 20. Juni 1850 om Kreditforeninger. Endelig har Lov 19. Febr. 1861 § 2 (Lovs. S. 191), søgt at fremme Fæstegodsets Salg ved under visse Betingelser at tillægge Jorddroten Ret til at indtage en til det Solgte svarende Del af Bondejorden under Hovedgaarden.

3. Fra et lignende Synspunkt maa man betragte de Bestemmelser, der gaae ud paa at afløse visse paa Eienommene hvilende Byrder, som meget besværede dem, der skulde yde dem, uden at skaffe de Berettigede nogen tilsvarende Fordel. I Almindelighed har Staten indskrænket sig til at give en af Parterne eller begge Ret til at forlange en Afløsning, men undertiden er der i Erkjendelse af den bestaaende Tilstands Skadelighed endog foreskrevet en ~~en~~ Afløsning.

~~en~~ Naturaltiendens Afløsning af faste aarlige Afgifter søgtes først fremmet ved Opfordring til mindelige Foreninger,

s. Pl. 18. Marts 1796, senere ved at der tillagdes Tiendeyderne Ret til at fordre tvungen Afløsning, hvorimod en saadan Ret kun undtagelsesvis skulde tilkomme Tiendetagerne, s. Fdn. 8. Jan. 1810 III, hvorefter Afløsningen skulde skee ved de af Kongen udnævnte Tiendekommissioner under Rekurs til en ligeledes kongevalgt Overtiendekommission, og endelig ved Forskrifterne om, at al Korntiende i Kjærven inden en vis Frist skulde være bestemt til faste aarlige Afgifter, og at efter denne Fristis Udløb ingen Korntiende kunde fordres ydet i Kjærven, s. Lov 14. Apr. 1852, 12. Dec. 1860, hvorhos Tiendepligt for Fremtiden ikke skulde kunne indtræde, s. Lov 14. Apr. 1852 § 22, jfr. ogsaa Lov 19. Febr. 1861.

b) Jagtretten, der i Almindelighed tilkommer Grundeierne, kan, hvor dette ikke er Tilfældet, fordres indløst mod en aarlig Afgift, der fastsættes af særegne Afløsningskommissioner, s. Fdn. 20. Mai 1840, Lov 25. Marts 1851 §§ 1, 5, 9—11. Ligeledes er der draget Omsorg for, at Jagtretten saavidt muligt forenes med Brugsretten over Eiendommen, s. Lov 1851 § 7, Lov 30. Jan. 1861 § 2. Endelig er den visse privilegerede Eiendomme samt Kongen forbeholdte Jagtret paa Fællig ophævet til Fordel for vedkommende Kommuner, s. Lov 20. Juni 1850 § 13, 25. Marts 1851 §§ 2—4.

c) Hoveriet, der ikke blot ydedes af Fæstebønder, men ogsaa af Selveierbønder, s. 3. 12. 4, var dels i sig selv, dels paa Grund af sin Ubestemthed og det Omfang, hvori det fordredes, meget trykkende for Bonden og skadeligt for Jordens Drift. Lovgivningen søgte derfor først at faae alt ubestemt Naturalhoveri forandret til bestemt, dels gennem mindelige Foreninger, s. Pl. 24. Juni, 23. Dec. 1791, dels gennem Kjendelse af særegne Hoverikommissairer, s. Pl. 5. Juni 1795, hvorhos Retsforholdet med Hensyn til Hoveriet blev nærmere bestemt ved Fdn. 25. Marts 1791, 6. Dec. 1799. Det fastsattes navnlig som almindelig Regel, at intet ubestemt Hoveri for Fremtiden maatte indføres eller forrettes,

s. Fdn. 1799 § 2, samt at det engang bestemte Hoveri ikke maatte forøges, hverken for den nærværende eller fremtidige Besidder, s. Fdn. 1799 §§ 3, 5, jfr. Pl. 9. Marts 1838. Dernæst blev Naturalhoveriets Afløsning søgt fremmet, først ved at tilstaae de Hovedgaardseiere, der ganske eller tildeels afskaffede Naturalhoveriet, væsentlige Begunstigelser, s. Fdn. 15. Juni 1792 § 12, Instr. 5. Juni 1795 § 1, Resol. 20. Apr. 1813, Fdn. 9. Marts 1838 § 3, og endelig ved Lov 4. Juli 1850, der vel ikke befalede en ubetinget Tvangsafløsning, men gav saavel den Berettigede, som den Forpligtede, eller, hvor Hoveriet udgjorde et Komplex, $\frac{1}{3}$ af disse Ret til at forlange Hoveriet afløst mod faste, aarlige Afgifter, s. Lov 1850 § 1, hvis Størrelse i Mangel af mindelig Foræning skulde fastsættes af særegne Afløsningskommissioner, s. Lov 1850 § 2 ff.

d) Med Hensyn til Pligtarbeide af Huse bleve først nærmere Bestemmelser om Ordningen af Arbeidet truffene ved Fdn. 30. Jan. 1807. Derefter fastsatte Fdn. 27. Mai 1848 § 5, at der for Fremtiden ikke maatte betinges Arbeide som Vederlag for Brugsoverdragelse af Huse, hvorhos nærmere begrænsende Bestemmelser bleve truffene om det lovligt betingede Arbeides Udførelse, s. Fdn. § 6 ff., ligesom derhos ved Fdn. § 1 Husmænds og Indersters Pligtarbeide i offentlige og kommunale Anliggender blev væsentligt indskrænket, s. Lov 30. Dec. 1858 § 1 (Lovs. S. 801) (Lov 6. Juli 1867 § 17, S. 322). Endelig har Lov 4. Juli 1850 (S. 225), givet i det Væsentlige lignende Bestemmelser om Pligtarbeidets Afløsning mod faste aarlige Afgifter, som den samtidige Hoveriafløsningslov, dog at Afløsning her kun kan forlanges af den Arbeidspligtige.

4. Staten stræber endelig baade af oekonomiske og af politiske Grunde at bevare en talrig og i oekonomisk Henseende vel stillet Bondebefolkning. Foruden at man hertil kan henføre de ovenfor under Nr. 2 b omtalte Bestræbelser for at fremme Selveiendoms Udbredelse, samt

Afløsningen af de under Nr. 3 omhandlede Byrder, kan her særligt mærkes:

a) Bestemmelserne om Udstykning og Sammenlægning. Med Hensyn til Udstykning sørges der dels for, at saavel Hovedparcellen, som Biparcellerne beholde en vis passende Størrelse, dels for at Eiendommen opmaales og taxeres og at Parcellerne afsættes paa en regelmæssig Maade og særligt ansættes til Hartkorn. Kontrollen hermed føres derved, at de paagjældende Arbejder skulle udføres af en autoriseret Landinspektør, og at Taxationen foretages af de i Henhold til Lov 4. Juli 1850 (Lovs. S. 239) beskikkede faste Taxationsmænd, samt at enhver Udstykning udkræver Indenrigsministeriets Tilladelse, hvorhos Amtmandens Betænkning skal ledsage Ansøgningen, s. Fdn. 25. Juni 1810, 3. Dec. 1819, Pl. 21. Apr. 1847. Mod Sammenlægning haves intet ligefremt Forbud, men Friheden i saa Henseende er indirekte begrændset ved de indskrænkende Bestemmelser om Dispositionsretten over Bondeeiendom, samt ved Udstykningslovgivningen.

b) Dispositionsretten over forskellige Eiendomme er væsentligt indskrænket. Medens der i Reglen frit kan disponeres over Hovedgaardsjorder og Kjøbstadjorder, gjælder der forskellige Indskrænkninger med Hensyn til Selveier- og Arvefæstegaarde, med Hensyn til de under et samlet Gods hørende Fæstegaarde og med Hensyn til Huse. Selveier- og Arvefæstegaarde maae ikke nedlægges, men skulle, forsaavidt Eieren ikke selv vil drive dem, gives i Livsfæste eller bortforpagtes efter Fdn. 15. Juni 1792 § 11, s. Fdn. 6. Juni 1769, Pl. 7. Juni 1806; imidlertid bortfalder nu Fæstetvangen for de Bøndergaarde, der i det Mindste i 20 Aar have været besiddede af Selveiere eller Arvefæstere med Ret til at sælge og pantsætte, s. Lov 19. Febr. 1861 § 1 (Lovs. S. 191). De under et samlet Gods hørende Fæstegaarde maae ikke nedlægges, ei heller indtages under Hovedgaarden, men skulle gives i Livsfæste eller bortforpagtes efter Fdn. 15. Juni 1792 § 11, s. Fdn. 6. Juni 1769,

19. Marts 1790; dog har Lov 19. Febr. 1861 § 2 under visse Betingelser tilladt en Ophævelse af disse Baand, ligesom ogsaa en Nedlæggelse undtagelsesvis kan finde Sted, s. Fdn. 25. Marts 1791, 27. Sept. 1805 § 11. Huse maae ikke indtages under Hovedgaarden, s. Cirk. 12. Marts 1803, men kunne i Almindelighed frit nedlægges, s. dog Fdn. 25. Marts 1791 §§ 1—6, 27. Sept. 1805 § 11, ligesom det endelig be-roer paa Eierens Valg om han vil give dem i Livsfæste eller bortleie dem paa Opsigelse eller visse Aar, dog under de ved Fdn. 27. Mai 1848 fastsatte Indskrænkninger. Kon-trollen med de anførte Lovbestemmelers Overholdelse føres navnlig af Amtmanden, s. Fdn. 6. Juni 1769 § 6, Fdn. 25. Marts 1791, 9. Febr. 1820 §§ 6, 7, mfl.

c) Endelig har Staten paa forskjellig Maade virket for at skaffe Husmændene Jord, s. med Hensyn til Udskiftning Fdn. 23. Apr. 1781 § 19, Pl. 16. Mai 1795, med Hensyn til Bøndergaardes Nedlæggelse, s. Fdn. 25. Marts 1791 §§ 3, 7, Fdn. 27. Sept. 1805 § 11, med Hensyn til Udstykning, s. Fdn. 3. Dec. 1819 §§ 3, 4, Lov 19. Febr. 1861 § 8, jfr. Kdg. 8. Juni 1767 § 16, ligesom Staten derhos ved Fdn. 27. Mai 1848 har søgt at forbedre denne for Landbruget vigtige Samfunds-klasses Stilling.

5. Endelig understøtter Staten Landbrugets Fremme paa mere umiddelbar Maade:

a) Ved at fremme Opdyrkingen af hidtil udyrket Jord gennem Tilstaaelsen af særegne Begunstigelser, s. med Hensyn til Hedeopdyrkning Fdn. 26. Mai 1723, 30. Nov. 1791, Lov 31. Marts 1852.

b) Ved at fremme visse Arter af Produktion, tidligere ved ligefremme Befalinger til Undersaatterne om at drive dem, senere ved Opmuntring, Anvisning og Begunstigelser, s. om Hør og Hamp 3. 13. 19, Fdn. 7. Aug. 1687, 14. Aug. 1741, Resol. 17. Febr. 1819, 4. Mai 1836, om Tobak Fdn. 14. Aug. 1741, 14. Juni 1786, om Havedyrkning og Træ-plantning 3. 13. 18, Reskr. 23. Mai 1806 § 24, 30. Apr. 1813 § 25, mfl.

c) Endelig understøtter Staten Landbruget med Penge, s. de aarlige Finantslove, ved Indretning af Undervisningsanstalter og Examina, s. om Veterinair- og Landbohøiskolen Lov 8. Marts 1856, osv.

§ 59. Skovbrug.

Medens efter Loven den fuldkomne Eiers Raadighed over hans Skove i Almindelighed var ubunden, gjordes der allerede ved Fdn. 26. Jan. 1733 nogle Indskrænkninger i denne Raadighed, men da disse Forskrifter ikke vare tilstrækkelige til at forhindre en Ødelæggelse af de dels i og for sig, dels for Agerbruget, dels i klimatisk Henseende vigtige Skove, bleve nye Regler givne ved Fdn. 27. Sept. 1805, som dels angaaer Skovenes Udskiftning af Fællesskab, dels deres Fredning. I førstnævnte Henseende befaledes det, at visse Arter af Fællesskab, navnlig mellem Overskoveiere indbyrdes, mellem disse og Græsningsberettigede og mellem Overskoveiere, Underskoveiere og Græsningsberettigede ubetinget skulde ophæves inden en vis Frist, s. Fdn. §§ 1, 6, hvorimod der med Hensyn til Fællesskab mellem Underskoveiere og Græsningsberettigede kun gaves enhver af Deltagerne Ret til at fordre saadan Ophævelse, s. Fdn. § 6. Om Fremgangsmaaden ved Udskiftningen, s. Fdn. §§ 2—5, 7—9, 13, hvorefter Forretningen skulde foretages af en Landinspektør, og opstaaende Tvistigheder afgjøres af Landvæsenskommissionen.

For at frede om Skovene og navnlig forhindre Eierens i den for ham fordelagtigere Disposition at omhugge Skoven og forvandle Jorden til Agerland, eller i alt Fald at ødelægge Skoven ved overdreven Hugst, ere flere Indskrænkninger gjorte i Eierens frie Raadighed over Skoven, hvilket dog kun antages at gjælde om Høiskov af Eg og Bøg.

1. Han maa ikke omhugge Skoven for Fode, men skal bestandig anvende Jorden til Skovdyrkning, s. Fdn. 1805 § 14, jfr. § 16.

2. Han er positivt forpligtet til at frede og vedligeholde den, hvortil fordres, at Hugsten skeer forstmæssigt, at Skoven er behørigt indhegnet, og at ingen Høslet eller Græsning, undtagen af Svin, finder Sted i Skoven, s. Fdn. 1805 §§ 15, 16, 19.

3. Den, der ved Kjøb bliver Eier af en Skov, maa i de første 10 Aar efter Kjøbet ikke hugge uden til eget og Godsets Brug, s. Fdn. 1805 § 20, hvorfra dog uden Vanskelighed dispenseres, naar Udvisningen skeer af en Forstbetjent.

Kontrollen med disse Bestemmelser Overholdelse føres af Retsbetjentene, Amtmændene og Indenrigsministeriet, samt af forstkyndige Mænd, der ere antagne til at føre Tilsyn med de private Skove, hver i sit Distrikt, s. Fdn. 1805 §§ 17, 18, Cirk. 30. Nov. 1805, 17. Febr. 1857, Kdg. 11. Juni 1852.

Endelig kan bemærkes, at Staten, da Skovproduktionen ikke kan ventes at blive drevet i noget synderligt Omfang af Private, selv eier og driver temmelig betydelige Skove, om hvis Bestyrelse s. Lov 8. Dec. 1859, Instr. 25. Aug. 1860.

§ 60. Andre Grene af Naturalproduktionen.

1. Husdyravlen fremmes fra Statens Side, dels for sin egen, dels for Agerbrugets Skyld. Dette skeer navnlig ved Pengepræmier, der tilskydes fra Statens Side og som uddeles ved aarlige Dyrskuer eller Hingsteskuer af Delegerede fra Landboforeningerne eller af særegne Kommissioner, hvis Medlemmer vælges af Kongen, Amtsraadene og Landboforeningerne, s. Lov 23. Jan. 1862 §§ 1, 3 ff (Lovs. S. 508) Lov 31. Marts 1864 (S. 169) (Lov 26. Nov. 1868, S. 379). En Forudsætning for Landboforeningernes Deltagelse i Præmiernes Uddeling er, at de selv tilskyde et passende Beløb, s. Lov 1862 §§ 1, 3, 4. Derhos er der for Hesteavlens Forbedrings Skyld indrettet et Stamstutteri, som bestyres af en Stutmester og staaer under Tilsyn af en af Indenrigsministeriet udnævnt Kommission, s. Lov 1862

§§ 12, 13 (Lov 3. Mai 1867); dets Bestemmelse er dels at vedligeholde visse ædle Hesteracer, dels at forædle Landets Hesteavl ved at give Adgang til Landhoppers Bedækning af Stutteriets Hingste, s. Lovens §§ 8—11. Derimod er det tidligere Landstutteri ophævet ved Lov 1862 § 2. Til Forebyggelse af smitsomme Sygdommes Udbredelse blandt Husdyrene ere forskellige Bestemmelser truffne ved Lov 29. Dec. 1857 (Lovs. S. 389). Kontrollen med disse Bestemmelser Overholdelse skeer ved Politivrigheden, Dyrlægerne, Amtmanden og det veterinaire Sundhedsraad, s. Lov 29. Dec. 1857, Bkg. 21. Juni 1851. Dyrlægernes Uddannelse skeer gennem Veterinair- og Landbohøiskolen, s. Lov 8. Marts 1856.

2. Den ekstraktive Industri, saasom Tørveskjær, Kalk- og Stenbrud, Stenkulsbrud, osv., er hos os ikke af megen Betydning. Mest fremtrædende ere Tørvemoserne, om hvis Udskiftning, der ikke var indbefattet under Forskrifterne i Fdn. 23. Apr. 1781, s. Fdn. § 17, Skr. 10. Juni 1815, 28. Dec. 1816, nærmere Bestemmelser ere truffne ved Lov 30. Dec. 1858. Om Tørvemosers Udstykning, s. Fdn. 3. Dec. 1819 §§ 3, 5. Medens tidligere den omhandlede Industri, selv naar den gik ud paa en Bearbejdelse af de af Jorden indvundne Produkter, ansaaes som ~~fr~~ Næring, s. Kskr. 1. Mai 1838, ere nu Kalkbrænderi og Teglbænderi opførte som bundne Næringer i de i Henhold til Lov 29. Dec. 1857 § 1 for Kjøbenhavn og Kjøbstæderne udfærdigede Vedtægter om bunden Næring, hvorimod de paa Landet maae ansees som fri Næring, s. Pl. 12. Apr. 1858 med Anm., Pl. 10. Apr. 1863 med Anm. I Almindelighed indskrænker Staten sig til at opmuntre privat Virksomhed af den anførte Natur ved Understøttelse med Penge, navnlig til forberedende Undersøgelser, s. om et Saltværk i Vendsyssel D. T. 1848 S. 449 ff., eller andre Begunstigelser, s. Fdn. 13. Juni 1787 Kap. 3 §§ 8—10; kun undtagelsesvis forbeholder Staten sig selv en saadan Industri, saasom med Hensyn til Kryolithbrudene i Grønland, hvor Driften dog er overladt Private mod en Afgift til Statskassen.

3. Jagt og Fiskeri. Jagten, der hos os ikke har stor Betydning som Næringsdrift, er i den senere Lovgivning væsentlig bleven betragtet fra Agerbrugets Standpunkt, saa at Hensynet til selve Jagtens Tarv er traadt stærkt i Baggrunden; dog kan mærkes Forbudet mod paa visse Tider af Aaret at jage forskellige Slags Vildt, s. Fdn. 20. Mai 1840 § 25, Lov 25. Marts 1851 § 17. Særegne Bestemmelser ere truffne for Færøerne, s. Lov 9. Febr. 1854, jfr. Lov og Regl. 20. Dec. 1857, Bkg. 31. Dec. 1864, og for Island, s. Fdn. 13. Juni 1787 Kap. 3 § 7, Resol. 17. Juli 1816, Pl. 1. Marts 1843, 21. Apr. 1847, Pl. 22. Marts 1855, jfr. endelig om Marsvinsfangsten i Lillebelt Koll. Tid. 1820 S. 656, 1836 S. 114. Mere Opmærksomhed har Staten henvendt paa Fiskeriet; navnlig ere udførlige Bestemmelser givne til Bevaring af Limfjordsfiskeriet, s. Lov 29. Dec. 1857, 31. Marts 1860, 4. Jan. 1861, Adn. 25. Mai s. A. (Lov 22. Marts 1867, Lovs. S. 70, Instr. 7. Mai 1867, Adn. 21. Juni 1867), jfr. om Ringkjøbing og Stadil Fjorde Lov 30. Jan. 1861, ligesom der paa de aarlige Finantslove bevilges et Beløb til Fiskeriernes Fremme.

§ 61. Den administrative Organisation.

Den øverste Ledelse af Næringsvæsenet, ogsaa forsaa-vidt Naturalproduktionen angaaer, tilkommer Indenrigsministeriet, s. Kdg. 24. Nov. 1848. Under Ministeriet er Bestyrelsen i Almindelighed betroet Amtmændene, s. Fdn. 13. Mai 1769 § 4, 6. Juni 1769 § 6, 27. Sept. 1805 §§ 12, 18, 9. Febr. 1820 § 7, 3. Dec. 1828 §§ 6, 48, 27. Mai 1848 § 11, og Underøvrighederne paa Landet, ligesom et vist Tilsyn ogsaa skal føres af Præsterne, navnlig med Fæstelovgivningens Overholdelse, s. Fdn. 6. Juni 1769 § 6, 9. Febr. 1820 § 6. Ved Siden heraf har Lovgivningen overdraget visse Funktioner til særegne Autoriteter.

1. Er Bestyrelsen af eller Tilsynet med visse Grene af Landbrugsvæsenet henlagt til visse særegne Embedsmænd, saasom Stutmesteren, s. Lov 23. Jan. 1862 § 13, de

forstkyndige Mænd, der føre Tilsynet med private Skove, s. Fdn. 27. Sept. 1805 § 18, Bkg. 11. Juni 1852, eller Kommissioner, s. Lov 23. Jan. 1862 § 12, Bkg. 21. Juni 1851, jfr. Lov 29. Dec. 1857 § 8 (Lovs. S. 389).

2. I visse Sager er Bestyrelsen eller dog en vis Medvirkning overladt de kommunale Autoriteter, navnlig Amsraadene, s. Fdn. 29. Juli 1846 § 5 ff., 17. Jan. 1859 § 6 ff., Lov 16. Marts 1851, Fdn. 27. Mai 1848 § 11 (Lov 22. Marts 1867).

3. Undertiden er en vis Medvirkning endog tilstaaet private Foreninger, s. Lov 23. Jan. 1862 §§ 1, 3, 4.

4. Fremdeles har Lovgivningen henlagt Afgjørelsen af forskellige konkrete Spørgsmaal, navnlig saadanne, ved hvis Bedømmelse en særegen teknisk Indsigt er af Vigtighed, eller hvis Afgjørelse væsentligt beroer paa et Skjøn, eller ved hvilke en hurtig og billig Afgjørelse er vigtigere end en aldeles udtømmende Undersøgelse, til særegne Autoriteter, der tildels handle under proceslignende Former, og som kunne betegnes som et Slags administrative Domstole. Som saadanne kunne nævnes:

A. Landvæsenskommissionerne og Overlandvæsenskommissionerne. Om disses Sammensætning, Forretningsgang og de med dem forbundne Omkostninger ere Bestemmelser givne ved Lov 30. Dec. 1858 (Lovs. S. 803), s. Lovens § 27. Indenrigsministeren bestemmer efter indhentet Betænkning fra de paagjældende Amsraad, hvor mange Landvæsenskommissairer der skulle være for ethvert Amsraadsdistrikt, derunder indbefattet de i samme liggende Kjøbstæder. Landvæsenskommissairerne udnævnes efter Amsraadets Indstilling af Indenrigsministeren for en Tid af 6 Aar, s. Lov 1858 § 1. For enhver enkelt Sag udmeldes Landvæsenskommissionen af Amtmanden, saaledes at den dannes af to af Amsraadsdistriktets Landvæsenskommissairer og en af de i Amsraadsdistriktet, Kjøbstæderne derunder indbefattede, værende Retsbetjente som Formand, s. Lov 1858 § 2. Ved Sagens Behandling for Landvæsenskommissionen iagttages særegne proceslignende Former,

s. Lovens §§ 4--17; dog kan ingen egentlig Vidneførsel finde Sted, men kun Forklaring afgives af frivilligt mødte Personer, hvorfor der i Tilfælde, hvor Vidneførsel er nødvendig, maa drages Omsorg for, at denne skeer ved den ordinaire Ret, s. Lovens § 11. Forlig indgaaede for Kommissionen have samme Gyldighed som de, der indgaaes for en Forligskommission, s. Lovens § 8. Efter Omstændighederne kan Kommissionen tilkalde en teknisk sagkyndig Mand, som dog ikke deltager i Sagens Behandling og Paa-kjendelse, s. Lovens § 13. Exekutionen af den afsagte Kjendelse skeer ved Fogden, s. Lovens § 25. Under visse Betingelser medfører Kjendelsen den i 5. 3. 18 og Pl. 18. Jan. 1788 omhandlede Uraadighedstilstand, s. Lovens § 25. Den afsagte Kjendelse kan, forsaavidt den overhovedet er Gjenstand for Appel, inden en vis kort Frist appelleres til en Overlandvæsenkommission, der bestaaer af Amtmanden eller en anden i Amtsraadsdistriktet bosat, af Kongen beskikket, fast Formand, fire for hver enkelt Sag af Indenrigsministeriet udmeldte Landvæsenkommissairer, samt, hvis Ministeriet anseer det nødvendigt, i Stedet for en af Landvæsenkommissairerne en af Ministeriet udnævnt teknisk sagkyndig Mand, s. Lovens § 18. Om Forhandlingen for Overlandvæsenkommissionen gjælde i det Væsentlige de samme Regler, som med Hensyn til Forhandlingen for Landvæsenkommissionen, s. Lovens §§ 18—20, ligesom der ogsaa er tillagt de ved hin afsagte Kjendelser samme Virkning med Hensyn til Exekution og Uraadighedstilstand som Landvæsenkommissionens Kjendelser, s. Lovens § 25. Ligesom Landvæsenkommissionens Kjendelser kun kunne appelleres til Overlandvæsenkommissionen, s. Lovens § 18, saaledes ere dennes Kjendelser endelige, og Landvæsenkommissionssager kunne derfor ikke, som tidligere, indankes for Indenrigsministeriet, s. Lovens § 21. Imidlertid kan den Part, der vil anke over, at Overlandvæsenkommissionen har afgjort Punkter, der ligge udenfor Landvæsenkommissionernes Omraade, eller afvist Sager, der ligge indenfor deres

Omraade, indanke Kjendelsen til Høiesteret, der da kun vil have at afgjøre, om Overlandvæsenskommissionen har været kompetent eller ikke og efter Omstændighederne helt eller tildels at ophæve Kjendelsen og at afvise Sagen fra eller henvise den til Landvæsenskommissionen, men i Øvrigt ikke at inddrage sig paa Sagens Realitet, s. Lovens § 21. Med Hensyn til Gjenstandene for Landvæsenskommissionernes Virksomhed har Lov 1858 § 27 henholdt sig til de tidligere gjældende Regler. Som Sager, der herefter ere henlagte til Landvæsenskommissionernes Afgjørelse, kunne nævnes Udskiftningsager, s. Fdn. 23. Apr. 1781 §§ 4, 31, 32, Lov 30. Dec. 1858 §§ 1, 5, 11 (Lovs. S. 813), Vandafledningssager, s. Fdn. 29. Juli 1846 §§ 10, 11, 13-16, 18, 20, 21, 46, 50, 53-58, Lov 16. Marts 1851 §§ 1-3, 17. Jan. 1859 §§ 3, 5, 6, 11-15, Digesager, s. Pl. 6. Juni 1848 §§ 3, 7, mfl. Egentlige Retspørgsmaal afgjøres af Domstolene, s. Fdn. 1781 § 4, Fdn. 1846 § 16. Forsaavidt imidlertid en Landvæsenskommission har afgjort et formentlig under Domstolenes Afgjørelse hørende Spørgsmaal, synes dens Kjendelse ikke uden Videre at kunne tilsidesættes af Domstolene, men kun at kunne omstødes paa den i Lov 1858 § 21, jfr. § 18, angivne Maade.

B. Tiendekommissionerne, som i Almindelighed beskikkedes for hvert Amt, og hvis Medlemmer udnævntes af Kongen, s. Fdn. 8. Jan. 1810 § 28, og Overtiendekommissionen, der ligeledes beskikkedes af Kongen, og til hvilken Tiendekommissionernes Kjendelser kunde indankes, havde det Hverv ved Forening eller Kjendelse at fastsætte det Vederlag, der skulde ydes istedetfor Naturaltienden, s. Fdn. 8. Jan. 1810, Lov 14. Apr. 1852, 12. Dec. 1860; men efterat dette Hverv er fuldført, ere de ophævede ved Resol. 31. Dec. 1864. Til Afløsning af Kvægtiender og Smaaredsel er der beskikket særegne Kommissioner for hver Amtsraadskreds, s. Lov 19. Febr. 1861 § 3 ff., jfr. §§ 1-2 (Lovs. S. 221).

C. Forskjellige Kommissioner til Afløsning af Hoveri, Pligtarbejde og Jagtret mod et aarligt Vederlag, bestaaende af en af Kongen for hvert Amt eller Landstingsdistrikt

udnævnt Formand og to for hver enkelt Sag af Parterne valgte Voldgiftsmænd, som skulle vælges mellem de af Sogneforstanderskaberne og Kommunalbestyrelserne i dette Øiemed udnævnte Mænd, s. Lov 4. Juli 1850 § 2 (Lovs. S. 219), Lov s. D. § 2 (S. 225), 25. Marts 1851 § 9. Den afsagte Kjendelse kan indankes for en Kommission, bestaaende af en af Ministeriet udnævnt Formand og et dobbelt Antal Voldgiftsmænd, s. Lov 4. Juli 1850 om Hoveri § 9, Lov s. D. om Pligtarbeide § 9, Lov 1851 § 11. Egentlige Retsspørgsmaal afgjøres af Domstolene, s. Lov 1850 om Hoveri §§ 7, 8, Lov s. D. om Pligtarbeide §§ 7, 8, Lov 1851 § 11.

D. Faste Taxationsmænd, der have at foretage de Jordboniteringer, der lægges til Grund for Forandringer i Jordernes nuværende Hartkornsansættelse ved Udskiftning, Udstykning, Magelæg og Omdeling af Fæstegods, s. Lov 4. Juli 1850 § 1 (Lovs. S. 239). Ethvert Sogneforstanderskab vælger dertil to i dets Distrikt bosiddende Mænd, hvorpaa Valget indstilles til Approbation af Amtsraadet, som derhos udnævner en af Herredets Taxationsmænd til at fungere som Formand, s. Lov 1850 § 1, jfr. med Hensyn til Kjøbstadjorder Lovens § 5. Den foretagne Forretning kan omstødes ved Paaanke til et dobbelt Antal Taxationsmænd, udmeldte af vedkommende Ret, s. Lov 1850 § 2.

E. Faste Vandsynsmænd, der udnævnes af Kjøbstadkommunalbestyrelserne og Sogneforstanderskaberne med Amtmandens eller Amtsraadets Approbation, s. Fdn. 29. Juli 1846 §§ 37, 38, og hvis Kjendelser kunne indankes for Landvæsenskommissionen, s. Fdn. § 47.

5. En vigtig Medvirkning i Landvæsenssager udøves endelig af Landmaalere og Landinspektører. Enkelte af disse, Stiftslandinspektøerne, der udnævnes og lønnes af det Offentlige, ere egentlige Embedsmænd. De andre Landinspektører benævnes undertiden kongelige Embedsmænd, s. Pl. 21. Marts 1812, og ligesom de i rent formel Forstand kunne betegnes som saadanne, da de erholde kongelig Bestalling, saaledes have de ogsaa i Øvrigt en Del tilfælles

med Embedsmænd, idet de maae underkaste sig en særegen Examen, s. Bkg. 5. Aug. 1854, og have visse Pligter mod det Offentlige, der ogsaa har en særegen Myndighed over dem, men da de ikke lønnes af Staten, ikke have Pensionsret, og da deres væsentligste Virksomhed bestaaer i at udføre visse Forretninger for Private mod Betaling, maae de nærmest betragtes som Næringsdrivende, hvorfor ogsaa den dem ved Pl. 21. Marts 1812, 17. Aug. 1826 paa-lagte Forpligtelse til at gjøre Indskud i Livrente- og Forsørgelsesanstalten er hævet ved Lov 5. Jan. 1851 § 1 (Lovs. S. 9), jfr. Pensionslov s. D. § 1. De benyttes ved en Mængde Landvæsenet vedkommende Forretninger, s. Fdn. 23. Apr. 1781, Lov 30. Dec. 1858, Fdn. 25. Juni 1810, 3. Dec. 1819, 27. Sept. 1805, 24. Juni 1840, Lov 11. Febr. 1863 (Lovs. S. 66), 4. Juli 1850 (S. 239), mfl.

6. Sluttelig kunne nævnes de med særligt Hensyn til Landvæsenet indrettede Læreanstalter, s. Lov 8. Marts 1856 om Veterinair- og Landbohøiskolen, jfr. Lov 11. Febr. 1863 (Lovs. S. 78) (Lov 22. Jan. 1869, S. 44), og Examiner, s. Bkg. 14. Marts 1851, 5. Aug. 1854.

Andet Kapitel. Forædlingsvirksomheden.

Tredie Kapitel. Omsætningsvirksomheden.

Herom samt om de for disse Grene af Næringsvirksomheden fælles Sætninger henvises til Scheels Personret §§ 95—132.

Fjerde Kapitel. Foranstaltninger for at fremme Samkvemmet og Omsætningen.

I. Foranstaltninger til Samkvemmets Lettelse.

§ 62. Veivæsenet.

Veiene ere dels offentlige, dels private (s. Lov 14. Apr. 1865, Lovs. S. 144). De offentlige Veie, som nærmest interessere os her, inddeles i Hovedlandevoie, mindre Landevoie

og Biveie (s. nu Lov 21. Juni 1867 § 1, Lovs. S. 264, samt Lov s. D. S. 271).

1. Hovedlandeveiene ere de, som forbinde en Provinds med en anden, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 1. Hvilke disse ere, fastsættes ved Lov, s. Fdn. 1793 § 2, Fdn. 29. Sept. 1841 § 1, jfr. Lov 30. Dec. 1858 (Lovs. S. 820), Lov 29. Dec. 1862 (S. 905). Disse Veie skulle anlægges paa en særegen solidere og for Færdselen bekvemmere, men tillige kostbarere Maade, s. Fdn. 1793 §§ 5, 7—10, Fdn. 1841 § 1. Arbeidets Udførelse ved Hovedlandeveienes Anlæg og tildels ogsaa ved deres Vedligeholdelse skal i Almindelighed ikke skee ved Pligtarbeide in natura, men efter Licitation eller, naar Arbeidet efter sin Beskaffenhed bedst egner sig dertil, efter privat Akkord, s. Fdn. 1841 Præm. og §§ 5—8, og kun naar herved intet antageligt Bud kan opnaaes, paahviler det Hartkornsbrugerne under visse nærmere Begrændsninger og mod Betaling at yde Pligtarbeide in natura, s. Fdn. 1841 §§ 9—11, 27. Mai 1848 § 1, Lov 20. Juni 1850 §§ 14, 19, 21 (Lov 1867 §§ 2—5, 18).

Det fastsættes hvert Aar af den lovgivende Magt, hvilke Arbeider der i næste Finantsaar skulle udføres. Forsaa vidt der er Tale om nye Anlæg, er særlig Lov bleven anvendt, s. Lov 28. Nov. 1851, 20. Aug. 1853, 3. Marts 1854, 21. Marts 1855, hvorimod ellers Bestemmelsen træffes gennem Finantsloven, hvorhos naturligvis de fornødne Pengemidler voteres gennem Finantsloven. Den øverste Bestyrelse tilkommer Indenrigsministeriet, medens Omsorgen for Udførelsen er overdraget Ingenieurkorpset; dog er der indrømmet Amtmanden, de paagjældende kommunale Autoriteter og Politiembedsmændene Tilsyn og Medvirkning, s. Fdn. §§ 2, 4 ff. (Lov 1867 §§ 3, 4, 15, 16, 18, samt Lov s. D.)

Hvad Udgifterne angaaer, er Hovedlandeveienes Anlæg og Vedligeholdelse en for hele Kongerigets Kjøbstad- og Landjurisdiktioner fælles Sag, dog med Undtagelse af Kjøbenhavn og Bornholm, ligesom derhos det nærmest inter-

esserede Distrikt maae yde et høiere Bidrag, s. Fdn. 1841 § 3. Udgifterne udredes af Statskassen gennem den almindelige Veikasse. Denne oppebærer foruden Bompengene, der nu for største Delen ere afskaffede, s. Lov 11. Marts 1851, 15. Apr. 1854, og nogle mindre Indtægter, den saakaldte Veiskat, der udredes af alt Hartkorn undtagen Kjøbenhavn og Bornholms, og som afviger fra andre direkte Statsskatter derved, at den ikke er fastsat med et bestemt Beløb, men at dens Størrelse fastsættes ved den aarlige Finantslov, dog med et Maximum af 32 Sk. pr. Tde. Hartkorn. Derhos har ethvert Amts Kjøbstæder og Landdistrikt forlods at udrede til Veikassen $\frac{1}{4}$ af det til Hovedlandeveisarbejder i Amtet hvert Aar medgaaende Beløb, dog at heraf ikke i noget enkelt Aar kan fordres mere end 1 Rdlr. pr. Tde. Hartkorn, ligesom endelig Kjøbstæderne yde et særligt Bidrag til de gennem samme løbende Gader, der udgjøre en Del af Hovedlandeveiene, s. Fdn. 1841 § 17, jfr. §§ 15, 16, 18 (Lov 1867 §§ 3—5, 17, 18, samt Lov s. D.)

2. De mindre Landeveie ere de, som føre fra en Kjøbstad til en anden eller til almindelige Færge- og Ladesteder, eller som tjene en hel Landstrækning som Vei til nogen betydelig Kjøbstad, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 1. Hvilke Veie der ere mindre Landeveie, afgjøres ved specielle Regulativer gennem Indenrigsministeriet efter Forslag fra Amtsraadet, som derom forhandler med vedkommende Kjøbstadkommunalbestyrelser, s. Fdn. 1841 § 21. Til Veiens Anlægsmaade stilles ringere Fordringer end til Hovedlandeveiene, s. Fdn. 1793 §§ 6—9. Arbeidets Udførelse skal paa lige Maade, som ved Hovedlandeveiene, i Almindelighed skee ved Entreprise efter offentlig Licitation, og kun naar dette støder paa Vanskeligheder, skal det besørges in natura af Jordbrugerne i Amtet efter lignende Regler, som ved Hovedlandeveiene, s. Fdn. 1841 § 23, 27. Mai 1848 § 1, Lov 20. Juni 1850 §§ 14, 19, 21 (Lov 1867 §§ 2—5, 11, 18). De mindre Landeveies Anlæg og Vedligeholdelse er ikke Statssag, men Kommunalsag for hvert enkelt Amts Kjøb-

stæder og Landdistrikter. Tilsynet føres af Amtmanden for Kjøbstædernes og af Amtsraadet for Landdistrikternes Vedkommende, og Staten medvirker kun dels ved sit Tilsyn med Veienes Tilstand, dels ved at fastsætte almindelige Regler, dels endelig ved at afgjøre enkelte Spørgsmaal, s. Fdn. 1841 § 26. Udgifterne fordeles mellem Kjøbstæderne og Landdistrikterne i Forhold til Hartkornet, saaledes at der er foreskrevet et Maximum af 1 Rdlr. 32 Sk. pr. Tde. Hartkorn for det Beløb, der aarlig maa opkræves til Udgifterne ved de mindre Landeveie og Hovedlandeveiene tilsammentagne, s. Fdn. § 25, jfr. §§ 17, 18. Det paaligger desuden ethvert Amts saavel Kjøbstæder, som Landdistrikter at bekoste den fornødne Istandsættelse og aarlige Vedligeholdelse af de gennem Amtet løbende gamle, endnu ikke grundforbedrede mindre Landeveie (Hovedlandeveiene ere nu overalt grundforbedrede), saaledes at visse betydeligere Arbejder bekostes af de paagjældende Kjøbstadkommuner og Amtsrepartitionsfondet, og det øvrige Arbejde udføres in natura af de paagjældende Hartkornsbrugere efter de engang fastsatte Fordelinger af Veistykkerne, som dog kunne forandres af Amtmanden efter indhentet Erklæring fra Sogneforstanderskabet; dog kan efter Omstændighederne Nabohjælp blive at yde af de i en vis Afstand fra Arbejdsstedet boende Hartkornsbrugere, s. Fdn. 1841 § 27 (Lov 1867 §§ 3—5, 14, 15, 16, 18).

3. De offentlige Veie, som ikke kunne henføres til Hovedlandeveie eller mindre Landeveie, betegnes som Biveie, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 1. Hvilke disse ere, afgjøres for 3 Aar ved et af Amtmanden eller Amtsraadet efter Forslag fra vedkommende Kjøbstadkommunalbestyrelse eller Sogneforstanderskab i Forbindelse med Politiembedsmændene affattet Regulativ, s. Fdn. 1841 § 28 (Lov 1867 §§ 6, 7). Om Biveienes Anlægsmaade, s. Fdn. 1793 §§ 6—9. Vedligeholdelsespligten paahviler de paagjældende Kjøbstad- og Sognekommuner, og Arbejdet udføres i Reglen in natura af Hartkornsbrugerne efter Veiinddeling, dog at der ogsaa

her kan blive Spørgsmaal om Nabohjælp af de omboende Hartkornsbrugere, s. Fdn. 1841 § 28, jfr. § 27, 27. Mai 1848 § 1, 20. Juni 1850 § 14. Tilsynet føres af Amtmanden eller Amtsraadet, s. Fdn. 1841 §§ 28, 29 (Lov 1867 §§ 8 ff.)

Foruden de offentlige Veie bliver der Spørgsmaal om offentlige Gangstier, der tjene som nærmeste Vei for Gaaende til Kirke, Skole, Thinghus eller i andet almenvigtigt Øiemed, s. Lov 4. Juli 1850 § 1 (Lovs. S. 235). Hvilke Gangstier der skulle betragtes som offentlige, afgjøres af den lokale Kommunalbestyrelse ved 3-aarigt Regulativ, s. Lov 1850 § 2. Afgjørelsen af Spørgsmaal om saadanne Stiers Anlæggelse, Forbedring og Udvidelse tilkommer Kommunalbestyrelsen under Rekurs til Amtsraadet, s. Lov 1850 § 3, og Vedligeholdelsen foranstaltes udført for Kommunens Regning, s. Lovens § 4.

Om Expropriation til offentlige Veie og Stier, s. Fdn. 13. Dec. 1793 §§ 14, 16, 17, Pl. 31. Mai 1845, Lov 6. Apr. 1850, 4. Juli 1850, 20. Aug. 1853 (Lov 1867 § 7). Om Veipolitiet, s. Fdn. 1793 Kap. 5, Pl. 27. Mai 1848, Lov 16. Marts 1851. Snekastningen paa Veiene er ordnet ved Regl. 20. Dec. 1799, Fdn. 27. Mai 1848 § 1, Lov 30. Dec. 1858 (Lovs. S. 801). Om de kjøbenhavnske Gader og Veie ere nærmere Forskrifter givne ved Lov 14. Dec. 1857 (Lovs. S. 310), (s. fremdeles Lov 17. Apr. 1868, 5. Febr. 1869).

§ 63. Jernbanevæsenet.

Jernbaner kunne enten anlægges af Staten selv eller af Private, navnlig Aktieselskaber. I første Tilfælde er det klart, at Anlægget, hvorved en betydelig Del af Statens Midler bindes for lang Tid, maa hjemles ikke blot ved Finantsloven, men ved særlig Lov, jfr. Lov 10. Marts 1861, 19. Jan. 1863 (Lovs. S. 35), 11. Febr. s. A. (S. 76) (Lov 26. Mai 1866 S. 385, 24. Apr. 1868 S. 112). Forsaavidt Jernbanen skal anlægges af Private, kan der vel være Anledning til at antage, at den kan anlægges uden Bevilling, naar Vedkommende ikke vil gjøre Krav paa nogen særdeles

Begunstigelse; men Spørgsmaalet er lidet praktisk, da han saa godt som altid vil trænge til slige Begunstigelser, saasom Eneret, Expropriation, Rentegaranti eller Aktietegning fra Statens Side, Stempel- eller Toldfrihed, osv., s. Lov 27. Febr. 1852, 13. Marts 1863 (sjællandske Jernbane), 16. Febr. 1856, 15. Febr. 1857, 19. Febr. 1861 (Løvs. S. 200), 9. Dec. s. A. (Helsingør) mfl. (Lov 9. Febr. 1866, S. 42, 21. Juni 1867, S. 261, 20. Nov. 1868, S. 376, 26. Febr. 1869, S. 159). Saadanne Rettigheder maae hjemles ved særlig Lov, forsaavidt der ikke ved en tidligere Lov er givet Regeringen Bemyndigelse til at meddele dem, s. med Hensyn til Expropriation Fdn. 5. Marts 1845 § 1. I Henhold til Loven meddeler Regeringen de Vedkommende Koncession, i Reglen først en foreløbig Koncession, i Henhold til hvilken Aktietegning finder Sted, og derefter, naar Kapitalen er reist, endelig Koncession, hvorved det forbeholdes Regeringen at bestemme Arbejdsplanen og Statuterne. Ligesom det er en Selvfølge, at Regeringen er berettiget til at føre Kontrol med Jernbanerne og ved Politiforskrifter søge at afværge Fare og Skade ved deres Benyttelse, s. Fdn. og Pl. 5. Mai 1847, Regl. 12. Juni s. A. mfl., saaledes pleier Regeringen ikke blot at forbeholde sig en betydelig Myndighed med Hensyn til Selskabets Virksomhed, men ogsaa at betinge sig særegne Begunstigelser, saasom Indløsningsret efter et vist Tidspunkt, Lettelser for Posten og militaire Transporter, osv.

Tilladelse til Anlæg af Sporveie til Benyttelse ved Hestekraft, samt til Benyttelse af Lokomotiver i Stedet for Hestekraft uden Anbringelse af Spor kan under visse nærmere Betingelser meddeles af Indenrigsministeriet, s. Lov 23. Jan. 1862 (Løvs. S. 519).

§ 64. Vandforbindelsen.

I saa Henseende bliver der Spørgsmaal om Seiladsen med Pramme og andre Fartøier paa Aaer og andre større Vandløb. Disse Vandløb staae under offentligt Tilsyn, s.

Fdn. 29. Juli 1846 § 5, og Staten drager Omsorg for, at Farten ikke forhindres ved Anlæg af Private, s. Fdn. 1846 § 59. For Farten paa Gudena, der bestyres af en af Indenrigsministeriet udnævnt Bestyrer i Forbindelse med et af de paagældende Kommuner valgt Forstanderskab under Ministeriets Overbestyrelse, ere nærmere Bestemmelser truffene ved Lov 30. Jan. 1861 (Lovs. S. 14), hvorefter Udgifterne ved Aaens Vedligeholdelse i farbar Stand udredes af Statskassen, eventuelt med et Tilskud af de interesserede Kommuner.

Kanaler kunne anlægges af Private efter Tilladelse af Regeringen, i hvilket Tilfælde Expropriation kan skee uden særskilt Lov, s. Pl. 28. Dec. 1809, eller af Staten, s. Lov 8. Marts 1856 (Lovs. S. 561) om en Kanal ved Løgstør, som er anlagt af Staten med Bidrag af de interesserede Kommuner. For deres Benyttelse erlægges i Almindelighed Betaling efter en fastsat Taxt, s. Lov 1856 § 7.

Havnevæsenet er i Almindelighed en kommunal Sag (Lov 26. Mai 1868 § 16); dog tilhøre enkelte Havne Staten, s. om Frederikshavn Lov 23. Jan. 1862 (Lovs. S. 521), jfr. Lov 11. Nov. 1860, mfl. (Lov 24. Apr. 1868 § 113, Lov 26. Mai 1868 § 16). I Kjøbenhavn bestyres Havnevæsenet af et Havneraad, bestaaende af Overpræsidenten, to af Kongen efter Indenrigsministeriets Forslag og sex af Borgerrepræsentantskabet valgte Medlemmer, samt en af Indenrigsministeren efter Havneraadets Forslag udnævnt Havnekapitain, s. Lov 30. Dec. 1858 (Lovs. S. 818); nærmere Forskrifter gives ved en af Indenrigsministeren efter indhentet Betænkning fra Havneraadet fastsat Vedtægt, s. Lov 1858 § 5. I Kjøbstæderne bestyres Havnevæsenet af en Havnekommission, bestaaende af en Øvrighedsperson, nogle af Borgerrepræsentanterne valgte Borgere, hvoriblandt i det Mindste en Borgerrepræsentant, og efter Omstændighederne et eller flere af Regeringen udnævnte Medlemmer, s. Prom. 28. Apr. 1798, Fdn. 24. Okt. 1837 § 19, Lov 31. Marts 1860 § 4 (Lov 26. Mai 1868 § 16). Regeringen fører Tilsyn med Bestyrelsen

gjennem Amtmændene, samt en særegen Kanal- og Havneinspektør. Kontrollen bestaaer væsentlig i Approbation af det aarlige Budget og af Taxterne for Havneafgifterne, s. Lov 31. Marts 1864 (Lovs. S. 170), samt Revision og Decision af Regnskabet. Havnene i Kjøbstæderne have beholdt deres særegne Kasse- og Regnskabsvæsen uanseet den ved Lov 11. Febr. 1863 § 1 (Lovs. S. 66) foretagne Sammensmeltning (Lov 26. Mai 1868 § 16).

§ 65. Postvæsenet.

Postvæsenet bestyres af Staten og for dennes Regning, da den private Entreprise dels ikke vilde yde den fornødne Garanti, dels kun vilde etablere en Postforbindelse paa de Steder og Tider, hvor det kunde betale sig, saa at Staten blev nødt til med Tab at drive Postvæsenet paa de andre Steder og Tider. Derimod er Statens oekonomiske Interesse i de senere Aar traadt tilbage ligeoverfor Hensynet til Samkvemmets Lettelse.

Eneret til Befordring har Postvæsenet kun med Hensyn til enkelte, om end vigtige Gjenstande, nemlig Breve og andre skrevne Sager, samt Penge og Obligationer paa Ihændehaveren, dog, selv hvad disse angaaer, med visse Undtagelser, s. Lov 11. Marts 1851 § 12, jfr. § 13. De Gjenstande, som Postvæsenet saaledes har Eneret til at befordre, er det ogsaa forpligtet til at befordre, s. Lov 1851 § 11 Nr. 5; men derhos modtages ogsaa andre Gjenstande til Befordring, dog med visse Undtagelser, s. Lov 1851 § 11 Nr. 4. Befordringen skeer dels ved Brevpost, dels ved Pakkepost, hvilké Befordringsmaader ere forskellige med Hensyn til Hurtigheden, med Hensyn til Prisen, s. Lovens § 2 ff., og med Hensyn til den af Postvæsenet overtagne Garanti, s. Lovens § 10. For Brevpostsager overtages ingen Garanti; derimod tilsvares Postvæsenet Erstatning for andre bortkomne eller beskadigede Forsendelser under visse Betingelser, hvoriblandt den, at Manglen kan tilregnes Postvæsenet, s. Lovens § 10 (Lov 26. Sept. 1865 § 5), hvorved

maa menes de ved Postvæsenet ansatte Embedsmænd og Betjente, og Staten overtager altsaa her i Modsætning til, hvad der ellers gjælder om dens Embedsmænd, et Ansvar for disses skadegjørende Handlinger. Ved Lov 1851 § 1 er den nye Regel indført, at der for Breve, som afgaae fra og afleveres paa indenlandsk Sted, Bilandene og Kolonierne ikke derunder indbefattede, er indført en ensformig og billig Porto uden Hensyn til Distancen, s. Lovens § 2, jfr. Bkg. 24. Dec. 1864 (Lov 26. Sept. 1865, 20. Nov. 1868, Lovs. S. 374). I Almindelighed beforder Postvæsenet selv Posten, men indenrigske Skibe ere forpligtede til efter Postvæsenets Forlangende mod en Godtgjørelse at medtage Posten til den Havn, hvortil de udklareres, s. Lov 1851 §§ 4, 15 (Lov 26. Sept. 1865 § 7). Postvæsenet besørger ogsaa Posten til Udlandet, i hvilken Henseende forskjellige Postkonventioner ere afsluttede, s. Lovsamlingen, og til Bilandene og Kolonierne, s. for Vestindien Adn. 10. Juli 1855.

Postvæsenet bestyres under Finantsministeriet af en mere selvstændigt stillet Generalpostdirekteur, s. Bkg. 5. Dec. 1848 C, under hvem Postinspektører føre Tilsynet, og Postmestere og andre Embedsmænd udøve den lokale Bestyrelse. Postvæsenets Lønningsforhold ere ordnede ved Lov 27. Jan. 1852, 8. Apr. 1856, 11. Marts 1862.

Befordring af Personer skeer dels ved Postvæsenet, dels ved privat Entreprise, s. om Vognmandsnæringen Scheels Personret § 127 og Lov 27. Nov. 1863, om Færgenvæsenet, Scheel § 128.

§ 66. Telegraphvæsenet.

De i Danmark bestaaende dels overjordiske, dels underjordiske eller undersøiske elektriske Telegrapher ere for Størstedelen anlagte af Staten, s. Lov 17. Marts 1852, 27. Apr. 1856, 8. Dec. 1859, 26. Mai 1863, jfr. Regl. 2. Sept. 1853, 1. Juli 1857 (1. Dec. 1865, 9. og 30. Marts 1869). Om Expropriation i dette Øiemed, s. Pl. 31. Juli 1801, Skr. 15. Juni 1852, 15. Dec. 1855. For Beskadigelser af Telegraphind-

retningerne er Straf fastsat ved Lov 29. Dec. 1853 (Strl. 1866 § 295). Imidlertid ere ogsaa flere Telegraphanlæg foretagne af Kommuner eller Private, som, forsaavidt de hertil attraae nogen særegen Begunstigelse, maae have Regeringens Tilladelse, s. Koncession 4. Sept. 1857. Slige Telegraphanlæg ere beskyttede mod Beskadigelse paa lignende Maade som Statstelegrapherne ved Lov 21. Jan. 1857 (Strl. 1866 § 295).

Telegraphvæsenet bestyres under Generalpostdirektionen af en særegen Telegraphdirekteur, under hvem forskjellige lokale Embedsmænd ere ansatte, hidtil dog saaledes, at Pladserne kun besættes ved Konstitution.

II. Foranstaltninger til Omsætningens Fremme.

§ 67. Markeder.

Medens det i ældre Tid var af Vigtighed at fremme Omsætningen ved at give Sælger og Kjøber Leilighed til at samles paa de saakaldte Markeder til bestemt Tid og Sted, have Markederne under vore nuværende udviklede Omsætningsforhold tabt en stor Del af deres Betydning, og ere nu væsentlig kun af Vigtighed med Hensyn til saadanne Varer, hvis Pris væsentligt beroer paa deres individuelle Egenskaber, og som derfor bedst udtages af Kjøbereren selv, navnlig Kvæg og Heste.

Til Afholdelsen af Markeder udfordres Indenrigsministeriets Tilladelse; de afholdes i Almindelighed i Kjøbstæderne, undtagelsesvis dog ogsaa paa Landet, s. Scheels Personret S. 537 Anm. 19. Om Retten til at sælge paa Markeder, s. Lov 29. Dec. 1857 § 41.

En lignende Betydning faae under mere udviklede Handelsforhold Børsen, det er offentlige Lokaler, hvor Sælgere og Kjøbere, Mæglere, osv. daglig mødes paa bestemte Tider, og hvor Kursen paa Værdipapirer noteres, s. om Kjøbenhavns Børs Adn. 22. Dec. 1808, 2. Mai 1811, Pl. 28. Juli 1835, mfl.

§ 68. Maal og Vægt.

Vægtforholdene ere nu omordnede ved Lov 19. Febr. 1861 (Lovs. S. 179) (Adn. 17. Marts og 1. Dec. 1865, jfr. fremdeles Lov 24. Febr. 1868, Adn. samt Bkg. 12. Mai 1869), der har indført Tidelingssystemet. Herefter er Enheden for den almindelige Handelsvægt et Pund, som er ligt 500 franske Grammer. Pundet deles i 100 Kvinter, Kvinten i 10 Ort; ringere Vægtstørrelser angives i Decimalbrøkdeler af Orten. Hundrede Pund udgjøre et Centner, s. Lov 1861 §§ 1—3. Kun Lodder, som henhøre til Tidelingssystemet, maae justeres, s. Lov 1861 § 4, Bkg. 30. Juni 1863, og i Almindelighed maae kun de saaledes justerede Lodder benyttes som Handelsvægt, s. Lovens 3. 10. 1, 4, Fdn. 11. Apr. 1840 § 47, Lov 1861 § 5, Bkg. 30. Juni 1863. Justeringen skeer ved et særeget Justerkammer i Kjøbenhavn, s. Fdn. 10. Sept. 1828, Bkg. 21. Juni 1861, Taxt 30. Juni s. A., Bkg. 8. Apr. 1862. Tilsynet med de anførte Bestemmelers Overholdelse paahviler Politiet, s. 3. 10. 3, Cirk. 25. Nov. 1837.

Med Hensyn til Maal gjælde endnu Reglerne i Fdn. 10. Jan. 1698. I Øvrigt ere Bestemmelserne om, at kun lovligt justerede Maal maae benyttes, om Ansvar for denne Regels Overtrædelse og Kontrollen med dens Overholdelse stemmende med Reglerne om Vægtforholdene, s. de ovenfor citerede Lovbestemmelser og Bkg. 21. Juni 1861.

Efter Adn. 5. Mai 1683 skulde der i alle Kjøbstæder ansættes særegne Veiere, Maalere og Vragere til at undersøge de falbudte Varers Vægt, Maal og Godhed, og hvis Medvirkning for Størstedelen skulde benyttes af de Sælgende, men den senere Lovgivning har i det Væsentlige indført Frihed i saa Henseende, s. Fdn. 21. Okt. 1791 § 3, 1. Febr. 1797 §§ 32—37, Pl. 30. Apr. 1828, 30. Marts 1849, 29. Aug. 1856, 9. Okt. 1857, 27. Juli 1859.

§ 69. Myntvæsenet.

Ifølge Grl. 1863 § 53 (Grl. 1866 § 28), der i saa Henseende stemmer med de tidligere Forfatningslove, tilkommer

Retten til at slaae Mynt Kongen, men denne Ret maa udøves i Overensstemmelse med Lovene. Det er saaledes Lovgivningen, der træffer Bestemmelse om Myntens Lødighed og Gehalt, s. Lov 4. Juni 1856 (Lovs. S. 691), om Inddragelse af hidtil gjældende Myntsorter, s. Lov 2. Apr. 1855, om Mynternes Navn, s. Lov 10. Febr. 1854, ligesom en Lov vistnok ogsaa er fornøden til at bestemme nye Inddelinger af Mynten, s. dog Bkg. 10. Febr. 1854, hvorimod Kongen lader Mynten slaae i sit Navn, bestemmer Udmyntningens Størrelse og fastsætter Myntens Præg, s. senest Bkg. 17. Marts, 4. Mai 1864 (Bkg. 1. Sept. 1866, 7. Aug. 1867, 6. og 17. Okt. 1868, 21. Juli 1869).

Den indenlandske Mynt er dels Guldmynt, som dog ikke har nogen fast Cours eller er noget tvunget Betalingsmiddel, s. Pl. 3. Febr. 1827 § 4, Bkg. 6. Apr. 1850, dels Sølvmynt og Skillemynt. For Sølvmynten gjælder Speciesmyntfoden, saaledes at 18½ Rigsdaler udpræges af en Mark fint Sølv Kølnsk Vægt, s. Fdn. 5. Jan. 1813 § 5, som tillige bestemmer Rigsdalernes Inddeling i Mark og Skilling. Myntfodens Navn er nu Rigsmyntfod, s. Lov 10. Febr. 1854. Af Sølvmynt udpræges nu Dobbeltrigsdalere, Rigsdalere og halve Rigsdalere efter det i Fdn. 5. Jan. 1813 § 5 angivne Forhold, s. Lov 10. Febr. 1854, Bkg. s. D., og Markstykker og Fireskillinger af en noget ringere Lødighed, s. Lov 4. Juni 1856, Bkg. 8. Sept. 1854, jfr. Bkg. 18. Dec. 1841. Endelig udpræges En- og Halvskillinger i Bronze, s. Lov 4. Juni 1856, Bkg. 24. Dec. 1856, 18. Juni 1857 (6. Okt. 1868). Den tidligere Angivelse i Kourantmyntfod bortfalder ved Udmyntningen, s. Bkg. 10. Febr. 1854. Om Indkaldelse af ældre Mynter, s. Oktroi 4. Juli 1818 § 12 Nr. 3, Bkg. 12. Mai 1820, 26. Apr. 1839, Lov 2. Apr. 1855. Med Undtagelse af Guldmynterne skulle alle lovligt kourserende indenlandske Mynter modtages som tvunget Betalingsmiddel, saavel mellem Mand og Mand, som i de offentlige Kasser, dog med en vis Begrændsning for de mindre Mynters Vedkommende, der have en ringere Lødighed, s. Pl. 31. Juli 1818 §§ 7, 8,

Bkg. 18. Dec. 1841. De tidligere Forbud mod Udførselen af indenlandsk Mynt ere nu ophævede, s. Pl. 9. Nov. 1791, 10. Juli 1814.

Fremmed Mynt er vel ikke forbuden her i Landet, s. Fdn. 5. Jan. 1813 §§ 19, 20, men det er en Selvfølge, at den ikke er noget tvunget Betalingsmiddel.

Til Myntningens Besørgelse bestaaer en Mynt i Kjøbenhavn (tidligere ogsaa i Altona), hvor desuden Private mod Betaling kunne faae Sølv udmyntet, s. Bkg. 11. Jan., 31. Dec. 1819, 30. Apr. 1825. Mynten har Eneret paa Indsmeltning af Guld og Sølv i Kjøbenhavn, s. Pl. 15. Juli 1817, 18. Sept. 1821.

§ 70. Bankvæsenet.

Ved Oktroi 29. Okt. 1736, jfr. Regl. 5. Nov. s. A. og Fdn. 8. Marts 1737 oprettedes en Kourantbank, hvis Formaal navnlig skulde være at diskontere Vexler og gjøre Udlaan paa haandfaaet Pant. Den forsynedes med betydelige Privilegier, navnlig Ret til at udstede Sedler, der paa Anfordring skulde indløses af den, og som skulde modtages i de kongelige Kasser for deres paalydende Værdi, hvori- mod de ikke skulde være tvunget Betalingsmiddel mellem Mand og Mand. Fremdeles skulde Banken være et autoriseret Depositionssted for Umyndiges og Boers Midler; den skulde nyde Stempelfrihed, Arrestfrihed, osv., s. Fdn. 8. Marts 1737. Banken var en privat Aktiebank, som bestyredes af selvvalgte Kommissairer og var kun underkastet ringe Kontrol fra det Offentliges Side, hvilket var saa meget mere uheldigt, som der ikke var foreskrevet nogen Grændse for Seddeludstedelsen. Paa Grund af de herved fremkaldte Misligheder saae man sig nødsaget til at suspendere Sedlernes Indløsning ved Fdn. 16. Okt., 26. Nov. 1745, der tillige forbøde Udførselen af rede Penge. Vel hævedes disse Bestemmelser ved Fdn. 14. Marts 1747, men ved Fdn. 6. Okt. 1757 fornyedes de atter paa nogen kort Tid og indtil Videre, hvorhos det bestemtes, at Ingen

maatte vægre sig ved at modtage Bankosedler i Betaling. Endelig bleve ifølge et med Regeringen indgaaet Forlig Interessenterne udløste af Staten, og Banken gik over til en Statsbank, saaledes at den nu bestyredes af Regeringsautoriteterne efter de samme Regler som hidtil, navnlig uden nogen Begrændsning med Hensyn til Seddeludstedelsen, og Indtægterne tilfaldt Statskassen og skulde anvendes til Statsgjældens Betaling, s. Fdn. 15. Apr. 1774. Da en ny Speciesbank oprettedes ved Oktroi 16. Febr. 1791, bestemtes det, at Kourantbanken kun skulde vedblive at bestaae for at indløse sine Sedler, ikke for at udstede nye, s. Oktroiens Præmisses, men denne Regel overholdtes ikke, idet Finantserne fremdeles benyttede den til Udstedelsen af Kourantsedler, hvorved disses Pris i høi Grad trykkedes. Først ved Fdn. 5. Jan. 1813 blev den ophævet, s. Fdn. § 9, og de kourserende Sedler indløstes med 1 Rigsbankdaler for 6 Rdlr. Kourantsedler, s. Fdn. § 10.

Ligesom der ved Fdn. 29. Febr. 1788 var oprettet en Speciesbank for Hertugdømmerne, oprettedes der ogsaa en Speciesbank for Danmark og Norge ved Oktroi 16. Febr. 1791. Denne var en privat Aktiebank og indtog en af Regeringen uafhængig Stilling. For at undgaae de Misligheder, som havde fundet Sted ved Kourantbanken, fastsattes der ved Oktroiens § 9 en Grændse for Seddeludstedelsen, men Bankens Stilling svækkedes ved den ved Oktroiens §§ 8 og 13 aabnede Adgang til Benyttelse af Kourantsedler og endnu mere ved de Pengeomsætninger med Regeringen, hvorpaa Bestyrelsen senere indlod sig. I Henhold til Fdn. 5. Jan. 1813 § 9 ophævedes den, idet Kongen udløste Interessenterne, s. Noten til bemeldte Paragraph i Lovsamlingen.

Foruden de nævnte Instituter bestod der endnu flere andre, som havde Ret til at udstede Sedler, nemlig Depositokassen, s. Pl. 13. Nov. 1799, Skatkammerfondet, s. Fdn. 21. Okt. 1803, og for Hertugdømmerne foruden Species-

banken det slesvigholstenske Laaneinstitut, s. Pat. 23. Okt. 1801.

Den uforholdsmæssige Udstedelse af Sedler havde i høi Grad trykket disses Cours og tilveiebragt en Rystelse i Penge- og Kreditforholdene, som nødvendiggjorde en kraftig Indgriben fra Statens Side. Ved Fdn. 5. Jan. 1813 bleve samtlige bestaaende Pengeinstituter ophævede og i deres Sted blev oprettet en Rigsbank, s. Fdn. §§ 1, 2, 9. De i Omløb værende Pengerepræsentativer skulde indløses efter et nærmere fastsat Forhold, s. Fdn. § 10, og for private Forskrivninger fastsattes dels en Omskrivning og Nedsættelse, dels en tvungen Kredit, s. Fdn. § 23 ff., ligesom der endelig ved Pl. 5. Jan. 1813, jfr. Fdn. 1813 § 22, blev truffet nærmere Bestemmelse om Omskrivning af Gager, Pensioner, m. m. Banken skulde være berettiget til at udstede et begrændset Antal Sedler, som for Størstedelen skulde anvendes til at indfri de kourserende Repræsentativer, medens Resten skulde anvendes til at understøtte Finantserne og til Udlaan, s. Fdn. 1813 § 8, Fund. 5. Jan. 1813 §§ 3—10. For at fundere de saaledes udstedte Sedler tillagdes der Banken en Fordring med 1ste Prioritets Panteret i alle faste Eiendomme i Landet af 6 pCt. af disses Værdi, hvilken Fordring skulde være uopsigelig fra Bankens Side, hvori- mod den af Debitor kunde indbetales, men, indtil dette skete, maatte forrentes med $6\frac{1}{2}$ pCt., s. Fdn. 1813 §§ 3, 7, Fund. 1813 § 2, hvilket dog ved Fdn. 9. Juli 1813 § 10 blev saaledes forandret, at Eierne af Jorder og Tiender fik $\frac{5}{8}$ af deres Bankhæftelsesrenter godtgjort i de kongelige Skatter. Bestyrelsen var kongevalgt, s. Fund. 1813 § 22 ff, men skulde være aldeles adskilt fra Forvaltningen af Statens Finantser, s. Fdn. 1813 § 2. For at skaffe Banken mere Tillid blev det ved Aab. Br. 30. Juli 1813 bestemt, at Rigsbanken skulde gaae over til at blive privat under et nationalt Interessent- skab, hvilket skete ved Aab. Br. 6. Apr. 1818 og Oktroi 4. Juli s. A., jfr. Regl. 27. Juli s. A. under Navn af Nationalbank, saaledes at Nationalbanken overtog alle Rigsbankens Rettig-

heder og Forpligtelser, s. Oktroi 1818 § 2. Beboerne i Hertugdømmerne fik imidlertid ved Pat. 4. Juli 1818 Adgang til paa forskjellige Maader at udløse sig af deres Forhold til Banken, s. Oktroi 1818 § 6.

Nationalbanken er et privat Interessentskab, der er aldeles adskilt fra Statens Finantser og i høi Grad uafhængigt af Regeringen, s. Oktroiens § 1, jfr. § 35. Interessenter og Aktiehavere i Banken ere:

1. Frivillige Subskribenter, s. Oktroiens §§ 10, 11, Pl. 21. Mai 1818.

2. Eiere af Bygninger i Kjøbstæderne og paa Landet for deres fulde Bankhæftelse, forsaavidt den udgjør et eller flere hundrede Rigsdaler. Flere mindre Hæftelser kunne sammenlægges for at tilveiebringe Aktieret, hvorimod den i Oktroiien tilladte Supplering af mindre Hæftelsesbeløb ved Indbetaling af det Manglende er ophørt, s. Oktroiens § 11, Regl. 27. Juli 1818 § 8, Pl. 6. Aug. 1839.

3. Eiere af Jorder og Tiender for den ene $\frac{1}{6}$, som ikke godtgjordes i Statsskatterne, hvorimod de $\frac{5}{6}$ ingen Aktieret gav, s. Oktroiens § 11, Regl. § 8. Ifølge Aab. Br. 4. Dec. 1838 bortfaldt de $\frac{5}{6}$, hvorimod de $\frac{1}{6}$ endnu oppebæres af Banken indtil 1876. Om Sammenlægning og Supplering gjaldt med Hensyn til den ene $\frac{1}{6}$ af Hæftelsen de samme Regler, som med Hensyn til Hæftelsen af Bygninger.

Aktieretten tilkommer de paagjældende Eiendomsbedere, hvad enten de have indbetalt deres Hæftelse, hvilket for Jorders og Tienders Vedkommende kun kan skee med Hensyn til den ene $\frac{1}{6}$, som ikke godtgjøres i Statsskatterne, eller ikke, i hvilket sidste Fald imidlertid Udbyttet likvideres i Bankrenterne, indtil Rente og Udbytte ere lige, s. Oktroiens § 11. Naar Debitor indfrier Hæftelsen, kan han fordrø, at Bankens Obligation cederes ham, i hvilket Tilfælde han indtræder i Bankens Ret, hvilket faaer Betydning i Tilfælde af Obligationens Transport eller Eidendommens Salg, s. Fund. 5. Jan. 1813 § 11, Oktroi 1818 § 8.

Ved at forevise Obligationen eller Bankens Kvittering for Beløbet kan han da faae udstedt Aktiebrev, forsaavidt Summen udgjør fulde Hundrede Rigsdaler, s. Oktroiens § 11, Regl. § 8. Aktieretten kan skilles fra Eiendommen og endogsaa fra Bankhæftelsesobligationen, s. i det Hele nærmere Grams Tingsret § 157 d.

Banken bestyres af 15 Repræsentanter, som supplere sig selv, og 5 Direktører, hvilke vælges af Repræsentanterne med Undtagelse af 1, som vælges af Kongen, s. Oktroiens §§ 28—40 og Regl. § 35 ff. Tilsynet med, at Banken opfylder sine Forpligtelser med Hensyn til Staten og det offentlige Pengevæsen, føres af en kongelig Bankkommissair, hvilken Funktion stedse skal være forenet med Justitsministerens Embede, s. Oktroiens § 32. Naar han formener, at Noget af Direktørerne foretages, som kunde stride mod Bankens Oktroi og Reglement, kan han, naar der ved Forhandling med Repræsentanterne ikke kan opnaaes Enighed, paaanke Beslutningen til Høiesteret, s. Oktroiens § 35, jfr. Regl. §§ 56--58.

Bankens Formaal er først og fremmest at virke til at befæste Pengevæsenet i Landet, s. Oktroiens § 3. I dette Øiemed skulde den først indløse de kourserende Rigsbank-sedler, til hvilket Brug den skulde oppebære de $\frac{2}{3}$ af Bankhæftelsesrenterne af Jorder og Tiender, saalænge indtil Sedlerne derved vare blevne inddragne, s. Oktroiens §§ 3, 6 B, hvorfor disse forlods og ubetinget skulde anvendes til Seddelinddragelsen, s. Oktroiens § 14. Dog blev det ved Aab. Br. 4. Febr. 1820 tilladt, at de maatte anvendes til Forrentningen og Afbetalingen af et af Banken for at paa-skynde Seddelinddragelsen optaget Laan. Ifølge et mellem Banken og Finantserne indgaaet Forlig blev det ved Aab. Br. 4. Dec. 1838 bestemt, at de $\frac{2}{3}$ af Bankhæftelsen skulde ophøre, hvorimod Banken fremdeles indtil 1876 skulde være berettiget til hos Yderne at oppebære de $\frac{1}{3}$ af Bankhæftelsesrenten, hvilken disse da kunde likvidere i de kongelige Skatter. Fremdeles skulde den drage Omsorg for paa

tilbørlig Maade at fundere de dels af Rigsbanken, dels senere af den selv udstedte Sedler og naae til at erklære dem realisable, s. Oktroiens §§ 3, 17—20, hvilket sidste skete ved Pl. 13. Mai 1845. For at sikkre Banksedlernes Soliditet er der dels foreskrevet en Grændse for det Antal Sedler, Banken maa udstede, dels Regler for, hvorledes disse skulle funderes, nemlig dels i Sølv, dels i andre Værdieffekter, s. Oktroiens §§ 18—20, Resol. 11. Juli 1840, 4. Juni 1847, 23. Jan. 1849, 4. Okt. 1854, 21. Okt. 1859 (D. T. 763).

Dernæst skal Banken sørge for ved Udlaan og Diskontering at fremme Pengeomløbet til Lettelse for Produktion, Handel og Omsætning, samt ved Foliers Aabning og Depositors Modtagelse at holde betroede Midler i sikkert Gjemme og Tilsvar, s. Oktroiens §§ 5, 22 ff., Regl. § 9 ff. I denne Virksomhed understøttes Banken ved Filialer, s. Oktroiens § 57, som ere etablerede i Aarhus, s. Bkg. 20. Nov. 1837, Resol. 13. Marts 1848, og Flensborg, s. Pat. 23. Febr. 1844, hvorimod en paatænkt Filialbank i Odense, s. Resol. 13. Marts 1848, ikke er kommen i Stand. Den ved disse Operationer indvundne Fordel bliver efter Repræsentanternes nærmere Bestemmelse at udbetale Aktiehaverne som Udbytte af Aktierne, s. Oktroiens § 27, Regl. § 40.

Bankens Rettigheder ere nærmere bestemte ved dens Oktroi, som skal gjælde for 90 Aar, s. Oktroiens § 58, uden at der saaledes som ellers ved Privilegier behøves nogen Stadfæstelse ved Thronskifte, samt ved dens Reglement 27. Juli 1818 og forskjellige senere Bestemmelser. Dens vigtigste Ret er dens Ret til at udstede Sedler, der nu, efterat de ere erklærede realisable, s. Pl. 13. Mai 1845, skulle modtages til deres fulde Værdi, saavel mellem Mand og Mand, som i de offentlige Kasser, s. Fund. 5. Jan. 1813 § 4, Oktroi 4. Juli 1818 §§ 19, 20. Om de Begrænsninger, Bankens Ret til at udstede Sedler er undergivet, er talt ovenfor; til Seddelmassens Forøgelse har man ikke anset Repræsentationens Samtykke for nødvendig. Om det Spørgs-

maal, hvorvidt Bankens Eneret til at udstede Repræsentativer strækker sig, navnlig i Forhold til Staten, s. Fund. 5. Jan. 1813 § 1, Oktroi 1818 § 42, og Statsforfatningsretten.

Som andre Banken tilkommende Rettigheder kan nævnes Afgifts- og Stempelfrihed, s. Oktroiens §§ 43, 50, Arrestfrihed, s. Oktroiens §§ 44, 45, særegne Begunstigelser med Hensyn til Realisation af stillede Panter, s. navnlig Pl. 1. Juni 1837, mfl.

§ 71. Om andre Foranstaltninger til Omsættningens Fremme, samt om Handels- og Haandværksvæsenets Bestyrelse.

Foruden de hidtil nævnte Foranstaltninger til Omsættningens Fremme kan mærkes, at Staten ved Tilstaaelsen af særegne Begunstigelser søger at fremme Oprettelsen af Kreditforeninger og Laanekasser for Grundeiere, s. Lov 20. Juni 1850, 21. Nov. 1851, 19. Febr. 1861 (Lovs. S. 190), efter hvilken sidstnævnte Lovs § 3 de i Lov 20. Juni 1850 omhandlede Begunstigelser for Fremtiden ikkun kunne meddeles ved Lov, samt at den under ganske extraordinaire Forhold kan finde sig foranlediget til at komme Omsættningen til Hjælp ved mere direkte Understøttelse, s. Lov 12. og 18. Dec. 1857, Bkg. 18. Dec. 1857.

Bestyrelsen af Haandværks- og Handelsvæsenet er hos Indenrigsministeriet, dog saaledes, at Myntvæsenet sorterer under Finantsministeriet, og den udenlandske Handel under Udenrigsministeriet, under hvilket de paa forskjellige Steder i fremmede Lande ansatte Konsuler og Vicekonsuler drage Omsorg for den danske Handels og Skibsfarts Tarv. Under Indenrigsministeriet udøves et Tilsyn og en Medvirkning af Amtmændene, Politivæbningerne og Kommunalbestyrelserne. Som særegne tekniske Autoriteter kan nævnes Grosserersocietetets Komite bestaaende af en Formand og 12 Medlemmer, der have at afgive de Betænkninger, Erklæringer og Responsa, Ministerierne, Øvrighederne eller Domstolene maatte fordre, eller som private Personer maatte forlange i de dem vedkommende Retssager, s. Fdn. 23.

Apr. 1817 § 12, Reskr. s. D., Ingenieurkorpset og Havne- og Kanalinspekturen, jfr. ovenfor. En særegen Stilling indtage Mæglerne, der fungere som Mellemmænd ved Afslutning af Handler, Befragtninger, osv. De maae underkaste sig en særegen Examen og erholde derefter Mæglerbevilling, som dog maa forsynes med kongelig Konfirmation, ligesom der ogsaa paahviler dem visse Forpligtelser mod det Offentlige, s. for Kbhvn. Fdn. 22. Dec. 1808; dog kunne de ikke betragtes som Embedsmænd, men ere Næringsdrivende.

Femte Kapitel. Foranstaltninger for at hindre Formue- gjenstandes Undergang.

§ 72.

I denne Retning kan Staten virke dels for at forebygge, dels for at standse de forskjellige Formueværdier truende Ulykker, dels endelig for at lette Trykket af den engang skete Ulykke, navnlig ved at fordele det paa Flere. Netop i denne Materie vil der være megen Plads for Statens Virksomhed, idet det dels kan være nødvendigt ad Lovgivningsveien at paalægge Borgerne Forpligtelser eller gjøre Indskrænkning i de dem ellers tilkommende Rettigheder, dels bliver der Spørgsmaal om at foretage Indretninger og træffe Foranstaltninger, som overstige de Privates Kræfter. Som enkelte Retninger, hvori Statens Virksomhed i den handlede Henseende viser sig, kan nævnes:

1. Bygnings- og Brandvæsenet, i hvilken Henseende Reglerne ere forskjellige i Kjøbenhavn, i Kjøbstæderne og paa Landet.

For at afværge Ildebrande har Lovgivningen givet en Mængde Forskrifter om Bygningernes Indretning med Hensyn til Høide, Materiale, Tækning, Afstand fra andre Bygninger, osv., fra hvilke der dog under særegne Omstændigheder kan dispenseres, s. for Kbhvn. Bygningslov 17. Marts 1856, for Kjøbstæderne Bygningslov 30. Dec. 1858 (Lovs.

S. 743), jfr. Lov 19. Apr. 1864, for Landet Brandpolitilov 2. Marts 1861 Kap. 1. De i disse Love givne Forskrifter have dog ogsaa det Øiemed at forebygge, at Borgernes Sundhed lider ved en uhensigtsmæssig Indretning af Bygningerne, hvilket navnlig gjælder om de to førstnævnte Love. For at sikre Overholdelsen af de givne Forskrifter er det for Kjøbenhavn og Kjøbstæderne foreskrevet, at ingen ny Bygning maa opføres eller nogen under Lovenes Bestemmelser faldende Forandring ved ældre Bygninger foretages uden Samtykke fra Bygningsinspektøren eller Bygningskommissionen, s. Lov 1856 § 93, 1858 § 33, og efter Lov 1856 § 82 er det for Kjøbenhavn endog foreskrevet, at ingen ny Bygning eller nogen Del af samme maa tages i Beboelse uden skriftlig Tilladelse af Bygningsinspektøren.

Fremdeles er der givet Forskrifter mod uforsigtig Omgang med Ild og Lys, om Skorstenes tilbørlige Rensning, osv., s. for Kjøbenhavn Fdn. 1. Nov. 1805 Kap. 1 (Lov 29. Marts 1867, Lov 15. Mai 1868, Lovs. S. 249), for Kjøbstæderne Fdn. 24: Jan. 1761 Kap. 4, for Landet Lov 2. Marts 1861 Kap. 2. Mod Brandpolitilovenes Overtrædelse værnes der dels ved Straffebestemmelser, s. de anførte Love, der forsaavidt nogen Ildsvaade deraf opstaaer, endog kunne stige til Vand- og Brødsstraf, dels ved Forpligtelsen til at erstatte den derved forvoldte Skade, s. Fdn. 26. Marts 1841 § 14, hvorefter dog den der fastsatte Straf kan bortfalde, naar Skaden erstattes (s. Strl. 1866 § 284).

For at have Midler i Hænde til at standse den allerede udbrudte Ild er der truffet Bestemmelser om Brandredskaber, Sprøiter og Arbeidskraft til at slukke Ilden, s. for Kjøbenhavn Fdn. 1. Nov. 1805, Pl. 16. Sept. 1835, Bkg. 28. Marts 1860 (Lov 15. Mai 1868), for Kjøbstæderne Fdn. 24. Jan. 1761 Kap. 1, 2, 5, 6, for Landet Lov 2. Marts 1861 Kap. 3—5. I Kjøbenhavn og Kjøbstæderne er der indrettet særegne Brandkorpsere, medens paa Landet Reglerne om Slukningsmandskabet kunne gives forskjelligt efter de lokale Forhold ved en af Sogneforstanderskabet affattet og af

Amtmanden stadfæstet Vedtægt, hvorhos det er betegnet som en almindelig Borgerpligt, for Enhver i Tilfælde af Ildbrand at yde al den Tjeneste, han formaaer, Lov 1861 § 35.

Bestyrelsen af Brandvæsenet paahviler i øverste Instants Justitsministeriet, under hvilket Amtmændene og Politivrighederne, Branddirekteurer, s. Fdn. 26. Marts 1800, Instr. 20. Juni 1801, Regul. 12. Sept. 1859 og paa Landet Brandfogder føre Tilsynet, s. Lov 2. Marts 1861 §§ 46, 47.

Tilsynet med Bygningsvæsenet tilkommer i Kjøbenhavn Bygningskommissionen og Bygningsinspekturerne, s. Lov 17. Marts 1856 §§ 94—97, jfr. Lov 4. Marts 1857 § 1 (Lovs. S. 102), i Kjøbstæderne ligeledes en Bygningskommission, s. Fdn. 6. Apr. 1832 § 13, Lov 30. Dec. 1858 § 33, 31. Marts 1860 § 4, jfr. med Hensyn til Ansættelsen af en Bygningsinspektør Lov 1858 § 35, paa Landet Sognefogden under Amtmandens og Politimesterens Overtilsyn, s. Lov 2. Marts 1861 § 46. Sager om Overtrædelse af Bygnings- og Brandpolitilovene behandles dels ved Politiretten, s. Lov 17. Marts 1856 § 102, 30. Dec. 1858 § 37, 2. Marts 1861 § 49, dels ved særegne, mere administrativt sammensatte Domstole, s. for Kjøbstæderne Fdn. 24. Jan. 1761 Kap. 8, for Kjøbenhavn Fdn. 1. Nov. 1805 Kap. 7, Lov 17. Marts 1856 § 103, Lov 14. Juni 1850. Omkostningerne bæres dels umiddelbart af Beboerne, forsaavidt de ere forpligtede til at anskaffe Brandredskaber, dels af Kommunen, dels af Brandforsikringen, s. de anførte Lovbestemmelser, Fdn. 26. Marts 1800, Pl. 5. Sept. 1827, Regul. 12. Sept. 1859 (Lov 15. Mai 1868 §§ 6, 7, 9, 10).

2. Om Digevæsenet, der i Kongeriget kun har mindre Betydning, ere nærmere Forskrifter givne ved Pl. 6. Juni 1848.

3. [Til Sandflugtens Dæmpning ere forskellige Foranstaltninger truffene ved Fdn. 19. Sept. 1792, Pl. 6. Marts 1838, Lov 26. Marts 1852, 4. Marts 1857 (Lovs. S. 386), hvorefter Tilsynet føres af særegne Sandflugtskommisairer, samt af de paagjældende Amtsraad, s. Lov 29. Dec. 1857

§ 10, og Omkostningerne fordeles mellem Statskassen, Amtsrepartitionsfondet og Amtets Kjøbstæder og Klitsognene i det paagjældende Sandflugtsdistrikt, s. Lov 26. Marts 1852 §§ 1, 2, 4. Marts 1857, 29. Dec. 1857 § 1 (Lov 29. Marts 1867, Lovs. S. 90)].

4. Om smitsomme Sygdomme hos Husdyrene indeholdes de nugjældende Regler i Lov 29. Dec. 1857 (Lovs. S. 389). Herefter føres det nærmeste Tilsyn af de examinerede Dyrlæger, der benytte deres Ret til at praktisere. Disse kunne, naar de opdage visse smitsomme Sygdomme hos de af dem undersøgte Dyr, træffe mildere Foranstaltninger, sigtende til Dyrets Afsondring og dets Omgivers Rensning, men vil Eieren ikke godvillig efterleve disse Forskrifter, er det Politiautoriteternes Sag at træffe de fornødne Forholdsregler, navnlig at hele Besætningen sættes under offentligt Tilsyn, at de dertil hørende Dyr ikke maa føres bort, at intet Marked for saadanne Dyr maa afholdes, og forsaavidt Sygdommen er af en vis ondartet Beskaffenhed, at de angrebne Dyr dræbes. Indenrigsministeriet kan endog paabyde, at hele Besætningen, hvori Sygdommen er udbrudt, dræbes, ligesom det kan udstede Forbud mod Indførsel af Husdyr fra fremmede Lande, hvor de i Loven omhandlede Sygdomme ere udbrudte, s. Lovens §§ 1—10. Med Hensyn til Hundegalskab træffes Foranstaltninger i det enkelte Tilfælde af de lokale Politiautoriteter, Foranstaltninger af en almindeligere Karakter af Amtmanden, s. Lovens § 11. Udgifterne bæres dels af Eieren, dels af Amtsrepartitionsfondet eller Amtets Kjøbstæder, s. Lovens § 13, jfr. § 14, undtagelsesvis af Statskassen, s. Lovens § 8. Visse Tvivlsspørgsmaal afgjøres af det veterinaire Sundhedsraad, s. Lovens § 8, Bkg. 21. Juni 1851, der tillige er teknisk Konsulent for Regeringen, s. nærmere Bkg. 1851. Veterinair- og Landbohøiskolen virker dels som Undervisnings-, dels som Helbredelsesanstalt, s. Lov 8. Marts 1856.

5. Til Forebyggelse eller Standsning af Ulykker paa Søen er der truffet Bestemmelser om Undgaaelse af Paa-seiling, s. Bkg. 16. Marts 1859, 1. Febr. 1860 (Lov 21. Juni 1867, Lovs. S. 260, Adn. 9. Aug. 1867, S. 434, Adn. 19. Marts 1869, S. 240), om Fyr- og Vagervæsenet, om Strandinger, s. Fdn. 28. Dec. 1836, om Redningsvæsenet paa Kysterne, s. Lov 26. Marts 1852 (Lovs. S. 552) med forskjellige senere Tillæg, osv.

6. Et vigtigt Middel til at raade Bød paa indtrufne Ulykker er Indrettelsen af Forsikkringsanstalter, hvorved Trykket af den skete Skade lettes ved en Fordeling paa Flere. Saadanne Anstalter kunne enten oprettes og bestyres af Staten selv eller af Private, hvis Foretagende Staten da kan lette ved Tilstaaelsen af visse Begunstigelser. Forsikringen kan være indbyrdes Forsikkring, saaledes at de lidte Tab i Forening med Bestyrelsesudgifterne fordeles paa Interessenterne, i Reglen dog saaledes, at et fast aarligt Bidrag opkræves, og i Tilfælde af betydelig Skade extraordinair Paaligning finder Sted, eller Præmieforsikkring, ved hvilken en Privatmand eller et Aktieselskab mod en bestemt Betaling paatager sig at bære hele den Skade, som maatte skee. Fremdeles kan Forsikringen være nødvendig, naar Eieren er forpligtet til at forsikre, eller frivillig, monopoliseret eller ikke. Endelig er Forsikringen forskjellig med Hensyn til Gjenstanden. De vigtigste og almindeligste Arter ere Brandforsikkring, Søforsikkring og Livsforsikkring, men desuden kan der forekomme Forsikkring mod Skade paa Afgrøde, Kreaturer, osv., s. Stempellov 19. Febr. 1861 § 55.

A. Med Hensyn til Brandforsikkring skjælnes mellem Forsikkring af faste Eiendomme og af Løsøre, samt mellem Forsikkring i Kjøbenhavn, i Kjøbstæderne og paa Landet.

Brandforsikringen for faste Eiendomme i Kjøbenhavn, om hvilken Hovedreglerne indeholdes i Adn. 17. Juli 1795, er indbyrdes, s. Adn. § 1, og tvungen, s. Adn. § 8 (Lov 15. Mai 1868 § 44). Den bestyres af en egen Direktion, s. Adn. § 15 ff.

Brandforsikringen for faste Eiendomme i Kjøbstæderne, hvorom de vigtigste Regler ere givne ved Adn. 29. Febr. 1792, er ligeledes tvungen, s. Adn. 1792 §§ 1, 5, undtagen forsaavidt angaaer de udenfor den egentlige By paa Kjøbstadgrund liggende Bygninger, med Hensyn til hvilke den i Almindelighed er frivillig, s. Fdn. 6. Apr. 1832 § 18. Den er derhos indbyrdes, saaledes at Eierne af samtlige Kjøbstadbygninger udenfor Kjøbenhavn danne et Interessentskab, s. Adn. 1792 § 1. Den er fremdeles monopoliseret, ikke blot med Hensyn til de egentlige Kjøbstadbygninger, men ogsaa med Hensyn til de paa Kjøbstadens Grund opførte Huse, s. Adn. 1792 §§ 1, 4. Overbestyrelsen tilkommer Justitsministeriet.

For faste Eiendomme paa Landet er Brandforsikringen, der navnlig omhandles i Adn. 29. Febr. 1792 og Lov 4. Marts 1857 (Lovs. S. 38), ligeledes indbyrdes, men frivillig, saaledes at de Paagjældende kunne undlade at indtræde, og de allerede optagne kunne udtræde, s. Adn. 1792, Præm. §§ 2, 12. Forudsætningen for Optagelsen er, at Bygningen er indrettet og forsynet med Brandredskaber overensstemmende med Brandpolitiloven af 1861, s. Adn. 1792 § 1, Bkg. 18. Juni 1858. Denne Forening er ikke monopoliseret, uden forsaavidt man ikke samtidig maa have den samme Bygning assureret i dette og andre Selskaber, s. Adn. 1792 § 5. Den bestyres under Justitsministeriets Overbestyrelse af et eget Repræsentantskab, s. Lov 4. Marts 1857 § 22.

Brandhjælpspenge for faste Eiendomme nyde en fortrinlig legal Panteret, s. Amtstuefdn. 8. Juli 1840 §§ 2, 50.

Brandforsikringen af Løsøre er altid frivillig. For Kjøbenhavn var tidligere et eget Kompagni monopoliseret, s. Oktroi 24. Mai 1843, men dette Monopol er bortfaldet derved, at det ikke er stadfæstet ved sidste Thronskifte. Det oktroierede almindelige Brandassurancekompagni for Varer og Effekter har ikke haft noget Monopol, s. Oktroi 4. Apr. 1798 § 10. Ved Siden af disse bestaaer der for-

skjellige andre, dels indbyrdes, dels Præmieforsikrings-selskaber.

B. Med Hensyn til Søforsikkring bestaaer der det københavnske Søassurancekompagni, hvis Monopol efter Oktroi 1. Juli 1746 er bortfaldet derved, at det ikke blev stadfæstet ved Frederik VII.s Tronbestigelse, s. Konv. 2. Apr. 1850, og som derfor ikke udelukker anden Søforsikkring, s. nærmere Sørenten.

C. Med Hensyn til Livsforsikkring bestaaer der en af Staten garanteret og bestyret Livsforsikringsanstalt, der er forbundet med en Livrenté- og Forsørgelsesanstalt af lignende Beskaffenhed. Disse Anstalter ere ikke monopoliserede, s. Pl. 2. Marts 1842, Resol. 25. Nov. 1848, Bkg. 5. Dec. 1848 § 7.

Fjerde Afsnit. Forvaltningen af Retspleien.

§ 73. Administrationens Forhold til Retspleiens Forvaltning i Almindelighed.

Ifølge den ved Grundloven foretagne Ordning af den dømmende Magts Forhold, som nærmere udvikles i Forfatningsretten, udøves den dømmende Magt af Domstolene, s. Grl. 1849 § 2, jfr. Grlbest. 1855 § 2 (Grl. 1866 § 2), og da disse med Hensyn til Afgjørelsens Indhold kun have at rette sig efter Loven, s. Grl. 1849 § 78, Koloniallov 28. Nov. 1863 § 69 (Grl. 1866 § 77), da Dommerne kun kunne afsættes ved Dom, s. Grl. 1849 § 78, Koloniallov § 69 (Grl. 1866 § 73), da Domstolene ere berettigede til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, s. Grl. 1849 § 77, Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72), og den dømmende Magts Udøvelse kun kan ordnes ved Lov, s. Grl. 1849 § 74, jfr. §§ 75, 76, 79, Grl. 1863 § 64, Koloniallov § 68 (Grl. 1866 §§ 70, 71, 74), bliver der paa dette Omraade kun

Lidet tilovers for den udøvende Magts Virksomhed. Som Beføielser, der i saa Henseende tilkomme Administrationen, kunne nævnes:

1. Den tager Bestemmelse om visse underordnede, Retspleien vedkommende Punkter, s. med Hensyn til Thingstedet 1. 3. 2, Resol. 20. Juli 1815, forsaavidt der ikke herom er givet faste Lovregler, s. 1. 3. 1, 1. 3. 5, Fdn. 16. Jan. 1828 § 11, eller Bestemmelsen er overladt de kommunale Autoriteter, s. med Hensyn til Retsvidner Fdn. 9. Juni 1847 § 2. I Forbindelse hermed kan bemærkes, at Underretternes Protokoller i Reglen autoriseres af Amtmanden, s. 1. 8. 2.

2. Den træffer Afgjørelse om visse territoriale Forandringer med Hensyn til Jurisdiktionernes Omfang, s. Lov 19. Febr. 1861 § 8 (Lovs. S. 45).

3. Den forsyner Retterne med det fornødne Personale og udnævner navnlig Dommere, Skrivere og Prokuratorer, s. Grl. § 22 (Grl. 1866 § 17), Pl. 4. Sept. 1810 (Lov 26. Mai 1868, Lovs. S. 279). Ligesom imidlertid Dommerne ikke kunne afskediges af Regeringen, s. Grl. 1849 § 78 og 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 73 og 3. midl. Best.), saaledes har ogsaa Reglen om Dommernes Ansættelse af Regeringen vigtige Undtagelser, s. Grl. 1849 § 22, 2. M., §§ 72, 79, 2. M., Lov 19. Febr. 1861 § 3 (Lovs. S. 23), Grl. 1863 § 14, 6. M., § 60 (Grl. 1866 § 17, 2. M., §§ 68, 74, 2. M.). Retsvidnerne ansættes af de kommunale Autoriteter, s. Fdn. 9. Juni 1847 § 5 (Lov 6. Juli 1867 § 49), men kunne afskediges af Amtmanden, s. Fdn. 1847 § 10.

4. Den meddeler i Overensstemmelse med de hidtil gjældende Regler Bevillinger og Undtagelser fra de processuelle Love, s. Grl. 1849 § 32, Grl. 1863 § 17 (Grl. 1866 § 27). Herhen hører dels Anordningen af extraordinaire Undersøgelser- og dømmende Kommissioner, s. Grl. 1849 Epilogen, Lovens 1. 2. 1, 2. Lov 30. Dec. 1858 §§ 5, 6 (Lovs. S. 737), mfl., i hvilken Henseende Regeringen dog, som anført, er bunden ved de i Lovgivningen fastsatte eller i Praxis hjemlede Begrænsninger, blandt hvilke navnlig den er af Vig-

tighed, at der altid bør gives Adgang til at appellere den afsagte Dom til Høiesteret, dels er Regeringen berettiget til at meddele egentlige processuelle Bevillinger, saasom til Appel efter den lovbestemte Frist, til at fremkomme med nye Oplysninger, til fri Proces, osv.

5. Medens Administrationen ifølge Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73) er udelukket fra enhver Indflydelse paa Afgjørelsen af Domssagernes Realitet, udøver den et vist Tilsyn med, at de rent formelle Regler for Retternes Virksomhed overholdes, navnlig med at Retterne holdes paa rette Sted, i rette Tid, af de rette Personer, med behørig Protokol, osv. Dette Tilsyn udøves navnlig af Amtmanden ved Eftersyn af Protokollerne, hvorhos det ved Instr. 29. Nov. 1848 § 6 er paalagt Generalprokureuren efter Paalæg af Justitsministeriet at foretage Reiser for at undersøge de til Justitiens, Politiets og god Ordens Vedligeholdelse sigtende Foranstaltninger og Indretninger og til Ministeriet afgive Beretning om deres Tilstand, samt foreslaae Midler til at raade Bod paa de stedfindende Mangler, jfr. Resol. 20. Mai 1803.

6. Forsaavidt en Justitsemdsmand forseer sig ved Udøvelsen af Retspleien, vil han i Almindelighed kun kunne drages til Ansvar herfor ved høiere Ret. Dette er ogsaa den almindelige Regel, selv hvor Forseelsen angaaer den ydre formelle Side af Retspleien, med hvilken der, som ovenfor bemærket, af Regeringen føres et vist Tilsyn. Undtagelsesvis er der imidlertid i visse Tilfælde af den nævnte Art, hvor Forseelsen bestaaer i en utilbørlig Langsomhed i Forretningernes Udførelse, tillagt Regeringen Myndighed til at træffe visse administrative Forholdsregler mod den forsømmelige Retsbetjent. Saaledes kan ifølge Resol. 7. Apr. 1824, jfr. Pl. 21. Apr. s. A., Justitsministeriet, naar en Skifteforvalter ikke efter foregaaende Erindring tilbørlig fremmer et Bo, beskikke en Anden til at behandle det, hvilken Bestemmelse ikke kan ansees ophævet ved Fdn. 16. Jan. 1828 § 16, s. Amtstuefdn. 8. Juli 1840 § 24.

Ligeledes kan Øvrigheden, naar Retsskriveren utilbørlig længe opholder Aktens Beskrivelse, enten forelægge ham en vis Tid under Tvangsmulkt eller konstituere en Anden dertil, s. Fdn. 16. Jan. 1828 §§ 7, 8. I Vestindien kan endog Generalgouverneuren diktere den Dommer, som ikke i den lovbestemte Frist afsiger Dom, Mulkt; uden at Dommeren kan fordre Sagen afgjort ved Rettergang, s. Reskr. 8. Mai 1767 § 2, 4. Nov. 1778 § 5, hvilken Bestemmelse dog ikke kan ansees anvendelig i Danmark, s. Fdn. 16. Jan. 1828 § 13. Skjøndt de anførte Bestemmelser mindre vel harmonere med Grundsætningerne i Grl. 1849 § 78, Koloniallov 1863 § 69 (Grl. 1866 § 73), kunne de dog neppe ansees ligefrem ophævede herved; kun maa den paagjældende Embedsmand ifølge Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72) kunne fordre det Spørgsmaal afgjort ved Domstolene, om Øvrigheden ved den trufne Bestemmelse har overskredet sin Myndigheds Grændser, hvilket dog ikke kan gjælde i Vestindien, da Kolonialloven ikke har optaget nogen til Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72) svarende Bestemmelse. Forsaavidt den paagjældende Retsbetjent ikke falder ind under Hovedreglen i Grl. 1849 § 78, Kolonialloven 1863 § 69 (Grl. 1866 § 73), maa Regeringen i Øvrigt kunne anvende sin almindelige i Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17) hjemlede Bemyndigelse til at afskedige, og følgelig ogsaa suspendere ham. Endelig maa det antages, at Regeringen i de Tilfælde, hvor det er paalagt Retterne at afgive visse Indberetninger, maa kunne fremtvinge disses Afgivelse med Tvangsmulfter.

§ 74. Administrationens Virksomhed med Hensyn til enkelte Grene af Retspleien.

Medens Administrationens Virksomhed med Hensyn til den almindelige civile Retspleie kun er af underordnet Betydning, faaer den en større Vigtighed i visse særegne Grene af Retspleien, hvilket navnlig gjælder om Skiftevæsenet og Kriminalvæsenet.

1. Skiftebehandlingens eiendommelige Karakter bevirker, at Administrationen foruden det almindelige i forrige Paragraph omtalte Tilsyn tillige udøver en videregaaende Virksomhed. Der skal i saa Henseende ikke lægges Vægt paa, at den største Del af de ved Skiftebehandling forekommende Handlinger, ligesom de, der forefalde ved Foged- og Auktionsforretninger, i deres Væsen ere administrative Akter og i og for sig meget vel kunde henlægges under rent administrative Autoriteter, thi efter den i vor Proces gennemførte Regel ere Skifteforvalterens, Fogdens og Auktionsdirekteurens Handlinger for Størstedelen og navnlig for de vigtigste Handlingers Vedkommende at betragte som egentlige judicielle Handlinger, der ikke kunne omstødes ved Klage til høiere Øvrighed, men kun ved Appel til høiere Ret, og dette gjælder ikke blot, hvor Skifteforvalterens, Fogdens og Auktionsdirekteurens Embeder ere forenede med den sædvanlige Dommers, men ogsaa, hvor de beklædes af særegne Embedsmænd. Derimod bevirke de særegne Interesser, som fremkomme ved Skiftebehandling, Nødvendigheden af en speciellere Kontrol fra Administrationens Side. Denne gaaer dels ud paa Skifternes forsvarelige Behandling i formel Henseende og deres Tilendbringelse i en passende Tid, jfr. ovenfor § 73, dels paa Skiftemidlernes Opbevaring og Frugt bargjørelse, Omsorgen for de Umyndiges Tarv, samt Skifte- og Arveafgifternes rigtige Beregning og Oppebørsel. Denne Kontrol gjælder ikke blot Dødsboer, men ogsaa Fallitboer, og kommer til Anvendelse, hvad enten Skiftet behandles af ordinaire eller extraordinære Skifteforvaltere, hvorimod den ikke, undtagen i en enkelt Retning, vedrører de Skifter, som behandles af myndige Arvinger. Forsaavidt angaaer Omsorgen for de Umyndiges Tarv, fremtræder Øvrigheden i Øvrigt nærmest som Pupilautoritet og kan derfor ikke paalægge Skifteforvalteren at foretage bestemte Handlinger, men maa indskrænke sig til at nedlægge Paastand og appellere paa de Umyndiges Vegne (Lov 26. Mai 1868,

Lovs. S. 284). I Øvrigt føres den omhandlede Kontrol i første Instants af Amtmanden, dels ved Eftersyn af Skifteforvalterens Embedsprotokoller og Kassebeholdninger, dels ved Modtagelse og Revision af Kvartalsextrakter og aarlige Skiftedesignationer, s. navnlig Reskr. 6. Marts 1789, Fdn. 12. Febr. 1790, 8. Juli 1840 §§ 10, 17 (Lovs. S. 228). Den overordnede Kontrol føres i Revisionsdepartementet ved Revision af de aarlige Skiftedesignationer, ligesom ogsaa her Arveafgifternes Beregning kontrolleres. Endelig skal der aarlig forelægges Kongen en Beretning om Skiftevæsenets Tilstand, s. Resol. 4. Juli 1800.

2. Ligeledes udøver Øvrigheden en ikke ringe Virksomhed med Hensyn til kriminelle Sager. Vel er det Reglen, at ikke blot den Forhandling, der finder Sted, efterat Anklage er reist mod en bestemt Person, men ogsaa den forudgaaende Undersøgelse, forsaavidt denne har mere end en blot foreløbig Karakter og navnlig forsaavidt den er rettet mod enkelte bestemte Personer, i det Væsentlige maa betragtes som en judiciel Handling, der kun kan forandres ved Appel til høiere Ret, s. f. Ex. Grl. 1849 §§ 85, 86, 4. midl. Best. (Grl. 1866 §§ 80, 81, 4. midl. Best.); men foruden den vigtige Virksomhed, som Øvrigheden udøver til Afværgelse og Opdagelse af Forbrydelser, om hvilken der vil blive handlet nedenfor i Afsnittet om Øvrighedens Virksomhed med Hensyn til Politivæsenet, har Øvrigheden i kriminelle Sager, hvor den skal vaage over Retfærdighedens Tarv ikke blot imod, men ogsaa for den Tiltalte, langt betydeligere Funktioner. Det er saaledes Øvrigheden, der tager Beslutning om Anlæg af kriminelle Sager og beskikker Aktor og Defensor i Sagen, som foranstalter Appel af Dommen, ikke blot hvor denne antages urettelig at have frifundet den Tiltalte eller at have dømt ham til en for mild Straf, men ogsaa hvor den antages at være gaaet Tiltalte for nær. Fremdeles er det Øvrigheden, der foranstalter Dommens Eksekution, forsaavidt Dommen ikke blot gaaer ud paa Bøder og Omkostninger, og som, saafremt

den Dømte ikke kan betale de ham paalagte Bøder, tager Bestemmelse om den Fængselsstraf, som i saa Fald træder i Bødernes Sted (Strl. 10. Febr. 1866 § 30, Lov 16. Febr. 1866, Lovs. S. 196). Endvidere er Øvrigheden ikke blot i mange Tilfælde bemyndiget til at fremtvinge Opfyldelsen af en Forpligtelse ved at diktere Tvangsmulfter, men har endog undertiden Ret til at paalægge ligefrem Straf, s. nærmere Forfatningsretten. Betydeligere kriminelle Tilfælde skulle indberettes til Justitsministeriet, til hvilket der derhos aarlig skal indsendes Fortegnelser over de i de enkelte Jurisdiktioner paatalte Forbrydelser og idømte Straffe, s. Cirk. 29. Marts 1828, 21. Aug. 1841. Dødsdomme, hvilke altid skulle appelleres til Høiesteret, maae ikke exe- kveres, forinden der er erhvervet kongelig Resolution, om hvorvidt Dommen maae exekveres eller ikke, hvorimod Re- solutionen selvfølgelig ikke gaaer ud paa en Sanktion eller Negtelse af Sanktion af Dødsdommen. Endelig kan her mærkes den Ret, der ved Grl. 1849 § 31 og Grl. 1863 § 16, jfr. § 61 (Grl. 1866 § 36) er tillagt Kongen til at benaade og give Amnesti, hvorom henvises til Forfatningsretten.

§ 75. Fængselsvæsenet.

Fængslerne ere dels Varetægtsfængsler, dels Straf- fængsler. Varetægtsfængslerne ere dels bestemte til at optage dem, som fængsles paa Grund af Mistanke om be- gaaede Forbrydelser, dels Gjældsfanger. Straffeanstalterne ere atter dels blotte Straffængsler, dels Arbejdsanstalter.

1. Fængslerne. Fdn. 5. Apr. 1793 udtalte humane og retfærdige Principer for Fængselsvæsenets Ordning, s. navn- lig Forordningens Præmisser, men dens Forskrifter vare i høi Grad ufuldstændige og lede navnlig af den Mangel, at der ikke tilstrækkelig sondredes mellem de forskjellige Klasser af Fanger. Der blev derfor ved Resol. 8. Apr. 1840 nedsat en Kommission til at gjøre Forslag til Straffean- stalternes bedre Indretning. I Henhold til dennes Be-

tænkning bleve Hovedreglerne for Fængselsvæsenet fastsatte ved en ved Cirk. 11. Jan. 1842 bekendtgjort kongelig Resolution, og derefter udkom under 7. Mai 1846 forskjellige Reglementer for Arrestvæsenets Ordning, som vel umiddelbart kun angik Indretningen af nyopførte Arresthuse, men dog saavidt muligt ogsaa skulde bringes til Anvendelse paa de nærværende Fængsler. Herefter bør i Almindelighed hver Jurisdiktion have sit eget Fængsel, dog saaledes, at flere Nabojurisdiktioner kunne enes om Afbenyttelsen af det samme Fængsel. Fængslet er bestemt til at optage saavel Varetægtsfanger, som egentlige Straffanger, hvilke sidste atter kunne være dømte til Fængsel paa Vand og Brød, i hvilket Fald de kun maae faae denne Næring, Fængsel paa sædvanlig Fangekost, hvor de kun maae faae den almindelige for Fangerne normerede Kost, og simpelt Fængsel, hvor de, naar de dertil have Evne, kunne skaffe sig bedre Kost, men i Mangel heraf maae nøies med sædvanlig Fangekost (Strl. 1866 § 17 ff). De forskjellige Klasser af Fanger, ligesom de forskjellige Kjøen, skulle i Reglen holdes adskilte, og i Almindelighed bør endog hver Fange have sin særskilte Celle. Forpleiningen ydes enten in natura eller i Penge, i hvilket sidste Tilfælde dog Kontrol føres med Fødemidlernes Anskaffelse. Fangerne ere ikke forpligtede til at arbejde, men Arbeide anbefales og lettes, og Udbyttet tilfalder dem selv. Politimesteren kan ved Resolution for forskjellige Forseelser diktere visse mindre Disciplinairstraffe, bestaaende i Berøvelse af visse ellers Arrestanterne tilkommende Fordele, Iførelsen af Spændetrøie eller endog en begrændset legemlig Revselse. Omkostningerne bæres af vedkommende Jurisdiktion, s. Fdn. 31. Dec. 1819, 13. Aug. 1841 § 32 Nr. 6 (Lov 6. Juli 1867 § 49). Den nærmeste Bestyrelse tilkommer Politimesteren, hvem det ogsaa kan tilstedes med Amtmandens Approbation at antage og afskedige Arrestforvarerne.

Særegne Regler gjælde om Gjældsanger, hvis Underholdning paahviler Arrestrekvirenten, s. Fdn. 17. Febr. 1847,

og om Underholdningspengenes Størrelse, s. Lov 22. Febr. 1855.

2. Strafarbeidsanstalterne. Foruden Tugt- og Forbedringshusarbeide kjendtes tidligere Fæstningsarbeide og Rasphusarbeide, men disse tvende Strafarter, der ansaaes for mindre hensigtsmæssige, bortfaldt ifølge Lov 29. Dec. 1850, 6. Nov. 1858 (Lovs. S. 716), Bkg. 12. Apr. 1860. De Fæstningsslaver, der ere løsladte paa Vilkaar, at de i Tilfælde af gjentagen Forbrydelse uden Dom skulle gjenindsættes til Fæstningsarbeide, blive fremtidig at indsætte til Tugthusarbeide, naar de paany forsee sig, s. Lov 6. Nov. 1858. Nu haves kun Tugt- og Forbedringshuse. For begge gjælder den Regel, at Fangerne tvinges til at arbejde, og at Indtægten af deres Arbeide tilfalder Anstalten, dog saaledes, at der tilstaaes de Fanger, som arbejde mere end et vist Kvantum, Overarbeidspenge, hvilke udbetales ved Løsladelsen, forsaavidt det ikke tilstedes Fangen at disponere over en Del deraf. De forskjellige Klasser af Fanger, saavel som de forskjellige Kjøen skulle holdes adskilte; med denne Begrændsning var det derimod tidligere Reglen, at Fangerne arbeidede i Fællesskab om Dagen og sov i Fællestuer om Natten. De heraf flydende mislige Følger, dels for Fangernes Sædelighed, dels med Hensyn til den derved fremkaldte Lettelse af Undvigelse og Forbrydelser, fremkaldte imidlertid forandrede Regler [der navnlig indeholdes i Lov 30. Nov. 1857 (Lovs. S. 291) med forskjellige sig dertil sluttende senere Love (Strl. 1866)].

a) Det er nu Reglen, at Tugt- og Forbedringshusene ere adskilte som særegne Anstalter, dog at paa enkelte Steder Tugt- og Forbedringshusene staae i Forbindelse med hinanden. De tidligere Straffeanstalter paa Møen og i Odense ere nedlagte. Der haves nu et Tugt- og Forbedringshus for Mandsfanger paa Christianshavn, et lignende for kvindelige Fanger sammesteds, et Tugthus for Mandsfanger i Horsens, et Forbedringshus for Mandsfanger i Viborg og et lignende i Vridsløselille, s. Lov 6. Nov. 1858,

19. Febr. 1861 (Lovs. S. 44), 9. Dec. 1861, 23. Jan. 1862 (S. 430), Cirk. 24. Juli 1860, 11. Juni 1861, 24. Febr. 1862.

b) Tugthusfangerne arbeide i Fællesskab, men sove i særskilte Celler. De mandlige Forbedringshusfanger have ordentligvis at udstaae Straffen ved Arbeide i Enkeltcelle og ved Ophold i samme Dag og Nat, i hvilket Tilfælde en forholdsmæssig Afkortning i Straffetiden finder Sted. Dog haves ogsaa Fællesarbeidsstuer, paa hvilke de Fanger arbeide, hvilke det af særlige Grunde ansees utilraadeligt at isolere, s. Lov 30. Nov. 1857 (Strl. 1866 § 13). Med Hensyn til kvindelige Forbedringshusfanger er Justitsministeriet ved Lov 9. Dec. 1861 for et Tidsrum af 5 Aar blevet bemyndiget til at bestemme, hvorvidt de skulle udstaae Straffen ved Arbeide i Enkeltcelle med Forkortelse i Straffetiden overensstemmende med Lov 30. Nov. 1857 § 2 (Strl. 1866 § 13, S. 309).

c) Afgjørelsen af, om den Paagjældende skal hensættes til Tugthusarbeide eller Forbedringshusarbeide, skeer ved den domfældende Dom [og bestemmes simpelthen efter Tidslængden, idet Forbryderen dømmes til Forbedringshusarbeide, naar Tiden ikke overstiger 6 Aar, hvorimod han i modsat Fald dømmes til Tugthusarbeide, s. Lov 30. Nov. 1857 § 1 (Strl. 1866 §§ 11, 14). Den her tilfødte Undtagelse er bortfalden ved Lov 3. Marts 1860]. Om Fremgangsmaaden, naar en Person ved forskellige Domme er dømt til flere Arbeidsstraffe, der sammenlagte overstige 6 Aar, s. Skr. 20. Aug. 1861 (D. T. 1862. 579) (Strl. 1866 § 15). Ifølge Lov 29. Dec. 1850 bliver i Dommen intet bestemt Straffested at nævne, og det afgjøres da efter de tidligere gjældende Bestemmelser, til hvilken Straffeanstalt Forbryderen skal afleveres, dog saaledes, at Forandring heri kan skee af Justitsministeriet, s. de ovenfor under Litra a anførte Bestemmelser.

d) En særegen ikke ubetydelig disciplinair Straffemyndighed er tillagt Straffeanstaltens Bestyrelse ved Lov 3. Dec. 1850. Begaaes grovere Forbrydelser, behandles

Sagen ved almindelig Rettergang, s. Lov 1850 § 2. For Forbrydelser, begaaede af Straffanger, gjælde tildels særegne strenge Love, s. Pl. 31. Aug. 1813, 16. Juli 1817, 11. Marts 1818 (Strl. 1866 § 65). Fangens private Rettigheder afficeres ikke i nogen væsentlig Grad ved Arbejdsstraffen, og navnlig kan det ikke antages, at han maa betragtes som umyndiggjort, eller at han mister Arve- og Testamentsret, hvorimod han vel er udelukket fra Dispositionen i levende Live over den ham under hans Ophold i Straffeanstalten ved Arv tilfaldne Fornøe, s. Fdn. 15. Jan. 1768, Cirk. 18. Aug. 1804 § 6, ligesom Straffen kan indvirke paa hans familieretlige Forhold, s. Fdn. 18. Dec. 1750 og paa hans offentlige Retsstilling, s. ogsaa Fdn. 9. Marts 1838 § 6.

e) Regeringen drager særlig Omsorg for Fangernes moralske Forbedring ved at indrette Gudstjeneste for dem, skaffe dem religieuse Bøger, osv.

f) Straffeanstalterne underholdes nu af Statskassen gjennem Ligningsskatten, s. Lov 20. Juni 1850 §§ 1 f, 2. De enkelte Straffeanstalter bestyres af en Inspektør, s. Lov 19. Febr. 1861 § 18 (Lovs. S. 107). Overbestyrelsen af saavel Fængslerne som Straffeanstalterne tilkommer Justitsministeriet, under hvilket der er oprettet et eget Kontoir for Fængselsvæsenet, s. Resol. 4. Mai 1861 (D. T. 885).

Femte Afsnit. Politiforvaltningen.

§ 76. Begrebet Politi.

Begrebet Politi forekommer paa forskjellige Steder Systemet i meget forskjellige Betydninger. I Privatretten er det saaledes af Vigtighed at bestemme, hvilke Love der som Politilove endnu stode ved Magt efter Chr. V.s Lovs Udstedelse, idet denne Lovbog ikke ophævede den ældre Politiret. Begrebet maa her nærmest bestemmes historisk i Over-

ensstemmelse med Datidens Opfattelse, der navnlig synes at have tænkt paa saadanne Love, som jevnlig kunne behøve Forandring, jfr. Lovens Fortale. Fremdeles fremkommer Spørgsmaalet i Kriminalretten, hvor der skjælnes mellem egentlige Retsforbrydelser og Politiforseelser, hvilke sidste ikke indeholde noget Brud paa en i sædelig Nødvendighed grundet Tingenes Orden, men positivt ere forbudne, fordi de stride mod god Orden og Sikkerhed og let kunne medføre farlige Følger. Endelig forekommer Begrebet i Processen, hvor der spørges, hvilke Sager der skulle behandles under den simplere Form som offentlige eller private Politisager; her skeer Afgjørelsen simpelthen positivt, idet kun de Sager behandles som Politisager, der udtrykkeligt i Lovgivningen ere henviste til saadan Behandling.

Vanskeligere er Begrebet at bestemme i Forvaltningsretten. Undertiden har man taget Ordet i en meget vid Betydning, saaledes at man derunder har indbefattet alle Foranstaltninger, som gaae ud paa at fjerne Hindringerne for Borgernes Udvikling i enhver lovlig Retning. Forsaa vidt disse Hindringer hidrøre fra andre Personer, er det Sikkerhedspolitiets Opgave at fjerne dem ved at afværge Forbrydelser, efterspore Gjerningsmændene og overgive dem til Domstolene. Hidrøre de derimod fra ydre Omstændigheder, som den Private ikke eller i alt Fald ikke uden uforholdsmæssig Opoftrelse kan fjerne ved egne Kræfter, er det Hjelpepolitiet, der træder til for at fjerne Hindringerne, hvilket da atter kan skee ved at drage Omsorg for Borgernes physiske Personligheds Velbefindende gennem Sundheds- og Fattigpolitiet, ved at fremme deres aandelige Udvikling i intellektuel, moralsk og religieus Henseende og ved at virke for de oekonomiske Forholds Udvikling. Den angivne Betydning støttes vel en Del ved Ordets etymologiske Oprindelse af *πολιτεία*, men den stemmer uden Tvivl ikke med den almindelige Sprogbrug, og de forskjellige under samme indbefattede Virksomhedsgrene ere saa

heterogene, at de ikke med Nytte kunne samles under et Begreb; saaledes er det aabenbart aldeles forskellige Principer, der gjøre sig gjældende ved Ordningen af Sikkerhedspolitiet, Næringsvæsenet og Undervisningsvæsenet, og navnlig det sidste vil hverken efter legal eller konventionel Sprogbrug paa nogen Maade kunne indbefattes under Begrebet Politi.

Efter dansk Ret synes man formelt at kunne betegne Politiforvaltningen som den Del af Administrationen, der udøves af de egentlige Politivirgheder, s. f. Ex. Lov 11. Febr. 1863 om Omordning af Kjøbenhavns Politi (Lovs. S. 59). I denne Betydning modsættes Politiforvaltningen Politiretternes dømmende Virksomhed, s. Lov 11. Febr. 1863 (Lovs. S. 52). I Øvrigt er det en Selvfølge, at man ikke under en Fremstilling af Politiforvaltningen kan inddrage alle Politivirghedens Funktioner, da disse tidt berøre Forhold, der anordnes efter særegne Hensyn og derfor maae fremstilles særskilt. Reelt kan Begrebet snart bestemmes snevrere som indbefattende den Del af Administrationen, der gaaer ud paa at sørge for den offentlige Orden, Fred og Sikkerhed, s. Grlbest. 29. Aug. 1855 § 2, hvor Sundhedsvæsenet er nævnt særskilt og saaledes ikke kan antages indbefattet under det i Paragraphens Begyndelse nævnte Politivæsen, snart videre som tillige indbefattende Omsorgen for Sundhed og Renlighed, s. Lov 11. Febr. 1863 §§ 8, 9 (Lovs. S. 59), hvorimod der neppe er Grund til at udstrække Begrebet videre f. Ex. til Nærings- og Fattigvæsenet, omend Politivirghederne i disse Forhold kunne have forskellige Funktioner. I det Følgende skulle vi derfor nærmest beskæftige os med Sikkerheds- og Ordenspolitiet, til hvilket Sædelighedspolitiet naturligt slutter sig, forsaavidt det i Reglen kun træder i Virksomhed af Hensyn til den offentlige Orden og Anstændighed samt til Borgernes Sundhed. Sundhedspolitiet vil blive fremstillet i Forbindelse med Materien om Sundhedsvæsenet i det Hele taget. Om Politiets Virksomhed med Hensyn til

Nærings- og Fattigvæsenet henvises til Behandlingen af disse Administrationsgrene i det Hele taget.

§ 77. Sikkerhedspolitiet.

Sikkerhedspolitiets Opgave er at forebygge Forbrydelser, der forberedes, at opdage den begaaede Forbrydelse og dens Gjærningsmand, at anholde denne og overgive ham til Retten, endelig at efterspore og paagribe undvegne Fanger. Der kan i saa Henseende virkes dels ved Foranstaltninger af en mere almindelig Karakter, dels ved en Indskriden i det enkelte Tilfælde.

I. Almindelige Beskyttelsesforanstaltninger.

1. I denne Henseende føres der først en Kontrol med dem, som komme ind i Riget, hvilken dog ved den senere Lovgivning er bleven betydeligt mildnet. Efter den tidligere Lovgivning var det nemlig Reglen, at ingen Udlænding maatte indkomme i Riget uden rigtigt Pas eller Besked, s. 3. 19. 21, Fdn. 6. Okt. 1731, Reskr. 9. Okt. 1744, Fdn. 30. Marts 1827 § 9, Cirk. 24. Dec. 1855, men ved Lov 12. Febr. 1862 § 1 er denne Regel ophævet for de Personers Vedkommende, der høre hjemme i Sverrig, Norge og Storbritanien, hvorhos Lovens § 2 bemyndiger Kongen til under Forudsætning af Gjensidighed at tilstaae Personer, der høre hjemme i andre Stater, en lignende Fritagelse, jfr. Kdg. 2. Apr. 1862, 5. Marts 1863, (Kdg. 4. Jan., 8. Juli 1865, 29. Marts 1867, 18. Marts 1868). Med Hensyn til de Vanskeligheder, der kunne opstaae derved, at Personer, der høre hjemme i de fritagne Stater, jevnlig ikke ville kunne føre noget tilstrækkeligt Bevis herfor uden netop ved Pas, er det ved Cirk. 4. Apr. 1862 (i Lovsamlingen S. 525) udtalt, at der i Reglen ikke bør affordres Vedkommende Bevis for, at han hører hjemme i de fritagne Stater, men hans Erklæring i saa Henseende maa ordentligvis ansees tilstrækkelig, saa at særegne Oplysninger om dens Rigtighed kun bør forlanges, naar særegne Omstændigheder give

Grund til at antage den for usand. Forsaavidt den Paa-gjældende ikke hører hjemme i nogen af de undtagne Stater, maa han, for at faae Adgang til Riget, legitimere sig med Pas, der maa være udstedt af den kompetente fremmede Øvrighed og i Reglen viseret af en dansk Gesandt eller Konsul, s. Cirk. 11. Juli 1862. Passets Gyldighed maa ikke være udløben, det maa ikke bære Spor af Forfalskning, og den Paa-gjældende maa have fulgt den i Passet foreskrevne Reiseroute. Befindes Passet rigtigt, forsynes det med Visum af Politiovrigheden, s. Kskr. 28. Febr. 1802, Pl. 1. Nov. 1811.

Ligesom den omhandlede Legitimation ved Pas, som ovenberørt, ikke i alle Tilfælde er nødvendig, saaledes er den paa den anden Side i visse Tilfælde ikke tilstrækkelig. Med Hensyn til visse Klasser af Personer er det nemlig foreskrevet, dels at de slet ikke maae modtages her i Riget, dels at de skulle tilveiebringe en særegen Tilladelse eller en vis strengere Legitimation.

Dette gjælder saaledes om:

a) Munke og Jesuiter, s. 6. 1. 3, 5, Fdn. 19. Sept. 1766 § 11, Grl. 1849 § 81 (Grl. 1866 § 76), og Forfatningsretten (Strl. 1866 § 308). Derimod er det tidligere Forbud mod fremmede Jøders Indkommen i Riget, s. 3. 20. 1, Adn. 29. Marts 1814 § 1, hævet ved Lov 5. Apr. 1850, s. Forfatningsretten.

b) Tatere, s. 3. 20. 3, jfr. 3. 11. 8, som viser, at Bestemmelsen ikke er indskrænket til de Tatere, som bevislig omløbe og besvige Folk. Skjøndt Fdn. 22. Okt. 1701 II, Kap. 4 § 3 henviser til Loven og Forordningerne om Jøder, Tatere og andre ukristne Personer, kan denne Bestemmelse, der aabenbart ikke væsentligt er motiveret ved religieuse, men ved Politihensyn, ikke ansees hævet ved Grundloven (Strl. 1866 § 308).

c) Betlere, s. 3. 11. 7, Fdn. 18. Dec. 1715, 18. Marts 1778 §§ 1, 3, 1. Juli 1799 § 158, 5. Juli 1803 for Kjøbstæderne § 49, for Landet § 66, mfl.

De under a—c nævnte Personer ere aldeles udelukkede fra Adgang til Riget.

d) Komedianter, Liniedansere, Taskenspillere og Andre, der omløbe med Dyr, eller noget andet Rart og Usædvanligt, maae ikke indfinde sig her, medmindre de have Øvrighedens Bevilling til at forevise deres Kunster, s. Fdn. 21. Marts 1738, 27. Okt. 1773, Cirk. 27. Marts 1861 (D. T. 412).

e) Udlændinge, som ere forviste fra andre Steder, maae ikke admitteres uden Justitsministeriets Tilladelse, der kun meddeles, naar der haves Betyggelse for, at de ikke paa nogen Maade ville falde Landet til Byrde, s. Kskr. 2. Aug. 1814, 10. Mai 1823, 16. Mai 1826, 3. Nov. 1827.

f) Fremmede Haandværkssvende maa der kun tilstedes Adgang, naar det er rimeligt, at de kunne og ville ernære sig her i Landet ved deres lovlige Arbeide. Det fordres derfor godtgjort, at Vedkommende er udlært Svend, hidtil lovligt har ernæret sig og er i Besiddelse af de fornødne Pengemidler. Naar disse Betingelser ere tilstede, meddeles der ham en Vandrebog, hvori der foreskrives ham en bestemt Reiseroute, og som senere skal forevises og paategnes, hvor han kommer hen, s. Fdn. 10. Dec. 1828 §§ 1—13.

g) Ifølge Fdn. 10. Dec. 1828 § 14 skal det i Henseende til Enhver, der fra fremmed Sted agter at begive sig ind i Landet eller fra sit hidtil havte Opholdssted vil reise andetsteds hen for at søge Arbeide eller Fortjeneste, og som ikke er Haandværkssvend, iagttages, at naar en saadan Persons Stilling og Udvortes er af den Beskaffenhed, at derved vækkes Tvivl, om han ikke kunde falde Landet til Byrde ved sin Reise, bør denne ikke tilstedes, forinden Pasudstederen ved en anstillet Undersøgelse finder denne Tvivl svækket. Er dette Tilfældet, meddeles sædvanligt Reisepas, med hvis Paategning og Forevisning der saavidt muligt forholdes efter Reglerne om Vandrebøger.

De under Litra a—g anførte Regler kunne naturligvis ikke uden Videre ansees for bortfaldne ved Lov 12. Febr. 1862, og navnlig er det klart, at de ikke ere undergaaede

nogen Forandring med Hensyn til Personer, der høre hjemme i Lande, som ikke falde ind under Loven 1862. Derimod maae de med Hensyn til de under Loven indbefattede Lande modificeres i Overensstemmelse med Lovens Regler. Med Hensyn til det i Fdn. 10. Dec. 1828 omhandlede, mest praktiske Tilfælde er det ved det ovenfor anførte Cirk. 4. Apr. 1862, s. ogsaa D. T. 1861. 979—80, udtalt, at Politiet ikke med Hensyn til de i de fritagne Lande hjemmehørende Haandværkssvende eller andre arbejdsøgende Personer strax ved deres Ankomst her til Landet vil kunne affordre dem de i Fdn. 1828 omhandlede Legitimationer og Bevisligheder, hvorimod den Paagældende, hvis han vil søge Arbejde paa det Sted, hvortil han er ankommen eller reise om i Landet paa sin Profession, maa være i Besiddelse af eller kunne tilveiebringe fornøden Legitimation, for at Øvrigheden kan forsyne ham med Vandrebog, Skudsmaalsbog eller andet til hans Erhvervsvirksomhed fornødent Dokument.

De omtalte Betingelser kunne, forsaavidt det findes fornødent, navnlig i Krigstilfælde, skærpes, s. Pl. 28. Juli 1812, saafremt Regeringen ikke er bunden ved særegne Konventioner. Den enkelte Person, hvem Øvrigheden formentlig urigtig har negtet Adgang til Riget, vil kunne reise Klage herover hos vedkommende høiere Øvrighed, men kan, forsaavidt han ikke er dansk Statsborger, ikke antages at have nogen selvstændig Ret til at erholde Adgang til Riget, og navnlig ikke en saadan, som kan gjøres gjældende ved Domstolene. Paa den anden Side vil Spørgsmaalet, om Regeringen eller Øvrigheden urettelig har tilstaaet en Person Adgang, hvem en saadan burde være negtet, uden Tvivl heller ikke kunne bringes for de almindelige Domstole. Derimod vil Regeringen ved Interpellation i Rigsdagen og eventuelt ved Anklage for Rigsretten kunne drages til Ansvar for Misbrug af sin Myndighed i saa Henseende; men da de foreskrevne Betingelser vistnok i de fleste Tilfælde maae betragtes som instruktorske For-

skrifter, hvis nærmere Anvendelse er overladt Regeringen, vil en Domfældelse dog kun sjældnere kunne finde Sted.

Ligesom der efter det Anførte kan negtes Fremmede, der ikke fyldestgjøre de opstillede Betingelser, Adgang til Riget, kunne paa den anden Side Personer, der allerede ere indkomne i Riget, atter blive at udvise. Dette gjælder saaledes om:

a) Dem, som ikke burde have været indladte, s. Fdn. 30. Marts 1827 § 9, 10. Dec. 1828 § 10, Cirk. 4. Apr. 1862.

b) Dem, som ved deres Forhold forbyrde deres Ret til at opholde sig her, s. Pl. 19. Apr. 1805, 23. Mai 1840 § 3, Fdn. 10. Dec. 1828 § 10, 30. Marts 1827 § 9, 9. Juni 1819 § 1 (Strl. 1866 §§ 16 og 309).

c) Dem, som inden de have opnaaet Forsørgelsesret i nogen enkelt Kommune, blive trængende til Fattigunderstøttelse, s. Pl. 14. Dec. 1810 §§ 2, 3, Fdn. 24. Jan. 1844 § 10, 30. Marts 1827 § 9.

d) Skjændt de Personer, der ikke falde ind under de nævnte Kategorier, i Reglen uhindrede kunne opholde sig her, kan der dog, saalænge de ikke ere blevne danske Statsborgere, ikke tillægges dem nogen selvstændig Ret hertil, og Udtrykkene i Fdn. 30. Marts 1827 § 9 »forbyrde den dem i saa Henseende tilstaaede Ret» kunne derfor neppe ansees som ganske korrekte. Det maa derfor antages, at de ikke blot paa Grund af begaaede Forbrydelser kunne udleveres til fremmede Stater, hvortil Regeringen jevnlig endog kan være traktatmæssig forpligtet, eller udvises af Landet, selv om Pl. 19. Apr. 1805 (Strl. 1866 § 16) ikke kommer til Anvendelse, men at de endog, uden at nogen bevislig Forbrydelse foreligger, kunne udvises af Landet, naar de maae ansees farlige for den offentlige Sikkerhed, f. Ex. paa Grund af Forholdet til en fremmed Stat, s. Koll. Tid. 1843. 174, Kskr. 22. Apr. 1847. Det paa-vises derimod i Forfatningsretten, at en saadan Udvisning eller Udlevering ikke kan antages berettiget ligeoverfor de egentlige Statsborgere, som have et Retskrav paa at bevarer i

deres Stilling som saadanne, saalænge de ikke ved en Forbrydelse, som medfører Landsforvisningsstraf, miste dette Retskrav, s. Lov 3. Jan. 1851 § 5 (Strl. 1866 § 309).

Naar en Udlænding efter offentlig Foranstaltning skal udføres af Riget, kan en Privatmands Protest herimod i Reglen ikke komme i Betragtning. Kun i det Tilfælde, at Grunden til Udvisningen ligger i, at den Paagjældende ikke kan forsørge sig selv, kan hans Kreditor forhindre Udførelsen ved at nedlægge og forfølge formeligt Forbud herimod, samt lade ham sætte i Gjælds fængsel eller paa anden Maade sørge for hans Underholdning, s. Cirk. 4. Aug. 1821.

2. Paa den anden Side førtes der efter den hidtilgjældende Lovgivning en Paskontrol med dem, der forlode Riget, idet ogsaa disse maatte være forsynede med Pas, hvilken Regel havde en dobbelt Hensigt, nemlig dels at skaffe den Reisende Adgang til det paagjældende fremmede Land, dels at hindre Personers Afreise, hvem der paa hvilede særegne Forpligtelser ligeoverfor Staten eller dennes Undersaatter. Paa Grund af det sidste Hensyn kunde det ikke beroe paa den Reisendes Vilkaarlighed, om han vilde forsyne sig med Pas eller ikke, og om end enkelte Data, s. f. Ex. Cirk. 18. Okt. 1852, gaae i denne Retning, var det dog uden Tvivl Lovgivningens almindelige Regel, at den, der vilde forlade Landet, var forpligtet til at løse Pas, s. 3. 11. 11, Pl. 26. Juni 1765, Fdn. 1. Febr. 1770 § 12, 18. Nov. 1771 § 6, 28. Okt. 1791 § 5, 15. Apr. 1794, jfr. som Undtagelse Bkg. 6. Apr. 1857, hvilket nu ogsaa bekræftes ved Forudsætningen i Lov 12. Febr. 1862 § 3. Efter den nævnte Lovbestemmelse bortfalder imidlertid den hidtil gjældende Forpligtelse for Indlændinge til at være forsynede med Pas til Reiser i Udlandet, ligesom Lovens § 4 hæver Straffebestemmelserne for at udføre pasløse Personer af Riget, jfr. de ovenanførte Love, og Lovens § 5 ophæver det paa særegne politiske Grunde hvilende Forbud i Pl. 23. Okt. 1835 mod, at danske Haandværkssvende paa deres Vandringer besøge eller opholde sig i Lande og paa Steder,

hvor Associationer og Forsamlinger af Haandværkere taales. Medens altsaa den Reisendes Forpligtelse ligeoverfor den danske Stat til at forsyne sig med Pas til Reiser i Udlandet bortfalder uden Hensyn til, til hvilket Land han agter at begive sig, vil derimod den Omstændighed, at Adgangen til de forskjellige Lande i Udlandet jevnlig betinges af Pas, bevirke, at den Reisende i mange Tilfælde for sin egen Skyld vil finde sig opfordret til at løse Reispas. Ligesom imidlertid enkelte Lande slet ikke fordrer Pas som Betingelse for Adgangen, hvilket navnlig gjælder om de i Lov 12. Febr. 1862 § 1 nævnte, saaledes ville danske Undersaatter, da den i Lov 1862 § 2 givne Bemyndigelse er betinget af Gjensidighed, ikke behøve Pas for at faae Adgang til de Stater, hvis Undersaatter her ere fritagne for saadan Legitimation, s. Kdg. 2. Apr. 1862, Bkg. 7. Apr. s. A., 24. Juni s. A. og 5. Marts 1863 (Kdg. 4. Jan. 1865, 29. Marts 1867, 18. Marts 1868); kun maae de drage Omsorg for i fornødent Fald at kunne legitimere deres Nationalitet, s. Bkg. 5. Marts 1863.

De Reispasse, som herefter fremdeles kunne blive at udstede, udfærdiges i Almindelighed af Politøvrigheden, s. Fdn. 28. Okt. 1791 §§ 1, 4, Pl. 1. Nov. 1805, 1. Nov. 1811, Regul. 12. Juni 1863 § 21. Det udstedes i Almindelighed for en begrændset Tid og indeholder de fornødne Oplysninger om den Reisendes Person, navnlig hans Signalement, samt den Reiseroute, han agter at følge. Det maa derhos benyttes inden en vis kort Frist og i modsat Fald fornyes, s. Pl. 10. Febr. 1789 §§ 3, 4, 28. Okt. 1791 § 2, 14. Okt. 1808, 4. Sept. 1810. Endelig maa det verificeres paa den Maade, som vedkommende fremmede Land fordrer, i Almindelighed ved Visum af dets Gesandt eller Konsul for dette Land, s. dog nu med Hensyn til Østerrig Cirk. 11. Juli 1862, D. T. 578 (Kdg. 8. Juli 1865).

Det bliver imidlertid et Spørgsmaal, til hvilke Betingelser Passets Udstedelse er knyttet. Ifølge Pl. 24. Jan. 1772 skal Begjæringen om Pasudstedelsen være ledsaget

af Bevis for, at der Intet findes hinderligt i saadan Reise, nemlig Haandværkssvende af deres Oldermænd, Jøderne af deres Ældste, og alle andre Ubekjendte skulle stille en Borgermand til Kautionist for, at Intet af publique Ting hæfter paa ham, eller i andre Maader, som kan hindre hans Bortreise. Derhos skulle Geistlige, Civile og Militaire være forsynede med vedkommende Øvrigheds eller Chefs Paategning, at der ikke findes noget til Hinder for, at Reisepasset kan meddeles. Efter disse Bestemmelser synes Plakatens Hensigt trods de vide Udtryk i Begyndelsen kun at være at betrygge det Offentlige mod en i Forhold til samme utilladelig eller skadelig Bortreise. Ligesom den i visse Tilfælde fordrede Kaution kun kan antages at gaae ud paa at betrygge de offentlige Forhold, idet Udtrykket «i andre Maader» uden Tvivl kun kan betegne andre Hindringer af lignende Beskaffenhed, saaledes maa det ogsaa bemærkes, at Kautionen kun affordres ubekjendte Personer, saa at bekjendte bosiddende Personer, der ikke som Embedsmænd behøve Foresattes Tilladelse, uden Videre kunne erholde Reispas. I alt Fald maa det i Overensstemmelse med en Dom i Jur. Tidsskr. 13. B. 1. H. 109 statueres, at om endog Plakaten 1772 maatte antages at have havt ikke blot offentlige og halvoffentlige, men endog private Forholds Betryggelse til Gjenstand, kan der dog ikkun være taget Hensyn til de sidste, forsaavidt de enten efter deres Natur eller det Kautionisten vitterlige Øiemed, hvori Passet blev begjæret, maatte ansees som lovlige Hindringer for den tilsigtede Reise, men som saadanne kunne Gjældsforpligtelser eller Processer ingenlunde i og for sig ansees. Paskautionisten kan derfor ikke blive personlig ansvarlig for den Reisendes Gjæld, selv om han har kjendt denne, og selv om den Reisende har været under thinglæst Retsforfølgning, men kun i det Tilfælde, at han har vidst, at den Reisende ved Bortreisen agtede at unddrage sig fra Gjældens Betaling, s. den anførte Dom. Saafremt en Privatmand derfor vil hindre Vedkommendes Bortreise paa Grund af Gjælds-

fordringer, maa han nedlægge formeligt Forbud mod Passets Udstedelse og behørig forfølge dette, s. Pl. 28. Okt. 1791 § 6, 15. Mai 1839.

De anførte Forskrifter kunne ikke antages at være bortfaldne ved Lov 12. Febr. 1862; thi deraf, at Under-saatterne ikke ere forpligtede til at tilveiebringe Pas ved deres Afreise, følger naturligvis ikke, at de ubetinget ere berettigede til at fordre et saadant, og den Omstændighed, at det Offentlige ikke fører nogen almindelig og stadig Kontrol med de Afreisende, udelukker ikke, at det, naar disse ønske Legitimation, kan fordre de til dennes Meddelelse nødvendige Oplysninger. Ligesom derfor ubekjendte Personer fremdeles maa antages forpligtede til at skaffe Kaution for at kunne erholde Reisespas meddelt, saaledes maa Pasudstederen uden Tvivl ogsaa negte dets Meddelelse, naar det er ham bekjendt, at den Paagjældende er i en Stilling, som Følge af hvilken han ikke maa reise eller i alt Fald ikke uden en særlig Tilladelse, s. med Hensyn til Embedsmænd Pl. 1772 in fine, med Hensyn til udskrevne Værnepligtige Lov 2. Marts 1861 § 43, jfr. §§ 41—42 (Lov 6. Marts 1869 § 51, jfr. §§ 49—50). Værnepligtige, der udmynstres eller forlade Landet for at fare med fremmede Nationers Skibe, behøve ikke Pas, men skulle være forsynede med en af Lægdsforstanderen for det Sted, i hvis Rulle han er indført, udstedt Søfartsbog, s. Lov 2. Marts 1861 § 45 (Lov 6. Marts 1869 § 52), hvilken Forskrift ikke er undergaaet nogen Forandring ved Lov 12. Febr. 1862 § 3.

3. Efter de ældre Regler var det endelig nødvendigt at være forsynet med Pas for at begive sig fra et Sted i Riget til et andet, s. 3. 19. 21, Prom. 24. Juni 1791, Kskr. 2. Nov. 1799, 9. Aug. 1800, men disse Indskrænkninger hævedes allerede ved Pl. 1. Marts 1842 § 2, 23. Sept. 1844, 7. Aug. 1846, jfr. dog med Hensyn til Udlændinge Kskr. 12. Jan. 1847. Da det imidlertid er Politiovrighedens Pligt at føre et aarvaagent Tilsyn med Alle, der tage Ophold i Jurisdiktionen, og den i fornødent Fald kan affordre dem be-

tryggende Rigtighed for, hvoraf de ernære sig, bør enhver Reisende drage Omsorg for, naar forlanges, at kunne legitimere sig, s. Pl. 1. Marts 1842 § 2, Lov 3. Marts 1860 § 2. Det er fremdeles en Selvfølge, at Fordringerne i saa Henseende, naar det findes fornødent, og navnlig under Krigsforhold, kunne skærpes, s. Cirk. 4. Apr. 1864 (D. T. 382), Cirk. 9. Apr. s. A. (S. 404), Adn. 17. Juli s. A. Endelig ere visse Personer forpligtede til at være forsynede med en særégen Legitimation eller undergivne et særligt Tilsyn. Dette gjælder om:

a) Tyende, der bør være forsynet med en egen Skudsmaalsbog, som ved Opholdsforandring bliver at paategne af Øvrigheden eller Sognepræsten, s. Lov 10. Mai 1854 §§ 60, 61.

b) Haandværkssvende, paa hvilke, om de end høre hjemme i Danmark, Bestemmelserne i Fdn. 10. Dec. 1828 med en vis Indskrænkning komme til Anvendelse, s. Forordningens § 13.

c) Værnepligtige, der skulle forsyne sig med Følgeseddél, s. Lov 2. Marts 1861 § 40 (Lov 6. Marts 1869 § 48).

Desuden skal der skee Anmeldelse for Øvrigheden om ankommende Reisende, s. Pl. 1. Nov. 1811, Fdn. 24. Juli 1822 §§ 1, 2, 5. Et særeget skærpet Tilsyn finder Sted i Kjøbenhavn ved Lister over Beboerne, der halvårlig skulle udfyldes, samt ved Paalæg om Anmeldelse af Bopælsforandring og Tyendskifte, s. Pl. 6. Febr., 14. Mai 1816, Reskr. 19. Apr. 1822, Pl. 18. Marts 1828, Lov 10. Mai 1854 § 60, samt i Kystpolitidistrikterne, s. Pl. 28. Febr. 1817 § 13, 1. Juni 1817, 24. Juli 1822 § 9.

Endelig føres et særeget Tilsyn med saadanne Personer, af hvem man paa Grund af deres tidligere Forhold har særlig Anledning til at vente Ulovligheder. Saaledes blive navnlig de, der for Tyveri have været idømte offentligt Arbeide, efter Straffetidens Udløb at sætte under Politiets Tilsyn der, hvor det tillades dem at opholde sig, s. Pl. 14. Dec. 1810 § 2 (Lovs. S. 617), hvilket tidligere ogsaa gjaldt om Løsgængerer, s. nu Lov 3. Marts 1860. Fremdeles

blive Arbeidsfanger, der benaades, i Almindelighed ved den benaadende Resolution for en vis Tid satte under Politiets Tilsyn, s. Resol. 6. Marts, 3. Aug. 1815, 21. Jan. 1829, jfr. Fdn. 24. Jan. 1838 § 5. Endelig kunne Domstolene, naar en Person under en mod ham anlagt kriminel Sag frifindes paa Grund af Utilregnelighed, bestemme, at han enten tages i Forvaring af Øvrigheden, s. 1. 19. 7, i Almindelighed ved Indsættelse i en Sindssygeanstalt, eller naar dette ikke ansees fornødent, at han sættes under Politiets specielle Tilsyn, s. Kskr. 27. Juli 1822, hvilken Bestemmelse dog uden Tvivl maa kunne forandres af Administrationen (Strl. 1866 § 38).

§ 78. Fortsættelse.

II. Om Politiets Virksomhed med Hensyn til den enkelte Forbrydelse.

Hovedreglen med Hensyn til Politiets Virksomhed i saa Henseende er, at den strækker sig til alle Forbrydelser og Forseelser, som ere Gjenstand for offentlig Paatale. Dette gjælder ogsaa med Hensyn til saadanne Forseelser, der efter deres almindelige Karakter kun egne sig til privat Paatale, naar de paa Grund af den Offentlighed, hvormed de foregaae, maae siges at forstyrre den offentlige Fred og Orden. Det er i slige Tilfælde Politiets Opgave at forhindre, standse eller opdage Forbrydelsen og dens Gjerningsmand samt at anholde denne og overgive ham til Domstolene, s. Grl. 5. Juni 1849 § 85 (Grl. 1866 § 80, Instr. 7. Juni 1869). I Øvrigt kan dets Virksomhed naturligvis have en forskjellig Karakter og Udstrækning med Hensyn til de forskjellige Arter af Forbrydelser. Med Hensyn til Forbrydelser mod den personlige Sikkerhed skal Politiet ikke blot holde Øie med de grovere, men ogsaa med de mindre betydelige, forsaavidt de foregaae paa offentlige Steder, s. Fdn. 4. Okt. 1833 § 30, jfr. § 19, Kskr. 18. Juli 1843 (Strl. 1866, 18. Kap. og § 309). Fremdeles vaager Politiet over, at forskjellige Uordener ikke foretages paa Gaderne, s. Fdn. 22. Okt. 1701 II, Kap. 3 §§ 3, 4, Pl. 12. Apr.

1791, 13. Sept. 1815, 11. Dec. 1819 og en Mængde andre specielle Bestemmelser, jfr. Lov 11. Febr. 1863 § 8 (Lovs. S. 59) (Vedt. 18. Jan. og Adn. 22. Jan. 1869). Med Hensyn til Eiendomssikkerheden skal Politiet ikke blot forebygge og opdage grovere Retsbrud, men ogsaa mindre, der tildels endog paa Grund af deres Hyppighed udkræve et strengere Tilsyn, f. Ex. falsk Maal og Vægt, s. Fdn. 11. Apr. 1840 §§ 47—49 (Strl. 1866 §§ 277, 278, 309). Med visse Næringsveie føres et særligt skarpt Tilsyn, fordi de let give Leilighed til Hæleri eller andre Eiendomsforbrydelser, s. Næringslov 29. Dec. 1857 § 51, Cirk. 1. Apr. 1863 (D. T. 388), om Passe til Kludesamlere mfl. (Lov 21. Juni 1867, Lovs. S. 258, Instr. 7. Juni 1869 § 52). Den betydelige Virksomhed, Politiet tidligere udøvede med Hensyn til Pressen, s. Forfatningsretten, er nu næsten ganske bortfaldet ved Grl. 5. Juni 1849 § 91, s. kun Lov 3. Jan. 1851 §§ 1—4, 6. 21. 8 (Grl. 1866 § 86, Strl. 1866 § 308). Med Hensyn til Løsgænger og Betleri, der let kunne give Leilighed til grovere Forbrydelser, og som derfor efter Fdn. 21. Aug. 1829 i Gjentagelsestilfælde behandledes med overordentlig Streng-
hed, s. nu Lov 3. Marts 1860, har Politiet, skjøndt den i 3. 19. 18, 19, jfr. 3. 19. 16, 17 befalede almindelige Ransagning efter Løsgængere er bortfalden, betydelige Funktioner, s. navnlig Lov 3. Marts 1860 § 2, hvorefter Politivirigheden kan affordre dem, hvis Stilling ikke afgiver Betyggelse for, at de finde deres Underhold uden Skade for det Offentlige, Rede og Rigtighed for, hvorledes de ernære sig, og naar Forklaringen findes ufyldestgjørende, give dem Tilhold om at søge lovligt Erhverv samt foreskrive Iagttagelsen af saadanne Regler, som sætte Øvrigheden i Stand til at paasee, at de efterkomme Tilholdet. I Øvrigt kan det ikke ansees som en Betingelse for Løsgængerstraffens Idømmelse, at et saadant Tilhold er givet og overtraadt, s. Lov 1860 § 1. Som en ren Politiforøvelse, der forfølges med særlig Streng-
hed, kan endelig nævnes Hasardspil, s. Fdn. 6. Okt. 1753 § 11 (jfr. Vedt. 18. Jan. og Instr. 7. Juni 1869).

§ 79. Sædelighedspolitiet.

Ligesom Statens Virksomhed for Sædelighed og Religiositet i det Hele taget maa indskrænke sig til Foranstaltninger af mere indirekte Natur, saaledes er navnlig Politiets Virksomhed i saa Henseende temmelig begrændset og indskrænker sig til en Indskriden i de Tilfælde, hvor det hjemles ved en positiv Lov, eller hvor Forholdet giver Anledning til offentlig Forargelse, s. Fdn. 22. Okt. 1701 II Kap. 3 § 1 • Politimesteren skal flittig efterforske, at Intet mod Ærbarhed og Skikkelighed offentlig handles. (Vedt. 18. Jan. 1869 §§ 9, 10, 48, 51, 53, 74, mfl.)

1. Politiet skal saaledes forebygge og paatale Løstagtighed. Efter Loven var det strafbart at holde Horehus eller der at lade sig finde i utugtig Hensigt, s. 6. 13. 30, 6. 22. 1, 5. Fremdeles skulde de, der bleve mistænkte og berygtede at leve et letfærdigt eller skammeligt Levnet med hinanden, have Paalæg om at entholde sig fra hinanden og i Overtrædelsestilfælde straffes, s. 6. 13. 3, og endelig var endog simpelt Leiermaal strafbart, s. 6. 13. 1, dog saaledes, at det kun kunde paatales, naar Besvangrelse paafulgte, s. Reskr. 30. Nov. 1759. Den sidste Forskrift er ophævet ved Pl. 12. Juni 1812, hvorefter simpelt Leiermaal nu er ustrafbart. [Bestemmelsen i 6. 13. 3 er i Overensstemmelse med de nærmere Bestemmelser i Pl. 12. Juni 1827 endnu gjældende, og Politiautoriteterne bør vaage over, at forargeligt Samliv ikke finder Sted, men i Øvrigt tilkommer det ikke den almindelige Politiovrighed, men Overøvrigheden at udstede Tilhold om, at de Paagjældende afholde sig fra hinanden, s. Pl. 1827 (Strl. 1866 § 178). Derimod ere Bestemmelserne i 6. 13. 30, 6. 22. 1 og 5 endnu gjældende, i alt Fald for Ruffernes og Fruentimmerets Vedkommende, ligesom Domstolene ogsaa ansee sig bemyndigede til efter de anførte Artiklers Analogi at idømme Straf for Fruentimmer, der for Betaling lade sig bruge til Utugt, og de Personer, som derved gaae dem til Haande, selv om

Stedet ikke kan betragtes som et egentligt Horehus, s. f. Ex. H. R. T. 1863. 184, 259, 494, 806, jfr. ogsaa Pl. 28. Juli 1728, 27. Nov. 1775 (Strl. 1866 §§ 180, 182)]. Ved Siden af disse Lovbestemmelser, som altsaa ubetinget forbyde sligt utugtigt Forhold, har der imidlertid udviklet sig en administrativ Praxis, ifølge hvilken Politivrigheden for at kunne føre en bedre Kontrol med, at ingen Uorden finder Sted, og navnlig for at kunne forebygge Udbredelsen af smitsomme Sygdomme, s. Pl. 9. Marts 1809, ansees bemyndiget til at tillade et saadant Forhold, mod at Vedkommende underkaste sig de af Politivrigheden foreskrevne Kontrolforanstaltninger samt blive undergivne Politimesterens disciplinaire Straffemyndighed for Overtrædelser i saa Henseende, s. Pl. 27. Nov. 1775 § 9, og denne Praxis har faaet en indirekte Lovhjemmel ved Lov 11. Febr. 1863 § 3 (Lovs. S. 52), jfr. ogsaa Lov s. D. § 8 (S. 59), hvorefter Tilsynet med løsaagtige Fruentimmer ordnes ved et særligt, af Justitsministeren efter Forhandling med Kommunalbestyrelsen affattet Regulativ, s. Instr. 23. Juni 1863 b 2, 4 (Instr. 7. Juni 1869 §§ 51, 106, mfl.). Endelig kan bemærkes, at der er sat Straf for at publicere usædelige Skrifter og Billeder, s. Lov 3. Jan. 1851 §§ 8, 16 (Strl. 1866 §§ 184, 309), hvilke Bestemmelers Overholdelse maa paasees af Politiet.

2. Politiet skal paasee, at Velanstændigheden ikke offentlig krænkes, s. 6. 2. 2, 6. 3. 11, Pl. 14. Juli 1791, 24. Sept. 1753, 28. Aug. 1823, 11. Dec. 1819, 4. Apr. 1809 § 1, Instr. 23. Juni 1863 b 4, mfl. (Strl. 1866 §§ 185, 308, Vedt. 18. Jan. og Instr. 7. Juni 1869 paa flere Steder).

3. Det skal føre nøie Tilsyn med Værtshuse, at der ei med Drik, Dobbelt, forfængelig Lystighed eller andet deslige nogen Forargelse gives, eller at Nogen sig der længere end til Kl. 10 Aften opholder, s. Fdn. 22. Okt. 1701 II Kap. III § 2, hvilken sidste Regel dog ved Praxis er udstrakt til Kl. 12. Særligt vaages der over, at Ungdommen paa saadanne Steder ikke forføres til Drik, Dobbelt eller deslige, s. 6. 22. 3, Pl. 4. Juli 1763, 10. Febr. 1772, 28. Jan.

1811, 28. Nov. 1828 (Strl. 1866 § 308, Vedt. 18. Jan. 1869 I Kap. og Instr. 7. Juni 1869 paa flere Steder).

4. Endelig maa Politiet vaage over, at Religionen ikke bespottes, Gudstjenesten ikke forstyrres, og at Helligdagene helligholdes, s. Fdn. 22. Okt. 1701 II Kap. II, 12. Marts 1735 § 5, 26. Marts 1845 § 17, Lov 3. Jan. 1851 § 8, mfl. (Strl. 1866 §§ 156, 157, 308, Instr. 7. Juni 1869 § 107).

§ 80. Om de Midler, der staae til Politiets Raadighed.

Politiets hensigtsmæssige Organisation er forbunden med betydelige Vanskeligheder. Paa den ene Side fordres, at det skal føre et nøiagtigt og omfattende Tilsyn, og at det skal kunne optræde med den fornødne Kraft og Myndighed; paa den anden Side maa denne Myndighed ikke udøves paa en Maade, der krænker Borgernes lovlige Rettigheder. Medens den første Betragtning navnlig var den fremherskende efter den ældre Lovgivning, har den senere Lovgivning og navnlig Grl. 5. Juni 1849, s. navnlig §§ 85, 86, 92—94 (Grl. 1866 §§ 80, 81, 87—89), stærkt fremhævet Ukrænkeligheden af Borgernes Rettigheder, idet den dog har søgt at begrænse disse saaledes, at Øiemedet med Politiets Organisation ikke forfeiles. For Kjøbenhavns Vedkommende er en Omordning af Politiet foretaget ved Lov 11. Febr. 1863 og forskjellige sig dertil sluttende administrative Bestemmelser, hvorhos der tillige er givet nærmere Regler om Politiets Myndighed, som dels ere af positiv Natur, dels ogsaa indeholde en Udtalelse af Lovgivningens almindelige Grundsætninger, hvilke sidste derfor ogsaa maae kunne tjene til Veiledning udenfor Kjøbenhavn. I Kjøbstæderne og paa Landet har man kun mere leilighedsvis og stykkevis søgt at raade Bod paa det mangelfulde Politiopsyn.

1. Det lokale Politiopsyn kan dels være stabilt, saasom Vægtene, Torveopsynsmænd o. desl., dels bevægeligt, navnlig ved Patrouiller. I Kjøbenhavn, hvor tidligere Natte-

opsynet var stabilt, er nu Patrouillesystemet indført saavel for Natte- som for Dagtjenesten, s. Regul. 12. Juni 1863 §§ 3, 24, Instr. 23. Juni 1863 b 4 (Instr. 7. Juni 1869, 5. Kap.) Fremdeles kan Politiets Opsyn være aabenlyst eller hemmeligt. Det første er det almindelige, og Politibetjentene bør derfor, naar ikke anderledes befales, altid bære Uniform i Tjenesten, ligesom de i ethvert Fald skulle være forsynede med et særeget Polititegn, s. Regul. 12. Juni 1863 §§ 11, 12 (Instr. 7. Juni 1869 § 7). Det hemmelige Politiofsyn, der er forbundet med mange Misligheder, navnlig naar det anvendes i politiske Øiemed, kan imidlertid ikke ganske undværes og er derfor ogsaa tilstedeligt, dog at det naturligvis bør benyttes med Varsomhed, s. Regul. 1863 § 12.

2. Ved Lov 11. Febr. 1863 § 9 (Lovs. S. 59) er der tillagt Københavns Politidirekteur Myndighed til med Hensyn til midlertidige Foranstaltninger, som han anseer fornødne for at forebygge Forstyrrelse af den offentlige Fred og Sikkerhed, ved offentlige Bekjendtgørelser at give Paalæg eller udstede Forbud, hvis Overtrædelse medfører Straf af Bøder eller Fængsel, dog at han, hvis slige Foranstaltninger medføre uforudsete Udgifter for Kommunen, strax skal bringe dem til Magistratens Kundskab. Ligeledes har Lov 1863 § 8 bemyndiget ham til, hvor det bliver nødvendigt at træffe midlertidige Foranstaltninger til Varetagelsen af den offentlige Orden og Renlighed eller at indskærpe Politivedtægtens Efterlevelse, med Magistratens Samtykke ved offentlige Bekjendtgørelser at give Befalinger eller udstede Forbud, hvis Overtrædelse straffes med Bøder, og hvor Politidirekteuren anseer det for nødvendigt, kan han endog paa eget Ansvar udstede saadanne Bekjendtgørelser, men er da pligtig strax at meddele Magistraten Underretning derom. Disse Forskrifter, med Hensyn til hvis Forstaaelse det blot skal bemærkes, at Overtrædelsen af de af Politidirekteuren givne Befalinger, forsaavidt de falde indenfor den ved Loven dragne Grændse, naturligvis medfører den fastsatte Straf, uden Hensyn til om den

foretagne eller undladte Handling efter den almindelige Lovgivning var strafbar, kunne naturligvis umiddelbart kun anvendes i Kjøbenhavn. Udenfor Kjøbenhavn er den almindelige Regel, at Befalinger og Forbud, hvis Overtrædelse medfører Strafansvar, kun kunne gives af Lovgivningsmagten, efter Omstændighederne ved foreløbig Lov, men ligesom saadanne Bestemmelser, der kunne betragtes som en Fuldbyrdelse af Loven, kunne træffes ved kongelig Anordning, s. Grl. 1849 § 29 (Grl. 1866 § 24), eller forsaavidt Loven afgiver Hjemmel dertil, af det paagjældende Ministerium, og ligesom Politivirighederne maae kunne indskærpe de gjældende Loves Overholdelse uden at være bundne til nogen kommunal Autoritets Samtykke, saaledes synes man heller ikke at kunne negte Politivirigheden Ret til i paatrængende Tilfælde, hvor Hensynet til den offentlige Fred og Sikkerhed kræver det, at træffe midlertidige Foranstaltninger, der indeholde Befalinger eller Forbud, og hvis Overtrædelse medfører Straf. Der kan i saa Henseende henvises til, at selv en foreløbig Lov ikke altid vil kunne tilveiebringes saa hurtigt, som Omstændighederne kræve det, og at den ved Lov 11. Febr. 1863 § 9 Kjøbenhavns Politidirekteur tillagte Myndighed ikke var noget Nyt, men kun en nærmere Bestemmelse af en tidligere Praxis, s. f. Ex. Bkg. 10. Jan. 1860. Et Andet er, at en saadan Myndighed sjeldnere vil komme til Anvendelse, idet under slige Forhold ikke sjeldent andre Autoriteter ville være berettigede til at bestemme det Fornødne, saasom under Beleiringstilstand de militaire Autoriteter, s. Bkg. 5. Juli 1864, Adn. 17. Juli s. A., under Epidemier Sundhedskommissionerne, osv. Med Hensyn til Sundheds- og Renslighedsvæsenet vil en Myndighed af den omspurgte Natur uden Tvivl ikke kunne tillægges Politimesteren, i alt Fald hvor Sundhedsvedtægter ere tilveiebragte i Overensstemmelse med Lov 12. Jan. 1858, 29. Dec. 1862, ligesom den heller ikke synes at kunne tilkomme ham med Hensyn til

Ordenspolitiet, forsaavidt ikke Lovgivningen særligt maa antages at have tillagt ham saadan Myndighed.

3. Ligesom Politiet efter det Anførte i visse Tilfælde kan udstede almindelige Befalinger eller Forbud, hvis Overtrædelse medfører Straf, saaledes kan det ogsaa undertiden til den enkelte Person rette en lignende Befaling eller Forbud, saaledes at Overtrædelsen heraf medfører Straf. Forsaavidt et saadant Paalæg eller Forbud er givet i visse solenne Former, navnlig ved en Tilførsel til Politiprotokollen, benævnes det et Tilhold, s. Lov 3. Marts 1860 § 2, Fdn. 12. Juni 1827. Befalingen kan gaae ud paa at foretage eller undlade en Handling, hvis Foretagelse eller Undladelse allerede ifølge den almindelige Lovgivning paaligger den Paagjældende, og denne straffes da, naar han er Befalingen ulydig, ligefrem for Overtrædelse af den almindelige Lov, forsaavidt hans Forhold nemlig af Domstolen findes at falde ind under dennes Bud. Øvrigheden kan da enten have at forfølge det nedlagte Forbud ved at bringe Sagen for Domstolene, s. Grl. 1849 § 92 (Grl. 1866 § 87), Lov 3. Jan. 1851 § 14, eller afvente, om Befalingen overtrædes og først i dette Tilfælde indbringe Sagen for Retten, s. 6. 13. 3, Fdn. 12. Juni 1827 (Strl. 1866 § 178), hvorved dog er at bemærke, at Vedkommende her ikke straffes for det forargelige Samliv i og for sig, men for ikke at have efterkommet Øvrighedens Tilhold om Adskillelse. Politiet kan imidlertid ogsaa i adskillige Tilfælde paalægge en Person at foretage eller undlade en Handling, som han ikke efter den almindelige Lovgivning var forpligtet til at foretage eller undlade, med den Virkning, at Overtrædelsen medfører Straf, s. Lov 3. Marts 1860 § 2, 2. Marts 1861 §§ 19, 43 (Lovs. S. 249), 11. Febr. 1863 § 2 (S. 52) (Strl. 1866 §§ 180, 182). En saadan Myndighed kan naturligvis ikke ganske i Almindelighed tilkomme Politiovrigheden, men kun forsaavidt Lovgivningen maa antages at hjemle den, s. de anførte Lovsteder.

4. **Politivrigheden** er uberettiget til at fængsle Nogen. Egentligt Straffængsel kan kun paalægges en Person ifølge endelig Dom, og selv det Varetægtsfængsel, der kan anvendes mod Personer, der ere mistænkte for Forbrydelser, og som derhos er uanvendeligt for Forseelser, der ikke kunne medføre høiere Straf end Pengebøde eller simpelt Fængsel, kan kun paalægges ved en af en Dommer afgiven og af Grunde ledsaget Kjendelse, s. nærmere Grl. 1849 § 85 og 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 80 og 4. midl. Best.) Et Andet er, at den samme Person jevnlige kan være baade Dommer og administrativ Politiebedsmand, men Fængsling kan da kun dekretes af ham i hans Egenskab som Dommer og under de for Dommerens Fremgangsmaade foreskrevne Former. Derimod er Politiet berettiget til at bestemme foreløbig Anholdelse af en mistænkt Person og sætte denne Beslutning i Værk. Anholdelse, hvorved forstaaes en Persons Paagribelse og Fastholdelse i det Øiemed at fremstille ham for Retten til videre Foranstaltning, kan vel være forbunden med en Persons Indsættelse i et Fængsel, men adskiller sig fra den egentlige Fængsling ved sin aldeles foreløbige Karakter, idet efter Grl. 1849 § 85 (Grl. 1866 § 80) Enhver, der anholdes, inden 24 Timer skal stilles for en Dommer, som, hvis den Anholdte ikke strax kan sættes paa fri Fod, ved en inden 3 Dage afgivet, motiveret Kjendelse, skal afgjøre, at han skal fængsles og eventuelt den til Løsladelsen fornødne Sikkerheds Størrelse. Anholdelsen kan ikke blot skee af Retsbetjenten eller Politivrigheden, men ogsaa af underordnede Officianter, navnlig Sognefogder og Politibetjente, s. Fdn. 11. Nov. 1791 § 4 d og e, Pl. 27. Nov. 1839 § 2, Instr. 31. Dec. 1800 § 15, Lov 11. Febr. 1863 § 10 (Lovs. S. 59) (Instr. 7. Juni 1869 § 18 ff. med flere Steder), og undertiden endog af Private, s. Lovens 1. 19. 2 ff., 6. 17. 4, 13, mfl. Hvad angaaer Betingelserne for Retten til at anholde, foreskriver Lov 11. Febr. 1863 § 10, jfr. Instr. 23. Juni s. A. a (Instr. 7. Juni 1869 § 18 ff. med flere Steder) for Kjøbenhavn, at enhver Politifunktionair kan an-

holde den, der i hans Paasyn har gjort sig skyldig i en Forbrydelse eller umiddelbart efter dens Udøvelse efter-sættes som Gjerningsmand eller hvem han med skjellig Grund har mistænkt for at have begaaet en saadan. Ligeledes kan ifølge den anførte Lovbestemmelse enhver ved Politiet Ansat anholde den, som har begaaet en Forseelse mod den offentlige Orden, og som maa befrygtes ellers at ville unddrage sig det ham for en saadan Forseelse paa-hvilende Ansvar, jfr. Lovens § 13, 2det Stykke, saavelsom Personer, der have været straffede for Eiendomsforbrydelser, Betleri eller Løsgænger, naar de maae formodes ikke at have lovligt Erhverv, og naar de ikke paa Forespørgsel kunne gjøre Rede for, hvorledes de ernære sig. Disse Bestemmelser, som unegtelig ere mindre bestemte, men som der neppe uden Skade kan gives større Bestemthed, da i dette Forhold saa Meget maa beroe paa et Skjøn over de konkrete Omstændigheder, ere vel umiddelbart kun givne for Kjøbenhavn, men kunne ogsaa tjene til Veiledning udenfor samme, da de i det Hele taget maae siges at stemme med vor Lovgivnings Grundsætninger om dette Forhold, s. f. Ex. Fdn. 11. Nov. 1791 § 4, Pl. 24. Sept. 1753, 3. Sept. 1791, mfl. Det kan ikke paastaaes, at Anholdelse ikke skulde kunne finde Sted for Forseelser, der kun kunne medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel, da dette i Grl. 1849 § 85 (Grl. 1866 § 80) kun er foreskrevet med Hensyn til Varetagtsfængsel; ei heller er det ubetinget nødvendigt, at den Paagældende er mistænkt for en bestemt Forbrydelse, s. Lov 1863 § 10, jfr. ogsaa Fdn. 30. Marts 1827 § 9. Modsætter Vedkommende sig Anholdelsen, kan Magt anvendes, s. Lovens 1. 19. 9, 1. 24. 49, Lov 1863 §§ 11, 12 (Strl. 1866 §§ 98—100), og efter Lov 1863 § 13 er endog i visse Tilfælde Enhver, der af en høiere Politiembedsmand opfordres dertil, forpligtet til at yde Politiet den Bistand, der staaer i hans Magt, til Ordens og Roligheds Gjenoprettelse, altsaa ogsaa til at anholde Fredsforstyrreerne, men denne Forskrift kan neppe anvendes udenfor Kjøbenhavn.

Uberettiget Anholdelse kan medføre betydeligt Ansvar, s. Lovens 1. 19. 6, Fdn. 4. Okt. 1833 § 24, Lov 1863 § 16 (Strl. 1866 §§ 128, 129).

5. Efter Grl. 1849 § 86 (Grl. 1866 § 81) er Boligen ukrænkelig. Husundersøgelse, Beslaglæggelse og Undersøgelse af Breve og andre Papirer maa, hvor ingen Lov hjemler en særegen Undtagelse, alene skee efter en Retskjendelse, og Politiet vil saaledes i Almindelighed være uberettiget til at foretage en saadan Undersøgelse. Da Paragraphen ikke taler om Undersøgelse paa Personen, jfr. ogsaa Paragraphens første Membrum, er der ingen grundlovmæssig Hindring for, at en saadan Undersøgelse kan foretages uden foregaaende Retskjendelse, og heller ikke den almindelige Lovgivning kan antages at fordre en saadan, om end en slig Undersøgelse kun bør anvendes med Varsomhed, s. Lov 1863 § 10, Instr. 23. Juni s. A. a (Instr. 7. Juni 1869 § 22), Regl. 7. Mai 1846 D § 11. Fremdeles er en Retskjendelse ikke nødvendig til Foretagelsen af de i Grl. § 86 (Grl. 1866 § 81) nævnte Handlinger, naar den Vedkommende, nemlig Beboeren af Huset eller Etagen og Besidderen af Brevene, Papirerne, osv., samtykker i Undersøgelens Foretagelse, men dette Samtykke bør uden Tvivl være udtrykkeligt, saaledes at den Omstændighed, at den Paagældende ikke protesterer, neppe kan ansees tilstrækkelig til at retfærdiggjøre Undersøgelens Foretagelse. Endelig er Retskjendelse overflødig, hvor en Lov hjemler en særegen Undtagelse, hvorimod den almindelige Hjemmel til Husundersøgelse, som den tidligere Lovgivning gav Øvrigheden, s. navnlig Kdg. 11. Juli 1840 II 16, 8. Okt. s. A. II 20, maa ansees for bortfalden. Som saadanne ved Lovgivningen hjemlede særegne Undtagelser kunne nævnes Sager om ulovlig Skovhugst og lignende Forseelser, s. Fdn. 26. Jan. 1733 § 31, Pl. 26. Juli 1837 § 6, Fdn. 29. Okt. 1794 § 22, 19. Sept. 1792 §§ 3, 14 (Strl. 1866 § 310), Brændevins-sager Fdn. 14. Mai 1845 §§ 1—13, Lov 7. Febr. 1851 § 18, Toldsager, s. Fdn. 2. Apr. 1814 §§ 14, 15 samt endelig Lov

11. Febr. 1863 § 11, Instr. 23. Juni s. A. a (Instr. 7. Juni 1869 § 20). Modsætter Vedkommende sig Undersøgelsen i Tilfælde, hvor den maa ansees som berettiget, kan Magt anvendes, s. Lov 1863 § 11.

6. Et egentligt Undersøgelserforhør kan kun foretages af en Dommer, s. Grl. 1849 § 85 (Grl. 1866 § 80). Vel kan Politivrigheden eller dennes underordnede Organer foreløbigt modtage den Anholdtes Forklaring, Instr. 23. Juni 1863 b 2 (Instr. 7. Juni 1869 § 53), men ligesom de ikke ere berettigede til at anvende de særegne Tvangsmidler for at formaae denne til at svare, som staae til Dommerens Raadighed, s. Reskr. 23. Okt. 1795, saaledes har den ved en saadan foreløbig Rapport af den Anholdte afgivne Forklaring ikke den Beviskraft, som en for Retten afgiven Tilstaaelse, s. Lovens 1. 15. 1, hvilket ogsaa gjælder om de ved samme afgivne Vidneforklaringer.

7. Politiet har ikke nogen selvstændig Ret til at være tilstede ved Forsamlinger, som ikke kunne betegnes som offentlige, og bør derfor kun holde Øie med slige Forsamlinger, forsaavidt der er særlig Grund til at antage, at der i dem foretages eller forberedes noget Ulovligt, hvilket navnlig kan være at befrygte, naar Deltagerne lægge an paa at skjule Forsamlingens Afholdelse. Derimod tillægger Grl. 1849 § 93 (Grl. 1866 § 88) Politiet Ret til at overvære offentlige Forsamlinger, om hvilket Begreb der henvises til Forfatningsretten, s. dog Udkastet til den nye Straffelovs § 100 (Strl. 1866 § 104), der alene synes at lægge Vægt paa Stedets Karakter som offentligt, og bestemmer derhos, at Forsamlinger under aaben Himmel kunne forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred. Af denne Modsætning fremgaaer det klart, at Politiet ikke er berettiget til at forbyde offentlige Forsamlinger, som ikke tilsigtes afholdte under aaben Himmel, selv om der efter de Forhold, hvorunder Forsamlingen afholdes, de Gjenstande, som i samme skulle forhandles, osv., er Anledning til^a at befrygte Fare for den offentlige Fred. En

Undtagelse herfra maa dog gjøres, forsaavidt Forsamlingen paa Grund af sin særegne Karakter som offentlig Forlystelse udkræver foregaaende Tilladelse af Politiet, s. f. Ex. Næringslov 29. Dec. 1857 § 62 (Vedt. 18. Jan. 1869, 12. Kap.), eller paa Grund af den Tid, hvorpaa den agtes afholdt, strider mod Helligdagsanordningerne, s. Fdn. 26. Marts 1845, navnlig §§ 8, 13, Lov 29. Dec. 1862. Ved Opløb maa ifølge Grl. 1849 § 94 (Grl. 1866 § 89) den væbnede Magt, naar den ikke angribes, kun skride ind, efterat Mængden 3 Gange i Kongens og Lovens Navn forgjæves er opfordret til at adskilles, jfr. Lov 11. Febr. 1863 § 12 (Instr. 7. Juni 1869 § 62, jfr. § 122), hvor Politiets Ret til med Magt at adskille Mængden er knyttet til en lignende Betingelse. Ved offentlige Forsamlinger under aaben Himmel skal Politiet yde sin Bistand til at opretholde Ordenen. Opstaaer der Uorden, som udarter til voldelig Adfærd, kan Politiet fordre Forsamlingen hævet; efterkommes denne Fordring ikke, kan Politiet selv erklære Forsamlingen for hævet og skrider da ind som ved Opløb, s. Lov 1863 § 12. Skjøndt disse Regler kun ere givne for Kjøbenhavn, kunne de uden Betænkelighed anvendes udenfor samme, da Politiet, som ifølge Grl. 1849 § 93 (Grl. 1866 § 88) har den større Ret forud at kunne forbyde Forsamlingen, naar det af den befrygter Fare for den offentlige Fred, utvivlsomt ogsaa maa være i Besiddelse af den mindre Ret at kunne opløse Forsamlingen, naar hin Frygt bekræfter sig.

Tvivlsommere er det, hvilken Ret der tilkommer Politiet ved offentlige Forsamlinger, som ikke afholdes under aaben Himmel. Herom foreskriver Lov 1863 § 12 (jfr. Instr. 7. Juni 1869 § 64), at Politiet efter Anmodning fra Forsamlingens Leder kan yde sin Bistand til Ordenens Overholdelse og paa hans Begjæring, eller naar der opstaaer Ufred eller Slagsmaal, anholde eller med Magt fjerne Fredsforstyrrelserne. Denne Forskrift, der utvivlsomt ikke tillægger Politiet større Myndighed, end Grl. § 93 (Grl. 1866 § 88) hjemler, maa naturligvis følges for Kjøbenhavns Vedkom-

mende. Om den samme Regel kan komme til Anvendelse udenfor Kjøbenhavn, vil beroe paa, om Grundloven kan antages at indskrænke Politiets Indskriden paa den angivne Maade, eller om den kan antages at indrømme det den større Myndighed at forordre Forsamlingen hævet, og naar denne Fordring ikke efterkommes, selv at hæve Forsamlingen og derefter at skride ind som ved Opløb. Det kan nu ganske vist synes, at Grl. § 93 (Grl. 1866 § 88), idet den indrømmer en betinget Ret til at forbyde offentlige Forsamlinger under aaben Himmel, medens den med Hensyn til andre offentlige Forsamlinger kun tillægger Politiet Ret til at overvære dem, derved har villet antyde, at Politiet med Hensyn til offentlige Forsamlinger under Tag kun skal kunne benytte sin Nærværelse til at mærke sig, hvad der passerer og til at skride ind mod den eller de Enkelte, der maatte foretage sig noget Ulovligt, men derimod være udelukket fra paa Stedet at kunne opløse Forsamlingen, om den end truer med at blive farlig for den offentlige Orden, og denne Fortolkning vinder unegtelig i Styrke derved, at den er lagt til Grund for Lov 11. Febr. 1863 § 12. Imidlertid kan der af Modsætningsforholdet mellem Grl. § 93, 2. og 3. M. (Grl. 1866 § 88, 2. og 3. M.) med fuldkommen Sikkerhed kun udledes saameget, at Politiet ikke er berettiget til forud at forbyde Afholdelsen af en offentlig Forsamling under Tag, og det kan ikke negtes, at der er en væsentlig Forskjel mellem forud at forbyde en saadan Forsamlings Afholdelse paa Grund af en mere eller mindre løs Formodning om sammes Karakter, og at kunne opløse Forsamlingen, naar det har vist sig, at den udsætter Samfundsordenen for Fare eller Forstyrrelse. Imod disse Farer kan Frygten for Misbrug af en slig Myndighed, som dog aldrig ganske kunne afvendes, og for hvilke Øvrigheden naturligvis staaer til Ansvar, neppe komme i Betragtning, og man synes derfor at maatte indrømme Politiet den omspurgte Myndighed, der maatte antages at tilkomme det efter den tidligere Lovgivning. I alt Fald er der neppe

Noget til Hinder for, at en saadan Myndighed ved Lov overlades Politiet, og en saadan Bestemmelse findes i Udkastet til den nye Straffelov (Strl. 1866 § 104), idet her ganske almindeligt sættes Straf af Bøder eller Fængsel for dem, der ikke efterkomme Øvrighedens 3 Gange gjentagne Opfordring til en paa offentligt Sted forsamlet Mængde om at adskilles, s. Udkastets § 100, jfr. Motiverne S. 140—42.

Efter Lov 11. Febr. 1863 § 13 (jfr. Instr. 7. Juni 1869 § 62) skal i de i Lovens § 12 omhandlede Tilfælde, efterat de der foreskrevne Opfordringer til at adskilles ere skete, enhver Tilstedeværende, der af en Politiassistent eller en høiere Politiembedsmand dertil særlig opfordres, være forpligtet til under Bødestraf, at yde Politiet den Bistand, der staaer i hans Magt, til Gjenoprettelse af Orden og Rolighed. Udenfor Kjøbenhavn kan en saadan Forpligtelse vistnok kun paahvile den Opfordrede i de Tilfælde, hvor livsfarlig Vold er at befrygte, og den Paagjældende derhos ikke selv ved Ydelsen af sin Bistand udsætter sig for Livsfare, s. Lovens 6. 6. 13, Fdn. 6. Febr. 1694, Fdn. 4. Aug. 1819, mfl. (Strl. 1866 §§ 199, 308, 309), eller hvor saadant særligt er foreskrevet, s. Fdn. 19. Sept. 1792 § 23, 1. Febr. 1797 § 111, 28. Febr. 1817 § 7, Lov 2. Marts 1861 § 33, Koloniallov 27. Nov. 1863 § 82, H. R. T. 1863. 261. Ligeledes kan den i Lov 11. Febr. 1863 § 13 givne Regel, at Enhver under Bødestraf er pligtig til, naar det forlanges af en Politifunktionair, som er i Uniform eller foreviser Polititegn, at opgive sit Navn og sin Bopæl, neppe ligefrem anvendes udenfor Kjøbenhavn, hvorimod naturligvis en saadan Negtelse vil kunne paadrage Vedkommende en Anholdelse, som maaske ellers kunde være undgaaet.

8. Medens Foreninger af Borgerne ikke kunne ophæves ved en Regeringsforanstaltning, kunne derimod saadanne Foreninger foreløbig forbydes, men der skal da strax anlægges Sag mod Foreningen til dens Ophævelse, s. Grl. § 92 (Strl. 1866 § 87), og Forudsætningen for Forbudet maa efter Paragraphens første Membrum være, at Foreningen

er indgaaet i et ulovligt Øiemed. Beslutningen om Forbud mod Foreningen maa i Øvrigt efter Paragraphens Slutningsbestemmelse i Reglen udgaae fra den til Sags Anlæg kompetente Øvrighed, og vil derfor ikke let kunne tages af den lokale Politivrighed.

9. Politiet kan, hvor det er fornødent, anvende Magt for at tilveiebringe Orden og udføre de Handlinger, hvortil det er berettiget. Det er forsynet med Vaaben, i Kjøbenhavn en egen Stav, som dog kun maa benyttes til Selvforsvar eller for at overvinde ulovlig Modstand mod en Anholdelse, s. Regul. 12. Juni 1863 § 13, Instr. 23. Juni s. A. (Instr. 7. Juni 1869 §§ 23, 85). Med Hensyn til Spørgsmaalet, om det kan fordre Bistand af de tilstedeværende Borgere, s. ovenfor Nr. 7 in fine. I fornødent Fald kan Politiet begjære Bistand af Militairet, s. Reskr. 5. Mai 1688, 23. Aug. 1754 § 3, 14. Apr. 1774, 28. Mai 1821, samt af Borgervæbningen, der netop er bestemt til Overholdelsen af den indre Orden og Sikkerhed i Kjøbstaden, s. Lov 2. Marts 1861 § 48.

10. Politiet beskyttes mod Fornærmelser ved extraordinært strenge Straffe, s. Fdn. 4. Okt. 1833 §§ 16—18 (Strl. 1866 §§ 98—102), hvorhos det er antaget, at dets Betjente kunne aflægge gyldigt Vidnesbyrd om de dem tilføiede Fornærmelser.

11. Overskrider Politiet sin Myndighed, kan den derved Forurettede enten klage til høiere Øvrighed eller lade Domstolene afgjøre Spørgsmaalet, s. Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72). Ulydighed mod Politiets Befaling kan neppe antages ubetinget at medføre Strafansvar, hvilket i alt Fald ikke følger af Grl. § 77, 2. M. (Grl. 1866 § 72, 2. M.); men det er paa den anden Side ikke tilstrækkeligt til at fritage Vedkommende, at hans Handling ikke ved den almindelige Lovgivning er belagt med Straf; det maa tillige undersøges, om ikke Politiet var berettiget til at forbyde Handlingen med den Virkning, at Overtrædelsen af dette Forbud medførte Strafansvar, s. ovenfor Nr. 2 og 3.

§ 81. Politiets Organisation.

Medens den øverste Bestyrelse af Politivæsenet for hele Landet tilkommer Justitsministeriet, er den lokale Bestyrelse forskjelligt organiseret i Kjøbenhavn, i Kjøbstæderne og paa Landet.

1. I Kjøbenhavn, hvor Politiorganisationen i Tidens Løb undergik en Mængde Svingninger, idet snart den forvaltende og den dømmende Myndighed i Politisager vare forenede, snart disse Myndigheder vare adskilte, snart Politimesteren underordnedes Retten, snart næsten hele Myndigheden koncentreredes hos ham, blev ved Fdn. 28. Febr. 1845 den dømmende Myndighed henlagt til Kriminal- og Politiretten, den forvaltende til Politidirekteuren, som dog tillige var bemyndiget til ved Forlig eller Resolution for beviste og smaa Forseelser at diktere ringere Straffe, dog saaledes, at Sagen paa den Paagjældendes udtrykkelige Forlangende kunde bringes for Retten, s. Fdn. 4. Apr. 1809 § 4, Reskr. 27. Apr. 1813, Fdn. 28. Febr. 1845 § 4.

Nu er ved de to Love 11. Febr. 1863 den dømmende Myndighed udelukkende henlagt til Kriminal- og Politiretten, som har to Afdelinger til Behandling af offentlige Politisager efter de nærmere Regler i Lov 1863, der har gennemført det i Grl. 1849 § 79 (Grl. 1866 § 74) udtalte Princip om Offentlighed og Mundtlighed for disse Sagers Vedkommende, s. Lov 1863 §§ 1, 5 ff. (Lovs. S. 52). Den ovennævnte Straffemyndighed, der tidligere tilkom Politidirekteuren, er ophævet ved Lovens § 3, hvorefter denne kun i enkelte særegne Forhold kan ikjende visse Disciplinairstraffe, jfr. Lov s. D. §§ 15, 16 (Lovs. S. 59). Derimod er den forvaltende Myndighed udelukkende henlagt til det udøvende Politi, i Spidsen for hvilket umiddelbart under Justitsministeriet er stillet en Politidirekteur, der beskikkes af Kongen og lønnes af Staten, s. Lov 1863 §§ 3, 17 (Lovs. S. 59), Regul. 12. Juni 1863 §§ 17—19. Politidirekteuren er paa Embedsvegne Medlem af forskjellige Kommissioner, s. ovenfor under Kommunalvæsenet. Under ham staaer en Vicepolitidirekteur,

der ligeledes beskikkes af Kongen og lønnes af Staten, s. Lov 1863 §§ 3, 17. Han har særligt at varetage de til Politidirektorens Embede henlagte Amtmandsforretninger i kriminelle Sager, navnlig at tage Beslutning om Aktions Anlæg og Dømmes Fuldbyrdelse, s. Fdn. 28. Febr. 1845 § 4, Lov 1863 § 3, men i Øvrigt er Embedets Inddragelse stillet i Udsigt ved Lovens § 17, jfr. Regul. 12. Juni 1863 § 20. Fremdeles er der ansat 3 Politiinspektører, af hvilke den ene forestaaer Ordenspolitiet, den anden Opdagelsespolitiet og den tredie Sundhedspolitiet, s. Lov 1863 § 5, Regul. 12. Juni 1863 § 2, Instr. 23. Juni s. A. b 1 (Instr. 7. Juni 1869, 2. Afsn. 1. Kap.), desuden 6 Politiassistenter, af hvilke hver forestaaer en lokal Politikreds, s. Lov 1863 §§ 2, 5, Regul. 12. Juni 1863 §§ 2, 23, Instr. 23. Juni s. A. b 2 (Instr. 7. Juni 1869, 2. Afsn. 2. Kap.), samt en Del Overpolitibetjente og Politibetjente, s. Lov 1863 § 5, Regul. §§ 2, 23, Instr. b 3 og 4 (Instr. 7. Juni 1869, 2. Afsn. 3. og 4. Kap.). Endelig besørges Kontoirtjenesten efter Politidirektorens nærmere Bestemmelse af en Kontoirchef, nogle Fuldmægtige og det i Øvrigt fornødne Kontoirpersonale, s. Lov 1863 § 4, Regul. §§ 21, 22. De vigtigere Poster under Politiet, med Undtagelse af Politidirektøren og Vicepolitidirektøren, besættes efter Politidirektorens Indstilling af Justitsministeren, efter at denne herom har hørt Kjøbenhavns samlede Magistrat, og fra dem afskediges paa lignende Maade, i hvilket Tilfælde de Paa-gjældende, naar Afskedigelsen skeer af en dem utilregnelig Aarsag, ere berettigede til Pension af Kommunens Kasse, s. Lov 1863 §§ 6, 7, Regul. §§ 15, 16. Det øvrige Politidirektøren underordnede Personale antages af ham paa 3 Maaneders Opsigelse og kan af ham atter afskediges; dog skal han, hvor der bliver Spørgsmaal om Udredelsen af Pension af Kommunens Kasse, forinden Afskedigelsen derom høre Kjøbenhavns samlede Magistrat, s. Lov 1863 §§ 6, 7, Regul. §§ 15, 16.

2. I Kjøbstæderne forestaaes det administrative Politiet i anden Instants under Justitsministeriet af Amtmanden, der

ikke har nogen dømmende Myndighed. Under ham er i enhver Kjøbstad ansat en Politimester, hvis Embede er forenet med Byfogdens og som tillige har dømmende Myndighed, jfr. Grl. 1849 § 76 (Grl. 1866 § 71). I Øvrigt er det en Selvfølge, at Politimesterens tvende Stillinger maae betragtes hver for sig, hvilket ogsaa viser sig deri, at hans Handlinger som Dommer maae paaankes til Overretten, hans Handlinger som administrativ Politivrigthed derimod til Amtmanden. Politimesteren er paa Embedsvegne Medlem af [Fattigkommissionen, s. Regl. 5. Juli 1803 § 2 (Lov 26. Mai 1868 § 13, Lovs. S. 294), og] flere andre Kommissioner. Til Assistance har han Politibetjente og Vægtere.

3. Paa Landet danner ligeledes Amtmanden anden Instants i Politisager, forsaavidt Forvaltningen angaaer, hvorimod hans tidligere Stilling som Overdommer i Politisager er bortfalden ved Lov 14. Juni 1850 § 2 ff. I første Instants er paa lignende Maade, som i Kjøbstæderne, den dømmende og administrative Politimyndighed forenet hos Herredsfogden eller Birkedommeren, hvorimod den Øvrighedsmyndighed, som tidligere tilkom Lensbesidderen og de privilegerede Sædegaardseiere ifølge deres Hals- og Haandsret samt Sigt- og Sagefaldsret, er bortfalden ved Grl. § 97 (Grl. 1866 § 92). Herredsfogdens eller Birkedommerens Jurisdiktion i Politisager falder med Hensyn til dens territoriale Omfang sammen med hans Jurisdiktion i civile Sager, undtagen forsaavidt i de Tilfælde, hvor et Sogn er delt mellem flere Jurisdiktioner, hele Sognet i Justits- og Politisager skal høre under den Politimester, under hvem det meste Hartkorn i samme hører, s. Fdn. 18. Nov. 1791. Politimesteren assisteres af Sognefogderne, s. Fdn. 11. Nov. 1791, og Brandfogderne, s. Lov 2. Marts 1861 § 46, hvorhos en vis Bistand skal ydes af Sogneforstanderskaberne, s. Fdn. 13. Aug. 1841 § 20 (Lov 6. Juli 1867 § 30, Lovs. S. 322), og Præsterne. I de senere Aar har man paa enkelte Steder søgt at raade Bod paa det mangelfulde Polititilsyn ved Ansættelsen af ridende Politibetjente.

4. Skjøndt Politivæsenet i sig selv er en Statssag, bæres Udgifterne dog kun tildels af Staten. I Kjøbenhavn lønnes Politidirektøren og Vicepolitidirektøren af Statskassen, der ligeledes udreder alle Udgifter til Kriminal- og Politiretten. De øvrige Udgifter til den kriminelle Retspleie, Politiet og Arrestvæsenet bæres af Kommunen, som dog erholder et fast aarligt Tilskud af Statskassen, s. Lov 1863 §§ 17, 18. I Provindserne bæres Udgifterne til de høiere Embedsmænd af Statskassen, hvorimod de øvrige Udgifter bæres af de forskjellige kommunale Kasser, jfr. ovenfor om Kommunalvæsenet.

Sjette Afsnit. Sundhedsvæsenet.

§ 82. Almindelige Bemærkninger.

Skjøndt det nærmest er Borgernes egen Sag at sørge for deres Sundhed, faaer Staten dog en ikke ringe Opgave paa dette Omraade, idet der dels bliver Spørgsmaal om Foranstaltninger, som overstige de Privates Kræfter, dels den Enkeltes Ligegyldighed for hans egen Sundhed jevnlig kan udsætte Andre for Fare, hvilken Staten da bør bestræbe sig for at afvende. I Øvrigt begrændses Statens Virksomhed i saa Henseende ved Borgernes Frihed, i hvilken der ikke bør skee større Indgreb end nødvendigt; men paa Grund af Gjenstandens Vigtighed ville dog undertiden selv temmelig betydelige Indskrænkninger i Friheden kunne ansees retfærdiggjorte. Formaalet for Statens Virksomhed vil være dels at fjerne Sygdomsaarsager, dels at drage Om-sorg for Helbredelsen af udbrudte Sygdomme, dels endelig at forebygge visse Handlinger eller Begivenheder, som udsætte Borgernes Liv og Sundhed for Fare uden egentlig at kunne betragtes som Sygdomsaarsager.

§ 83. Bortfjernelsen af Sygdomsaarsager.

Det er en Selvfølge, at Staten i denne Henseende kan give Borgerne Anvisninger, som de opfordres, men ikke forpligtes til at følge, f. Ex. Cirk. 19. Juli 1848; i Reglen vil den dog ikke kunne indskrænke sig hertil, men maa gribe ind med positive Befalinger og Foranstaltninger.

1. Der kan i saa Henseende først være Spørgsmaal om at forbyde Ægteskaber med Personer, der lide af arvelige og farlige Sygdomme, eller som af andre Grunde kunne ventes at frembringe et svageligt Afkom. Et saadant Forbud er imidlertid betænkeligt, da det dels medfører en alt for stærk Indgriben i den personlige Frihed, dels er vanskeligt at overholde og let kan eluderes, og vor Lovgivning har derfor kun i meget ringe Udstrækning benyttet det, s. om Spedalske paa Island Reskr. 28. Marts 1776, 7. Dec. 1827. Forskjellige andre Forbud, der ogsaa i denne Henseende kunne have Betydning, ere nemlig væsentligt byggede paa andre Hensyn, saasom Forbudet mod for tidlige Ægteskaber, s. Lovens 3. 16. 5, Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 1, mod Ægteskab mellem nær Beslægtede, s. 3. 16. 9, Fdn. 14. Dec. 1775, 23. Mai 1800, 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 4 og mod Ægteskab af Afsindige, s. Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 9.

2. Fremdeles bliver der Spørgsmaal om at fjerne visse fra Gjenstande i Omverdenen hidrørende Sygdomsaarsager, og i denne Henseende udvikler Staten en betydelig, tildels meget indgribende Virksomhed. Hvad særligt Børn angaaer, med Hensyn til hvilke Staten som Overformynder har en større Myndighed, gaaer der igjennem hele Skolelovgivningen en Omsorg for Børnenes Sundhed, jfr. saaledes Bestemmelserne om den Alder, hvori Børnene indtræde i Skolen, om Undervisningstidens Længde, om Skolelokalets Indretning, s. navnlig Lov 8. Marts 1856 §§ 1—3, om Gymnastik som Undervisningsgjenstand, osv. Derimod have Forholdene her i Landet ikke nødvendiggjort en Fabriklovgivning om Arbeidstidens Længde, Arbeidernes Beskaf-

fenhed, osv. Hvad Voxne angaaer, føres der Kontrol med Levnetsmidlernes Godhed, saaledes at fordærvede Varer, der ere skadelige for Sundheden, ikke maae sælges, s. Instr. for Stadsphysikus 23. Marts 1813 § 10 (Lovsamlingen for 1814), Instr. for Stifts- og Landphysici 4. Marts 1818 §§ 5, 6, Fdn. 22. Okt. 1701 II Kap. 9 § 5, Pl. 29. Marts 1814, Instr. 23. Juni 1863, b 4 (Instr. 7. Juni 1869 §§ 31, 103); navnlig er der truffet Bestemmelser med Hensyn til Kjød, Brød, Korn, Mælk, Konditorsager, osv. Særlig Omsorg drages der for Vandets Godhed, s. Adn. 21. Apr. 1812, Lov 30. Nov. 1857, dog er dette nærmest en Kommunalsag. Endelig kan nævnes de tildels meget indgribende Forskrifter om Bygningers Indretning og Benyttelse i Bygningsloven 17. Marts 1856, 30. Dec. 1858, hvortil slutte sig Bestemmelser om Brolægning, Kloakvæsen, Renovation, s. Fdn. 7. Mai 1777 samt Pl. 5. Aug. 1854, mfl., om Bortfjernelse af Næringsveie, som ere skadelige for Sundheden, s. Lov 10. Marts 1852, af Begravelsespladser, s. Fdn. 22. Febr. 1805, Pl. 24. Apr. 1851, osv. Det ligger i Sagens Natur, at der fortrinsvis bliver Spørgsmaal om Foranstaltninger af den nævnte Beskaffenhed i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, men enkelte saadanne Forskrifter ere dog ogsaa givne for Landet, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 75 ff., 31. Jan. 1794.

De Mangler, som vor Sundhedspolitilovgivning lider af, og som navnlig vise sig paa dette Omraade, idet der dels mangler Forskrifter, eller i alt Fald kun have saadanne for Kjøbenhavn eller Kjøbstæderne, dels de egentlige Sagkyndige, Lægerne, ikke have tilstrækkelig Indflydelse, idet det umiddelbare Tilsyn med Lovgivningens Overholdelse føres og de i denne Anledning fornødne Foranstaltninger træffes af vedkommende Politimester, foranledigede Regeringen til i 1857 at forelægge Rigsdagen et Udkast til en almindelig Lov om Sundhedspolitiet, men under Forhandlingen paa Rigsdagen blev Udkastet forandret til Loven 12. Jan. 1858 om Tilveiebringelsen af Sundhedsvedtægter (Lov 28. Marts 1868, Lovs. S. 43). Efter denne skal der

for Kjøbenhavn, for samtlige Kjøbstæder og for de Landsogne, hvor vedkommende Amtsraad anseer det for forødent, søges tilveiebragt Sundhedsvedtægter. Hertil udarbejdes Forslag af Justitsministeriet, hvilke forelægges Kommunalbestyrelserne i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, samt Sogneforstanderskaberne i de af Amtsraadet udpegede Landsogne med Opfordring til at afpasse dem efter hvert Steds særlige Forhold. I Forhandlingen deltager Stads- eller Distriktslægen, dog uden Stemme. Derhos kunne andre Læger og Sagkyndige af den paagjældende Kommunalbestyrelse indbydes til Deltagelse, hvorhos Amtmanden personlig og Justitsministeriet gennem en særlig Udsending kan deltage i samme. Vedtægterne stadfæstes derefter af Justitsministeren, som, naar han i samme finder nogen utilraadelig eller lovstridig Bestemmelse, tilbagesender Sagen til ny Forhandling, og naar Vedtægten herefter endnu ikke ansees egnet til Stadfæstelse, giver Kommunalbestyrelsen Valget mellem Vedtægtsens Stadfæstelse med Udeladelse af den omtvistede Bestemmelse eller dens Forkastelse, hvori- mod han ikke kan stadfæste Vedtægten i anden Skikkelse end den af Kommunalbestyrelsen vedtagne. Ligesom altsaa Vedtægten kun kan tilveiebringes ved Enighed mellem Kommunalbestyrelsen og Justitsministeriet, saaledes kan den ogsaa kun paa samme Maade erholde Forandringer eller Tillæg, s. Lov 1858 § 1 (Lov 28. Marts 1868 §§ 2 og 3). De saaledes stadfæstede Vedtægter skulle være bindende for de vedkommende Byers og Landsognes Beboere, hvorfor de skulle thinglæses og paa anden hensigtsmæssig Maade bringes til offentlig Kundskab, hvilket ogsaa gjælder om senere Forandringer og Tillæg. Tilsynet med deres nøiagtige Efterlevelse føres af Politivrigheden, og Overtrædelser straffes med Bøder, hvorhos Dommen kan anordne de almindelige lovhjemlede Tvangsmidler for at fremtvinge Opfyldelsen af de i Henhold til Vedtægterne givne Paalæg, s. Lov 1858 § 2. Da Loven 1858 og de i Henhold til samme tilveiebragte Sundhedsvedtægter ifølge Lovens § 3 kun skulde

gjælde indtil 1. Apr. 1863, blev det ved Lov 29. Dec. 1862 (Lovs. S. 831) bestemt, at Loven 1858 skulde blive i Kraft indtil 1. Apr. 1868, og at de i Henhold til Loven 1858 stadfæstede Vedtægter med de Forandringer og Tillæg, de maatte erholde, fremdeles skulde gjælde indtil den nævnte Tid, forsaavidt vedkommende Kommunalbestyrelse ikke inden deres Udløb med 1. Apr. 1863 havde underrettet Justitsministeriet om, at de havde besluttet deres Op-hævelse fra den nævnte Dato, hvorhos endelig de i Henhold til Loven 1862 stadfæstede Vedtægter ligeledes skulde gjælde indtil 1. Apr. 1868 (Lov 28. Marts 1868). Om den i Henhold til Lov 1858 for Kjøbenhavn tilviebragte Sundhedsvedtægt henvises til Pl. 26. Okt. 1860, hvorefter Tilsynet med Stadens Sundhedspleie og Afgjørelsen af de derved foranledigede Spørgsmaal i den ved Vedtægten fastsatte Udstrækning saavel under sædvanlige Forhold som under Epidemier overdrages en Kommission, bestaaende af Politidirekteuren som Formand, den tekniske Borgemester, Stads-lægen og et af Borgerrepræsentationen frit valgt Medlem, hvorimod den udøvende Myndighed forbliver hos Politidirekteuren, som derhos i forekommende Tilfælde kan negte at udføre de af Kommissionen tagne Beslutninger mod strax at indbringe Sagen for Ministeriet. Sundhedskommissionen kan overdrage det specielle Tilsyn med Sundhedspleien, men ikke nogen besluttende Myndighed, til særegne af den oprettede, lokale Distriktskommissioner. De af Sundhedskommissionen udstedte Paalæg eller Forbud skulde paa Forlangende støttes paa et motiveret Skjøn, og Overtrædelse af samme medfører Strafansvar i Henhold til Lov 1858 § 2; dog maae Domstolene efter Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72) kunne undersøge, om Kommissionen i Vedtægten har havt Bemyndigelse til at udstede dem, s. Pl. §§ 1—5. Om Foranstaltninger, der medføre Udgifter, s. Pl. § 6. Forskrifter om forskjellige særegne Sundhedsvæsenet vedrørende Forhold ere givne ved Pl. §§ 7—34.

3. Foranstaltninger for at hindre Smitte.

a) I denne Henseende kan der først blive Spørgsmaal om ved Grændserne at afholde eller standse Personer og Varer, der kunne medføre Smitte. Ved Karantainefdn. 8. Febr. 1805 gaves der omfattende og meget strenge Forskrifter, hvorved en egentlig Karantaine af større eller mindre Strengthed anordnedes for Skibe, der kom fra Steder, hvor pestartet Sygdom var udbrudt, eller af anden Grund kunde mistænkes for at medføre en saadan, og lignende Foranstaltninger bleve ogsaa for Landgrændsernes Vedkommende truffet ved Fdn. 19. Juni 1831 om den asiatiske Kolera. Ved Lov 10. Marts 1852 ophævedes imidlertid for Skibe, der vare bestemte til danske Havne, Karantainen mod gul Feber, saavel for Personer, som for Varer, og ligeledes ophævedes al Karantaine mod den asiatiske Kolera, dog saaledes at Skibe, der ankomme med Kolera-syge eller Lig af saadanne Patienter, skulle holdes afsondrede, indtil Sagen er anmeldt for Stedets Karantainekommission eller Sundhedspoliti, som kan meddele Tilladelse til, at de Syge under Iagttagelse af de fornødne Forsigtighedsregler bringes fra Borde, s. Lovens §§ 1, 2 (Cirk. 3. Nov. 1865, D. T. S. 829, Lov 1. Mai 1868, Lovs. S. 219). Derimod kan der endnu blive Spørgsmaal om Karantaine med Hensyn til andre pestartede Sygdomme, navnlig den orientalske Pest, i hvilket Tilfælde der af Justitsministeriet skeer Bekjendtgjørelse derom, s. Fdn. 8. Febr. 1805 § 4.

b) Ved en epidemisk Sygdoms Udbrud i Riget selv, kunne Sundhedsautoriteterne træffe Bestemmelser til at hindre Sygdommens Udbredelse, saasom ved Afspærring af vedkommende Distrikt eller Hus, Forbud mod Uvedkommendes Besøg hos den Syge, mod Sammenkomster af en større Mængde, om Begravelser m. M., s. Fdn. 17. Apr. 1782, med Hensyn til Kopper Pl. 27. Mai 1808, Fdn. 3. Apr. 1810 § 18, Fdn. 1. Mai 1835, med Hensyn til Kolera Fdn. 19. Juni 1831, 8. Aug. 1832, Pl. 19. Juli 1848, Lov 10. Marts 1852 § 2, Skr. 3. Okt. 1853. Om Udbrud af smitsomme

Sygdomme skal strax skee Anmeldelse, s. Fdn. 17. Apr. 1782 § 1 ff., Pl. 27. Mai 1808 § 5, Fdn. 19. Juni 1831 § 13, 8. Aug. 1832 § 2. Forsaavidt ikke særegne Regler ere givne ved Sundhedsvedtægterne, hvilke i saa Fald maae følges, s. for Kjøbenhavn Pl. 26. Okt. 1860 § 2, træffes de fornødne Foranstaltninger af Politivrigheden efter Forslag af Medicinalembedsmændene, s. Fdn. 1782 § 7, Pl. 1808 § 2, Instr. 23. Marts 1813 §§ 3, 4, 4. Marts 1818 §§ 24, 25; med Hensyn til Kolera ere særegne Sundhedskommissioner indrettede, s. Fdn. 19. Juni 1831 §§ 7—9, 8. Aug. 1832 § 1, Pl. 19. Juli 1848 § 1, hvorefter disses Funktioner i Landdistrikterne overdroges Sogneforstanderskaberne. De ommeldte Autoriteter ere ifølge de nævnte Love udrustede med en betydelig Myndighed, s. for Kjøbenhavn Bkg. 7., 13., 26. Juni 1853, for Landet Cirk. 8. Juli 1853, hvilken Myndighed i fornødent Fald forøges ved Lov, s. foreløbig Lov 19. Sept. 1857, Bkg. 29. Dec. s. A.

c) For at værne mod Koppesygdommen er almindelig Vaccinationsforpligtelse indført, s. Fdn. 3. Apr. 1810, Pl. 19. Nov. 1811, 14. Sept. 1824, 11. Marts 1825, jfr. Fdn. 30. Apr. 1824 § 3, Lov 13. Apr. 1851 § 5. Revakination er anbefalet ved Fdn. 1. Mai 1835, men ikke befalet uden i Armeen, s. Parolbefaling 14. Marts 1836. For at fremme Vaccinationen er det paalagt de offentlige Læger at foretage den uden Betaling, s. Fdn. 3. Apr. 1810 § 4.

d) Med Hensyn til veneriske Sygdomme kan mærkes de periodiske Undersøgelser af offentlige Fruentimmer, samt den Forpligtelse, der under Strafansvar er paalagt Personer af Almuen, der lide af saadan Sygdom, til at lade sig helbrede, s. Reskr. 17. Marts 1788, 2. Juni 1790, Pl. 9. Marts 1809, Skr. 22. Dec. 1852, jfr. ogsaa Udkastet til den nye Straffelov § 178, hvorefter der er sat Straf for den, der, vidende eller med Formodning om at være behæftet med venerisk Smitte, øver Utugt med en Anden (Strl. 1866 § 181).

§ 84. Helbredelsen af udbrudte Sygdomme.

Det er en Selvfølge, at Staten ikke i Almindelighed kan indlade sig paa direkte at sørge for den Syges Helbredelse, men dette maa nærmest være dennes egen Sag, ligesom det ogsaa i Reglen vil beroe paa ham selv, om han vil træffe særegne Foranstaltninger for at blive helbredet. Staten indskrænker sig paa dette Omraade til at sørge for, at de personlige Kræfter og de materielle Midler til Helbredelsen haves tilstede, hvorhos den indskrænker de Private til at benytte de af den autoriserede Personer; kun undtagelsesvis gaaer den videre, navnlig ved at besørge den Syges Helbredelse paa offentlig Bekostning.

1. For Lægernes Uddannelse sørger Staten ved at indrette en Undervisning ved Universitetet samt paa Hospitalerne i Kjøbenhavn. Uddannelsen afsluttes ved en særegen Examen, s. Pl. 30. Jan. 1838, Bkg. 26. Aug. 1851, 22. Jan. 1858. Bestaaen af denne Examen er den almindelige Betingelse for Retten til at praktisere som Læge, s. Reskr. 28. Aug. 1818, men paa den anden Side fordres intet Yderligere og navnlig ingen særlig Tilladelse af det Offentlige, som blot meddeler den Examinerede et Bevis som Hjemmel for hans Ret til at praktisere og herom udsteder en offentlig Bekjendtgjørelse. Den saaledes Autoriserede berettiges herved til at udøve enhver Slags Lægepraxis, kun med Undtagelse af Fødsels-hjælp, som forudsætter Gjennemgaaelsen af et særligt Kursus paa Fødselsstiftelsen, s. Bkg. 22. Okt. 1849. Ud-lændinge erholde kun jus practicandi, naar de ved Examen opnaae første Karakter, s. Pl. 28. Jan. 1840. Undtagelsesvis kan Tilladelse til en begrændset Lægepraxis meddeles en Uexamineret, s. Fdn. 5. Sept. 1794 § 6. Om Amanuenses, s. Pl. 29. Okt. 1839.

Medens de af Staten i egentlige Lægeembeder beskikkede Mænd maae betragtes og behandles som andre Embedsmænd, maae de privat praktiserende Læger i det

Hele taget betragtes som Næringsdrivende. Dog er der paalagt dem visse Forpligtelser mod det Offentlige, navnlig til i fornødent Fald at staae de offentlige Læger bi eller fungere i deres Forfald, s. Kskr. 4. Marts 1826, 20. Juli 1830, 30. Aug. 1834, jfr. Kskr. 29. Apr. 1820 og Instr. 4. Marts 1818 § 11, samt til at indgive visse Indberetninger, s. Cirk. 20. Dec. 1803, 2. Juli 1836, 4. Jan. 1850, Instr. 4. Marts 1818 § 8, ligesom de ogsaa skulle besvare de Spørgsmaal, som af Sundhedskollegiet rettes til dem, s. Pl. 3. Marts 1807. De af dem udstedte Attester have i Almindelighed offentlig Troværdighed, s. Kskr. 8. Dec. 1832, Værnepligtslov 2. Marts 1861 § 13 (Lov 6. Marts 1869 § 9). Ligeoverfor Private maa Lægens Forhold betragtes som et privat Kontraktsforhold, og det maa navnlig beroe paa dem selv, om de efter Opfordring ville overtage en Sygs Behandling; dog følger det af Grundsætningerne i Fdn. 4. Aug. 1819, at de maae være forpligtede hertil, forsaavidt dennes Liv ellers vilde være udsat for Fare. Forsaavidt Fdn. 4. Dec. 1672 § 10 paalagde dem uden Vederlag at yde Fattige deres Bistand, er denne Forpligtelse forandret ved Ansættelsen af Distriktslæger, hvem Tilsynet med de Fattige paahviler. For visse legale Forretninger, vedrørende private Personer, og for Forretninger, der udføres for det Offentliges Regning, ere særegne Taxter fastsatte ved Pl. 10. Marts 1818, 4. Okt. 1825. For andre Forretninger var der i Fdn. 4. Dec. 1672 § 10 foreskrevet en fast Taxt, men denne er modificeret ved Pl. 14. Mai 1813, og angaaer kun Fordringer i Døds- og Fallitboer, s. Kskr. 8. Marts 1825. I Fallittilfælde er Lægens Fordring for det sidste Aar privilegeret, s. Pl. 10. Marts 1818.

De praktiserende Læger staae under Sundhedskollegiets Kontrol, og dette kan, naar Lægen er forsømmelig eller viser anden urigtig Adfærd i sit Kald eller ikke iagttager de almindelige Medicinallove, alvorlig erindre ham herom, og naar denne Erindring ikke frugter, og Omstændighederne ere paatrængende, er Kollegiet bemyndiget til gjennem vedkommende Øvrighed eller Foresatte indtil Videre at forbyde

Lægen Udøvelsen af hans Kalds Forretninger, hvorhos det Forefaldne strax bør indberettes til Justitsministeriet, s. Instr. 15. Juni 1813 § 22 (Lovsamlingen for 1814). Desuden kunne Lægerne straffes for Feil i Behandlingen, som maae tilskrives deres Skjødesløshed, s. Fdn. 4. Okt. 1833 § 29 (Strl. 1866 §§ 198, 207).

For Lægepersonalets Fordeling sørger Staten kun ved Ansættelsen af Embedslæger i de forskjellige Distrikter; i Øvrigt overlades det de praktiserende Læger at nedsætte sig, hvor de ville.

Barberernes Ret til at udøve Lægepraxis har efter Pl. 30. Jan. 1838 ingen Betydning længere, idet den er betinget af medicinsk-kirurgisk Examen, jfr. Lov 30. Jan. 1861 (Lovs. S. 10).

Tager Nogen, der ikke er berettiget til Lægepraxis, Syge under Kur, bliver han herfor at straffe som Kvak-salver, s. Fdn. 5. Sept. 1794 § 5, hvis haarde Straffe ere blevne formildede ved Lov 3. Marts 1854.

Til Fødselshjælp er Jordemodervæsenet organiseret, s. Lovens 2. 8. 8, Fdn. 30. Nov. 1714, Regl. 21. Nov. 1810, 3. Mai 1836. Betingelsen for at kunne praktisere som Jordemoder er, at Vedkommende er oplært paa Fødselsstiftelsen og har underkastet sig en Prøve af en særegen Kommission, under hvilken Forudsætning hun kan nedsætte sig og praktisere, hvor hun vil, over hele Riget, s. Kskr. 18. Juli 1843, 9. Apr. 1844. Ved Siden heraf er der imidlertid for ethvert Distrikt af passende Størrelse af Overøvrigheden ansat en Distriktsjordemoder; i Tilfælde af Mangel paa Konkurrenter kan en Elev paa Distriktets Bekostning sendes til Kjøbenhavn for at oplæres, s. Regl. 1810 §§ 1—6, 23, 29. Distriktsjordemoderen oppebærer en fast Løn og er desuden berettiget til at erholde Betaling af de Patienter, hun betjener, s. Regl. 1810 §§ 15, 16, 19, Lov 8. Marts 1856 (Lovs. S. 559). Jordemødrene kontrolleres af den almindelige Øvrighed og navnlig af de offentlig ansatte Læger, s. Regl. 1810 §§ 7—10. For Forseelser, begaaede i deres

Kalds Udøvelse, kunne de tiltales og straffes ved Dom, s. Regl. 1810 §§ 39, 41, 42 (Strl. 1866 § 309), men de kunne ogsaa ad administrativ Vei afskediges og betages jus practicandi, s. Pl. 27. Apr. 1832. Befatte Jordemødrene sig med at anordne Lægemedler, straffes de som Kvaksalversker, s. Regl. 1810 § 40. Om deres Eneret, s. Regl. § 33.

2. Som de materielle Hjælpemidler til Helbredelsen, for hvis Tilstedeværelse Staten maa drage Omsorg, kan nævnes:

a) Apotheker. Disses Oprettelse kan ikke uden Videre overlades den private Virksomhed, idet der dels maa have Garanti for Vedkommendes Duelighed, dels en udstrakt Konkurrence vilde medføre Fare for, at Lægemedlerne bleve slette eller i alt Fald ikke havdes tilstede i tilstrækkelig Kvantitet, og Næringsloven 29. Dec. 1857 har derfor i Overensstemmelse med Principet i Grl. 1849 § 88 (Grl. 1866 § 83) kun leilighedsvis berørt dette Forhold, s. Lovens §§ 32, 46, Adn. 12. Juli 1862. Apothekernæring maa derfor kun drives af dem, der have bestaaet den pharmaceutiske Examen, s. Fdn. 2. Juni 1828, Bkg. 25. Okt. 1851, samt have erholdt kongeligt Privilegium til at drive Apothek. Disse Privilegier udelukke ikke Regeringen fra, hvor det i det Offentliges Interesse findes tilraadeligt, at bevilge nye Apothekers Anlæg, s. Fdn. 4. Dec. 1672 §§ 11, 12, 25, Resol. 23. Dec. 1842, Pl. 28. Juli 1845, men i Øvrigt kunne de efter Resol. 1842 være enten reelle eller personlige, hvilket sidste skal gjælde om alle fremtidige Privilegier. I Apothekerens Forfald eller naar Apotheket drives af Enken, skal det bestyres af en examineret Provisor, s. Fdn. 4. Dec. 1672 § 13, s. om Medhjælpere og Læredrenge Fdn. 1672 § 14, Bkg. 22. Aug. 1849.

Apothekerne ere forpligtede til at rette sig efter den af Sundhedskollegiet udarbejdede og af Kongen sanktionerede Pharmakope eller Fortegnelse over de Lægemedler, som Apothekerne skulle anskaffe, holde og tilberede, s. Fdn. 1672 §§ 15, 16, 18, Bkg. 25. Juli 1850 (Adn. 12. Mai

1869, S. 303), samt efter Medicinaltaxten, s. Fdn. 1672 § 18, Pl. 15. Juni 1844, jfr. Bkg. 31. Okt. 1864, Fdn. 21. Apr. 1812. De skulle udføre deres Forretninger med Hurtighed, Omhu og Diskretion, s. Fdn. 1672 §§ 19, 24, og maae i Reglen kun udlevere Medicin efter Recept af en autoriseret Læge, s. Fdn. 1672 § 18, Pl. 31. Mai 1798, 17. Jan. 1809. Om deres Forpligtelse til at give Kredit, s. Fdn. 1672 § 19, Prom. 2. Dec. 1797, Kskr. 27. Nov. 1845. I Fallittilfælde ere deres Fordringer privilegerede, s. Fdn. 1672 § 19, Pl. 10. Marts 1818, jfr. Fdn. 6. Febr. 1686.

Overholdelsen af de givne Regler kontrolleres ved Visitation af de offentlig beskikkede Læger, s. Fdn. 1672 § 26, Instr. 23. Marts 1813 § 12, 4. Marts 1818 § 15 ff. (jfr. Lovs. 1869, S. 303 Noten), og deres Overtrædelse kan bewirke Tiltale til Bøder eller Privilegiets Forbrydelse.

Paa den anden Side ere Apothekerne eneberettigede til at handle med Medicin, s. Fdn. 1672 §§ 27 — 30, Pl. 1. Dec. 1779, Næringslov 29. Dec. 1857 § 46, Adn. 12. Juli 1862.

b) Hospitaler. Til saadanne Helbredelsesanstalter trænges der dels af Hensyn til de Fattige, dels fordi der paa Hospitalerne findes et bedre Lægetilsyn, en omhyggeligere Pleie og forskjellige Indretninger, som vanskeligt kunne have i Privathuse. Vel er der neppe Noget til Hinder for, at Private kunne indrette Hospitaler, i al Fald naar de underkaste sig et Tilsyn af det Offentlige, men paa Grund af de dermed forbundne Vanskeligheder kan der ikke gjøres Regning herpaa, og det Offentlige maa derfor tage sig af Sagen. I Kjøbenhavn have flere Hospitaler, dels som særegne Stiftelser under Regeringens Tilsyn og med Understøttelse af Statskassen, nemlig Frederiks Hospital, s. Fund. 6. Aug. 1756, og Fødsels- og Pleiestiftelsen, s. Konfirm. 8. Apr. 1785, hvorhos Militairtaten har sine egne Hospitaler, dels kommunale Anstalter, nemlig Almindeligt Hospital og det nye Kommunehospital, dels endelig private, saasom Børnehospitalet og det orthopædiske Institut. Udenfor Kjøbenhavn have jævnlig kun Hospitaler eller Distrikts-

sygehuse til Behandling af enkelte Sygdomsarter, s. Reskr. 5. Febr. 1802, 6. Juli 1806, Prom. 9. Marts 1693, Fdn. 13. Aug. 1841 § 32, s. om Kolerahospitaler Fdn. 19. Juni 1831 § 22. Forskjellige herfra ere de i Lovens 2. 19 omtalte Hospitaler, der ere Stiftelser, bestemte til Optagelse af Fattige.

Særegne Anstalter udkræves for sindssvage Personer, dels for at de Helbredelige kunne blive helbredede, dels for at de Uhelbredelige i al Fald kunne forhindres i at gjøre Skade. For Kjøbenhavn haves det kommunale St. Hans Hospital ved Bidstrup, s. Reskr. 17. Febr. 1830, 7. Juli 1840, Vedt. 30. Dec. 1857 §§ 4, 11, for Østifterne Anstalten i Vordingborg, s. Lov 20. Aug. 1853, Regul. 4. Sept. 1857, for Nørrejylland Anstalten i Aarhus, s. Pl. 13. Okt. 1847, Lov 16. Febr. 1856, Regul. 19. Juni 1861. Udgifterne bæres for Kjøbenhavns Vedkommende af Kommunen, for det øvrige Lands Vedkommende ved Ligning paa den paagjældende Landsdel, s. Lov 29. Dec. 1857 (Lovs. S. 328). For idiotiske Børn er en privat Anstalt oprettet ved Kjøbenhavn, s. Statuter 1. Dec. 1855. For Døvstumme haves et kongeligt Institut, s. Fund. 17. Apr. 1807, Lov 12. Jan. 1858 §§ 23—27, for Blinde dels et kongeligt Institut, s. Lov 21. Jan. 1857, 24. Jan. 1862, dels en privat Forsørgelsesanstalt i Kjøbenhavn. Endelig kan nævnes det ved private Gaver stiftede kjøbenhavnske Sygehjem for Personer, der lide af uhelbredelige eller langvarige Sygdomme og derfor ikke kunne forblive paa Hospitalerne.

3. Under visse Forhold kån Staten ikke indskrænke sig til at tilveiebringe de personlige Kræfter og materielle Hjælpemidler til Helbredelsen, men maa yde mere direkte Understøttelse. Dette gjælder saaledes:

a) Med Hensyn til Syge, som mangle de fornødne Penge­midler til selv at bekoste deres Helbredelse. Disse erholde frie Lægemedler og fri Kur af de offentlig ansatte Læger, s. Instr. 4. Marts 1818 § 4, Pl. 4. Okt. 1825 § 9, Regl. 21. Nov. 1810 §§ 19, 22, Pl. 1. Juli 1799 §§ 34, 83 ff.

b) I Tilfælde af farlige Epidemier maa overordentlig Hjælp tilveiebringes af det Offentlige, navnlig maa der sørges for det fornødne Antal Læger og de særegne Indretninger, som i sanitair Henseende ansees fornødne, s. Instr. 4. Marts 1818 § 26, Fdn. 19. Juni 1831. Paa Landet faae i saadanne Tilfælde Almuesfolk uden Hensyn til Trang fri Kur og Pleie, s. Fdn. 17. Apr. 1782 §§ 1, 9.

§ 85. Andre Foranstaltninger for at værne om Borgernes Liv og Sundhed.

I saa Henseende kan først nævnes, at det ved Fdn. 4. Aug. 1819 er betegnet som en almindelig Borgerpligt for Enhver, der har Leilighed til at frelse Nogen, som er i Livsfare, at anvende de Midler, der i saa Henseende staae i hans Magt, hvilken Pligts Overtrædelse straffes med Bøder eller Fængsel paa Vand og Brød, s. Fdn. §§ 1, 4 (Strl. 1866 §§ 199, 309). Fremdeles er et særeget Redningsvæsen for Strandede organiseret ved Kysterne, s. Lov 26. Marts 1852 med flere senere Tillæg, ligesom Brandvæsenet ogsaa fortrinsvis skal rette sin Virksomhed paa Personernes Frelse. For at forebygge Livsfare til Søs er Fyr- og Vagervæsenet organiseret, ligesom der ogsaa ved forskellige andre Midler drages Omsorg for Fartøiernes Sødygtighed, for at forebygge Paaseiling, osv. Fremdeles kan nævnes Tilsynet med Dampmaskiner, s. Fdn. 27. Apr. 1832, Lov 12. Apr. 1851, Bestemmelser om Gifthandel, s. Fdn. 1. Apr. 1796, Pl. 26. Juni 1831, 19. Apr. 1843, om uforsvarlig Riden og Kjøren, s. Lovens 6. 7. 18, Fdn. 4. Okt. 1833 § 29 (Strl. 1866 §§ 308 og 309), og en Mængde lignende Politibestemmelser (jfr. ogsaa Regl. 30. Jan. 1867, S. 27, Pl. 23. Juni 1868).

§ 86. Sundhedsvæsenets administrative Organisation.

Overbestyrelsen af Sundhedsvæsenet tilkommer, undtagen forsaavidt angaaer Militaeretaten, der har sin egen

Sundhedspleie, Justitsministeriet, s. om Karantainevæsenet Bkg. 20. Sept. 1852. Under dette sortere dels de tekniske Autoriteter, dels de almindelige Øvrigheder.

Blandt de tekniske Autoriteter indtager Sundhedskollegiet den øverste Plads, s. navnlig Instr. 15. Juni 1813 (Lovsamlingen for 1814). Det bestaaer af Læger og Pharmaceuter, som dertil udnævnes af Kongen, s. Instr. § 1. Det vaager over Medicinallovgivningens Overholdelse og gjør Forslag til Forandring i samme, s. Instr. §§ 19, 30. Det fører Tilsyn med saavel de offentlig ansatte som de privat praktiserende Læger, Apothekere, Jordemødre og andre til Medicinalvæsenet henhørende Personer og kan irettesætte og suspendere dem, s. Instr. §§ 20, 22. Det gjør Forslag til Besættelsen af offentlige Lægeembeder, s. Instr. § 25, fører Tilsyn med Hospitaler og Apotheker, s. Instr. §§ 23, 24, modtager Indberetninger og forlanger Oplysninger om de til Medicinalvæsenet henhørende Gjenstande, s. Instr. §§ 26, 28, og afgiver endelig Betænkning over de til dets Virkekreds hørende Sager efter Forlangende af Øvrighederne eller Retterne, s. Instr. § 29.

Under Kollegiet er i Kjøbenhavn ansat en Stadslæge, s. Instr. 23. Marts 1813, Lov 4. Marts 1857 § 13, Vedt. 30. Dec. s. A. § 9, Distriktslæger og Læger ved Hospitalerne. Udenfor Kjøbenhavn er der ansat Stifts- og Landphysici og under dem Distrikts- og Stadslæger, s. to Instr. 4. Marts 1818, Bkg. 25. Juni 1859, Lov 19. Febr. 1861 §§ 20—23 (Lovs. S. 107). Disse Embedsmænd føre det lokale Tilsyn med Medicinallovgivningens Overholdelse og Distriktets sanitaire Tilstand, visitere Apotheker, prøve Apothekerkærlinge og kunne ved epidemiske Sygdomme i Forbindelse med Øvrigheden tage overordentlige Forholdsregler, i hvilken Henseende Forholdet imidlertid kan være modificeret ved særegne Sundhedsvedtægter. De skulle foretage Obduktions- og andre legalmedicinske Forretninger imod en bestemt Betaling, s. Pl. 4. Okt. 1825, og ere forpligtede til at be-

handle Fattige gratis, mod i fornødent Fald af det Offentlige at erholde Diæter og Reisepenge.

De exekutive Autoriteter ere de almindelige Over- og Underøvrigheder, hvilke det navnlig tilkommer at træffe de ligeoverfor Borgerne fornødne Foranstaltninger til Sundhedspleiens Fremme. Hvor der ikke er Spørgsmaal om særegen Sagkundskab, handler Øvrigheden paa egen Haand, i modsat Fald efter Konference med de offentlige Læger, s. f. Ex. Fdn. 3. Apr. 1810 §§ 2, 3.

Om Sundhedsvedtægter er talt ovenfor § 83 Nr. 2, hvorhos der i samme Paragraph Nr. 3 b er handlet om de særegne Sundhedskommissioner i Anledning af Kolera. Om Karantainekommissioner i Søstæderne, s. Fdn. 8. Febr. 1805 § 1, jfr. ovenfor § 83 Nr. 3 a om Lov 10. Marts 1852, hvorved de have tabt den største Del af deres Betydning (Lov 1. Mai 1868).

Hvad Udgifterne ved Medicinalvæsenet angaaer, udredes de offentlige Lægers Lønninger i Almindelighed af Statskassen, s. Lov 20. Juni 1850 § 1, 19. Febr. 1861 §§ 20—23, s. dog for Kjøbenhavn Vedt. 30. Dec. 1857 §§ 13, 14, 16. Udgifterne til extraordinaire Foranstaltninger i Tilfælde af Epidemier udredes af den paagjældende Kommune, s. Fdn. 17. Apr. 1782 § 9.

Syvende Afsnit. Forsvarsvæsenet.

§ 87. Indledende Bemærkninger.

Ved Fremstillingen af Forsvarsvæsenet bliver der dels Spørgsmaal om Tilveiebringelsen af det til Landets Forsvar fornødne Mandskab samt af de i samme Øiemed fornødne Heste, Levnetsmidler og andre Naturalfornødenheder, dels om Anvendelsen af disse Betingelser for

Forsvaret. [Efter de bestaaende Forfatningsforhold er det første af disse Anliggender særligt, det andet fælles, og der indtræder saaledes en Mulighed for Kollisioner, som Lovgivningen dog har søgt at undgaae ved en skarp Fastsettelse af Grændserne, s. Grlbest. 1855 § 2, Lov 2. Marts 1861 § 8. Medens altsaa den særlige Lovgivning fastsætter Reglerne for Værnepligten, herunder indbefattet den Tid, hvori, og de Betingelser, hvorunder Mandskabet maa benyttes, Indkvarteringen, Hesteudredningen, osv., er det Fælleslovgivningens Sag at fastsætte Hærens og Søværnets Organisation, og herunder navnlig Regler om Mandskabets Anvendelse, Uddannelse, Fordeling, osv. I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at enhver ordentlig eller overordentlig Udskrivning af Mandskab til Hæren eller Flaaden skal være hjemlet ved en af Rigsraadet vedtagen og af Kongen stadfæstet Lov, s. Grl. 1863 § 51. Som Følge heraf er det til Mandskabets Benyttelse ikke tilstrækkeligt, at der haves Regler om dets Værnepligt og om dets Anvendelse for Hæren eller Søværnet, men Bemyndigelsen til dets Anvendelse maa være given ved en Udskrivningslov, der efter den Maade, hvorpaa den paagjældende Grundlovsbestemmelse, jfr. Grl. 1849 § 51, Forfl. 1855 § 49, hidtil er bleven anvendt, s. ogsaa Lov 2. Marts 1861 § 19, kan betragtes som en Bevillingslov, der afgjør, hvor meget Mandskab der for den enkelte Bevillingsperiode maa stilles til Krigsbestyrelsens Raadighed (Grlbest. 17. Nov. 1865, Grl. 1866 in fine og § 47, Grlbest. s. D., Lov om Hærens Ordning 6. Juli 1867 § 7, Lov 6. Marts 1869 § 26)].

Da Reglerne om Hærens og Søværnets Organisation, der hidtil for Størstedelen have hvilet paa ældre, tildels spredte Bestemmelser, s. for Hærens Vedkommende Plan 28. Apr. 1842, sandsynligvis i den nærmeste Fremtid ville undergaae væsentlige Forandringer (Lov om Hærens Ordning 6. Juli 1867, Lov om Søværnets Ordning 24. Apr. 1868), skulle vi her forbigaae Fremstillingen deraf og indskrænke os til at omhandle Reglerne om Tilveiebringelsen af Be-

tingelserne for Forsvaret, navnlig om Værnepligten og det dermed sammenhængende Udskrivningsvæsen (Lov 6. Marts 1869).

Første Kapitel. Værnepligten.

§ 88. Værnepligtens Begreb og historiske Udvikling.

Efter den ældre Lovgivning paahvilede Værnepligten for Hærens Vedkommende Bondestanden, for Flaadens de søfarende Kjøbstadbeboere og Beboerne af de saakaldte Sølomitdistrikter, s. Fdn. 20. Juni 1788 § 14, 8. Mai 1829 Præm., 8. Jan. 1802 §§ 1, 2. Den hermed forbundne Ubillighed, som tildels blev endnu mere fremtrædende ved de tilføiede Undtagelser, fremkaldte efter forskellige frugtesløse Bestræbelser Lov 12. Febr. 1849, jfr. Adn. 23. Sept. 1848, der indførte almindelig Værnepligt uden Hensyn til Stand eller Herkomst. I Overensstemmelse hermed har Grl. 1849 § 95 (Grl. 1866 § 90) bestemt, at enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar efter de nærmere Bestemmelser, som Loven foreskriver. I den saaledes gjorte Henviisning til Loven ligger paa den ene Side, at Lovgivningen kan indrømme Fritagelser for Værnepligten, paa den anden Side, at saadanne Fritagelser kun kunne hjemles ved Lovgivningen, s. ogsaa Lov 2. Marts 1861 § 50. Da de i Lov 12. Febr. 1849 givne Regler om Udskrivningen til Søkrigstjenesten, der i det Væsentlige stemte med de tidligere gjældende Forskrifter, i flere Henseender erkjendtes for utilfredsstillende, bestemte man sig til i Forbindelse med den saaledes fornødne nye Ordning af dette Forhold tillige at foretage en Revision af Landværnepligtslovgivningen, og saaledes fremkom [den nu-gjældende] Værnepligtslov 2. Marts 1861 (Lov 6. Marts 1869).

Begrebet Værnepligt kan vel betegnes som den Under-saatterne ved Lovene paalagte Forpligtelse til Krigstjeneste, i hvilket Fald det ogsaa indbefatter Forpligtelsen til at gribe

til Vaaben efter almindeligt Opbud, s. Lov 1861 Inskriptionen §§ 39, 40 (Lov 6. Marts 1869 § 5), men betegner dog i Almindelighed kun den Undersaatterne ved Loven paalagte Forpligtelse til en tidsbegrændset Krigstjeneste i Hæren eller Søværnet i Overensstemmelse med de for disse gjældende Planer, s. Lov 1861 §§ 8, 25, 26 (Lov 6. Marts 1869 §§ 4, 60, 62). [Da Værnepligtsloven hjemler den Værnepligtige Ret til ganske eller tildels at frigjøre sig for sin Værnepligt ved at stille en anden Mand i sit Sted, s. Lov 1861 § 26 ff. (Lov 6. Juli 1867 § 7, Lov 6. Marts 1869 § 59), maa under Værnepligt ikke blot indbefattes den Undersaatterne ved selve Lovene umiddelbart paalagte Forpligtelse til Krigstjeneste, men ogsaa den i Medfør af Lovene for en Anden overtagne Forpligtelse til Krigstjeneste, s. f. Ex. Lov 1861 § 26]. Derimod maa fra Værnepligtens Begreb udelukkes den Forpligtelse til Krigstjeneste, som ifølge Embedsstilling eller Øverenskomst kan paahvile en i Øvrigt for Værnepligt frigjort Mand. Ei heller kan til Værnepligten, der kun paahviler Undersaatten ligeoverfor Staten, henregnes Forpligtelsen til at tjene i de i Kjøbstæderne organiserede Borgervæbninger, Brand- og Politikorpser, hvilken Forpligtelse ved Lov 1861 § 48 udtrykkeligt er betegnet som en Kommunalbyrde, skjøndt den under visse Forudsætninger kan medføre en egentlig Krigstjeneste og skjøndt den kan medføre en Lettelse i Værnepligten, s. Lov 1861 § 48 (Lov 6. Marts 1869 §§ 47, 63). Derimod kan man opfylde Værnepligten baade i Hæren, herunder ogsaa indbefattet den bornholmske Væbning (Lov 6. Juli 1867 §§ 179—184) og den vestindiske Hærstyrke (Lov 6. Marts 1869 § 62), og i Søværnet (Lov 1869 §§ 4, 23), baade som Frivillig (Lov 1869 §§ 4, 15, 38) og som Udskreven, ligesom det endelig uden Tvivl ikke kommer i Betragtning, om den Værnepligtige tjener som Kombattant eller ikke, s. Lov 1861 §§ 8, 25 (Lov 6. Juli 1867 §§ 7, 9, 30, mfl., Lov 1869 §§ 4, 19, mfl.).

§ 89. Hvem paahviler Værnepligten.

Værnepligten paahviler uden Hensyn til Stand eller Herkomst alle Mandspersoner i Kongeriget Danmark, der have dansk Indfødsret, s. Lov 1861 § 1 (Lov 1869 § 1, jfr. § 56). Fremdeles paahviler den Udlændinge, som have erhvervet fast Hjem her i Riget, forsaavidt ingen Konvention med en fremmed Stat eller noget undersaatligt Forhold til en saadan maatte være til Hinder derfor, s. Lovens § 1, jfr. §§ 7, 32 Nr. 2 (Lov 1869 §§ 2, 7, 49). Om Begrebet fast Hjem, s. Koll. Tid. 1843. 926-27, Schlegels Høiesteretsdomme I 693, H. R. T. 1857. 307, 1860. 149. Et undersaatligt Forhold, der udelukker Værnepligten, er tilstede hos den Udlænding, der er sendt hertil som Konsul, hvorimod den Omstændighed, at en Indfødt eller dansk Undersaat er anerkjendt som Vicekonsul for en fremmed Stat, ikke er antagen tilstrækkelig til at fritage ham for Værnepligt, s. Pl. 25. Sept. 1834, Resol. 25. Apr. 1821, H. R. T. 1857. 477, 1859. 120. De paa Island, Færøerne eller de danske Kolonier udenfor Europa fødte Mandspersoner blive ligeledes først værnepligtige, naar de erhverve fast Hjem i Kongeriget Danmark, s. Lov 1861 § 2, jfr. §§ 7, 32 Nr. 2 (Lov 1869 §§ 1, 7, 49), s. derimod med Hensyn til Bornholm Lovens § 8 (Lov 1869 § 6, Lov 6. Juli 1867 §§ 179-184).

Egentlig Fritagelse for Værnepligten tilkommer kun dem, der have modtaget den geistlige Ordination eller ere Geistlige ved et af Staten anerkjendt Religionsamfund, s. Lov 1861 § 4, jfr. Lov 13. Apr. 1851 § 1 (Lov 1869 §§ 39, 61), og Forfatningsretten. Den lignende Fritagelse, som Lov 12. Febr. 1849 § 6 indrømmede de fast ansatte Skolelærere, er nemlig hævet ved Lov 1861, s. § 32 1 c (Lov 1869 § 61), og ifølge Lovens § 50 kunne ingen Fritagelser for Værnepligtens Opfyldelse tilstedes, medmindre de have Hjemmel i Lov 1861. Som en Fritagelse for Værnepligten kan det aabenbart ikke betragtes, at Utjenstdygtige kunne udslettes

af Rullen, s. Lov 1861 § 14 (Lov 1869 § 12 Nr. 4, 44), jfr. Grl. 1849 § 95 (Grl. 1866 § 90), ikke heller, at de, som ere dømte paa Æren eller have lidt Straf af offentligt Arbeide, som uværdige udelukkes fra at tjene i Hæren eller ved Søværnet, s. Lov 1861 § 5 (Lov 1869 § 3), hvilket sidste er saa meget klarere, som Paragraphen selv giver den rigtig nok ikke hidtil i Praxis anvendte Regel, at de i fornødent Fald kunne anvendes ved særlige Arbeidskommandoer, hvorfor de heller ikke udslettes af Rullen.

Medens Begunstigelser med Hensyn til Værnepligtens Opfyldelse ifølge Lov 1861 § 50 kun kunne tilstedes, naar de have Hjemmel i bemeldte Lov, har denne udtrykkeligt indrømmet adskillige saadanne Begunstigelser, som dels gaae ud paa Forbigaaelse ved Indkaldelse til Forstærkningen, s. Lovens § 32 1 c (Lov 1869 § 61) og § 48 (Lov 1869 § 63), jfr. Resol. 4. Juni 1864, D. T. 886, dels paa, at Vedkommende kun kan anvendes i en vis høiere Tjenestegrad, s. Lovens §§ 24, 25 (Lov 1869 §§ 33, 58, 60), dels endelig paa Værnepligtens Opfyldelse paa en lettere og bekvemmere Maade, s. Lovens § 8 (Lov 6. Juli 1867 §§ 179—184).

Forpligtelsen til at aftjene Værnepligten indtræder i Almindelighed med det 22de Aar, fra hvilken Regel dog adskillige Afvigelse finde Sted, s. Lovens § 10, jfr. §§ 8, 11, 12, 15 (Lov 1869 §§ 11, 12, 14, 17), og vedvarer i Reglen i 16 Aar, efter hvilken Tid Vedkommende udslettes af Rullen og erholder Afskedspas, s. Lovens § 37 (Lov 1869 §§ 38—43), dog kan Tjenestetiden i Krigstid eller overordentlige Tilfælde udstrækkes længere, s. Lovens § 38 (Lov 1869 § 45), ligesom Udslettelse af Rullen ikke fritager for Forpligtelsen til at møde efter almindeligt Opbud, s. Lovens § 39 (Lov 1869 § 5). Forsaavidt Rettigheder og Forpligtelser efter Lov 1861 beroe paa en vis Alder, beregnes denne paa en eiendommelig Maade, den saakaldte Lægdsrullealder, s. Lovens § 6 (Lov 1869 § 53).

§ 90. Værnepligtens Opfyldelse.

A. Det ikke befarne Mandskab.

De tidligere Regler, hvorefter Værnepligtens Opfyldelse ved Hæren og ved Søværnet var ordnet paa en meget afvigende Maade, ere ved Lov 1861 undergaaede betydelige Forandringer. Der skjelnes nu mellem det ikke befarne Mandskab, der optages i den almindelige Lægdsrulle, s. Lovens § 7 (Lov 1869 § 7), og som kan udskrives saavel til Hæren, som til Søværnet, s. Lovens § 16 (Lov 1869 §§ 4, 9), og det befarne Mandskab, der optages i en særegen Sø-rulle og kun kan benyttes ved Søværnet, s. Lovens § 8 (Lov 1869 §§ 4, 8).

A. Det ikke befarne Mandskab maa for at kunne anvendes være behandlet til Udskrivning paa Sessionen, s. Lovens § 9 (Lov 1869 §§ 4, 8). Da Forpligtelsen til Krigstjeneste i Almindelighed indtræder med det 22de Aar, maa den Værnepligtige i Reglen møde for at behandles til Udskrivning paa Sessionen for det Aar, i hvilket han har en Lægdsrullealder af 22 Aar, s. Lovens § 10, jfr. § 6 (Lov 1869 § 11, jfr. § 53). Imidlertid kan Sessionsbehandlingen efter Vedkommendes Ønske dels indtræde tidligere, s. Lovens § 11 (Lov 1869 § 12), dels udsættes, s. Lovens § 12, Lov 31. Marts 1864 (Lovs. S. 153), 30. Aug. s. A. (S. 249) (Lov 1861 § 14, jfr. § 11), ligesom endelig en Udsættelse af Sessionsbehandlingen kan finde Sted efter Sessionens Beslutning, s. Lovens § 15 (Lov 1869 §§ 16, 17, 21, jfr. § 11). Den Værnepligtige er i Reglen forpligtet til personligt Møde, s. Lovens § 10 (Lov 1869 § 11), og Udeblivelse uden lovligt Forfald belægges med forskellige Straffe, s. Lovens § 18 (Lov 1869 § 13). Behandlingen til Udskrivning bestaaer dels i en Bedømmelse af Mandskabets Tjenstdygtighed, s. Lovens §§ 8, 13—16, Bkg. 28. Aug. 1865 (Lov 1869 §§ 4, 9, 14—20), hvorefter det afgjøres, om Vedkommende som aldeles utjenstdygtig skal udslettes af Rullen, s. Lovens § 14 (Lov 1869 § 18), eller om han skal henføres til de mindre

Tjenstdygtiges (Militairarbeidernes) Klasse, s. Lovens §§ 16, 22 (Lov 1869 §§ 19, 24), eller betegnes som fuldkommen tjenstdygtig, og i de tvende sidste Tilfælde tillige, til hvilken Vaabenart han skal anvendes, s. Lovens §§ 16, 22 (Lov 1869 §§ 19, 24), dels i en Lodtrækning, hvorefter Følgeordenen for Indkaldelsen bestemmes, s. Lovens § 17 (Lov 1869 §§ 21, 23, 26). Det ved Sessionen for tjenstdygtigt erklærede Mandskab kan ved den militaire Afdeling erklæres for utjenstdygtigt, s. Lovens § 14 (Lov 1869 §§ 17, 18), eller for mindre tjenstdygtigt, hvorimod Afdelingen ikke kan tillægge Vedkommende en høiere Tjenstdygtighed, end Sessionen har gjort.

[Efter Behandlingen til Udskrivning, der, som bemærket, foretages af Sessionen, s. Lovens § 9, følger selve Udskrivningen, der efter Lovens § 19 er en af Justitsministeriet foretagen Akt, hvorved der af det til Udskrivning behandlede Mandskab udtages og stilles til Krigsbestyrelsens Raadighed saa meget, som der er bevilget ved Aarets Udskrivningslov, i hvilken Henseende i Øvrigt kan bemærkes, at Udskrivningslovene for Landkrigstjenesten pleie at fastsætte Udskrivning af alt det Mandskab, der staaer for Udskrivning. Medens Behandlingen til Udskrivning kan foregaae, forinden Udskrivningsloven foreligger, forudsætter derimod selve Udskrivningen Hjemmel i Aarets Udskrivningslov, s. Lov 1861 § 19, Grl. 1863 § 51 (Grl. 1866 § 47, Lov 6. Juli 1867 § 7). Det til Udskrivning behandlede, men ikke udskrevne Mandskab kan underkastes Øvelse og kan i Løbet af to Aar udskrives og tildeles en Afdeling, men ansættes efter denne Tids Udløb i Forstærkningen, s. Lovens § 20 (Lov 1869 §§ 19, 23, 26, Lov 6. Juli 1867 § 7, jfr. § 9)].

For at det udskrevne Mandskab virkelig kan blive anvendt til militair Tjeneste, maa der foregaae en Indkaldelse, hvorved forstaaes den af Krigsbestyrelsen foretagne Handling, hvorved saa stor en Del af det udskrevne Mandskab, som Krigsbestyrelsen finder fornødent, beordres

at give Møde ved de militaire Afdelinger, s. Lovens § 23 (Lov 1869 § 26, jfr. Lov 6. Juli 1867 § 11). Selve Indkaldelsen foregaaer i Øvrigt gennem de civile Lægdsbestyrelser, s. Lovens § 24 (Lov 1869 § 28).

§ 91. Fortsættelse.

Med Hensyn til Værnepligtens Aftjening inddeles saavel Hæren, som Søværnet i Linie og Forstærkning, hvorimod den ældre Inddeling af Hæren i den staaende Hær og Forstærkningen, af hvilke den staaende Hær atter inddeles i Linien og Krigsreserven, er bortfalden. Alt udskrevet Mandskab bliver i 8 Aar at henregne til Hærens eller Søværnets Linie, hvilket nu ogsaa gjælder om de saakaldte Militairarbeidere, s. Lovens §§ 21, 22 (Lov 1869 § 38). Hvor lang Tid Liniemandskabet skal ligge til stadig Tjeneste, og hvorvidt det skal indkaldes til Øvelse, beroer paa Organisationsplanen, s. Fdn. 27. Juni 1842 (Lov 6. Juli 1867, 24. Apr. 1868).

I Forstærkningen ansættes de, der have udtjent ved Hærens eller Søværnets Linie, s. Lovens § 32 Nr. 1 (Lov 1869 § 39); dog ere visse Fritagelser indrømmede, s. Lovens § 32 Nr. 1, § 48, Resol. 4. Juni 1864 (Lov 1869 §§ 39, 47, 61—63). Om andre Klasser af Personer, der ansættes i Forstærkningen, s. Lovens § 32 Nr. 2—6, navnlig Nr. 3 (Lov 1869 § 38, jfr. §§ 32 og 49). [Forstærkningen indkaldes i Reglen kun i Krig eller overordentlige Tilfælde; dog kan Mandskabet forlanges vaabenøvet, forsaavidt dette ikke allerede tidligere er skeet, s. Lovens §§ 33, 34 (Lov 1867 §§ 24—29)]. Saavel Linien som Forstærkningen er pligtig at møde ved de af Justitsministeriet anordnede Mønstringer, s. Lovens § 36 (Lov 1867 § 26, Lov 1869 § 46). [Værnepligten kan fremdeles aftjenes ved 8 Aars stadig Tjeneste i Hæren eller ved Søværnet, eller ved 6 Aars stadig Tjeneste i den vestindiske Hærstyrke, udført efter opnaaet 18 Aars Alder;

udtræder Vedkommende efter henholdsvis 5 eller 3 Aars Tjeneste, overføres han i Forstærkningen, s. Lovens § 25 (Lov 1869 §§ 40, 60, 62)].

§ 92.

B. Det befarne Mandskab.

Ifølge Lov 1861 § 8 (Lov 1869 §§ 4, 8, 31) betragtes alle Værnepligtige, der have erhvervet i det Mindste Halvbefarenheds Grad og derhos søge Livserhverv ved Søfart, om de endogsaa ikke have opnaaet Udskrivningsalderen og uden foregaaende Sessionsbehandling, som om de have valgt at aftjene deres Værnepligt ved Søværnet. De blive derfor uden Hensyn til deres Alder at optage i en særegen Sørulle og ansees som hjemforlovede med Ret til at søge deres Erhverv hvorsomhelst, forsaavidt dette ikke strider mod Lovens øvrige Bestemmelser, s. Lovens § 8 (Lov 1869 §§ 4, 8).

De søfarende Værnepligtige, som ikke endnu ere blevne befarne, vedblive at staae i Lægdsrullen, men ere undergivne flere særegne Regler, i hvilken Henseende navnlig kan mærkes Bestemmelsen i Lovens § 45 (Lov 1869 § 52) om, at enhver Værnepligtig, der udmønstres eller forlader Landet for at fare med fremmede Nationers Skibe, skal være forsynet med en Søfartsbog, der indeholder Oplysning om hans Stilling i Rullen, jfr. ogsaa Lovens §§ 9, 10, 12 (Lov 1869 §§ 9, 11, 14).

Betingelserne for at forfremmes til Befaren og overføres til Sørullen ere ifølge Lovens § 46 (Lov 1869 § 31), at Vedkommende har en Lægdsrullealder af 18 Aar, og at han har været i Fart som Sømand i en vis Tid og i denne Tid gjort et vist Antal Reiser i nærmere angivne Farvande, hvortil kommer, at han ikke maa henhøre til Hærens eller Søværnets Linie, s. Cirk. 8. Juli 1863 (D. T. 565).

Efter Reisernes Længde og Beskaffenhed skjælnes der mellem Helbefarne og Halvbefarne, s. Lovens § 46 (Lov 1869

§ 31). Forfremmelsen i Befarenhed er en administrativ Handling, der foretages af Chefen for Orlogstogtet eller Udskrivningschefen, s. Lovens § 46 (Lov 1869 § 31).

Som de vigtigste Eiendommeligheder, der gjælde for det befarne Mandskab, kunne nævnes:

1. De Befarne optages i en særegen Sørulle, s. Lovens § 8 (Lov 1869 § 8). [Imidlertid er det en Betingelse for Optagelse og Forbliven i denne, at Vedkommende søger Livserhverv ved Søfart, s. Lovens § 8, og naar han opgiver dette, er han berettiget og forpligtet til at føres tilbage til Lægsrullen (s. Lov 1869 § 8)].

2. Ved det befarne Mandskab foregaaer der ingen Behandling til Udskrivning ved Sessionen, s. Lovens § 8 (Lov 1869 § 4). Da Tjenstdygtighed maa formodes at være tilstede og Tjenesten er ens for alle Befarne, ligesom endelig Følgeordenen for Indkaldelsen bestemmes efter særegne Regler, er der heller ingen Trang til Sessionsbehandling. Hermed hænger det uden Tvivl ogsaa sammen, at der ingen Forskjel gjøres mellem mere og mindre Tjenstdygtige, men at den, der ikke er fuldkommen tjenstdygtig, fuldstændig kasseres, s. Skr. 23. Mai 1863. Medens saaledes Behandlingen til Udskrivning bortfalder, maa selve Udskrivningen ligefuldt være hjemlet ved en Udskrivningslov, s. Grl. 1863 § 51, Lov 5. Dec. 1863, foreløbig Lov 11. Febr. og Lov 3. Aug. 1864 (Grl. 1866 § 47, Lov 24. Apr. 1868 § 3, Lov 6. Marts 1869 §§ 4, 29).

3. Indkaldelsen skeer ikke efter Aldersklasser, men efter saakaldte Togter, s. Lovens §§ 23, 47 (Lov 1869 §§ 30—32, jfr. § 58), hvorved en ligelig Fordeling af Værnepligtsbyrden opnaaes. Til Sikkerhed for, at ingen ved Fraværelse skal unddrage sig Værnepligtsbyrden, har Lovens § 44 (Lov 1869 § 37) fastsat en Aldersgrændse, ud over hvilken Fraværelse ikke kan ansees som lovligt Forfald. Om Fremgangsmaaden ved Indkaldelsen har Lovens § 24 (Lov 1869 § 33) givet særegne detaillerede Regler.

4. Der findes ingen Adskillelse mellem Linie og Forstærkning.

[5. Med Hensyn til Frigjørelse for Værnepligten hjemler Lovens § 30 Adgang til Bytning; dog maa uden Tvivl ogsaa egentlig Stilling kunne finde Sted (s. Lov 1869 § 35, jfr. § 59)].

6. Tjenestepligten ophører med det 38te Aar, s. Lovens § 37 (Lov 1869 § 43); dog maa ogsaa denne Art af Værnepligt kunne aftjenes ved 8 Aars stadig Tjeneste, s. Lovens § 25 (Lov 1869 § 43, jfr. § 60).

§ 93. Om Tjenestepligtens Overførelse paa Andre.

[Uagtet en aldeles bogstavelig Fortolkning af Grl. 1849 § 95 (Grl. 1866 § 90) kunde synes at udelukke den Værnepligtige fra at frigjøre sig for sin Værnepligt ved at overføre denne paa en Anden, har dog saavel den ældre Værnepligtslov 12. Febr. 1849, som den nugældende 2. Marts 1861 indrømmet den Værnepligtige Ret hertil. En saadan Frigjørelse kan skee paa forskjellig Maade, nemlig ved Stilling, Nummerbytning og Vilkaarbytning. Disse have alle det tilfælles, at de forudsætte dels en Kontrakt mellem en Værnepligtig og en anden værnepligtig eller ikke værnepligtig Person, om at denne, i Almindelighed mod et Pengevederlag, paatager sig hins Tjeneste, dels denne Overenskomsts Berigtigelse eller Anerkjendelse af det Offentlige. Medens Betingelserne for selve Kontraktens Gyldighed maae bedømmes efter de almindelige privatretlige Regler, udkræver derimod Overenskomsts Berigtigelse særegne Betingelser, der ere forskjellige for de forskjellige Arter af Frigjørelsesmaader, og hvortil atter knytte sig særegne Retsvirkninger.

A. Stillingen (s. Lov 1861 § 26, jfr. §§ 2, 5, 25; 32. 1 a, 26, 29, 35, Lov 1869 § 59*]).

*) Den nærmere Fremstilling af de om den tidligere tilladte Stilling gjældende Regler udelades, da disse nu ikke længere have praktisk Interesse. Udg. Anm.

B. Nummerbytning finder Sted, naar to Værnepligtige, der ere behandlede til Udskrivning paa Sessionen for samme Aar, bytte Lodtrækningsnummer. Betingelserne for Nummerbytningsens Berigtigelse ere følgende:

1. At Ingen af de Byttende er indkaldt, s. Lovens § 27 (Lov 1869 § 22).

2. At de ere behandlede til Udskrivning paa Sessionen for samme Aar, s. Lovens § 28 (Lov 1869 § 22).

3. At de have Vedtegning om samme Tjenstdygtighed, s. Lovens § 28 (Lov 1869 § 22).

4. At den, der tilbytter sig det lavere Nummer, ikke er dømt for nogen i den offentlige Mening vanærende Handling, s. Lovens § 28 (Lov 1869 § 22). Om Udelukkelse paa Grund af de i Lovens § 5 (Lov 1869 § 3) omhandlede Straffe bliver der ikke Spørgsmaal, da Bytningsmanden forudsættes at være behandlet til Udskrivning, og paa den anden Side har Lovens § 28 (Lov 1869 § 22) ikke fordret de positive Beviser for godt Forhold, som Lovens § 26 fordrer hos Stillingsmanden.

Berigtigelsen af Nummerbytning foregaaer for Sessionen eller Udskrivningschefen, s. Lovens § 29 (Lov 1869 § 22), hvorimod der ikke bliver Spørgsmaal om nogen Berigtigelse for den militaire Afdeling, da Vedkommende forudsættes ikke at være indkaldte (s. Lov 1869 § 22). Virkningen af Berigtigelsen er, at den ved Lodtrækningen bestemte Følgeorden for Indkaldelsen forandres, saaledes at den, der tilbytter sig det høiere Nummer, betragtes som om han havde udtrukket det paa Sessionen (Lov 1869 §§ 23, 24), hvorfor der heller ikke, saaledes som ved Stilling, paahviler ham noget Ansvar for Bytningsmanden, s. Cirk. 28. Nov. 1862 § 3, D. T. 1058 ff.

[C. Bytning af Vilkaar (s. Lov 2. Marts 1861 §§ 27, 29, 35, jfr. § 26, Cirk. 28. Nov. 1862 § 9, Lov 1869 § 59*)].

*) Den nærmere Fremstilling af Reglerne om den tidligere tilladte Bytning af Vilkaar udelades, da de ikke længere have praktisk Interesse. Udg. Anm.

D. Ved Skr. 29. Juli 1862 er det antaget, at en indkaldt Mand af Lægdsrullen kan lade en bestemt Del af sin Tjeneste udføre ved en leiet Mand; dog udkræves hertil Samtykke af vedkommende militaire Myndighed, og saadant Samtykke meddeles ikke det til Exercertiden indkaldte Mandskab, s. Kdg. 30. Aug. 1862. 9 (Milit. Reskr.).

E. Om Befarnes Bytning [og Stilling], s. ovenfor § 92 Nr. 5.

§ 94. Om Værnepligtens Indflydelse paa Mandskabets Retsstilling.

I denne Henseende kan dels bemærkes, at det indkaldte Mandskab i større eller mindre Omfang henhører under militair Jurisdiktion, s. Lovens § 43 (Lov 1869 §§ 51, 54) og Kriminalprocessen, dels at visse Indskrænkninger ere gjorte i de Værnepligtiges Reisefrihed. Ligesom imidlertid Værnepligten ikke udelukker de ikke indkaldte Værnepligtige fra at tage Ophold, hvor de ville, indenfor Rigets Grændser, naar de kun iagttage de foreskrevne Kontrolforholdsregler, s. Lovens § 40, Traktat 30. Okt. 1864 (Lov 1869 § 48), saaledes er Værnepligten i Reglen heller ikke Nogen til Hinder for at reise udenfor Riget eller fare med fremmede Nationers Skibe, naar han ikke derved forsømmer at opfylde de ham med Hensyn til Værnepligtens Fyldestgjørelse paahvilende Forpligtelser, s. Lovens §§ 41, 42, 44 (Lov 1869 §§ 49, 50, 57). Dog maa den, der er ansat ved Hærens eller Søværnets Linie, have Krigsbestyrelsens, og den, der paa Sessionen er behandlet til Udskrivning, uden at det er afgjort, hvorvidt han bliver at ansætte i Linien, Justitsministeriets Tilladelse for at reise ud af Riget, s. Lovens § 43 (Lov 1869 § 51).

Andet Kapitel. Udskrivningsvæsenets Organisation.

§ 95.

Udskrivningsvæsenet, der til Betyggelse for den værnepligtige Befolknings Rettigheder er henlagt under civile Au-

toriteter under Justitsministeriets Overbestyrelse, har en dobbelt Opgave. Dels maa der føres nøiagtige Fortegnelser over de Værnepligtige og deres Stilling til Værnepligten, dels maa Mandskabets Tjenstdygtighed bedømmes, og Følgeordenen for Indkaldelsen fastsættes. Af disse Hovedvirkosomheder, til hvilke forskjellige andre Forretninger slutte sig, er den første henlagt til særegne administrative Embeds- og Bestillingsmænd, der stadigt ere i Funktion, den anden til de saakaldte Sessioner, der kun sammentræde til visse Tider.

A. Som stadigt fungerende Embedsmænd kunne nævnes:

1. Udskrivningschefen, s. Lov 23. Marts 1851 (Lovs. S. 118) (Lov 1869 §§ 6, 55), som er den øverste lokale Udskrivningsmyndighed. Han fører selv Rullen over de Værnepligtige og kontrollerer de af Lægdsbestyrerne førte, s. Cirk. 31. Dec. 1861, D. T. 1862. 37, kan berigtige [Stillinger, Vilkaar- og] Nummerbytninger, s. Lov 1861 § 29 (Lov 1869 § 22), forfremme i Befarenhed, s. Lovens § 46 (Lov 1869 § 31), diktere det befarne Mandskab Bøder, s. Lovens § 49 (Lov 1869 § 54), m. v.

2. Lægdsforstanderen. Denne Post beklædes paa Landet af Herredsfogden eller Birkedommeren, s. Lov 28. Apr. 1850, Bkg. 21. Nov. s. A., i Kjøbstæderne af Byfogden, s. Fdn. 10. Mai 1843 § 17, i Kjøbenhavn er den forenet med Stillingen som Udskrivningschef, s. Lov 23. Marts 1851 § 2 (Lovs. S. 120) (Lov 1869 §§ 6, 55).

3. Lægdsmanden, hvis Bestilling i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne er forenet med Lægdsforstanderens, s. ovenfor Nr. 2, er paa Landet en særegen Funktionair, der efter Lægdsforstanderens Forslag beskikkes paa 3 Aar af Sessionen, eller, naar denne ikke er samlet, af Amtmanden og Udskrivningschefen (s. Lov 1869 § 6); i Reglen skal Bestillingen søges forenet med Sognefogdens, s. Fdn. 20. Juni 1788 §§ 8, 9, 11. Nov. 1791.

Disse Funktionairer have navnlig at føre Rullen over de Værnepligtige, s. Lov 1861 §§ 7, 8 (Lov 1869 §§ 7, 8), at

meddtele de i Tilfælde af Flytning fornødne Følgesedler og Flyttebeviser, s. Fdn. 10. Mai 1843, 22. Marts 1845, Lov 1861 § 40 (Lov 1869 § 48), at besørge Mandskabets Indkaldelse, s. Lov 1861 § 24 (Lov 1869 § 28, jfr. § 33), m. v.

4. Mønstringsbestyreren, hvis Post i Reglen er forenet med andre Embeder, og som især har at føre Kontrol med Skibsbesætningerne (s. Lov 1869 § 6, jfr. § 64).

B. Sessionerne [hvis Forretningskreds er et Amt med de i samme liggende Kjøbstæder, dog saaledes, at en særegen Session afholdes for Kjøbenhavn, s. Lov 1861 §§ 9, 17 (Lov 1869 § 8, jfr. §§ 6, 21)], og hvis Virksomhed udstrækker sig baade til Hæren og til Søværnet, s. Lov 1861 § 9 (Lov 1869 § 9), bestaae af følgende Medlemmer:

[1. En Øvrighedsperson. Udenfor Kjøbenhavn møder Amtmanden, s. Fdn. 14. Sept. 1774 § 12, i Kjøbenhavn Borgemeesteren for Magistratens første Afdeling, s. Lov 23. Marts 1851 § 1 (Lovs. S. 120), 4. Marts 1857 § 9 (Lov 1869 § 9)].

2. Udskrivningschefen, s. Lov 23. Marts 1851 § 2 (Lovs. S. 118), Fdn. 14. Sept. 1774 § 12 (Lov 1869 § 9).

[3. Et Kommunalbestyrelsesmedlem. For Landets Vedkommende tiltrædes Sessionen af et Medlem af Amsraadet, for Kjøbstædernes af et Medlem af Kommunalbestyrelsen i den Kjøbstad, hvor Sessionen afholdes, s. Lov 1861 § 9. De nævnte Medlemmer tiltræde aldrig samtidig Sessionen, saa at denne bestandig kun tæller et kommunalt Medlem (s. Lov 1869 § 9)].

4. Medens de ovennævnte [3 (Lov 1869 § 9)] Medlemmer ere nødvendige til Sessionens Afholdelse, er dette ikke Tilfældet med de Officerer af begge Værn, der ifølge Lov 1861 § 9 (Lov 1869 § 9) kunne beordres til at tiltræde Sessionen som stemmeberettigede Medlemmer.

Foruden de nævnte Personer, der ere virkelige Medlemmer af Sessionen, have visse andre Personer at møde og fungere paa Sessionen, nemlig Sessionslægerne (Lov 1869 § 9) [Lægdsforstanderne], Lægds mændene og nogle Underofficerer.

Tiden for Sessionens Holdelse fastsættes af Justitsministeriet, s. Skr. 7. Juni 1855 (Lov 1869 § 9). Om Stedet, s. Fdn. 20. Juni 1788 § 21 og forskellige specielle Bestemmelser (Lov 1869 § 9).

Sessionens Hovedhverv er Behandlingen af Mandskabet, navnlig den egentlige Behandling til Udskrivning, s. Lov 1861 §§ 9, 12, 14, 15, 18 (Lov 1869 §§ 9, 11, 12, 14-21) [Ansættelse i Forstærkningen, s. Lovens §§ 32, 38 (Lov 1869 § 39) og Udslettelse af Rullen, s. Lovens §§ 37, 38 (Lov 1869 § 40)]; men ved Siden heraf ere forskellige andre Forretninger henlagte til Sessionerne, saasom Berigtigelse af [Stillinger og] Bytninger, s. Lovens §§ 29, 35 (Lov 1869 §§ 22, 59) [Idømmelse af Bøder, s. Lovens § 49, Cirk. 23. Aug. 1855 I 9, mfl. (Lov 1869 §§ 54)].

Naar Sessionen ikke er samlet, kunne visse af dens Funktioner udøves af andre Myndigheder, s. f. Ex. Lov 1861 § 29 (Lov 1869 § 22); med Hensyn til andre taler Endel for, at en extraordinair Session kan sættes af de ovenfor under Nr. 1—3 nævnte nødvendige Medlemmer af Sessionen (Lov 1869 § 9).

Under Behandlingen af de til Sessionen henlagte Forretninger kan denne fremtræde i en tredobbelt Egenskab, nemlig dels som Skjønskommission, hvilket navnlig er Tilfældet med Hensyn til Spørgsmaal om Bedømmelsen af de Værnepligtiges Tjenstdygtighed, s. Lov 1861 §§ 14, 15, 16 (Lov 1869 §§ 16—20), dels som administrativ Myndighed, dels som Domstol. I første Tilfælde ere Sessionens Afgjørelser, naar de ikke lide af formelle Mangler, uomstødelige, uden forsaavidt Mandskabet af en militair Kassationskommission, s. Lov 1861 § 14 (Lov 1869 § 17), eller af den paafølgende Session kan erklæres for tjenstdygtigt eller mindre tjenstdygtigt. I det andet Tilfælde kunne Sessionens Afgjørelser paaankes til Justitsministeriet og i det tredie til Høiesteret, naturligvis forudsat, at Sagen er appellabel, s. Fdn. 8. Mai 1829 § 20 (Lov 1869 § 10, jfr. § 55). Vanskeligheden ligger imidlertid i at drage Grænsen mellem Ses-

sionens administrative og dømmende Virksomhed. [Efter Fdn. 8. Mai 1829 § 20 kan Kjendelsen paaankes til Høiesteret, hvor Sagen dreier sig om, hvorvidt en Person efter sin Stand og Stilling henhører til Lægdsrullen eller ikke, hvorimod Anken maa rettes til Justitsministeriet, forsaavidt Sessionens Forhandling kun angaaer en efter sin Stand og Stilling værnepligtig Persons Forbigaaelse ved Udskrivningen, eller Maaden, hvorpaa han skal anvendes til Tjeneste (Lov 1869 § 10). Spørgsmaal af den førstnævnte Art, saasom om en Udlænding har fast Hjem, s. Lovens § 1 (Lov 1869 § 2, jfr. § 10), om en Person er Geistlig eller et Samfund anerkjendt, s. Lovens § 4 (Lov 1869 § 39, jfr. § 10), om en Værnepligtig paa Grund af Stilling til Forstærkningen kan fordre at udslettes af Rullen, s. Lovens § 35, kunne nu utvivlsomt indbringes for Høiesteret ved Appel af Sessionens Kjendelse. Paa den anden Side maa Spørgsmaalet om, paa hvilken Maade Vedkommende skal anvendes til Tjeneste, udelukkende afgjøres ad administrativ Vei. Derimod synes den Omstændighed, at den nye Værnepligtslov i Modsætning til de ældre Regler har søgt nøiagtigt at afgrændse den Værnepligtiges Ret og Pligt ligeoverfor det Offentlige i Forbindelse med den i Motiverne til Fdn. 1829, Koll. Tid. 527 anførte Grund, at Sessionens Kjendelse over egentlige Retsspørgsmaal bør kunne indbringes for Høiesteret, at hjemle en analogisk Anvendelse af Fdn. 1829 § 20, 1. M. i saadanne Tilfælde, hvor der er Spørgsmaal om den Værnepligtiges Rettigheder og Pligter med Hensyn til Værnepligtens Opfyldelse, forsaavidt ikke særegne Grunde, saasom med Hensyn til Lov 1861 § 46 (Lov 1869 § 31) maatte medføre et modsat Resultat. Saaledes synes Spørgsmaal, om en Person som fast ansat Almueskolelærer, s. Lovens § 32 1 c (Lov 1869 §§ 39, 61), som Medlem af et borgerligt Korps, s. Lovens § 48 (Lov 1869 § 63), kan fordre at forbigaaes ved Indkaldelse til Forstærkningen, eller om den, der har stillet for sig, s. Lovens § 26, kan fordre at ansættes i Forstærkningen, at maatte kunne indbringes for

Høiesteret, og det Samme maa gjælde om de af Sessionen idømte appellable Straffe, herunder indbefattet Vedtegninger om paa Grund af Udeblivelse at udskrives forlods eller afgives til forlænget Garnisonstjeneste, s. Lovens § 18 (Lov 1869 § 13), H. R. T. 1858. 673, Skr. 15. Nov., 24. Dec. 1849, jfr. dog Skr. 2. Mai 1850 (Lov 1869 § 10)].

Anm. 1. En udførlig Fremstilling af Reglerne om Værnepligten og Udskrivningsvæsenet haves af Oppermann, Kjøbenhavn, 1864.

Anm. 2. Om Finantsvæsenets Ordning henvises til Finantsvidenskaben.

Tredie Afdeling.

Om Forholdet mellem den udøvende og den dømmende Magt.

§ 96. Grændsebestemmelsen mellem Retssager og Administrationssager.

Øvrighedens Virksomhed kan dels gaae ud paa at foreskrive almindelige Regler, dels paa at anvende Lovene paa enkelte foreliggende Tilfælde, dels endelig paa at fuldbyrde en truffen Afgjørelse. Forsaavidt dens Virksomhed gaaer ud paa at foreskrive almindelige Regler, maa dens Kompetence begrændses i Forhold til Lovgivningsmagten, jfr. nærmere Forfatningsretten. Er der Tale om at fuldbyrde en truffen Afgjørelse, maa dens Myndighed begrændses ligeoverfor Domstolene; men Grændsen er her ikke vanskelig at drage, da det er den almindelige Regel, at Domstolene fuldbyrde deres egne Dekreter i civile Sager og i kriminelle Bødesager (Strl. 1866 § 30, Lov 16. Febr. 1866), hvorimod Øvrigheden fuldbyrder sine egne Dekreter og Domstolenes Domme i andre kriminelle Sager. Vanskeligheden opstaaer navnlig, forsaavidt der er Tale om Anvendelsen af Lovene paa et enkelt foreliggende Tilfælde, idet denne Myndighed snart er overdraget Øvrigheden, snart Domstolene.

Forinden vi imidlertid forsøge at drage en Grændse i saa Henseende, vil det uden Tvivl være oplysende at betragte Forskjellen mellem Øvrighedens og Domstolenes Stilling og Fremgangsmaade ved Afgjørelsen af konkrete Tilfælde og den forskellige Retsvirkning, der som Følge heraf tilkommer de trufne Afgjørelser. Domstolene handle i Almindelighed kun efter Opfordring, de ere i deres Afgjørelser strengt bundne ved Loven, men ogsaa kun ved denne, s. Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73), og de handle under streng Iagttagelse af visse lovbestemte Former. For at betrygge Dommernes Selvstændighed i Udførelsen af deres Hverv er der tillagt dem en særegen Uafsættelighed, s. Grl. 1849 § 78, jfr. dog 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 73, 3. midl. Best.). Deres Dekreter kunne under Iagttagelse af visse Former paaankes til Overretterne og Høiesteret, men kunne hverken omstødes af Domstolen selv eller af de administrative Myndigheder. Endelig følger det af den foreskrevne formelle Fremgangsmaade og den Fuldstændighed, hvormed Parterne skulle have Leilighed til at udtale sig, at Domstolenes Afgjørelse er langsommere og forbunden med flere Omkostninger end Øvrighedens, en Mislighed, som dog jevnlig er søgt afhjulpen ved Anordningen af en særegen summarisk Procesmaade i Sager, som egne sig dertil. Øvrigheden vil vel jevnlig behøve en Opfordring til at handle, men dette kan dog ikke siges at være den almindelige Regel. Den er i sin Afgjørelse vel ogsaa bunden ved Loven, men vil dog indenfor dennes Grændser hyppigt kunne tage Hensyn til de individuelle Omstændigheder og det Hensigtsmæssige, hvorhos den underordnede Øvrighed i sin Opfattelse af Loven ikke sjældent vil kunne være bunden ved den høiere Øvrigheds Udtalelser. Dens Afgjørelse er i Almindelighed ikke bunden til særegne Former, og selv hvor dette er Tilfældet, ere disse simplere end de for Domstolene foreskrevne. Den Uafsættelighed, der tilkommer Dommeren, er ikke tillagt Øvrighederne. Øvrighedernes Dekreter blive at paaanke til den overordnede Øvrighed, og de ville i

mange Tilfælde endog kunne forandres af den Øvrighed, der har afsagt dem.

Ved Fastsættelsen af Grændsen mellem Øvrighedens og Domstolenes Kompetence, hvilken Grændse det naturligvis tilkommer Lovgivningsmagten at drage, maa der derfor tages et dobbelt Hensyn, dels til vedkommende Private, hvis Ret i høiere Grad sikkert ved Domstolenes fuldstændige og grundige Behandling, dels til Administrationens Stilling, der vilde svækkes altfor meget, hvis den Private kunde bringe ethvert Forhold, som berørte ham, for Domstolene.

Grændsen mellem Retssager og Administrationssager staaer ikke i nogen nødvendig Sammenhæng med Statsforfatningen eller særligt med Reglerne om, hvilken Autoritet det tilkommer at afgjøre de i saa Henseende opstaaende Kompetencetvistigheder. Naar hos os Grl. 1849 § 77 og Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72) tillægge Domstolene Ret til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, saa er herved vel givet en ny Regel om Kompetencetvistighedens Afgjørelse, men derimod er Intet udtalt om selve Grændsen mellem Øvrighedens og Domstolenes Kompetence, hvilken tvertimod maa drages efter de samme Regler, som før 1849, forsaavidt ikke nyere Love eller nyere Praxis maatte medføre en anden Regel.

Ei heller staaer den omtalte Grændse i nødvendig Sammenhæng med det Spørgsmaal, om Retspleien er forenet med eller adskilt fra Forvaltningen, s. Grl. 1849 § 76 (Grl. 1866 § 71). Selv hvor en Forening finder Sted, saaledes som hos os i Almindelighed er Tilfældet i første Instants, maa der skarpt skjælnes mellem, om Embedsmanden har handlet som Øvrighedsperson eller som Dommer, thi heraf vil det afhænge, hvilken Retsvirkning det afgivne Dekret har, og paa hvilken Maade det skal paaankes.

Det kan fremdeles bemærkes, at det ved Fastsættelsen af Grændsen mellem Retssager og Administrationssager kun kommer an paa, hvem den endelige Afgjørelse tilfalder, saa

at den Omstændighed, at Øvrigheden paa indkommen Forespørgsel kan udtale sin Anskuelse om en Sag eller endog ligeoverfor den interesserede Private tage en Beslutning paa det Offentliges Vegne, ikke udelukker den Private fra at søge Spørgsmaalet afgjort ved Domstolene.

Sluttelig kan erindres, at de Regler, der kunne blive at opstille om Begrænsningen af Øvrighedens og Domstolenes Competence, ikke finde Anvendelse paa Rigsretten, der ved at bedømme Ministrenes Ansvarlighed ikke er indskrænket til at undersøge, om de have overskredet deres Myndigheds Grændser, men i mange Tilfælde tillige maa afgjøre, om de forsvarligt have benyttet den dem ifølge Lovene tilkommende Myndighed, jfr. Forfatningsretten.

Ved Afgjørelsen af det tidnævnte Grændsespørgsmaal bliver det da først at undersøge, om man kan opstille en almindelig Regel, hvorefter Spørgsmaalet bliver at afgjøre i alle ikke særligt undtagne Tilfælde. Naar man i denne Henseende har opstillet den Regel, at Domstolene ere kompetente, naar en Rettighed ved Loven er knyttet til bestemte, bevislige, faktiske Betingelser, hvorimod Afgjørelsen tilkommer Øvrigheden, naar den beroer paa et Skjøn eller paa Hensynet til det Nyttige og Hensigtsmæssige, maa det vel indrømmes, at den nævnte Regel vil have megen Betydning for Lovgiveren ved Fastsættelsen af Grændsen, og at den derhos for Fortolkeren vil kunne afgive en Veiledning ved Bestemmelsen af tvivlsomme Tilfælde, forsaavidt det er sandsynligt, at Lovgiveren, naar han skarpt afgrændser Betingelserne for en Ret, tillige vil indrømme den formentligt Berettigede den større Betryggelse, der ligger i Adgangen til Domstolenes Afgjørelse, men til at opstille den nævnte Regel som almindelig og bindende giver Lovgivningen ikke tilstrækkelig Hjemmel. Den lider af den Mangel, at den lader Afgjørelsen beroe, ikke paa Sagens egen Beskaffenhed, men paa det ydre Moment, om Lovgivningen mere eller mindre omhyggeligt har ordnet et Forhold, og medens Øvrigheden vel i mange Forhold bør

have Ret til at træffe Afgjørelsen efter et frit Skjøn over de foreliggende Omstændigheder, er der Intet til Hinder for, at den i mange Henseender kan være bunden ved bestemte Lovregler for Afgjørelsen, medens det omvendt kan være overladt Domstolene i visse Tilfælde at udøve et Skjøn. Vor Lovgivning indeholder i alt Fald en Mængde Bestemmelser, hvor Afgjørelsen af et vist Forhold er overladt Administrationen, skjøndt den omspurgte Rettighed er knyttet til lovbestemte, faktiske Betingelser, der kunne gjøres til Gjenstand for et processuelt Bevis. Saaledes tilkommer det Administrationen at afgjøre, om de lovbestemte Betingelser for at opnaae Embeder og Bestillinger, saasom Examen, Indfødsret, osv. ere tilstede, s. Skr. 4. Okt. 1849, Skr. 28. Sept. 1850, Indenrigsministeriet afgjør Spørgsmaal om Kommunernes Forsørgelsespligt og om kommunal Valgret, jfr. ovenfor (Lov 23. Dec. 1865 § 10), Kultusministeriet om Betingelserne for at indstille sig til Embedsexamina eller erhverve akademiske Grader, Justitsministeriet afgjør Spørgsmaal om Fastsættelsen af subsidiaire Straffe, s. Kskr. 16. Febr. 1841 og om Beregningen af Straffangers Straffetid, s. Jmskr. 24. Sept. 1856, 17. Okt. 1857, mfl. Omvendt kunne Domstolene undertiden i de dem forelagte Retssager have at udøve et friere Skjøn, saasom om Hensigtsmæssigheden af de af negotiorum gestor udførte Forretninger, om en sindssvag Tiltalt som farlig for Almenheden skal tages under Bevogtning, s. 1. 19. 7, osv. (Strl. 1866 § 38).

Andre have opstillet den Regel, at Domstolene ere kompetente, hvor der spørges om Tilværelsen, Omfanget og Virkningerne af en egentlig Rettighed i subjektiv Forstand eller af en Lovovertrædelse. Denne Regel er dels neppe tilstrækkeligt omfattende, idet Domstolene ere kompetente i forskjellige Tilfælde, hvor man ikke uden Tvang kan tale om en Rettighed i subjektiv Forstand, f. Ex. ved Spørgsmaal om Tilværelsen af en Skattepligt, Værnepligt, osv., dels er den ikke synderligt oplysende, idet der da

atter maa spørges, hvad der forstaaes ved en Rettighed i subjektiv Forstand, i Modsætning til de Beføielser og Forpligtelser, der tilkomme eller paahvile en Person for det Offentliges Skyld, et Spørgsmaal, som ingenlunde altid er let at besvare.

Naar man endelig har forment, at privatretlige og kriminelle Forhold i Reglen høre under Domstolenes, offentligretlige under Øvrighedens Afgjørelse, er vel den første Del af Sætningen i det Væsentlige rigtig, men den anden har hverken Hjemmel i Sagens Natur eller vor Lovgivning, og kan derfor ikke billiges.

Efter det Anførte maa man uden Tvivl opgive at opstille en almindelig Regel om Grændsen mellem Retssager og Administrationssager. Spørgsmaalet maa i ethvert Tilfælde besvares efter Lovgivningens Bestemmelser, i hvilken Henseende der dog naturligvis ikke blot maa sees paa det enkelte Lovbuds Ord, men tillige paa Lovgivningens Grundsatninger om Ordningen af det paagældende Retsforhold eller den paagældende Gruppe af Retsforhold overhovedet. Om nu end Lovgiveren har taget et væsentligt Hensyn til Sagernes egen Beskaffenhed, har han dog ikke gennemført noget almindeligt Princip i saa Henseende, men ikke sjældent af rent praktiske Grunde afvejet fra det, som efter Forholdets Natur og andre Lovgivningsbestemmelser maatte ansees for det Nærmestliggende, f. Ex. naar Forsørgelses-sager mellem Kommuner, for at spare Tid og Penge, ere henlagte under administrativ Afgjørelse. Ifølge den Maade, hvorpaa det hele Forhold efterhaanden historisk har udviklet sig, vil det ogsaa findes forklarligt, at til forskjellige Tider modsatte Principer have gjort sig gjældende ved Ordningen af ligeartede Forhold, naar f. Ex. Spørgsmaal om politisk Valgret høre under Domstolenes, om kommunal Valgret under Øvrighedens Afgjørelse.

I det Følgende skulle vi betragte Lovgivningens Ordning af Grændserne mellem Retssager og Administrations-sager med Hensyn til de vigtigste Klasser af Retsforhold,

hvorimod der efter det ovenfor Udviklede hverken kan være Tale om at opstille ganske almindelige Regler eller at give en udtømmende Fremstilling af samtlige i Betragtning kommende Retsforhold.

§ 97. Fortsættelse.

A. Alle privatretlige Forhold høre i Reglen under Domstolenes Afgjørelse. Det er i saa Henseende ligegyldigt, om Tvisten verserer mellem Private indbyrdes eller mellem Private og Staten eller mellem offentlige Autoriteter indbyrdes, naar blot Retsforholdet selv hviler paa et privatretligt Grundlag og maa afgjøres efter Privatrettens Principer. Saaledes ere Domstolene kompetente til at afgjøre de Spørgsmaal, som opstaae med Hensyn til Statens Stilling som Eier af faste Eiendomme, saasom med Hensyn til Kjøb, Salg, Pantsætning, osv., fremdeles Spørgsmaal om Statens Stilling som Kontrahent, saasom med Hensyn til Leverancer, Statsgjæld, osv., s. Viborg St. Tid. 1836. 518, Jur. Ugeskr. 1853. 22. 805, 1854. 503, Jur. Tidsskr. 24. 1. 152, 18. 298, jfr. 17. 193, mfl. At Domstolene i Domme mod Statskassen ikke pleie at tilføie den sædvanlige Tvangsklausul, er kun en processuel Særegenhed, der ikke væsentlig forandrer Retsforholdets Karakter, og hvis Begrundelse derhos kan underkastes Tvivl. Naar Domstolene derimod ikke kunne antage de mod Kongen rettede Sager, selv om de hvile paa et rent privatretligt Fundament, har dette sin Grund i den særegne Stilling, som ifølge Forfatningen tilkommer Kongen, s. Grl. 1863 § 10 (Grl. 1866 § 12), og Forfatningsretten.

I visse Tilfælde kan det være tvivlsomt, om Retsforholdet skal betegnes som privatretligt eller ikke; navnlig forsaavidt Staten er Part, kan der spørges, om den optræder som juridisk Person, som blot Subjekt for Statsformuen, eller som den overordnede Samfundsmagt, der behersker og styrer hele Forholdet. Naar Staten optræder som Udøver af et Regale og i denne Egenskab træder i

Retsforhold til Private, f. Ex. ved Bestyrelsen af Postvæsenet, synes de heraf opstaaende Retsforhold nærmest at maatte betragtes som privatretlige og høre i alt Fald under Domstolenes Afgjørelse, s. Jur. Ugeskr. 7. 225, 8. 700. Derimod maa Statens Forhold til de beskikkede Embedsmænd bedømmes fra den offentlige Rets Standpunkt og kan ikke betragtes som et Kontraktsforhold, hvoraf imidlertid ingenlunde med Nødvendighed følger, at Domstolene ere inkompetente, jfr. nedenfor.

Den opstillede Hovedregel, at privatretlige Forhold høre under Domstolenes Afgjørelse, har imidlertid efter vor Lovgivning adskillige Undtagelser, idet dels visse Forhold ligefrem ere henviste til Øvrighedens Afgjørelse, dels særegne Autoriteter ere beskikkede til Afgjørelsen af forskjellige privatretlige Spørgsmaal.

a) Henvisningen til Øvrighedens Afgjørelse finder navnlig Sted i visse personlige og Familieretsforhold, hvor Bedømmelsen væsentligt afhænger af et Skjøn, dels i visse Smaasager, hvor en hurtig og billig Afgjørelse er af større Vigtighed end Sagens fuldstændige og grundige Underøgelse. Som saadanne Tilfælde kunne nævnes:

1) Umyndiggjørelse, s. 3. 17. 1, 42, Pl. 10. Apr. 1841, Kskr. 3. Juni 1803.

2) Afsindiges Hensættelse under Varètægt, s. 1. 19. 7, Reskr. 15. Febr. 1793, 23. Marts s. A., Cirk. 6. Nov. 1830. Dog pleie Domstolene at afgjøre Spørgsmaalet, naar det opstaaer i Anledning af en kriminel Sag, hvorunder den Tiltalte maa frifindes som utilregnelig, s. Ussings Kriminalret I 27 Note, Jur. Ugeskr. 1853. 680 (Strl. 1866 § 38).

3) Afgjørelse af, om Værgemaalet kan betroes den fødte Værg, s. 3. 17. 2, Fdn. 28. Aug. 1816 § 2 (Lov 26. Mai 1868 § 11, Lovs. S. 284).

4) Spørgsmaal, om Forældres eller Værgers Negtelse af Samtykke til umyndige eller mindreaarige Børns Ægteskab er tilstrækkeligt begrundet, s. 3. 16. 3, 4, Fdn. 30. Apr. 1824 § 3 Nr. 6, Kskr. 20. Dec. 1821.

5) Spørgsmaal, om Børn skulle fratages Forældre paa Grund af disses urigtige Forhold, s. 3. 18. 7, Plan 1. Juli 1799 § 136, Regl. 5. Juli 1803 for Kjøbstæderne § 39, Kskr. 22. Aug. 1818, 7. Marts 1826, Fdn. 11. Apr. 1840 § 28 (Strl. 1866 §§ 35, 36).

6) Fastsættelse af Alimentationsbidrag til forladte Hustruer, s. Pl. 5. Juli 1796, eller uægte Børn, s. Pl. 28. Mai 1825; dog tilkommer det kun Øvrigheden at bestemme Bidragets Størrelse, hvorimod Spørgsmaalet om selve Forpligtelsens Existents afgjøres af Domstolene.

7) Bedømmelsen af forskellige Regninger i private Forhold, s. Fdn. 28. Dec. 1836 §§ 11, 32, 34, jfr. Fdn. 4. Okt. 1799, Kskr. 10. Mai 1817, Fdn. 29. Okt. 1794 § 20, Pl. 22. Jan. 1828, 3. Febr. 1836 I, 22. Nov. 1832.

b) Til Afgjørelsen af forskellige, navnlig Landvæsenssager, hvis Bedømmelse forudsætter særegne tekniske og lokale Kundskaber eller væsentligt beroer paa et Skjøn og derfor ikke hensigtsmæssigt kan overdrages de almindelige Domstole, er der beskikket særegne Myndigheder, der hverken ere rent administrative eller rent judicielle. Som saadanne kunne navnlig nævnes Landvæsenskommissioner, s. Lov 30. Dec. 1858, H. R. T. 1863. 456, 1864. 591, Vandsynsmænd, Afledningskommissioner, osv., jfr. ovenfor § 61 og Lov om Kirkesyn 19. Febr. 1861 § 28 ff.

B. Hvad kriminelle Forhold angaaer, er det vor Lovgivnings almindelige Regel, at Straf ikke kan paalægges Nogen, medmindre han paa lovlig Maade er dømt dertil, s. Fdn. 5. Apr. 1793 Præm., Kskr. 7. Dec. 1793, Reskr. 5. Dec. 1794, jfr. derimod 6. 13. 10 (Strl. 1866 § 308), Adn. 26. Okt. 1708 §§ 20, 35, Pl. 9. Jan. 1741, Reskr. 23. Nov. 1753, mfl. Imidlertid er det dog i adskillige Tilfælde overladt Øvrigheden at paalægge eller fastsætte Straf. Hertil kan det nu vel ikke henregnes, at Øvrigheden i mange Tilfælde kan bestemme Tvangsmulfter, navnlig mod Embedsmænd, Kommunalbestyrelser, o. desl. for at bevirke Opfyldelsen af en Forpligtelse, s. Kskr. 3. Juni 1820, 9. Marts 1833, Skr. 12.

Apr. 1859, ligesom Forholdet ogsaa har en noget eiendommelig Karakter i de Tilfælde, i hvilke Øvrigheden først skal afgive en Resolution, ved hvilken det har sit Forblivende, medmindre Parten inden en vis Tid forlanger Afgjørelse ved Rettergang, s. Fdn. 1. Febr. 1797 § 116 ff., Stempellov 19. Febr. 1861 § 82, eller hvor Parten enten forud udtrykkeligt har underkastet sig Øvrighedens Afgjørelse, s. Lov 11. Febr. 1863 § 3 (Lovs. S. 52), med Hensyn til Bevilinger og offentlige Kontraktforhold, eller nu samtykker i saadan Afgjørelse, s. Resol. 12. Okt. 1812 §§ 4, 5, 23. Juli 1817, Fdn. 24. Sept. 1824 § 4, samt de ved Lov 11. Febr. 1863 § 3 ophævede Bestemmelser i Pl. 4. Apr. 1809 § 4, Reskr. 27. Apr. 1813, Fdn. 28. Febr. 1845 § 4 (Lov 6. Marts 1869 § 54). Imidlertid udøver Øvrigheden i visse Tilfælde ogsaa en Straffemyndighed i egentligste Forstand, navnlig mod Personer, der staae i et særeget Underordningsforhold til Administrationen, saasom Embeds- og Bestillingsmænd, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 §§ 21, 24, 55 (Strl. 1866 § 309), 1. Febr. 1797 § 88, Stempellov 19. Febr. 1861 § 87, Instr. 15. Juni 1813 § 22, jfr. § 20 (Lovsamlingen for 1814), Straffanger, s. Lov 3. Dec. 1850, jfr. Lov 30. Nov. 1857 § 2 (Lovs. S. 291) (Strl. 1866 § 13), Fattiglemmer, s. Pl. 14. Dec. 1810 §§ 21, 22, løstagne Fruentimmer, s. Lov 11. Febr. 1863 § 3, men undertiden ogsaa mod Andre, s. Fdn. 13. Dec. 1793 § 33, 26. Juni 1844 § 29, Pl. 10. Febr. 1818, Lov 7. Febr. 1851 § 28, mfl., ligesom det endelig kan erindres, at det tilkommer Administrationen at afgjøre Spørgsmaal om Beregningen af Straffangers Straffetid og undertiden at fastsætte subsidiaire Straffe, jfr. ovenfor § 96.

C. I offentligretlige Forhold, hvor Staten optræder som Samfundsmagt, der umiddelbart virker for de offentlige Formaalets Fremme og i dette Øiemed behersker og styrer Almentilstanden, har man ment, at Afgjørelsen alene maatte tilkomme Øvrigheden, og at Domstolenes Myndighed maatte ansees for udelukket, hvor den ikke udtrykkeligt var indrømmet dem. I sin Virksomhed for adskillige offentlige

Formaal, saasom ved Bestyrelsen af de udenlandske Anliggender, ved Krigsforetagender, o. s. v., kommer Staten i Reglen slet ikke i Berøring med de enkelte Personers Retssphære, og Domstolenes Afgjørelse vil i saa Fald være udelukket, fordi ingen Privatmand har tilstrækkelig retlig Interesse i Sagen til at kunne optræde som Sagsøger, men dette er ingenlunde altid Tilfældet. I mange Tilfælde vil Staten i sin Virksomhed for offentlige Formaal komme til at berøre private Personers Retssphære, og naar disse da besvære sig over, at der unddrages dem Rettigheder, som tilkomme dem, eller paalægges dem Forpligtelser, som de have Krav paa at fritages for, kan Spørgsmaalet om, hvorvidt de ere indskrænkede til at besvære sig for høiere Øvrighed eller kunne søge Domstolenes Afgjørelse, ingenlunde besvares ved nogen almindelig Regel i den ene eller anden Retning, men kun ved en Undersøgelse af Lovgivningens Regler om det enkelte paagjældende Forhold.

1. Der opstaaer i saa Henseende først Spørgsmaal om visse retlige Egenskaber, til hvilke Lovgivningen har knyttet særegne Retsvirkninger, navnlig om Stillingen som dansk Undersaat eller som værende i Besiddelse af Indfødsret. Spørgsmaalet om disse Egenskabers Tilstedeværelse vil i Almindelighed fremkomme som Incidentpunkt under en anden Sag, og den Autoritet, som afgjør Hovedsagen, maa da tillige afgjøre Spørgsmaalet, om den Paagjældende har Indfødsret eller er dansk Undersaat, forsaavidt det er nødvendigt til Hovedsagens Afgjørelse, saaledes Domstolene, hvor disse Egenskaber omtvistet under en Sag om Valgret eller Værnepligt, s. H. R. T. 1860. 149 (Lov 6. Marts 1869 § 10), Øvrigheden, hvor der er Spørgsmaal om en Embedsbesættelse. Den af den ene Autoritet truffne Afgjørelse af Spørgsmaalet binder imidlertid ikke den anden, og der er derfor Intet til Hinder for, at Spørgsmaalet for den samme Persons Vedkommende i forskellige Retninger kan blive afgjort forskjelligt. Det kan derfor være af betydelig Interesse for den Paagjældende at faae Spørgsmaalet om de

nævnte Egenskabers Tilstedeværelse afgjort i sin Almindelighed med bindende Virkning for Fremtiden, men da vor Lovgivning mangler Bestemmelser om et saadant Søgmaal og navnlig om, mod hvilken Autoritet det skulde rettes, vil en saadan Afgjørelse ikke kunne opnaaes. En lignende Bemærkning gjælder om Adelskab; dog vil efter Grl. 1849 § 97 (Grl. 1866 § 92) Spørgsmaalet om dettes Tilstedeværelse væsentligt kun faae Betydning i saadanne Forhold, som Domstolene maae ansees for kompetente til endeligt at bedømme, saasom ved Sukcession i Familiegodser, ved Indskrivning i Frøkenklostre, hvor Indskrivningen uden Tvivl maa kunne fremtvinges ved Dom, forsaavidt den staaer aaben for Alle, der opfylde de fastsatte Betingelser.

2. Spørgsmaal om Valgret og Valgbarhed til Rigsdag [og Rigsraad] afgjøres vel foreløbigt af Kommunalbestyrelsen eller Valgbestyrelsen, s. Valglov 1849 §§ 11, 14, 15, 63, 4. Dec. 1863 §§ 4, 13, 16 (Lovs. S. 422) (Valglov 12. Juli 1867 §§ 11, 13, 14, 19, 56, 57), men den endelige Afgjørelse tilkommer i Tilfælde af Valgrettens eller Valgbarhedens Negtelse Domstolene, s. Lov 1849 §§ 16, 63, 1863 §§ 4, 16 (Valglov 12. Juli 1867 §§ 20, 58). Derimod afgjøres Spørgsmaal om Valgets Gyldighed, navnlig om den formelle Fremgangsmaade ved Valget, samt om Vedkommendes senere Udelukkelse af vedkommende Thing, s. Grl. 1849 § 58, Valglov 1849 § 47, Grl. 1863 § 35 (Grl. 1866 § 54, Valglov 12. Juli 1867 § 76), og Forfatningsretten. Derimod afgjøres samtlige Spørgsmaal om kommunal Valgret og Valgbarhed af Administrationen, jfr. ovenfor om Kommunalvæsenet (Lov 23. Dec. 1865 § 10).

Spørgsmaal om andre statsborgerlige Rettigheder af politisk Natur, saasom Trykkefrihed, Forenings- og Forsamlingsfrihed afgjøres af Domstolene med en enkelt Undtagelse, s. Grl. 1849 § 93 in fine (Grl. 1866 § 88), og Forfatningsretten. En lignende Regel gjælder om den ved Grl. 1849 §§ 81—84 (Grl. 1866 §§ 76—79) tilsikrede Trosfrihed; dog vil det Spørgsmaal, om en Person paa Grund

af sin Trosbekjendelse urettelig er bleven udelukket fra Adgang til Embeder neppe kunne bringes for Domstolene.

3. Retten til Fattigforsørgelse er vel ved Grl. 1849 § 89 (Grl. 1866 § 84) tillagt Borgerne som en Ret, men denne Ret vil dog ikke kunne gøres gjældende ved Domstolene paa Grund af de tilføjede Betingelsers Beskaffenhed. Øvrigheden vil altsaa have at afgjøre, om en Person skal forsørges af det Offentlige, og paa hvilken Maade han skal forsørges. Den samme Regel er af praktiske Hensyn gjort gjældende med Hensyn til Tvistigheder mellem flere Fattigkommuner om, hvilken af dem Forsørgelsespligten paahviler. Derimod tilkommer det Domstolene at afgjøre, om den Fattiges Forsørgelse paahviler nogen Privat, s. Grl. 1849 § 89 (Grl. 1866 § 84), om Fattigvæsenet har Erstatningsret hos den Forsørgede, om forskellige Forsørgelseskommuners Konkurrence i den Forsørgedes Bo, s. D. T. 1849. 89—90, jfr. i det Hele nærmere Læren om Fattigvæsenet.

4. Retten til at drive Næring tilkommer ikke ganske i Almindelighed Borgerne, s. Grl. 1849 § 88 (Grl. 1866 § 83), men Adgangen dertil er i Reglen betinget af Borgerskab, Næringsbevis eller Bevilling og forudsætter altsaa Øvrighedens Medvirkning. Spørgsmaalet, om en saadan Adkomst er nødvendig, eller om Næringen er fri, afgjøres nu af Domstolene, s. Jur. Ugeskr. 1852. 462. Forsaavidt Retten til at drive Næring er betinget af en Bevilling, maa en saadan erhverves hos Øvrigheden, og dens Meddelelse vil ikke kunne fremtvinges ved Domstolene, selv om der maatte være givet aldeles klare og faste Regler for Meddelelsen, thi Bevillingens Udstedelse er altid i Formen en Naadessag. Derimod er det særdeles tvivlsomt, om en Person ved Dom kan faae paakjendt det Spørgsmaal, om han er berettiget til at erholde Borgerskab eller Næringsbevis. Naar Næringsloven 29. Dec. 1857 § 74 bestemmer, at Indenrigsministeriet afgjør de Anker, som reises over en af Magistraten eller Amtmanden i Henhold til Næringsloven tagen Beslutning, dog uden at Vedkommendes Adgang til at faae Spørgs-

maalet afgjort ved Domstolene derved indskrænkes, er det hermed ingenlunde Hensigten at aabne en almindelig Adgang til Domstolene i Næringssager, men kun at udtale, at den Adgang, Vedkommende i Øvrigt efter Lovens Regler maatte have til at fordre Domstolenes Afgjørelse, ikke fortabes ved, at han først søger Beslutningen forandret af Ministeriet, jfr. Udtrykket »derved« og de lignende Udtryk i Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72). Snarere kan en Hjemmel for den Paagjældendes Ret til at fordre Domstolenes Afgjørelse søges i Lov 1857 § 3, der bestemmer, at naar Nogen er i Besiddelse af de lovbefalede Egenskaber og har opfyldt de foreskrevne Betingelser, kan Borgerskab eller Næringsbevis ikke negtes ham. Det synes i og for sig naturligt, at Lovgiveren, naar han under visse Betingelser tillægger Borgerne en bestemt Ret, og disse Betingelser ere klare og lette at konstatere, s. Lovens § 2, tillige har villet indrømme den, der formener at have opfyldt disse Betingelser, Ret til ved Domstolenes grundigere og uafhængigere Prøvelse at faae dette Spørgsmaal afgjort og sin Ret anerkjendt, og denne Anskuelse ligger ogsaa til Grund for en Dom i Jur. Ugeskr. 1865. 395. Imidlertid vækker det dog nogen Tvivl om denne Fortolknings Rigtighed, at en saa indgribende Forandring i den ældre Ret ikke er udtalt i bestemtere Udtryk, og Udtrykkene i Lovens § 3 kunne i og for sig vel forklares saaledes, at Øvrigheden ikke nu, saaledes som tidligere, er berettiget til at negte den, der opfylder de lovbestemte Betingelser, Borgerskab eller Næringsbevis af den Grund, at der allerede paa Stedet er saa mange Næringsdrivende, at der ikke vil være tilstrækkeligt Erhverv for en ny. Spørgsmaal om Fortolkningen og Omfanget af en alt erhvervet Næringsret høre under Domstolene, dog med den i Cirk. 25. Mai 1824 med Hensyn til monopolistiske og andre extraordinaire Bevillinger gjorde Undtagelse, s. Lov 1857 § 75 ff., jfr. Lovens § 83, hvorefter ogsaa den Private, der er berettiget til at udøve og virkelig selv udøver det Erhverv,

hvori der paastaaes at være gjort Indgreb, kan reise Sag om uberettiget Næringsbrug. Ligeledes ville Spørgsmaal om Næringsrettens Forbrydelse kunne fordres paakjendte ved Domstolene, s. Lovens §§ 76, 78, jfr. dog Lovens § 51.

5. Hvad Embedsmænd og Bestillingsmænd angaaer, er det Administrationens Sag at ansætte dem og afgjøre de herved opstaaende Spørgsmaal, om de lovbestemte Betingelser for Ansættelsen ere tilstede, s. Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17). Forholdet imellem Staten og den engang ansatte Embedsmand kan, som ovenfor bemærket, ikke betragtes som et privatretligt Kontraktsforhold, men som et offentligretligt Forhold, støttet paa Ud nævnelser, hvorved Staten i Kraft af sin Høihedsret beskikker Embedsmanden som Organ for Udøvelsen af dens offentlige Myndighed. Som Følge heraf kan heller ikke Embedsmandens Ret til Lønning og andre Emolumenter betragtes fra det privatretlige Synspunkt, men ikke desto mindre er det en efter vor Ret faststaaende Sætning, at Embedsmanden kan gjøre de nævnte Rettigheder gjældende ved Domstolene, ikke blot ligeoverfor de Private, der ere forpligtede til at bidrage til hans Embedsindtægt, saasom med Hensyn til Tiende, Sportler, osv., men ogsaa mod Statskassen, forsaavidt Lønnen betaales af denne. Denne Regel er vel ikke udtrykkeligt udtalt i Lovgivningen, men ligesom den staaer i naturlig Sammenhæng med den Embedsmændene ved Grundloven tillagte selvstændigere Stilling og navnlig deres grundlovmæssige Pensionsret og derfor siden den frie Forfatnings Indførelse har været antaget i Praxis, saaledes har den nu erholdt en klar, om end indirekte Hjemmel ved Lov 31. Marts 1860 § 9 (Lovs. S. 419), 19. Febr. 1861 § 4 (S. 45), Lov s. D. § 7 (S. 107), 31. Marts 1858 § 2 (S. 558), 22. Nov. 1859 § 1 (S. 223), 16. Apr. 1862 §§ 1, 3 (S. 575), 27. Nov. 1863 § 1 (S. 405), hvilke Love for en enkelt Del af Gagens Vedkommende gjøre Undtagelse fra hin almindelige Regel (jfr. ovenfor § 18). Foruden den saaledes nævnte Undtagelse kan bemærkes, at visse Gebyr-

spørgsmaal, der væsentligt beroe paa et Skjøn over det udførte Arbeides Omfang, ere henlagte til Overøvrighedens Afgjørelse, jfr. Sp. Regl. 22. Marts 1814 §§ 89, 92, 152, Pl. 7. Nov. 1827 § 5, 3. Juni 1842 § 4.

Spørgsmaal om Embedsmænds Afskedigelse og Forflyttelse afgjøres af Administrationen, s. Grl. 1849 § 22, Grl. 1863 § 14 (Grl. 1866 § 17), s. dog Grl. 1849 § 78 (Grl. 1866 § 73); men den grundlovmæssige Ret til Pension, der er tillagt den afskedigede eller mod sin Villie forflyttede Embedsmand kan gjøres gjældende ved Domstolene, og det er endog af Høiesteret antaget, at den Omstændighed, at en Embedsmand af Regeringen er afskediget i Henhold til Pensionsloven 1851 § 6, 1858 § 8, ikke udelukker ham fra ved Domstolene at fordre det Spørgsmaal paakjendt, om der tilkommer ham Pension efter de nævnte Loves § 1, s. H. R. T. 1862. 578 (jfr. ovenfor § 21).

Tvistigheder mellem Embedsmænd indbyrdes om, hvo der er berettiget til at foretage en vis Embedsforretning, ville, forsaavidt der er Tale om judicielle Embedsmænd, høre under Domstolenes Paakjendelse, fordi Spørgsmaalet da dreier sig om vedkommende Rets Competence, men selv udenfor dette Tilfælde synes den ene Embedsmand, forsaavidt Spørgsmaalet dreier sig om en Indtægt, at kunne søge denne betalt fra den Embedsmand, som formentlig urettelig har oppebaaret den. Dreier Spørgsmaalet sig derimod kun om Byrden af en Embedsforretning, vil Spørgsmaalet uden Tvivl ikke kunne bringes for Domstolene.

Med Hensyn til Decisionen af Embedsmændenes Regnskaber er det positivt bestemt, at de med en enkelt begrændset Undtagelse ikke kunne indbringes for Domstolene, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 36. Decisionen kan dog kun være afgjørende for Forholdet mellem Regnskabsføreren og det Offentlige, hvorimod den Private ikke derved udelukkes fra ved Søgmaal at gjøre sin Ret gjældende mod Regnskabsføreren.

6. Om de med Hensyn til Anvendelsen af Statens

Expropriationsmyndighed opstaaende Kompetencespørgsmaal henvises til Forfatningsretten.

7. Forsaavidt Staten paalægger Undersaatterne Skatter eller andre offentlige Byrder, optræder den i Kraft af sin Høihedsret, og den Omstændighed, at der jevnlig opstaaer en Formueforpligtelse for Borgeren ligeoverfor Staten, berettiger ingenlunde til at betragte Forholdet fra det privatretlige Synspunkt, hvoraf imidlertid, som tidligere bemærket, ikke følger, at Domstolene ere inkompetente til Forholdets Afgjørelse.

Hvad først de personlige Byrder angaaer, kan med Hensyn til Værnepligten henvises til foregaaende Afsnit, hvoraf det vil fremgaae, at Domstolenes Kompetence er begrundet i temmelig stort Omfang. Forsaavidt der derimod er Tale om personlige Ombud, vil Spørgsmaalet, om et saadant er paalagt en Person udenfor hans Tour, eller uagtet han har gyldige Fritagelsesgrunde, i Reglen ikke kunne bringes for Domstolene, men den, som anseer sig forurettet, er indskrænket til at klage til høiere Øvrighed, s. f. Ex. Valglov 1849 §§ 45, 46 (Lov 12. Juli 1867 §§ 74, 75), Lov 19. Febr. 1861 § 6 (Lovs. S. 23), Lov s. D. § 12 (S. 180), Kommunallovene, mfl. Denne Regel maa ogsaa antages at gjælde om Forpligtelsen til borgerlig militair Tjeneste, s. Regl. 1. Juni 1808 § 17, jfr. §§ 5, 6.

Med Hensyn til de direkte Skatter er det vanskeligt at opstille nogen almindelig Regel, da de positive Lovbestemmelser ere ubestemte og indbyrdes afvigende, og saavel den administrative som den judicielle Praxis har været temmelig vaklende. Imidlertid synes i den senere Praxis, navnlig Domstolenes, paa hvilken der ifølge Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72) maa lægges fortrinlig Vægt, den Sætning at have fæstnet sig, at Domstolene i Mangel af modstaaende positiv Bestemmelse ere berettigede til at afgjøre alle Spørgsmaal om selve Skattepligtens Tilværelse og Betingelser. Den nævnte Sætning er gjort gjældende i en Mængde Domme, s. saaledes med Hensyn til Rangskat Jur. Ugeskr.

1854. 523, H. R. T. 1857. 680, 1861. 203, med Hensyn til den københavnske Vandskat Jur. Ugeskr. 1862. 212, H. R. T. 1865. 87, med Hensyn til Nærings- og Hjælpeskat H. R. T. 1861. 503. 530, Jur. Ugeskr. 1865. 539, jfr. D. T. 1855. 158—159, med Hensyn til andre kommunale Skatter Jur. Ugeskr. 4. 849, 1861. 806, 1862. 353, H. R. T. 1863. 849, 1864. 380. 641, med Hensyn til den vestindiske Absentskat Schlegels Høiesteretsdomme II. 751. Det Anførte maa uden Tvivl gjælde, hvad enten Spørgsmaalet dreier sig om de almindelige Betingelser for Skattepligten eller om særegne Fritagelsesgrunde, s. D. T. 1860. 126 nederst, jfr. derimod tidligere Bkg. 4. Juli 1842 III. 4, Skr. 25. Aug. 1849, ligesom det ogsaa tilkommer Domstolene at afgjøre, om Forpligtelsen er opfyldt ved Betaling, s. Kassefdn. 8. Juli 1840 § 25. Ligeledes synes Domstolene at maatte kunne afgjøre det Spørgsmaal, efter hvilken af flere forskellige Bestemmelser i en Skattelov et skattepligtigt Objekt skal behandles, s. H. R. T. 1865. 87, hvor det Spørgsmaal paakjendtes, om en Eiendom med Hensyn til Erlæggelsen af Vandskat skulde behandles efter Lov 30. Nov. 1857 § 4 eller § 5 (Lovs. S. 300).

Forsaavidt derimod Skattepligten er given, synes det at være den almindelige Regel, at Spørgsmaalet om dens Størrelse er overladt til Øvrighedens Afgjørelse. Dette maa navnlig gjælde i alle de Tilfælde, hvor Skattens Fastsættelse beroer paa et Skjøn, som ikke passende kan anstilles af Domstolene, s. saaledes med Hensyn til Hartkornsansættelsen Fdn. 24. Juni 1840 §§ 2, 3, med Hensyn til den ved Kommuneafgifter meget hyppige Ligning efter Formue og Leilighed, s. 3. 6. 5, Fdn. 13. Aug. 1841 § 15, mfl., med Hensyn til Indkomstskatten Lov 19. Febr. 1861 § 13 (Lovs. S. 180) (Lov 25. Juli 1867 § 16, S. 387), og hvad Praxis angaaer, H. R. T. 1861. 503. 530, Jur. Ugeskr. 1861. 806, 1862. 353. Dog synes Spørgsmaalet at maatte kunne afgjøres af Domstolene, forsaavidt Lovgivningen opstiller aldeles bestemte Regler for Skattens Størrelse, saasom med Hensyn

til Rangskat, s. med Hensyn til den tidligere Embedsskat Schlegels Høiesteretsdomme II. 158.

De opstillede Regler kunne imidlertid, som bemærket, kun gjælde, hvor ingen afvigende positiv Regel er given. Saaledes kunne Spørgsmaal om Bygningsafgiftspligtens Tilværelse og Omfang ifølge Fdn. 1. Okt. 1802 § 43 ikke bringes for Domstolene, men afgjøres ved særegne administrative Kommissioner, s. Jur. Ugeskr. 1858. 311, 1860. 136, hvilket ogsaa maa gjælde om de forskjellige Skatter, der lignes efter Reglerne om Bygningsafgiften, s. dog med Hensyn til Vandskatten Jur. Ugeskr. 1862. 212, H. R. T. 1865. 87, jfr. Lov 30. Nov. 1857 § 2. Ligeledes ere alle Ansættelsen af Indkomstskatten eller Indkomstkrigsskatten vedrørende Spørgsmaal henlagte til Overligningskommissionens endelige Afgjørelse, s. Lov 19. Febr. 1861 § 13 (Lovs. S. 180), 21. Marts 1864 § 17 (S. 137), jfr. Lov 1861 § 7, 1864 § 7 (Lov 25. Juli 1867 § 22, jfr. § 10). De anførte Bestemmelser kunne dog neppe antages at udelukke Domstolene fra at afgjøre saadanne Spørgsmaal som, om Skatten kan ansees paa-lignet den Person, hvem den affordres, s. H. R. T. 1861. 503, Jur. Ugeskr. 1865. 539, eller om Skatten for hele Aaret skal svares af et i Aarets Løb under Skiftebehandling taget Bo, s. Jur. Ugeskr. 1865. 543, da disse Spørgsmaal uden Tvivl ikke kunne siges at vedrøre Ansættelsen af Skatten.

Om de indirekte Skatter maae i Mangel af særegen Bestemmelse de ovenfor opstillede Regler gjælde, s. med Hensyn til Halvprocent-Overdragelsesafgiften H. R. T. 1862. 504. Spørgsmaal om Stempelafgiften ville ifølge Stempellov 19. Febr. 1861 § 82 i Almindelighed kunne erholdes endelig afgjorte af Domstolene. Med Hensyn til Toldafgifter tilkommer der Administrationen den vigtige Myndighed at afgjøre, under hvilken Tarifbestemmelse en Vare bør henføres, s. H. R. T. 1860. 760, 1861. 536. Derimod have Domstolene den endelige Afgjørelse af Spørgsmaalet om Berettigelsen af en stedfunden Anholdelse eller Konfiskation og om Paalæggelse af Straffebøder, s. Fdn. 1. Febr. 1797

§ 116 ff. og kunne herved efter Omstændighederne ogsaa komme til at afgjøre Tarifspørgsmaal, s. Jur. Ugeskr. 6. 196, H. R. T. 1860. 760. Ligeledes have Domstolene at afgjøre Spørgsmaal om Toldlovenes Fortolkning, navnlig om Forholdet mellem ældre og yngre Toldlove, s. H. R. T. 1860. 921, Jur. Ugeskr. 1865. 677, om den Panteret, der haves for Tolden, s. Jur. Ugeskr. 1856. 90, osv. Med Hensyn til Tiende og Bankhæftelse maa utvivlsomt Spørgsmaalet om Afgiftspligtens Existents afgjøres af Domstolene, s. Jur. Tidsskr. 33. 150, 34. 197. Hvad Tienden angaaer, synes ogsaa Spørgsmaalet om dennes Størrelse at maatte kunne afgjøres af Domstolene, hvorimod dette neppe kan antages med Hensyn til Bankhæftelsen.

§ 98. Grændsetvistighedens Afgjørelse*).

Det er i de foregaaende Paragrapher vist, at almindelige Regler om Grændserne mellem Øvrighedens og Domstolenes Myndighed ikke lade sig opstille, men at Afgjørelsen i det enkelte Tilfælde fordrer en omhyggelig Undersøgelse af Lovgivningens Bestemmelser, hvis Resultat ofte kan være tvivlsomt. Det kan derfor let indtræffe, at der opstaaer Tvist, om et givet Forhold hører under Øvrighedens eller Domstolenes Afgjørelse, og der bliver da Spørgsmaal om, hvem Afgjørelsen af Tvisten tilkommer. En saadan Tvist kan nu enten opstaae derved, at Øvrigheden afgjør et Forhold, medens den interesserede Part paastaaer, at dets Afgjørelse tilkommer Domstolene, eller derved, at Domstolene træffe en Afgjørelse, som efter Partens Paastand tilkommer Øvrigheden, men det sidste Tilfælde er paa Grund af Domstolenes mindre omfattende Virksomhed sjældnere og giver i alt Fald efter de gjældende Forfatningsforskrifter

*) Skjendt denne og de to følgende Paragrapher stemme ganske overens med de tilsvarende Paragrapher i Forfatterens Statsforfatningsret (§§ 138 og 139), have vi dog anseet det for rigtigst at optage dem her, dels for Sammenhængens Skyld dels af Hensyn til dem, der muligen maatte eie dette Skrift, men ikke Forfatningsretten.

Udg. Anm.

ikke Anledning til særegne Bemærkninger, hvorimod Øvrigheden i sin mangesidige Virksomhed for Statsformaalets Fremme langt lettere kan komme i Konflikt med den Privates Retssphære. Foreløbig bemærkes, at en egentlig Tvist først foreligger, naar Øvrigheden har truffet en endelig Afgjørelse af det paagjældende Forhold, og derfor ikke er tilstede, hvor Øvrigheden selv erkjender sin Afgjørelse som blot foreløbig f. Ex. i Stempelsager, Toldsager, osv. En Tvist om Øvrighedens Kompetence kan i Øvrigt ikke blot opstaae i Forhold til Domstolene, men ogsaa i Forhold til den lovgivende Magt, idet Øvrigheden kan have udstedt en Bevilling, Anordning eller anden Retsforskrift, til hvis Udstedelse Lovgivningsmagts Beslutning paastaaes at have været nødvendig. Forsaavidt ved en saadan Øvrighedsbeslutning en Privatmands Ret ansees krænknet, opstaaer atter her det Spørgsmaal, om Domstolene ere bundne ved en saadan Beslutning, eller om de selvstændigt kunne undersøge dens Lovlighed.

Det kunde synes naturligt, at Tvistigheder om Grændsen mellem den udøvende og den dømmende Magts Kompetence henlagdes til en tredie upartisk Autoritet, men en saadan er ikke let at finde. Lovgivningsmagten, hvis Opgave er at give almindelige Retsregler, kan ifølge sin Sammensætning og Bestemmelse ikke være vel egnet til at afgjøre konkrete Retsspørgsmaal. Kongen kan ifølge sin hele Stilling ikke formodes at være sagkyndig og maatte saavel af denne Grund som efter almindelige konstitutionelle Principer handle under Medvirkning af sine Ministre, og Kompetencespørgsmaalets Henviisning til hans Afgjørelse maatte derfor betragtes som ensbetydende med dets Henlæggelse til Administrationen, s. Instr. 28. Aug. 1795 § 29, Forfl. 2. Okt. 1855 § 20. Organisationen af en særegen Myndighed til Grændsetvistigheders Afgjørelse vilde ikke blot være forbunden med betydelige praktiske Vanskeligheder, men tillige, som enhver Henlæggelse til udenforstaaende Autoriteter, i høi Grad forsinke Spørgsmaalets Afgjørelse. Naar

der saaledes blot bliver Tale om at henlægge Afgjørelsen enten til Administrationen eller til Domstolene, kan Valget neppe være tvivlsomt, idet ikke blot de omlyggeligere Former, hvorunder Domstolene virke, sikre en grundigere Afgjørelse, men tillige Domstolene ere mindre interesserede i at overskride deres Kompetence end Administrationen, der allerede har truffet sin Afgjørelse og altsaa har en naturlig Opfordring til at opretholde den. Hertil kommer, at en saadan Myndighed for Domstolene synes stemmende med Sagens Natur og derfor navnlig under en konstitutionel Forfatning maatte bringes til Anvendelse endog uden udtrykkelig Hjemmel. Domstolene have nemlig at afgjøre de dem forelagte Retsspørgsmaal i Henhold til den gjældende Lovgivning, men denne deres Myndighed maa i Mangel af positiv Indskrænkning ogsaa gjælde om Anvendelsen af de Love, der fastsætte Grændserne for Øvrighedens Kompetence, uden at de i saa Henseende kunne være bundne ved Øvrighedens Afgjørelse*).

I Chr. V.s Lov findes neppe nogen fast Regel om det heromhandlede Spørgsmaal, og Trangen til en saadan Regel var heller ikke stor, da den absolute Konge, der stod i Spidsen for saavel den dømmende, som den udøvende Magt, i ethvert Tilfælde kunde afgjøre Sagen i den ene eller anden Retning. Naar Lovens 1. 2. 8 bestemmer, at Kongens Betsjente udenfor Kjøbenhavn svare for det Steds Dommere, hvor de boe, medmindre Sagen deres Bestillinger angaaer, kan man neppe af denne Forskrift i Forbindelse med den Omstændighed, at der ikke i alle Tilfælde er anordnet nogen for slige Sager kompetent Specialret, s. dog 1. 2. 5, 9, 15, udlede, at de deres Bestillinger angaaende Sager skulle henhøre under administrativ Afgjørelse, jfr. 1. 2. 6, 7, og 1. 26. 3 giver kun en Tilladelse til ved Klager over

*) Denne Opfattelse af, hvad Forholdets Natur tilsiger, har Forfatteren senere forladt, som det fremgaaer af hans Statsforfatningsret, s. navnlig II, S. 240.

Udg. Anm.

Øvrighedens Forhold at andrage Sagen for Kongen uden at erhverve den i 1. 26. 1 paabudne Erklæring af Øvrigheden. Snarere kunde 3. 17. 32 og 5. 10. 45 synes at tale for Domstolenes Myndighed til at afgjøre Kompetencespørgsmaalet, men nogen almindelig Regel kan dog neppe udledes af disse specielle Tilkjendegivelser.

Efterhaanden som imidlertid den Grundsætning gjorde sig gjældende i Praxis, at Domstolene vare uafhængige indenfor deres Sphære, og at en Indgriben i deres Virksomhed fra Kongens eller Øvrighedens Side maatte betragtes som en meget betænkelig og ganske extraordinair Foranstaltning, s. Reskr. 27. Aug. 1712, 4. Nov. 1778 § 7, blev det Spørgsmaal af Vigtighed, om de kunde bestemme deres egen Competence ligeoverfor Øvrighedshandlinger. Af stor Betydning for dette Spørgsmaals Afgjørelse blev Forskriften i Instr. 28. Aug. 1795 § 29, jfr. Instr. 14. Sept. 1798 § 26. Det bestemtes her, at Magistraten og Overpræsidenten i Kjøbenhavn ifølge 1. 2. 8 ikke staae under den almindelige Ret, forsaavidt deres Øvrighedsemeders Førelse betræffer, men Anke desangaaende skal paa den i 1. 26. 3 anviste Maade gennem Kancelliet andrages for Kongen, som forbeholder sig enten umiddelbart at afgjøre Sagen ved sin Resolution, eller, naar Omstændighederne udkræve det, at beskikke Kommissarier til at paadømme Sagen under Høiesterets yderligere og endelige Paakjendelse; dog gjordes en Undtagelse med Hensyn til det Magistraten ifølge 3. 17. 32 paahvilende Ansvar for Umyndiges Midler, hvilket Ansvar skulde kunne gjøres gjældende ved de almindelige Domstole.

Paa Grund af den Maade, hvorpaa den i Instr. 1795 givne Regel sluttede sig til 1. 2. 8 og 1. 26. 3, betragtedes den som en authentisk Fortolkning af disse Lovens Artikler. Paa Grundlag af den uddannede der sig derfor en Praxis, som vandt Bestyrkelse ved flere senere Lovbestemmelser, s. Fdn. 4. Apr. 1809 § 6, Adn. 7. Nov. 1832 § 12, Fdn. 28. Dec. 1836 § 34, og som gik ud paa, at Domstolene ikke kunde

paakjende noget Spørgsmaal om en Øvrighedshandlings Lovlighed, medmindre Kongen eller i visse Tilfælde Kancelliet samtykkede deri, i hvilket Fald i Almindelighed særegne Kommissarier udnævntes til Spørgsmaalets Afgjørelse, s. Jur. Tidsskr. 17. 252, 32. 74, 33. 156, Jur. Ugeskr. 1. 195. 270, 2. 703, 7. 609, Schlegels Høiesteretsdomme III. 555.

Den anførte Regel gjaldt, hvad enten Spørgsmaalet om Øvrighedshandlingens Lovlighed fremkom som Incidentpunkt under en anden Retssag eller ved et direkte Søgmaal mod Øvrigheden til Omstødelse af den paaankede Øvrighedsafgjørelse eller til Straf og Erstatning. Derimod angik den ikke alle Embedshandlinger, men kun Øvrighedshandlinger og var derfor uanvendelig dels paa judicielle Embedsmænds Handlinger, der efter anerkjendte Procesregler maatte paaankes til Overdomstolene, dels paa Handlinger af andre Embedsmænd, der ikke kunde betragtes som Øvrigheds personer, saasom Præster, Oppebørselsbetjente, s. Jur. Tidsskr. 34. 285, og endnu mere med Hensyn til Sagførere, Landmaalere, o. desl. Personer, der slet ikke kunde betragtes som Embedsmænd i egentlig Forstand. Fremdeles var Reglen uanvendelig, hvor Øvrighedens Afgjørelse efter sit eget Indhold eller udtrykkelige Lovbestemmelser kun havde en foreløbig Karakter, saasom i Told-, Stempel- eller Udpantningssager. Endelig udledes af 3. 17. 32 og Instr. 1795 § 29 in fine den Regel, at Domstolene kunde paakjende saadanne Fordringer, som en Privatmand mente at have mod en Embedsmand, for hvad denne i Henhold til Lovgivningens Bestemmelser i Embedsmedfør havde modtaget i Forvaring for ham.

Et aldeles modsat Princip er nu gjort gjældende ved Grl. 1849 § 77, hvorefter Domstolene ere berettigede til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Denne Regel blev rigtignok for Fællesdomstolenes Vedkommende ophævet ved Grlbest. 1855 §§ 2, 6, Forfl. 2. Okt. 1855 § 20, hvorefter Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser efter foreløbigt at være forhand-

lede i en Ministerkonference endeligt skulde afgjøres af Kongen i Geheimstatsraadet, s. Forfl. § 13, H. R. T. 1860. 760, men Grl. 1863 § 63 har med lidt forandrede Udtryk gjentaget Reglen i Grl. 1849 § 77 (s. nu Grl. 1866 § 72).

Med Hensyn til Fortolkningen af disse Bestemmelser kan foreløbig bemærkes, at den omhandlede Myndighed til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser ikke er forbeholdt Høiesteret, men tilkommer alle Domstole, endogsaa Underretterne [og efter det nys Bemærkede ikke blot de særlige, men ogsaa de fælles Domstole, s. Grl. 1863 § 63]. Domstolene kunne nu paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Der er altsaa ikke herved tillagt dem Myndighed til at paakjende Spørgsmaal om Lovgivningsmyndighedens Overskridelse af sine Grændser, ikke engang forsaa vidt angaaer Kongens Myndighed til at udstede foreløbige Love, men dermed er det dog ikke afgjort, om der ikke af andre Grunde tilkommer den en saadan Myndighed, s. nærmere Forfatningsretten. Ved Øvrighed maa i de paagjældende Grundlovsbestemmelser forstaaes ethvert Organ for den udøvende Magt, og Domstolene maae derfor ikke blot med Hensyn til Handlinger af de lokale Øvrigheder og Ministerierne, men ogsaa med Hensyn til de af Kongen i hans Egenskab som Hoved for den udøvende Magt foretagne Handlinger være berettigede til at prøve det Spørgsmaal, om de indeholde en Kompetenceoverskridelse, s. Grl. 1849 § 77, smh. med § 78 (Grl. 1866 § 72, jfr. § 73). De maae derfor kunne tilsidesætte en kongelig Anordning, hvis Indhold udkræver Fastsættelse ved Lov, s. Jur. Ugeskr. 1855. 819, en kongelig Resolution, der afgjør et under Domstolenes Afgjørelse hørende Spørgsmaal, s. Jur. Ugeskr. 1856. 460, og en kongelig Bevilling, der strider mod Grl. 1849 § 32 (Grl. 1866 § 27), s. dog Jur. Ugeskr. 1861. 339. 771, jfr. Jur. Ugeskr. 1857. 849, og Forfatningsretten. Som det Anførte viser, kunne Domstolene, til hvilke det er overladt at afgjøre ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, ikke blot paa-

kjende det Spørgsmaal, om Øvrigheden ved sin Afgjørelse har grebet ind paa Domstolenes Omraade, men ogsaa, om den har truffet en Bestemmelse, som det tilkom Lovgivningsmagten at fastsætte. Det er fremdeles klart, at Øvrigheden kan gjøre sig skyldig i en Kompetenceoverskridelse ikke blot ved positive Handlinger, men ogsaa ved Undladelser, og Domstolene kunne derfor i begge Tilfælde undersøge det Spørgsmaal, om Øvrigheden har overskredet sin Competence. Derimod maa det vel fastholdes, at Domstolene kun kunne paakjende det Spørgsmaal, om Øvrigheden har overskredet sin Myndigheds Grændser. Kommer Retten i sin Undersøgelse til det Resultat, at Øvrigheden har handlet indenfor sin Myndigheds Grændser, kan den Omstændighed, at Domstolene finde Øvrighedens Afgjørelse materielt urigtig, ikke berettige den til at tilsidesætte den trufne Afgjørelse, s. Jur. Ugeskr. 1853. 679, 1858. 379, 1860. 136. 276, 1861. 806, 1862. 353, Schlegels Høiesteretsdomme I. 141, H. R. T. 1861. 503. 530, 536, mfl. Endelig maa det efter de almindelige Udtryk, hvori den omhandlede Myndighed er tillagt Øvrigheden, antages, at Domstolene, naar de finde, at Øvrigheden har overskredet sin Myndigheds Grændser, ikke blot kunne tilsidesætte den trufne Afgjørelse, hvor den fremkommer som Incidentpunkt i en anden Rets-sag, men ogsaa positivt erklære den for ugyldig, s. Jur. Ugeskr. 1864. 180, ja endog tillægge den Private Erstatning hos den paagjældende Øvrighedsperson eller det Offentlige, s. H. R. T. 1859. 836. Det følger imidlertid af Kongens statsretlige Stilling, at der med Hensyn til de af ham foretagne Øvrighedshandlinger ikke bliver Spørgsmaal om en positiv Ugyldighedserklæring eller om Tilkjendelse af Erstatning.

Om det Spørgsmaal, hvorvidt en ulovhjemlet Øvrighedsbefaling er bindende for den Private, til hvem samme rettes, saaledes at han er pligtig ubetinget at efterkomme samme mod senere at faae Spørgsmaalet om dens Lovlighed afgjort ved Domstolene og efter Omstændighederne sig her-

ved tilkjendt Erstatning, jfr. Grl. 1849 § 77, 2. M., Grl. 1863 § 63, 2. M. (Grl. 1866 § 72, 2. M.), henvises til Forfatningsretten og Kriminalretten.

§ 99. Fortsættelse.

For at den Domstolene ved Grundlovene tillagte Myndighed til at paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser skal kunne bringes til Anvendelse, maa det først undersøges, naar Øvrigheden har overskredet sin Kompetence, og dernæst, hvilken Retsvirkning en saadan Overskridelse har.

A. Øvrigheden kan overskride sin Myndigheds Grændser paa forskjellige Maader:

1. Den kan have tiltaget sig en Myndighed, som slet ikke tilkommer Administrationen, f. Ex. foretaget en Fængsling, s. Grl. 1849 § 85 (Grl. 1866 § 80), udstedt en ulovlig Anordning eller en mod Grundloven 1849 § 32 (Grl. 1866 § 27) stridende Bevilling.

2. Den kan have udøvet en Myndighed, som vel tilkommer Administrationen, men ikke denne bestemte Øvrighed, naar f. Ex. en Amtmand har meddelt en Kongen forbeholdt Bevilling, en Herredsfoged har givet et Adskillellesdekret efter Pl. 12. Juni 1827.

3. Tvivlsommere er det Tilfælde, hvor den omspurgte Myndighed vel tilkommer Administrationen og særligt den bestemte Øvrighed, som in casu har handlet, men hvor den er knyttet til visse formelle eller materielle Betingelser. Forsaavidt der er foreskrevet en vis udvortes Fremgangsmaade, som Øvrigheden skal iagttage, forinden eller i Forbindelse med sin Handling, vil en saadan Forskrift jevnlig kun have en instruktorsk Natur, saa at dens Til sidesættelse kun paadrager Øvrigheden Ansvar ligeoverfor den overordnede Øvrighed, men ikke bevirker, at den maa siges at være udenfor sin Myndigheds Grændser, jfr. saaledes Forskriften om Indhentelsen af Sognepræstens Erklæring efter

Pl. 12. Juni 1827; men det Modsatte kan dog ogsaa være Tilfældet, jfr. Pl.s Forskrift om Tilholdets Forkyndelse ved Stevningsmændene, Reglen i Lov 3. Marts 1860 § 2 om Formerne for Udstedelsen af Polititilhold, i Lov 11. Febr. 1863 §§ 11, 12 (Lovs. S. 59), om Betingelserne for Magts Anvendelse, osv. Forsaavidt de foreskrevne Betingelser ere af materiel Natur, maa det i ethvert Tilfælde undersøges, om det kan antages for Lovgiverens Mening at ville overlade Spørgsmaalet om Betingelsernes Tilstedeværelse til Afgjørelse ved Øvrighedens Skjøn eller at lade dette Spørgsmaal gjøre til Gjenstand for en Bevisførelse og Paakjendelse ved Retten, i hvilken Henseende den tilføiede Betingelses Beskaffenhed vil være af væsentlig Betydning. Som Exempel paa Betingelser, hvis Tilstedeværelse Domstolene maae kunne undersøge, kan nævnes Forskrifterne om den Beskaffenhed og Alder, de Fordringer skulle have, der ved Øvrighedens Resolution skulle beordres til Inddrivelse ved Udpantning. Derimod kunne som Betingelser, hvis Tilstedeværelse Øvrigheden endeligt maa kunne afgjøre, nævnes Spørgsmaalet om forargeligt Samliv er tilstede efter 6. 13. 3, Pl. 12. Juni 1827, om Enkens Forstandighed og Huslighed efter Fdn. 21. Mai 1845 § 18 er tilstrækkeligt godtgjort, osv.

4. Øvrigheden kan endelig overskride sin Kompetence ved at negte at foretage en Handling, som en Privat er berettiget til at fordre foretagen, f. Ex. Udstedelsen af en Attest eller Foretagelsen af en Expedition, efterat Vedkommende har opfyldt de foreskrevne Betingelser, s. Jur. Tidsskr. 20. 292. Om det har været Lovgiverens Hensigt at tillægge den Private en Ret til at fordre den paa-gjældende Øvrighedshandling foretaget, saaledes at han i Tilfælde af Negtelse kan gjøre sin Ret gjældende ved Domstolene, kan ikke besvares ved nogen almindelig Regel, men maa i det enkelte Tilfælde afgjøres efter Lovgivningens Bestemmelser, i hvilken Henseende det kan erindres, at den Omstændighed, at de Betingelser, til hvilke Foretagelsen af den ompurgte, for den Privates Retsnydelse vigtige

Handling er knyttet, i og for sig egne sig til Domstolenes Afgjørelse, ikke med Nødvendighed medfører, at Handlingens Foretagelse kan fremtvinges ved Rettens Hjælp, jfr. ovenfor § 97 C 4 om Meddelelsen af Bevilling, Borgerskab eller Næringsbevis.

B. Forsaavidt Domstolene komme til det Resultat, at en paaklaget Øvrighedshandling overskrider Grændserne for Øvrighedens Myndighed, kan Virkningen heraf atter fremtræde paa forskjellig Maade:

1. Forsaavidt den omspurgte Øvrighedshandling blot fremtræder som Søgsmålsgrund eller som Grundlag for en Indsigelse under en Retssag, f. Ex. naar en Paastand om Arveret støttes paa et konfirmeret Testament, s. H. R. T. 1862. 77, Jur. Ugeskr. 1849. 361, en Frifindelsespaastand paa en af Øvrigheden meddelt Tilladelse til det paaklagede Forhold, vil Sagen blive at afgjøre, som om den uhjemlede Øvrighedshandling ikke existerede; dog vil i det sidstnævnte Tilfælde undertiden den uhjemlede Øvrighedshandling faae den Indflydelse, at den Paagjældende maa frifindes paa Grund af en derved fremkaldt error facti eller juris. Derimod bliver der i disse Tilfælde ikke Spørgsmaal om nogen positiv Omstødelse af Øvrighedshandlingen.

2. Øvrigheden kan selv bringe Sagen for Domstolene, idet den opfordrer Retten til at dømme i Henhold til en allerede tagen Øvrighedsbeslutning. Kommer Retten her til det Resultat, at Øvrigheden ikke har overskredet sin Myndighed, maa den, selv om den finder Beslutningen materielt urigtig, lægge den til Grund for Dommen og altsaa dømme den paagjældende Private. Finder den derimod, at Øvrigheden har overskredet sin Competence, maa Retten, ligesom i de under Nr. 1 nævnte Tilfælde, tilside-sætte den uhjemlede Øvrighedsbeslutning, saa at Sagen afgjøres, som om denne ikke existerede, hvorimod der heller ikke her bliver Spørgsmaal om nogen direkte Ugyldigheds-erklæring eller anden positiv Foranstaltning mod Beslutningen eller den Øvrighed, fra hvilken den er udgaaet.

Anvendelsen af denne Regel kan i Øvrigt efter Sagens Beskaffenhed føre til forskjellige Resultater. Saaledes maae Domstolene afvise den Sag, som er beordret anlagt af en inkompetent Øvrighed, s. Jur. Ark. 29. 72, Jur. Ugeskr. 1852. 185, 1854. 589; den maa negte at handle, forsaavidt en Udpantningsordre er meddelt af en inkompetent Øvrighed eller for en Fordring, der ikke kvalificerer sig til Udpantning, s. Schlegels Høiesteretsdomme I. 436. Den maa endelig frifinde, hvis den Øvrighedsbefaling, hvorved et Paalæg eller Forbud er rettet til Nogen, ikke har tilkommet Øvrigheden eller ikke er foretagen paa lovlig Maade, s. H. R. T. 1862. 284, 1863. 261, jfr. dog Jur. Ugeskr. 1854. 289. 513, H. R. T. 1857. 482; s. fremdeles Jur. Ugeskr. 6. 813, 1849. 494. 935, H. R. T. 1860. 689. Sagens Udfald kan endog blive den Privates Domfældelse, forsaavidt nemlig den af ham foretagne Handling, om hvis Lovlighed Øvrigheden ikke var berettiget til at fælde nogen afgjørende Dom, findes at stride mod den almindelige Lovgivning.

3. Endelig kan den Private anlægge Sag mod Øvrigheden til Omstødelse af det af denne afgivne Dekret eller for at faae Øvrigheden kjendt pligtig til at foretage en eller anden Handling eller for at faae den idømt Straf og Erstatningsansvar. Findes her Sagen henhørende under Øvrighedens endelige Afgjørelse, er Domstolen ikke berettiget til at undersøge dens Realitet, men maa afvise den, s. Jur. Ugeskr. 1860. 136, 1863. 796, 1865. 710. Findes Sagens endelige Afgjørelse at tilkomme Domstolene, men det ved Undersøgelsen af Sagens Realitet viser sig, at Øvrighedsbeslutningen stemmer med Lovgivningen, bliver Øvrigheden at frifinde, s. Jur. Ugeskr. 1852. 419, 1857. 316. Findes endelig Øvrigheden at have manglet Competence til at træffe den omspurgte Afgjørelse, og denne tillige findes urigtig i Realiteten, har den ved Øvrighedens Handlemaade i sin Ret krænkede Borger Krav paa, at den tilføiede Krænkelse ophæves, og dette vil her i Almindelighed ikke,

som i de tvende under Nr. 1 og 2 omhandlede Tilfælde kunne skee ved en simpel Tilsidesættelse eller Ignoreren af den ulovlige Øvrighedsforanstaltning. Der vil hertil i Reglen udkræves en positiv Omstødelse af Øvrighedsdekretet og efter Omstændighederne endnu videregaaende Skridt, men Myndigheden til at træffe en Afgjørelse i saa Henseende med bindende Retsvirkning maa efter det ovenfor i § 98 Bemærkede ogsaa tillægges Domstolene, der ere berettigede til at paakjende eller afgjøre ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser og følgelig maae kunne fastsætte ikke blot de negative, men ogsaa de positive Retsvirkninger af en i saa Henseende stedfunden Overskridelse, jfr. ogsaa Grl. 1849 § 77, 2. M. og Grl. 1863 § 63, 2. M. (Grl. 1866 § 72, 2. M.), hvor det forudsættes, at den Private optræder som Sagsøger. Efter Sagens Beskaffenhed kan Resultatet blive forskjelligt, saasom at Citanten kjendes berettiget til den ham af Øvrigheden negtede Ret, s. Jur. Ugeskr. 1865. 693, eller fritages for den ham af Øvrigheden paalagte Forpligtelse, s. Jur. Ugeskr. 1854. 360, eller at Øvrighedens Dekret kjendes ugyldigt, s. Jur. Ugeskr. 1864. 180, eller at det paalægges Øvrigheden, endog under Tvangsmulkt, at foretage en vis Handling, s. H. R. T. 1859. 836, eller endelig at der paalægges Øvrigheden Erstatning til den Forurettede, s. H. R. T. l. c. eller Straf, s. Lov 11. Febr. 1863 § 2 (Lovs. S. 52). De angivne Regler tabe ikke deres Betydning derved, at Exekutionen af en saadan Dom kan støde paa processuelle Vanskeligheder, dels fordi Retterne ligeoverfor Ministerierne ikke pleie at tilføie den ved domfældende Domme almindelige saakaldte Tvangsklausul »at efterkommes under Adfærd efter Loven«, hvorved Fogden bemyndiges til at foretage Exekutionen, dels fordi den Dom, der paalægger en Øvrighedsperson Erstatning under saadanne Forhold, at den ikke kan antages at ville paalægge ham personligt Ansvar, neppe vil kunne exekveres i Øvrighedspersonens private Formue, og den

offentlige Kasse, hvoraf Erstatningen skulde udredes, muligvis Intet indeholder, ligesom der endelig kan opstaae tvivlsomme Spørgsmaal, naar Dommen tillægger den Private et Pengebeløb, som ved Behandlingen af Finantsloven er negtet.

Det er i det Foregaaende forudsat, at Øvrigheden er optraadt som saadan, som et Organ for Statens Herskermyndighed. Optræder Øvrigheden derimod kun som Repræsentant for de det Offentlige tilkommende Rettigheder og Forpligtelser af privatretlig Natur, f. Ex. med Hensyn til de af Staten indgaaede Kontrakter, med Hensyn til Driften af Regaler, maa Forholdet bedømmes ganske paa samme Maade som ved en Tvist mellem to Privatpersoner, s. f. Ex. Jur. Ugeskr. 7. 225, 8. 700, 1857. 429, og ovenfor § 97.

§ 100. Øvrighedens og Domstolenes indbyrdes Uafhængighed i deres egen Sphære.

1. Efter Grl. 1849 § 77, Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72) kunne Domstolene kun paakjende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser. Saafremt de imidlertid finde, at Øvrigheden har holdt sig indenfor sin Competence, kan Retten ikke indlade sig paa en Undersøgelse af, om Øvrigheden materielt har handlet rigtigt, s. Jur. Ugeskr. 1858. 379. Den, som finder sig forurettet ved en saadan Øvrighedsbeslutning, er indskrænket til at klage til høiere Øvrighed, der da enten ad administrativ Vei kan skride ind mod Embedsmanden ved Disciplinairstraf eller Afskedigelse eller foranstalte offentligt Søgmaal anlagt mod ham eller bemyndige den Forurettede til at anlægge privat Sag, jfr. Instr. 28. Aug. 1795 § 29. Selv om Øvrighedens Afgjørelse indeholder en saa aabenbar materiel Uret, at denne maa siges at være Øvrigheden tilregnelig, kan dette dog ikke berettigge den Private til at reise Søgmaal mod Øvrigheden til denne Retskrænkelses Ophævelse. De paagjældende Grundlovsbestemmelser henlægge udtrykkelig kun Spørgs-

maalet om Øvrighedsmyndighedens Grændser til Domstolenes Afgjørelse. Har Øvrigheden ikke overskredet sin Kompetence, er Domstolen ikke berettiget til at undersøge Dekretets materielle Rigtighed, og Spørgsmaalet om dettes større eller mindre Urigtighed kommer saaledes slet ikke til at foreligge Retten. En modsat Antagelse vilde derhos staae i aabenbar Strid med den udøvende Magts Stilling som selvstændigt og uafhængigt Organ for Statsmagten, s. Grl. 1849 § 2 (Grl. 1866 § 2). Det Stødende, den her opstillede Anskuelse i Tilfælde af grove Misbrug kan synes at medføre, fjernes derved, at den høiere Øvrighed, som ovenfor bemærket, selv kan bringe Spørgsmaalet for Domstolene eller bemyndige den Private dertil, og mod Vrangvillighed eller ligefremme Forurettelser fra Regeringens Side vil Repræsentationens Myndighed yde en væsentlig Garanti. Forsaauidt der fra tidligere Tid findes Udtalelser, der synes at gaae ud fra en modsat Forudsætning, s. Fdn. 3. Juli 1835 §§ 14, 15, Viborg St. Tid. 1838. 2. 1222, kunne disse i alt Fald ikke komme i Betragtning under de nu gjældende Forfatningsforhold, s. dog ogsaa Lov 11. Febr. 1863 § 2.

Saaframt en Øvrighedsperson foruretter en Privatmand ikke ved selve den indenfor hans Kompetence liggende Embedshandling, men kun under dennes Udførelse, f. Ex. ved at udskjælde eller voldelig overfalde den Private, kan denne herfor sagsøge Øvrighedspersonen, men dette indeholder ingen Undtagelse fra den ovenangivne Regel, thi den Omstændighed, at Fornærmeren er en Øvrighedsperson, kan lige saalidt som Fornærmelsens rent udvortes Forbindelse med en Øvrighedshandling bevirke, at Fornærmelsen selv skulde betragtes som en saadan, s. Jur. Ugeskr. 3. 206, Kskr. 13. Marts, Reskr. 17. Dec. 1817.

Ifølge det Ovenanførte maa Øvrigheden indenfor sin Sphære betragtes som fuldkommen uafhængig af Domstolene. Medens det nu almindeligt indrømmes, at Dom-

stolene ikke umiddelbart kunne omstøde eller tilsidesætte Øvrighedens Handlinger, naar de holde sig indenfor dens Competence, er det derimod omtvistet, om Domstolene ikke kunne paakjende Spørgsmaal om slige Handlingers Lovlighed, forsaavidt et saadant Spørgsmaal fremtræder som Incidentpunkt i en under Rettens Afgjørelse henhørende Sag. Navnlig kan der spørges, om Domstolene ikke, naar en Øvrighedsperson reiser Injuriesag mod en Privatmand paa Grund af Sigtelser for utilbørlig Embedsførelse, ere berettigede til at paakjende den af Indstevnte fremsatte Indsigelse, at Beskyldningen er stemmende med Sandhed, og i dette Øiemed undersøge Lovligheden af den paaankede Øvrighedshandling med den Virkning, at Injurianten frifindes, saafremt hans Bedømmelse af Øvrighedshandlingen findes retfærdiggjort, hvorimod der selvfølgelig ikke bliver Spørgsmaal om enten under denne eller en anden Sag at fælde en positiv Dom over Embedsmanden. For den bekræftende Besvarelse af Spørgsmaalet kan man anføre den almindelige kriminalretlige Regel, at der ikke foreligger nogen Ærefornærmelse, naar Beskyldningens Sandhed bevises, samt Fdn. 27. Sept. 1799 § 10, der erklærer det for en Selvfølge, at den, der har beskyldt en Embedsmand for Uretskaffenhed i hans Embedsførelse, er berettiget til at bevise Rigtigheden af sin Beskyldning, naar denne kun er bestemt. Imidlertid synes de ovenfor opstillede Grundsatninger om Øvrighedens Uafhængighed, saalænge den utvivlsomt bevæger sig paa sit eget Omraade, at føre til at negte Domstolene selv den omspurgte begrændsede Myndighed. Grl. 1849 § 77 og Grl. 1863 § 63 (Grl. 1866 § 72) maae, idet de indrømme Domstolene Ret til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser, antages at negte Domstolene Ret til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Lovligheden af en Øvrighedshandling, naar denne ikke indeholder en Overskrivelse af Øvrighedens Competence, og det kan ikke negtes,

at Domstolene, hvis den omspurgte Ret indrømmedes dem, vilde komme til at paakjende et saadant Spørgsmaal. Indrømmelsen af en saadan Ret for Domstolene vilde fremdeles stride mod den den udøvende Magt forfatningsmæssigt tilkommende uafhængige og ligeberettede Stilling og vilde derhos faktisk i høi Grad svække Øvrighedsmyndigheden, idet det derved blev Enhver muligt ad en Omvei at drage Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens rette Brug under Domstolenes Paakjendelse. At Injuriens Strafbarhed ophæves ved Beviset for Sigtelsens Sandhed kommer ikke i Betragtning, da Spørgsmaalet netop er, om det er retligt muligt at bevise Sigtelsens Sandhed, og Fdn. 27. Sept. 1799 § 10, der selv efter den her forsvarede Opfattelse ingeniunde bliver betydningsløs, idet den kommer til Anvendelse i alle de Tilfælde, hvor Spørgsmaalet dreier sig om en Overskridelse af Øvrighedsmyndighedens Grændser, samt hvor den paagjældende Embedshandling ikke kan betragtes som en Øvrighedshandling, kan i alt Fald ikke komme i Betragtning mod den nyere Lovgivning. I Praxis haves kun to i modsatte Retninger gaaende Overrettsdomme i Jur. Ugeskr. 1850. 499 og 1854. 55. Forsaavidt tidligere Domme, s. Jur. Ugeskr. 1. 270, jfr. 2. 703, endog erklære sig inkompetente til at prøve Injuriants Indsigelse, at Øvrigheden ved sin Handlemaade havde overskredet sin Myndigheds Grændser, kan en saadan Regel derimod efter Grl. 1849 § 77 (Grl. 1866 § 72) ikke længere fastholdes.

Af lignende Grunde som de anførte, maa det antages for mindre rigtigt, naar Domstolene tidligere undertiden, hvor en af det Offentlige reist Anklage fandtes at savne al rimelig Grund, frifandt den Tiltalte for Justitiens ubeføiede Tiltale, idet heri indeholdtes en efter det Anførte utilstødelig Kritik over den af Øvrigheden indenfor dens Myndigheds Grændser fattede Anklagebeslutning. Den

senere Praxis synes ogsaa at have opgivet denne Betegnelse, s. H. R. T. 1863. 182.

2. Ligesom Øvrigheden efter det Udviklede maa ansees for uafhængig, saalænge den bevæger sig indenfor sin Myndigheds Grændser, saaledes gjælder det Samme om Domstolene. Det er Forfatningsrettens Opgave nærmere at udvikle, hvorledes Grundloven har søgt at sikkre denne Uafhængighed, dels ved at sikkre Dommernes Personer mod vilkaarlig Indvirkning fra Regeringens Side, s. Grl. § 78, jfr. § 76 og 3. midl. Best. (Grl. 1866 § 73, jfr. § 71 og 3. midl. Best.), dels ved at paalægge Dommerne i deres Kald kun at rette sig efter Loven, s. Grl. § 78 (Grl. 1866 § 73).

Paa den Gyldendalske Boghandels Forlag er
udkommet og faaes i alle Boglader:

Hovedregister

til Love og Anordninger for 1823—1867,
samt Oversigt over de i dette Tidsrum skete Forandringer i
Lovgivningen.

Ved

O. Algreen-Ussing.

Med et Forord af T. Algreen-Ussing.

3 Rd. 72 Sk.

Dette Værk danner et uundværligt Supplement til Lovsamlingen. Hovedregisteret giver en samlet Udsigt over Lovgivningen for Aarene 1823 til 1867, som man hidtil har maattet søge i mange særskilte Registre, og Oversigten indeholder Angivelse af hele den Indflydelse, som den senere Lovgivning har øvet paa den ældre, saa at man, som det i Forordet hedder, ved enhver Lov og Anordning strax kan see, om den er ophævet i det Hele eller blot for en Del, om den er forandret, udvidet, indskrænket eller nærmere forklaret og bestemt ved en senere Lov eller Anordning.

Sammendrag

af

statistiske Oplysninger

angaaende Kongeriget Danmark.

Nr. 2.

Udgivet af Det statistiske Bureau.

48 Sk.

Paa den Gyldendalske Boghandels Forlag er tidligere udkommet og at faae i alle Boglader:

Den danske
Statsforfatningsret

af

Carl Georg Hølek.

Udgivet efter Forfatterens Død

ved

C. Goos og J. Nellemann,

Professorer i Retsvidenskaben.

Indhold: Indledning. — Historisk Oversigt over de danske Forfatningsforholds Udvikling. — Den nugældende danske Statsforfatningsret: 1ste Afdeling. Om Statsterritoriet. 2den Afdeling. Om Kongens retlige Forhold. — Om Thronfølgen og de med samme i Forbindelse staaende Forhold. — Om Kongens personlige Stilling i Almindelighed og hans Forhold til Ministeriet. — Om Kongens Regjeringsrettigheder. — Om andre Rettigheder, der tilkommer Kongen som saadan. — Om Kongens privatretlige Stilling. — 3die Afdeling. Om Medlemmerne af det kongelige Huus. 4de Afdeling. Om Rigsdagen. — Om Rigsdagen i Almindelighed. — Om Dannelsen af Rigsdagen. — Om Rigsdagens Sammentræden og Funktionstid m. m. — Om Rigsdagens Rettigheder. — Om Forretningsgangen ved Rigsdagen. — 5te Afdeling. Om den dømmende Magt. — 6te Afdeling. Om Statens Forhold til Kirke og Religion. — Om dette Forholds Ordning før Grundloven 1849. — Om Statens Forhold til Kirke og Religion efter den nugældende Forfatning. — 7de Afdeling. Om det statsborgerlige Forhold — Om Indfødsret. — Om det statsborgerlige Forhold i egentlig Forstand eller det undersaatlige Forhold — Om Udjevningen af Standsforskjellen mellem Statsborgerne — Tillæg: Om Garantierne for Forfatningen.

To Bind. 5. Rd.

